

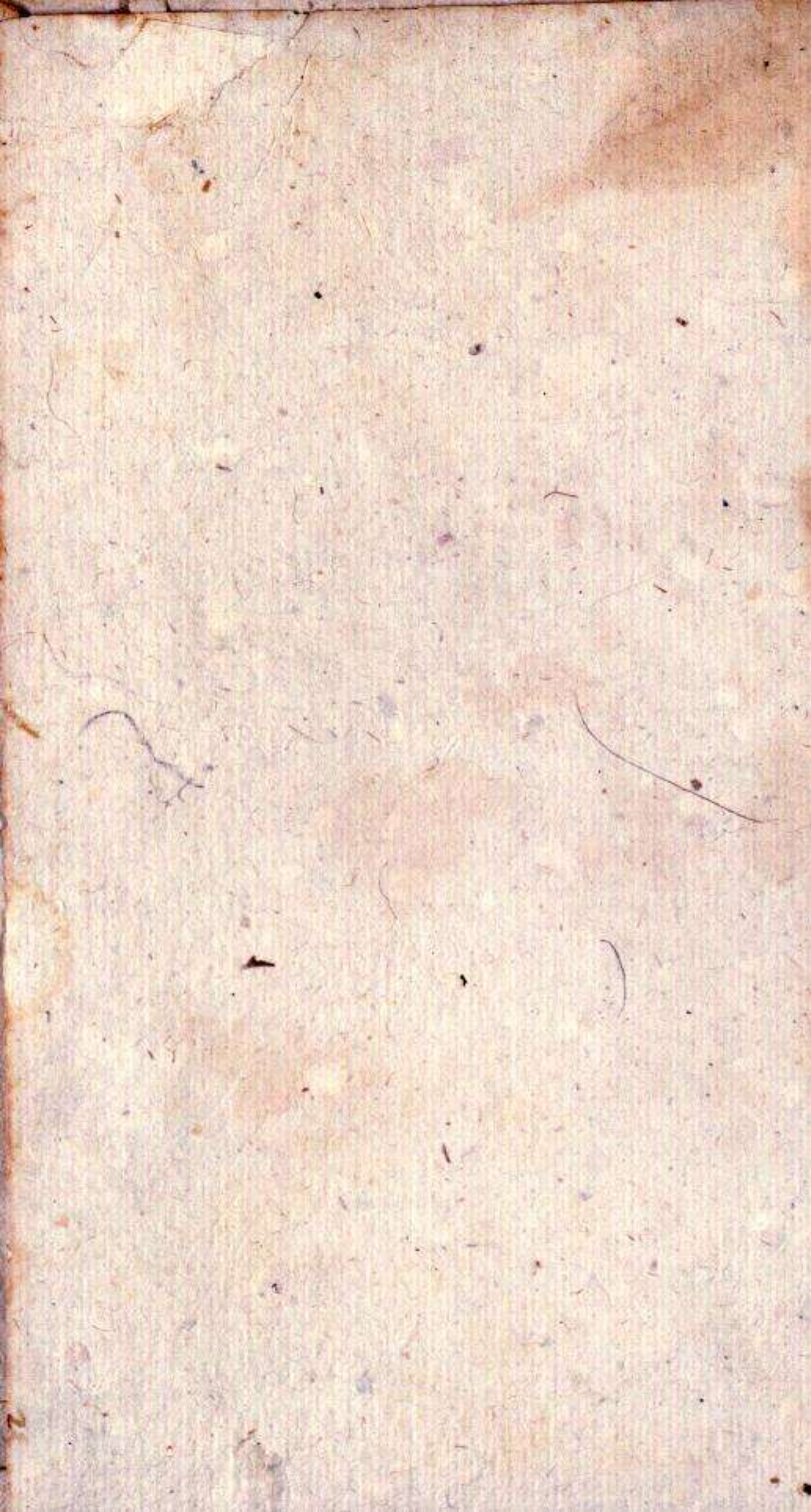

M

CD

687 (5)
A

ANTONII DE HAEN,
RATIO MEDENDI.
TOMUS QUINTUS,
PARTES IX. ET X. COMPLECTENS.

PARTES IX. ET X. COMPLECTENS.

M. DCC. LXXV.

ANTONI DE HAEN

RATIO MEDENDI.

TOMUS QUINTUS.

PARTES IX. ET X. COMPLECTENS.

ANTONII DE HAEN,

CONSILIARII ET ARCHIATRI

S. C. R. A. MAJESTATIS,

NEC NON MEDICINÆ PRACTICÆ

IN UNIVERSITATE VINDOBONENSI

PROFESSORIS PRIMARIJ,

RATIO MEDENDI

IN NOSOCOMIO PRACTICO.

TOMUS QUINTUS,

PARTES IX. ET X. COMPLECTENS.

4184

PARISIIS,

Apud P. F. DIDOT, Juniolem, Bibliopolam, ad
Ripam Augustinorum, propè Pontem Sancti
Michaëlis, sub Signo Sancti Augustini.

M. DCC. LXXV.

Cum Approbatione & Privilegio Regis.

ANTONII DE HAEN

CONSILIARI ET ARCHIATRI

S. C. R. A. MAJESTATIS

NEC NON MEDICINAE PRACTICAE

IN UNIVERSITATE VIENNOBONENSIS

PROFESSORIS PRIMARI

RATIO MEDENDI

IN NOSOCOMIO PRACTICO

TOMUS QUINTUS

PARTES II. ET X. COMPLECTENS

181

PARISIS

Apud F. E. Dieter, Jansen, Bibliopolam, ad
Ripam Augustiniam, prope Portam Sanchi
Michaëlis, sub signo Sanchi Augustini.

M. DCC. LXXV.

Com Approbatione & Privilegio Regis

ANTONII DE HAEN
RATIO MEDENDI
P A R S N O N A.

C A P U T I.

SISTENS ANATOMICAS ALIQUOT SECTIONES, UNA CUM BREVI PRÆGRESSI MORBI HISTORIA.

§. I. *Pleuro-peripneumonia, in qua dolor die 5. evanuit, pulsus autem semper, & cum dolore, & forte eo, aut fortis, aut durus, aut subdurus, percipiebatur; in qua sanguis quò crebriùs missus, eò magis phlogisticus fuit; & in qua multa signa bona multis perpetuò malis commista erant. Mors die septimâ. Anatome eum in finem descripta ut haud ea modo, quæ ad hunc morbum pertinent, sed & multa aliâ innotescant, quæ in decursu hujusce operis*
Tom. V. A

usui venient : quod idem de reliquis anatomicis sectionibus monitum esto.

§. II. *Pleuro-peripneumonia ad 11. diem lethalis, cum pulsu ferè semper duro, & intercurrente asphyxiâ, dolore pridie mortis evanido. Anatome.*

§. III. *Pleuro-peripneumonia ad diem 7. lethalis sine pulsu duro, nec molli tamen. Anatome.*

§. IV. *Gastritis sine vomitu lethifera, in cachectica femina, cum maximè fallentibus sanguinis missi phenomenis; in qua etiam id singulare, quod consueto suo per omnem vitam modo, animo linqureretur, in prima & altera, quam ipsi instituimus, missione sanguinis; in tertia verò, ac quarta, minimè. Anatome.*

§. V. *Renalis morbus chronicus cui deinde pleuritis, ac paraphrenitis, acutissima juncta, cum miranda cadaveris sectione. §. VI. Labes vi externâ contracta, quæ demùm post sexennium hydropem pectoris mentita, mortem intulit miris symptomatibus. Anatome.*

§. VII. *Mors à phthisi pulmonari, cum suspitione aneurysmatis in ventre latentis. Anatome.*

§. VIII. *Ignotus morbus sectione cadaveris cognitus.*

§. IX. *Mors ab ulceribus cruris, spurium demùm aneurysma generantibus.*

§ I. **D**E nosologia & diagnosi, nonnulla prolaturus, præmittam plura, quæ post datos primùm morbos, à morte deteximus.

Juvencula 17. annorum, (à triennio primùm menses irregulares, quin & semel anni cessantes spatium, à sequi-anno verò iterùm fat, ut ait, copiosos, & nuper adhuc mox ante hunc ultimum morbum suum, habens;) febre acutâ cum miliaribus anni adhinc elapso spatio laboraverat; exindè verò sana vixerat; exceptâ, qua non laboriosâ quidem, nec valdè siccâ, frequenti tamen admodum vexabatur, tussi. Lotrix erat.

Martii 10. pleuro-peripneumonia eam invasit, cui in principio dolor pectoris universi, dein lateris sinistri inferioris, & die quarto ejusdem lateris superioris, perpetuus eò usque comes, quinto demùm die ità evanuit, ut nullus postmodùm, nisi à validiore nonnunquàm tussi, perciperetur. Pulsus ipsi passim celer, fortis, nonnunquàm sive durus, sive subdurus, nunquàm verò cum celeritate mollis, nisi prope mortem fuit. Sexies ipsi vena secta est, sic ut libræ medicæ

4 RATIONIS MEDENDI

quinque ipsi detractæ sint; sanguinis crassamenti, crustæque densitate eò quidem auctiore, quò crebriùs educeretur. Urinas vel crudas minxit, vel coctas, nonnullas etiam hypostaticas. Emisit nunc crudam alvum, nunc, idque sæpiùs, coctam ac flavam; sub finem autem fuscam, valdèque fœtorem. Reddidit pauca, vix cocta unquam, sputa. Bonas partim, partim malas transegit noctes. Transpiratio inconstans; quemadmodum ne unicum quidem signum bonum, seu vitales actiones, seu naturales, animalesve spectares, toto morbi decursu apparuit, quod malis admodùm signis non interturbaretur. Periit die 7: morbi finiente.

Horâ à morte 27^{mâ} elapsâ, cadaver aperuimus. Quod externo in corporis habitu notaremus, nihil fuit. Torosæ mammæ. Gracile potiùs & depressius, quàm tumidum erat abdomen, nec vel ad epigastrium ullo modo tumefactum.

Bonum omentum ac pingue, obvelans cuncta viscera ad amussim, ad imam usque pelvim, & ad integra latera.

Hepar lobo majori suo explebat

totum dextrum latus, sic, ut superiore sui parte altitudinem quartæ, numero à superioribus ducto, costæ æquaret; inferiore autem trium latitudine pollicum infra costarum infirmarum cartilagine descendere; in medio verò epigastrio in latus sinistram non nihil protenderetur. Lobus minor, ingensque ille, superiorem ventriculi partem transcendens; attingit arcum sinistrarum costarum; indeque retroflexus ventriculum à latere, ac non nihil à dorso, amplectebatur.

Lobus major, qua parte ad minorem vergit, pugni magnitudinis hydatidem gessit; quæ, eò quod in excavato ad id hepate hæreret, suâ ipsius mole sive in vita, sive in cadavere, nequiquàm eminuit.

Vesicula fellis bilem paucam habuit; eamque haud spissam valdè, aut valdè aurantiam.

Splen pedem hominis adulti longitudine ac latitudine referens, ad sesqui-pollicem latum infra imam costarum marginem eminuit.

Ventriculus parte superiore delitescens sub hepatis minore lobo, demùm conspicuus infra ejusdem oras apparuit; ampliusque deindè tam in

6 RATIONIS MEDENDI

dextrâ , quàm sinistrâ , demùm leviter obliquus , pylorum formabat ad umbilicum , dextrorsùm .

Intestinum colon naturali modo habuit , nisi quod grandior splen flexum in eo extraordinarium faceret . Intestinum ileum in pelvi hinc indè aut rubrum valdè , aut purpureum . Ceterùm intestina omnia naturaliter distenta erant . Boni renes , ureteres , vesica ferè vacua . Uterus instar parvæ , ejusdemque complanatæ , castanæ .

In thorace cor haud parvum , justo carnosius ; maximè lævum . In utroque cavo polyposi quid , quod in vasa majora usquè pergebat : auricula dextra indè omnium maximè distenta . Erat autem materies hæc crassitudine , albedine , scissilitate , ei similis , quam in misso sanguine crustam inflammatoriam appellamus . Nec ab ea differabat , qui in magno venarum pulmonalium confluxu aderat , venosus polypus ; nec ille , qui in aorta . Aorta verò descendens hîc rubrum sanguinem , illic pallidiorem habuit ; fluidum hîc , illic grumosum . Bonæ valvulæ , & cætera omnia .

Pulmones accreti nullibi , sinistri autem superior lobus exhibuit suum

totum parenchyma durum ità, ut hepatis referret substantiam, sic grave, ut in aquam injectum, mox ejusdem peteret fundum. Ceterum, lobus inferior ac dexter pulmo totus, nec rubebant, nec tuebant.

Mox post trachææ dichotomiam, in principio sinistri pulmonis, calculus friabilis, granorum quinque, apparuit; nec procul indè veluti corpus glandulosum, quod percissum similem calculum, sed quintuplo minorem, gerebat.

§. II. Vidua sexagenaria, quæ 30 abhinc annis ex gravi diuturnoque morbo, sive arthritico, sive rheumatico, caruerat carameniis; quæ anno abhinc elapso syncope correpta, in platea jacuerat aliquantisper; quæ mensis elapso spatio de gradibus in faciem prona cadens, magnam passa hæmorrhagiam fuerat, obtusiusque indè capite dolebat & tussiebat; quæ tandem nunquam doloribus aut colicis aut iliacis obnoxiam se fuisse testabatur; cujus cur meminerim causam anatome dabit: hæc, inquam, femina Martii 11. proximè elapsi, cepit pleuro-peripneumoniâ affligi, ac citrà auxiliatricem cujusquam manum, in summâ omnium

§ RATIONIS MEDENDI

rerum penuriâ , frigido in loco , in nonum usquè diem jacuit.

Nono autem die , ex suburbio *Josephino* in nosocomium *hispanicum* minus ivit , quàm reptavit , integro indigens , quo illuc demùm perveniret , bihorio. Indè mox fellâ portatili nostrum est inducta nosocomium , inibi que vix undecimo morbi inchoante diè expiravit.

Notabile in eâ nihil per hunc sequi-alterum diem , nisi 1°. quod post venæ sectionem , ac semi-vesicans emplastrum , dolor quidem lateris , penitus remitteret , cetera verò peripneumonix symptomata increverent. 2°. quod pulsus durus & cum dolore lateris , & post eundem cessantem , perseveraret ; nec nisi paucis ante obitum horis in parvum , debilem , celerimum , & inæqualem mutaretur : 3°. quod asphyxiam ter , deficiente scilicet omninò pulsu , passa sit.

Horis post mortem duabus & triginta prægressis , inspeximus cadaver. Venter compressior potiùs , quàm elatus ; colore hinc indè virescens.

Hepar magnum , latitudine integræ palmæ manûs infra costas propendens ; in thorace autem ad altitudinem quartæ

quintæve, à superioribus numerando, costæ assurgens, lobo sinistro obvelabat ventriculum, lienemque attingebat.

Lienis nullus conspectus; non eminebat enim infra costas, latitabat sub ventriculo, sub quo assurgens hepatis sinistrum lobum tangebatur. Sanus erat.

Ventriculus à suo propè diaphragma principio, ad pylorum usque, nihil habuit ventriculi figuræ simile, seu canalis mirè tortuosi, intestini instar, formati, tantummodò, secundùm inania illa spatia, quæ ipsi concesserant splenis jecinorisque crepidines.

Pylorus crassus, durus, una in plaga cartilaginis instar elasticus.

Omentum complicatum, & convolutum circa originem suam, haud ultra duos digitos latos longum; non ita tamen in suis concretum convolutionibus, quin explicari adhuc posset.

Intestinum colon assurgens ex ileo dextro, consueto more sub hepate flexum, in medio epigastrio descendebat, ac miro illi ventriculo, hìc descendentem, locum cedens, intra jejuni volvulos occultabat sese, assur-

gensque indè, & juxta ventriculum decurrens, petebat splenem: indè verò descendens, in medio suo itinere, splenem inter ileumque, flexit se pedis longitudine versùs lineam albam; moxque recurrens ad illum, undè recesserat, locum, descendit more consueto cristam ilii versùs, ab indè verò in pelvim; ubi rectum formaturum, se priùs digiti longitudine sinistrosum flexit, reflexumque iterùm in mediam pelvim, & iterùm indè digiti longitudine in læva, tandem ad mediam pelvim se contulit, rectum producturum; sic, ut omnibus hisce insolitis volvulis unâ tertiâ parte solitam aliàs longitudinem superaret. Desiderabantur porrò coli in his aberrationibus cùm ligamenta, tùm cellulæ; ejusque tenuitas tanta erat, ut pelluceret.

In intestini ilei latere interno, in libero abdomine, erant certo quodam in loco duæ sibi proximæ appendiculæ, quavis contrectatione minimè dispartentes, flatibus turgidæ; quales in illa herniæ specie cernimus, in qua, via intra ventrem per intestinum patula manente, ejusdem intestini appendix intra peritonæi saccum in hernia est.

Elevando colon vidimus vesicam felleam bile plenam, colore aurantium; sic, ut lato in ambitu jecur, duodenum, &, quod duodeno intestino pro mesenterio est, omentum, colore profundè flavo tingerentur.

In thorace pulmonis dextri lobus superior cum pleurâ leviter, sinistri autem superior lobus totus, & undique, membranâ productione connatus fuit. Ambo verò pulmones hinc livido, illinc purpureo colore maculati toti, minimè autem compacti, aut indurati.

Cor dextrum tenue, sinistrum valdè crassum. Tricuspidales valvulæ naturales, ut & tres semilunares ad cor dextrum; mitrales pariter; sed semilunares aortæ omnes magnas habuere, latasque, cartilagineas portiones. Aortæ tunicæ crassissimi instar corii: arteriæ autem pulmonaris tunicæ venam potiùs, quàm arteriam, tenuitate referebant.

Polypus magnitudine castanæ majoris in aure dextrâ, qui totus, unà cum longo venæ cavæ polypo albebat, ut materies solet, quæ crustam phlogisticam format.

Costarum cartilaginee duræ, jam

oscescentes, potissimum inferiores.

§. III. Rusticus 48. ann. à 20 annis sanissimus, jam autem ægritudine suæ uxoris, quinque fortè mensium tempore, multum defatigatus, ejusque demum obitu inconsolabilis, cogebatur die 18 Martii trium horarum iter, gravi sarcinâ oneratus, idque pedes, absolvere; novoque pondere onustus redire. Ad noctem redux febre, tussi, ac pungente præcordiorum dolore affligi cepit. Die tamen sequenti, minus malè se habens, exivit; vesperè verò valdè ægrotavit. Martii 20. è pago suo *Viennam*, horæ itinere, pedes appulit, medelam in nosocomio *hispanico* petiturus. Indè ad nos ægris indigentes, mittebatur.

Inveni hominem haud modicè febricitantem, dedolatum, tussientem, laboriosè respirantem. Jussi lectum mox peteret: at verò ille ejus mentis non esse sese; sed cum biduo indigeret rebus suis cum uxoris consanguinitate componendis, auxilium aliquod se velle; rebus compositis post biduum rediturum se, mansurumque. Hominem periculi convincere frustra conatus, id demum illi consilii dedi, ut domum redux, mox sibi venam tun-

di curaret, & magnâ misturâ attenuante, refrigerante, atque expectorante, copiosè uteretur, pectorale autem decoctum continuò biberet.

Consilium hoc secutus mitiùs ægravavit: die autem Martii 23. totus dedolatus venit pedestri iterùm itinere ad me, per nives ac pluvias continuas & densas, sic ut præ lassitudine, & aëris inclementiâ, quinque horarum tempore indignisset, ut horulæ absolveret iter; vini rubri ferè librâ in diversorio donatus, & recreatus. Video hominem intrantem nosocomium summâ cum animi commiseratione, ita defatigatum, ut ferè concideret humi, frigidum, ad indusium usque madentem, asperè tussientem, anxie respirantem, in eo duntaxat mutatum à biduo, quod nec nunc, nec quoad vixerit, præcordiorum perceperit, aut conquereretur, dolorem. Dies erat morbi quintus, magnam partem jam transactus.

Omnis sanguis venâ ter eductus, summoperè inflammatus fuit, & cum omnibus signis cruditatis in singulis functionibus, quarum semel iterùmque leves prodierant, sed inconstantes & breves coctiones, ad finem

septimi sui morbi diei expiravit. Nunquam ipsi pulsum aut mollem, aut durum deprehendimus, sed fortem ac celerem; paucis verò ante obitum horis debiliorem & omni modo variantem.

Cadaver inspeximus 37. à morte horâ. Colon & ventriculus universum explebant epigastrium. Parvum jecur, & vix plus, quàm dextrum latus occupans, ita intra costas reconditum, ut, contrario priorum exemplo, nihil de eo potuisset in vitâ tangi. Nec putet quis vacuitate thoracis aperti jecur altiora petivisse: nam & in hoc, & in præcedente cadavere utroque, thorax non fuit, nisi post ventrem, apertus.

Ut de jecore dictum, ita & intra costas totus reconditus erat splen, ut ejus nihil potuerit in vitâ tactu deprehendi; is autem colore fusco ruber, unâ cum membranâ sub digitis deliquescebat, rubræ pultis in modum.

Crassa, profundèque flava bilis, viciniam totam aurigine inficiebat.

Colon tympaniticum totum, tres flexus supernumerarios habuit; ingentem primum, mox à consueto sub hepate flexu descendente obliquè

versus umbilicum, indèque debitum in locum revolutum, indè ad lienem, ad quem ubi solito more se flexerat, mox versus renem lævum pergebat, redibat ad sinistra, & incurvans se descendebat ad cristam ilei, parvoque ibidem formato flexu, consuetâ tandem viâ in rectum abibat. Erant autem hîc omnes illæ plicæ membraneis productionibus invicem nexæ, ut evolvi non possent.

Amplius ventriculus, sinistrum latus explebat sic, ut suprâ lienem, cui incumbebat, arcum attingeret costarum; magnam quoque partem occupabat lateris in epigastrio dextri, antequàm abiret in pylorum.

A Colo & ventriculo propendens omentum, idque crassum valdè ac pingue, sic obvelabat intestina, ut quidem in dextro ileo palmæ longitudine deficeret, in medio autem ventre in imam pubem descenderet; & non modo in sinistris omnia intestina perfectè tegeret, verùm etiam versus annulum abdominis crasso, eoque duos pollices lato processu, peritonæum inter & intestina, pergeret ad rectum usquè.

Cor utroque in thalamo habuit ni-

grum, grumosumque sanguinem. In dextrâ auriculâ albus erat, firmusque, ac coriaceus, polypus. Qui ex venâ jugulari eductus, secum ducebat spithamæ longitudinis polypum teretem, mediâ parte album, durum instar lardi, alterâ parte ex nigro atque coagulato cruore formatum; qualem & ex orificio arteriæ pulmonaris extraxi. Itidem ejusmodi polypus duplex ex venarum pulmonalium ad cor origine extrahebatur, referens exactè figuram venarum pulmonarium, in complures ramos divisarum. Demùm & similis ex aortâ extractus est, qui ad ejus in iliacas divisiones pertingebat. Sic autem se habebat singulus hic duplex polypus, ut uno in loco alteri à latere adjaceret cohæreretque alter, alio in loco albus polypus rubro inclusus esset.

Pulmones utroque in latere thoracis cum pleurâ, cum pericardio, cum diaphragmate, indissolubiliter ferè coaluerant. Erant nigro purpurei toti. Ex lobo superiore sinistro ichor effluxit sectione quavis copiosus, non ex quadam veluti hydatide, sed ex illius parenchymate. Lobus superior dexter, duritate, crassitudine, ac colore fuscorubro, hepatis portionem referebat:

dura hæc pars aquæ in fundum ilicò descendit.

In latere dextro ad 3. 4. 5. 6. costarum arcum, numero à superioribus ducto, florenum crassa, ac cartilaginea, pleura fuit; in plagâ autem quadam digiti longi ac lati magnitudine jam ossea, osseasque spinas dimittens.

§. IV. Juvencula 22. annorum, nunquàm rectè valens, menses irregulares olim, jam verò nullos à biennio habens, morbum acutum pectoris, decurso abhinc biennii spatio, itidemque ante annum passa, ceterùm pertinaci tussi, & validæ cephalæ sæpè obnoxia, tandem 30. Martii febre validâ incipit corripì, cum acri tussi, pectore compresso, respiratione difficili, artuum dedolatione, ac epigastrii dolore. Vomuit septies, totiesque alvum excrevit. Tertio die viribus confracta, in viâ, ex suburbio *Leopoldino*, ad nosocomium *hispanicum* conficiunda, trihorium impendere debuit. Sellâ portatili indè ilicò ad nos ducta est.

Pulsus ipsi durus ac celer. Oculi inordinatè movebantur, & pupilla integra sub palpebrâ superiore sæpè abscondebatur. Quater ipsi vena secta est.

In singulâ venæ sectione, duæ sanguinis unciaë probè fluxerunt, reliquæ 6. 7. 8. unciaë guttatim. In primâ venæ sectione facies, oculique convellebantur, tendines subsiliebant, & jacuit mediâ fermè horâ inscia sui, pulsu intereâ perpetuo cùm constanti, tum forti. In alterâ venæ sectione ægram subtractis pulvinaribus, horizontaliter reclinavimus, symptoma hoc, ut sperabamus, præventuri, sed frustrâ; quin & tunc ad se rediens, consuetum hoc sibi quotiescumque vena secaretur, sive jaceret, sive sederet, fuisse asseverabat. Attamen in tertiâ ac quartâ venæ sectione, tale quid passa non est.

Sanguis in prima venæ sectione nihil omninò inflammatorius, in alterâ admodum: in tertiâ, quæ ob compressum, ac plenitudine ferè suffocatum pulsum, auctaque morbi symptomata, facta est, sanguis, elapso bihorio, habuit in primo, ac tertio vase, crustam sub tenui pelliculâ tremulam, gelati instar; crassamentum autem subnigrum, & maximè dissolutum: in vasculo verò secundo crustam densam ac ferè lardaceam; crassamentum rubicundiùs compactiùsque. Sanguis quartæ venæ sectionis quæ propter acu-

rum in epigastrio dolorem, & ob durum, fortem, simulque inæqualem pulsum, instituebatur, in vase priore mox suâ superficie albebat, mansit tamen diù liquidus, licet colorem crustæ habebat: post horas autem 24. solidam valdè ac densam crustam habuit; altero in vase vix crusta fuit. Pulsus indè mollior.

Suprà notavimus feminam primo morbi die septies cùm vomuisse, tum deposuisse alvo: ex quo verò, inchoante die suo tertio, apud nos fuit, non modò non vomuit unquam, sed ne nauseavit quidem; ita ut semper avidè suum jus sumpserit, egregièque biberit aquam hordei cum melle & nitro. Alvus ipsi ex judicatoriis non judicantibus. Obiit medio ferè exacto morbi die quinto.

Cadaver 24. horâ à morte apertum est. Hepar explens lobo utroque latus dextrum, & ad tres latos digitos sinistram. Longitudine suâ ad duos digitos eminuit infrà marginem costarum ad medium ventrem, & ensiformem cartilagineum; dextrorsùm verò totum intrà costas recondebatur. Molis mediocris ergò, sed substantiæ bonæ. Bilis copia mediocris; colore aurantia.

Lien sub ventriculo reconditus, infra costas non eminuit, molis mediocris, sed substantiæ adeò mollis, ut vel levi digiti tactu, unà cum suâ membranâ, abiret in rufum liquamen.

Ventriculus adeò ingens, ut epigastrium exactè repleret ab arcu costarum sinistrarum, ad eum dextrarum; altitudine seu amplitudine suâ suæ respondens latitudini, imò vix dimittens de suâ amplitudine versùs pylorum, quem, subitò arctatus, in descensu suo à margine costarum dextrarum formabat. Plaga obscure rubra in sinistrâ ejus parte propè costarum marginem. Eratque ibidem tenuis valdè substantiæ. Penetrabat autem color ille obscure ruber per cunctas ventriculi tunicas, sic ut indè in ejus cavo gangræna inciperet, sive color purpureus, qui ventriculum internum ultra pedis magnitudinem defœdabat.

Quò magis à sinistris ad dextras pergebat ventriculus, eò fiebat crassior, vix ibidem rugosus, sed cartilagineis eminentiis instructus.

Unicus in coli sinistrâ parte supernumerarius flexus. Omentum magnum & pingue. Renes boni.

Pulmo dexter versùs superiora levi-

ter accretus; sinister ubique, ac fortiter. Utriusque color purpureus; internus externusque.

Molles ceterum ac flaccidi, tres in superficie induratas postulas habentes.

Cor pingue. In thalamo sinistro pauculum sanguinis nigri fermè coagulati. Polypus albus ex coalitu venarum pulmonarium extractus, sex magnos, eosque crassos, ramos polyposos habuit. Polyposa materies ad digitum longitudinem erat alba, dein rubro ac coagulato cruore in reliquâ longitudine complebatur. Similem polypum, sed crassiore, longioreque, ex sinu dextro extraxi, in quo etiam fibræ, primum albæ, rubris continuabantur.

§. V. Die 23. Jan. hujus, quem vivimus, anni, convenit me homo 39. annum ætatis agens, juventutis instructor, cui, octenni puero, juvenis fortis pilam lusoriam, fune compingente induratum, in lumbos iniecit adeò violentè, ut humi is prosterneretur. Domum indè delatus, lumbis doluit, ac sequenti mane sanguinem minxit. Mictus autem hic, & dolor, citra ullum artis auxilium brevi, integreque, cessaverunt. Attamen

exindè usque ad 27. ætatis annum testabatur se debiliorem dextrâ lumborum parte fuisse, ab eoque loco dolores se percepisse crebros, per ventrem vagantes, pro colicis & habitos, & citra levamen notabile tractatos. Materiem in urinis putulentam se ad 20. vitæ annum percipere cepisse; nescire verò num priùs affuisset: nunquam enim se suas examinasse urinas, & tunc casu tantùm primùm animadvertisse.

Anno ætatis 27. ad rem annonariam in exercitu gallico admotus, demùm post iter plurium leucarum curtu absolutum, minxit sanguinem rivatim. Quiete restitutus, urinas sine sanguine reddidit, nisi ad majores motus perpauce. Talem autem ut plurimum minxit, quæ crassum haberet, tenaxque valdè sedimentum.

Atque sic se res habebat ad autunnum 1763. usque. Tunc verò ejusmodi materiæ in urinâ mictu cessante, inhorruit, quatruiduo sudavit, lumbumque dolere ac tumere observavit, aucto ad pronationes dolore.

Variorum sententiam expiscatus, multa, post venæ sectionem, externa admovit. Hic status rerum, dum me

primùm conveniebat, asseverabatque à superiore tumoris regione depluere materiem secundum spinæ lumborum latus, inque inferiore ejusdem sede, magis, quàm alibi, dolente, colligi.

Die 2. Febr. pus spontè effluxit aliquot unciarum. Febr. 3. spontè clausâ aperturâ, minxit purulenta non fœtida. Tumor jam & ad os ilii erat.

Febr. 4. in consilium vocavi magnificum virum D^m *Hazenohrl* Reg. Cels. Archiducis *Leopoldi* Archiatrum, D^m *Schreibers*, eximium nosocomii civici physicum, viros dexterrimos S. S. M. M. chirurgos, D^m ab *Hombourg* M. D. D^m *du Creux*, &c. Quo in consilio quærebatur cujusnam naturæ tumor esset? Aperiendusne, an sibi linquendus? Et, si aperiendus, quo & modo, & loco.

Conclusum ex anamnesi, & conspectu, tactuque, à suppurante rene videri tumorem natum esse. Aperiendum esse, ne ad os ilii collectum pus, id in cariem verteret, vicina destrueret omnia, resorptumve mortem post hecticam Afferret. Aperiendum autem esse inferiore sede suâ, idque aperturâ exiguâ, ne à latiore aperturâ abundantior suppuratio excitata, marcorem

totius corporis, mortemque, generaret; neve aëris accessu liberiore citius corrumpentur partes, corruptionem fortè inchoantes: sic tamen ut si factâ aperturâ, digitus prudenter immissus aliam indicationem patefaceret, totum opus secundum hanc dirigeretur.

Interea, dum per unum alterumve diem differtur operatio, per aperturam parvam, quæ die 2. Febr. spontè nata erat, multum puris, ichoris, rubrive glutinis, nonnunquam effluxit, levi cum febriculâ, multoque cum sudore.

Hac febre intra diem sedatâ, vir dexterr. *ab Hombourg* aperturam fecit, effluente tantummodo sanguine: altero autem die premendo ab osse ilei sursum, multum puris effluxit, idque ita per octiduum. Digito, styloque inductis, patebat varios sinus, fistulasque, deorsum, dextrorsum, & etiam supra vertebrae sinistrorsum, formatas esse.

Fluente sic quotidie pure, urina parum; post octiduum verò paucopure effluente, urina plurimum puris, vel sibi prævium, vel subsequum, habuit.

Ligaturis, ut vocant, expulsivis,
sinus,

sinus, fistulæque, prorsus evanuerunt.

Notandum autem est materiæ, quæ primis diebus de factâ aperturâ effluerit, vehementem fuisse fœtorem: hunc verò, datâ quotidie mediâ unciâ peruviani corticis, quam ad finem fere vitæ quotidie assumerit, prorsus, brevique tempore, sublatum fuisse. Hoc remedio, emulsisque, nocte paregoricis, die demulcentibus, ita profecit, ut dimitti ad munus suum poscentem, eâ conditione die 31. Martis dimiserimus, ut & quotidie pergeret in corticis usu, & quotidie rediret deligandus.

Rediit ille diligenter, ulcere parumper fluente, cum frequenti pruritu, cumque pure in urinis jugiter comparente; viribus interim valens, ut in munere suo perficiendo, ambulando, benè comedendo, dormiendoque, in dies torosior, meliusque coloratus, adpareret; suam mediam corticis unciâ quotidie religiosè repetens, ad usque diem Maii octavam.

Eâ verò die, cum vespere prægresso mediocrem in vino suo mutato commisisset errorem, friguit, horruit, incaluit; altero die vomitum passus ac diarrhœam est: undè eo die in no-

focomium venire deligandus non potuit, venit autem 10. Maii, mansitque moriturus. Nocte enim pleuritis accessit, quæ 30. & aliquot horarum spatio sustulit hominem. Sanguis in hac pleuritide sexies missus, summo-perè inflammatus fuit, non minùs is, qui ex pedum alterutro, quàm qui ex brachiis, effluxit. Pulsus durus ac magnus erat, usque ad 12. ante mortem horam.

Cadaver incidimus horis 31. à morte elapsis. Ren sinister magnus. Dexter omninò major, integram hominis non magni manum æquans, non placentæ instar planus, sed rotundus valdè. Cohærebat porro ad peritonæum, quo loco osseus apex costæ infimæ dextræ erat; ibique perforato peritonæo via patebat, qua materies à rene ad tumorem externum, ejusque fistulas, pervenerat. Ab illo enim costæ apice descendebat materies perforato peritonæo, quocum ren concreverat, ad semi-digiti longitudinem, postea cavum formabat, sive tumorem inter musculos & cutem, ex quo quondam orti fuerant sinus ac fistulæ, quaquaversùm divergentes, jam verò artificiosâ ligaturâ sic deletæ, ut ne ves-

tigia quidem earum cernere esset.

Membrana externa hujus dextri renis inæqualiter expansa, & hinc indè ad lineæ, & sesqui-lineæ, incrassata densitatem, dum auferebatur, en! miro conspectu, quoad situm figuramve haud facilè describundo, calculi apparuerunt, duo majores, tres minores, & undecim parvi, quorum unus ex variis calculis concretus, tuberosam quamdam referrer radicem; alius ex calculis pluribus itidem compositus, qui omnes ad unum seu pedunculum in ambitu cohærebant. Ponderum maximi erat unc. ij. dr. ij. gr. xv. Ponderum alterius unc. ij. dr. j. gr. v. Tertii, dr. vj. minùs octo granis. Quarti, dr. ij. scr. ij. gr. xiiij. Quinti, dr. ij. gr. xxxij. Undecim parvi pendebant unà dr. j. gr. xxxiv. Fuit ergo pondus omnium unc. vj. scr. ij. gr. ix. præter minutias ubique in rene inventas, ramenta fortè aliorum.

Calculis exemptis, pelvis & ureter spontè patebant, & de corticali renis substantiâ supererat parum admodum. Ureter naturali triplo amplior, versus vesicam paulò angustio, tota sua substantia crassior.

Ren sinister non durus, sed dum

incidebatur, ruberrimus. Papillæ naturales, ureter crassior ampliorque, minùs tamen dextro. Prostata fuit cum vesicæ collo digitum crassa.

In thorace sub loco olim dolentissimo, quem, ne quis dubitaret, vestigia indigitabant emplastri, pleuræ plaga admodùm lata, haud inflammata tantùm, verùm inflammatissima fuit, & cùm, permanente ibidem dolore, dolor diffudisset sese versus arcum costarum, dorsumque, ità in cadavere pleura inflammatissima apparuit inde, ad alterum spinæ latus.

Pulmones nullibi ad pleuram accreti, nisi adhæsione digito non latiore in loco inflammato; molles ceterùm & dum incidebantur, in superiore parte profundè grisei, etiam intùs, erant; in inferiore intensissimè rubri.

Cor sinistrum sanguine polyposo æquè plenum, quàm dextrum. Ambæ auriculæ admodùm parvæ. Singulare autem fuit invenire appendicem sinistrae auriculæ, quæ vermicularem cæci processum haud inconcinnè referebat. Attentiùs examinando & per auriculam inflando, vidimus appendicem hanc genitam esse ex carneâ auriculæ substantiâ, totam esse carnosam, &

hinc indè eâ vestitam pinguedine ,
 quæ ad cor multa, juxta auriculam ad
 appendicem protendebatur: appex ve-
 rò illius, instar fundi sacci rotundus,
 pingui caruit. Phenomenon sane,
 quod aliis notatum non memini, phy-
 siologis materiam præbens speculandi.

Diaphragma summopere inflamma-
 tum, qua tendineum, qua musculo-
 sum; minùs tamen qua peritonæo,
 quàm qua pleurâ tectum.

§. VI. Homini annos 34. nato in
 pectus irruit currûs agitati timon; non
 lædens tamen ità, quin ille integro
 exindè sexennio famuli præstare offi-
 cium, levioze incommodo; potuerit.
 Anno ætatis 39. febre intermittente
 laborans, integrè curatus est, sic, ut
 nullum indè in corpore vitium relic-
 tum fuisse recordetur.

Jam verò quadragenarius cepit à
 tribus elapsis mensibus difficile respi-
 rare, pectore angi, inani vexari tussi-
 culâ, maximè ad motum majorem:
 diarrhœam validam habere cepit, con-
 tinuamque. A qua quidem, ut & per
 artem excitatâ diuresi, leviùs per 2.
 3. septimanas habuit. Exin verò cepit
 parvum habere, intermittentemque
 pulsum; intermittentem verò sic, ut

viri expertissimi *Molinari* & *Mac-cheog*, qui ejusdem in se curam susceperant, tempore toto ultimi vitæ trimestris spatii intermissionem sæpissimè animadvertent. 5. imò 6. pulsationum. Huic frigus junxit se, & perpetuum, & planè marmoreum; nunquam in sex postremis vitæ septimanis recalescens. Initio trimestris hujus morbi hypochondria dura, ac tumida fuere, ipse verò venter tumuit nunquam. Sex ultimis vitæ septimanis decumbere lecto, præ angustis pectus suffocantibus, non potuit; erectus semper sedens, quod sustinere quidem præ lassitudine ac debilitate vix potuit, præ angustis tamen debuit. Crura tandem, dein & femora, œdematosa reddebantur, ut ferè creparent. Frigus inrensum, & ultimo vitæ quattriduo asphyxia. Excipulo insidens expirat.

Horis à morte 29. elapsis, cadaver cum laudatis supra medicis præclaris, cum dexterr. *Hombourg*, & cum chirurgo nostri nosocomii *Scherer*, aperui.

Ventriculus ingens, obliquus ità, ut situm haberet ferè perpendicularitem.

Suâ crepidine jecur pertingebat ad umbilicum, cetera bonum; lobo mi-

nore magnam explebat sinistri epigastrii partem.

Latus valdè ac longus lien, bonus erat. Pancreas induratum.

Intestina contracta, ut crassiora vix digiti diametrum, tenuia verò multis in locis vix duas digiti tertias in diametro haberent: haud tamen pro tenuitate incrassata.

In percindendis dextrarum costarum cartilaginibus aqua erupit, & multa, & sordida. Hydropis pectoris augebatur suspicio; pectore autem aperto, patuit non pectoris esse, sed pericardi, hydropem.

Plenum hoc pericardium tantæ molis erat, ut utramque thoracis cameram, ad jugulum fere usque, expletet; pulmonibus in tanti sacci ambitu compressis, nec tamen duris, nec, quod mirabile, ne vel minimum quidem, cum pleura, ac diaphragmate, connexis. Nullus pectoris hydrops.

Eduximus primùm ex pericardio aquæ turbidæ subviridis mensuram, id est unc. 48. dein mediam mensuram aquæ rubellæ: nec hæc, nec illa fecit. Evacuato pericardio, cor examinaturi mirabamur pericardium de integro repleri. Quare cor cum vasis ma-

ioribus educentes, in tabulâ examinavimus, num forte in hoc, illisve, ea pateret, qua pericardium sanguine continuo repleretur, scaturigo?

Primo adspectu cor nobis undique lacerum, atque exesum apparuit: propiùs verò examinantes, deprehendimus id omne lacerum ac filamentosum uni deberi sanguini, qui polyposam naturam adeptus, ipsi undique annexebatur, colore hìc flavo, alibi nigro, illic iterum variegato; digitis demum inde separandus. Cor ipsum proceri quamvis hominis, valdè tamen parvum. Quocunque autem in locoviam quæreremus penetrantis pericardium sanguinis, invenire eamdem non potuimus. An fortè vulnus venæ, arteriæve majoris, paulò ante mortem factum, ad oram pericardii, ubi vasa majora percideramus, hæsit? et proindè sic ejusdem nos penitùs latuerit adspectus?

Cor substantiæ fusco-pallentis, ac veluti semicoctæ. Cæterum nec valvulæ, nec vasa majora, nec pericardium, aut aneurysmatica, aut indurata, aut incrassata, cartilaginea, ossæve, apparuerunt.

§. VII. Matrona annor. 59. me in

consilium vocat ineunte Aprili 1763. cum suis medicis, expertissimis viris, *Hirsch & Prosky*. Hæc pluribus annis in *Hungaria* metallurgorum vaporibus exposita, pectore angi, ac tussire, vehementerque debilitari, ceperat *Vienne* nunc incola, à mense Januario haud ultra potuerat carpento vehi, imò ne vix quidem extra lectum sedere. Ex eodemque tempore, præter pectoris affectum augmentum, natum sibi tumorem aiebat in infimâ, eâque sinistrâ epigastrii regione, haud procul ab umbilico, qui cum doleret violentè, tum molestè pulsaret. Pulsus in carpo debilissimus. Utrique internum quoddam aneurysma esse videbatur, cujus in vivâ vix esset determinanda sedes. Post querelas molestæ hujus pulsationis, trium mensium spatio continuantis, mortua est.

Cadaver i. Maii aperuimus. Pulmones quovis in loco tuberculis suppurantibus pleni, hinc indè duri, plurimumque cum pleurâ connati. Toto verò in corpore, ut ut anxie quærebamus, in musculis abdominis, in omento, in mesenterio, in mesocolo, in lumbis, ad spinam, ad aortam, venamque cavam, nulla vitia de-

deprehendimus, præterquàm in loco dolente olim, ac pulsante. Nihil minùs tamen quàm aneurysma erat. Scilicet colon in indicata epigastrii parte, longitudine latorum digitorum quatuor, diametrum habebat sesqui-pollicis, cui amplificatæ portioni tanta utrinque aderat, constringens angustia, ut aër, non nisi vi, per eandem impelli expellique posset.

Exangue ita hoc corpus, ut quamvis aorta, vena cava, arteriæ iliacæ, aperirentur, nullâ spongiâ, ad imbibendum illum, & ad partes quasvis nudè contemplandas, opus fuerit: ut profectò fatear me hujus vitæ rationem æquè parùm intellexisse, quàm in duobus illis, quorum anatomen dedi *Rat. Med. part. VI. cap. IV. probl. 1. & 2.*

§. VIII. Maii 28. hujus anni ad me misit, pro publicâ demonstratione, expertiss. *D. Pasmeyr*, laudatissimus apud sanctimoniales *sanctæ Elisabethæ* medicus, tumorem, quem ventre exemerat feminae, in illarum monacharum nosocomio mortuæ, unâ cum historiâ morbi. Femina hæc 32. ann. sesqui-mensis spatio in illo nosocomio jacuerat, incusans fortè præposteram,

qua olim in *Hungariâ* laboraverat, intermittentis febris ablationem, ut præsentis originem morbi. Tumor ventris ipsi durus erat, & æquabilis; tumida crura; urinæ pauca; superiorum emaciatio. Appetitus autem semper viguit. Urinam redditura, ventris potissimum vexabatur doloribus. Alvus alterno die spontanea. Tandem macie confecta, ac summoperè debilitata, moritur.

Tumidum hoc corpus ponderis inveni librarum medicarum triginta, exceptis $8 \frac{1}{2}$ unciis. Sedes ejus in mesenterio erat, ac longitudine sesquipedis medium inferiore suâ parte canalem, seu cavum sulcum, habebat, in quo intestinum ileum suâ mediâ diametro collocabatur, connatumque erat; mox indè egressum intestinum, & ab hac immensâ mole liberum, in column abibat, quod cum suâ valvulâ simul ex corpore, cum totâ mole, exemptum fuerat. Moles ipsa rotunda erat, inæqualis tamen multis prominentibus tuberibus, substantia constans hîc steatomatosa, illîc cartilaginea, pluribusque in locis gerens hydatidas.

§. IX. Magnificus *D. Hazenohrl* sub finem anni proximè elapsi ad me misit

viscera quædam hominis, qui in nosocomio hispanico obierat. Venerat ille, homo vino, vini spiritui, cerevisiæque perditè deditus, quadragenario major, ad se, curandus à crure, plusquàm 50. in plagis ulceroso; haud verò à suo tumido ventre; quem, quia incommodo multo sibi non erat, nisi leviore, eâque brevi post pastum, anxietate, flocci fecit. Appetitus viguit, & modicam vini portionem suis sibi pecuniis in nosocomio quotidie comparavit. Remediis solventibus eò pervenit, ut unico duntaxat in loco crus maneret ulcerosum, venterque unà modicè detumesceret. Animo hilari homo, viribusque pollens, suo tamen crure, quod ferè curatum videbatur, uti potuit nunquàm: id quod haud levem ulcerum cruris internorum suspicionem injecit medentibus. Nec frustra sanè. Crus enim gangrænâ sensim affectum, sic sua vasa erosa exhibuit, ut, quamvis instrumento tortili admotum munitus homo, à lethali hæmorrhagiâ servari non potuerit.

Hepar ejus granulosum, friabile totum. Lien quinque librarum, dentis unciis duabus, non morbosus, sed ingenti adeò egens spatio, ut intestina

ex toto illo loco aliostrum detrusa jacerent. Pulmones sanissimi, quanquam exulcerati existimari in vita potuissent, unciis puris duabus quotidie tussi ejectis.

Plures anatomici casus sunt enarrandi; at verò cum suis quique locis convenientius aptari queant, eosdem ad illa referam.

CAPUT II.

SISTENS PATHOLOGICAM PRIORIS
CAPITIS DISCUSSIONEM.

§. I. *Ex iis quæ superiore capite enarrata sunt, evincitur incertum sæpè id esse, ac non rarò erroneum, quod ex determinato situ locatarum in toto ventre partium, ad nosologiam, & pathologiam formandam concludi.* §. II. *Eodemque pacto se habere id omne, quod ex duritie, ac tumore earumdem partium colligitur: eo quod tum viscera ipsa, morbo affecta, situum fortè alienum suâ naturâ habeant, tum alia ab aliis loco turbentur, tum denique eorum tumores tantæ sæpè molis sint, ut longè à suâ origine percipiantur.*

§. III. *Hydropem pectoris, quamvis aliquoties satis probabilem, haut infrequenter tamen esse ambiguum, penitusque fallentem sic, ut vel minimè adsit dum adesse credatur; vel dum putetur abesse, adsit. Idemque de hydrocardiâ affirmari oportere.* §. IV. *Signa phthiseos pulmonalis in vitâ adesse, cum pulmone in cadavere minimè purulento.* §. V. *Aneurysmatis diagnosis fallere posse, origine pulsationis ac doloris ad longè aliam causam referendâ.* §. VI. *Gastritis & sine vomitu, cum dolore; & sine utroque.* §. VII. *Paraphrenitis consuetis, imò pathognomicis signis, destituta.* §. VIII. *Nihil fallacius signis, quæ ex sanguine humano petuntur, & erroneum crebrò iudicium est, quod inde de naturâ humorum capitur.* §. IX. *De pulsu varia, maximè de eo peripneumonicorum, utrum mollis, an durus sit?* §. X. *Seria in hæc omnia animadversio, & ad prudentiam exhortatio.*
De polypo quedam.

§. I. **E**x quo ad docendam medicinam in hac alma universitate admotus fui, auditores meos seriò hortatus, perpetudque, sum, situm in cadave-

ribus viscerum notarent accuratè, quo
 in nosologiâ, ac pathologiâ rariùs er-
 rarent. Quippe inter cetera morbos
 in epigastrio discriminandi adminicu-
 la, etiam fitas in illo partes tactu ex-
 ploramus, idque meritò; siquidem ad
 affecti cognitionem visceris, partisve,
 multum conferat: non ità tamen, quin
 haud infrequenter, ni cauti simus,
 imponat nobis. Ut enim de meis præ-
 teritorum annorum demonstrationibus
 hîc taceam; quid, quæso, differen-
 tiarum in partium situ nupera non ex-
 hibuere cadavera! In *capitis I. §. I. &*
II. hepar explebat totum fermè epi-
 gastrium; in *§. III.* parva adeò jeci-
 noris moles, ut in vivo tactu non po-
 tuerit percipi, & ut colum cum omen-
 to ac ventriculo, liene post hunc oc-
 cultato, universum epigastrium ex-
 pleat: deindè splen in his totâ facie
 in anteriora hæret, in illis autem post
 ventriculum versùs dorsum: nonnullis
 infrà costas unum, duos, ternosve la-
 tos, pluresque, eminent digitos, dum
 aliis penitùs intra easdem recondatur.
 Tertio ventriculum hi habent in si-
 nistrâ tantummodò epigastrii parte, dia-
 phragmati immediatè succumbentem;
 illi ab interpositâ ingenti hepatis mole

multum à diaphragmate remotum ;
 qui fortè hinc minùs in vomitum pro-
 ni, aptive. His quippè œsophagus est
 multò longior : quam observationem
 nostram vides à *Morgagni* confirma-
 tam *Epist.* 45. §. 16. » Jecur, ait,
 » maximum, ut sinistrum quoque oc-
 » cupans hypochondrium, ventriculum
 » deprimeret ; itaque gulæ in hunc
 » desinentis, portio ad transversos di-
 » gitos duos, infra diaphragma appa-
 » rebat. « In quibusdam mensuras 4. 5.
 6. & plures capit ; vix libram in aliis.
 Marsupii figuram sæpè refert ; non-
 nunquam contracti, & contorti intes-
 tini formam æmulatur. Nonnullis est
 versùs cordis scrobem, aliis versùs
 umbilicum directus. Quid quod sæpè
 plus minùsve ad dextrum hypochon-
 drium ; imò, ut pluries antè vidi,
 maximè anno 1752. in cadavere excell.
 comitis *Dhen*, *Danici* apud *Batavos* le-
 gati, nuncque iterùm in §. *IV. cap. I.*
 demonstravi, usque ad costarum dex-
 trarum arcum continuatâ amplitudine
 protendatur ? Jam intestinum colon
 quotiesne notabiles volvulos versùs re-
 nes, umbilicum, imò versùs ima pel-
 vis, format, ut olim hîc demonstravi,
 & antea pluries videram ?

Quæ omnia cùm haud omninò raro ità se habere deprehendantur, quàm circumspècténe oporteat agere in sede morborum, ex solo attactu partium, determinandâ! Quis in ventris torminibus in colo potiùs, quàm in ileo, ac vice versâ, ex loco affecto dolorum determinet sedem? Quis splenis, quis jecinoris, quis ventriculi morbos, dum reliqua signa sæpè obscura sint, eo ex loco definiat, quem aut tumidum, aut dolentem esse, tactus deprehendit? Hepatis plura mala dantur, quæ nec icterus, nec depravatus corporis color concomitetur. Cum facie pulchrè floridâ hominem pereuntem vidi, cui præter pectoris hydropem, lien rotâ suâ externâ membranâ in densam esset mutatus cartilaginem. Et ventriculus si dextram epigastrii regionem multùm occupet, si umbilicalem; quotiesne intestini sive crassi, sive ilei, sive hepatis affectionem mentiatur; si cætera signa dubia sint, quæ intestinorum morbos juvent interstinguere? Nonne etiam citra ulla affecti lienis criteria, tamen hoc viscus in inflammatoriis pectoris morbis, capite superiore recensitis, bis repertum est unâ cum mem-

branâ suâ in pulvem conversum? *cap. I. §. III. & IV.*

§. II. Sed ad alia nos vertamus. Quis ille, qui nobis ritè determinet in vitâ tumores ventris, consimiles illi, quem prioris capituli paragraphus descripsit octava? In mesenterio inveniebatur ille intestino ileo accretus: verùm ejusmodi & ren exhibuit monstruosus, ventrem in tuber prominens extendendo; degenerascens omentum; monstruosum ovarium, tuba, uterus; hydatides de aliis enatæ tumoribus: ut quorum omnium frequens nostra demonstratio fuit in tomis præcedentibus hujus operis. Quid quod ventre in medio monstruosa vesica urinaria imposuerit clarissim. *Morgagno*, instar uteri summè gravidæ expansa, digitumque passim in substantiâ crassâ, & peritonæo sub umbilico accreta? Ideam certè longè aliam suæ naturæ, suæque originis, in vitâ dederat, quàm reapse esset. Vide *Epist. anat. med. 39. §. 33.*

§. III. Jamque hydropem pectoris quod signa non arguerent in eo præsentem, qui *cap. I. §. VI.* pericardii hydrope laborare inventus est?

Namque cum respiratione difficili & anxîâ, cum tussiculâ inani, & hypochondria tumere, non tumente unquam ventre reliquo; & à diarrhœâ, ac diuresi, mitius egit; & nocturnas passus anxietates in lecto est; & crura demùm ipsi intumuerunt. Utrique hîc in mentem venit candor non minùs, quàm error exercitatissimi in praxi medici. *Jo. Jac. Vicarii*, qui refertur à cl. *Morgagni Epist. XVI. §. II.* jurare voluisse hominem hydrope pectoris *infallibiliter* laborare » cujus mortui aperto thorace, cum in dextro sinistroque hujus cavo nec dragmam unam aquæ aut feri inveniret, nunquam satis laudandâ ingenuitate mirabundus exclamavit: *Quam fallacia sunt subindè diagnostica!* « Confirmavit eâdem epistolâ vir magnus hanc fallaciam pluribus exemplis anatomicis; licet præter signa plura consueta, duo illa probabilia admodùm signa adessent; anxietatum nocturnarum, & tumentium, post anxietates diù toleratas, crurum, manuumve.

Undè nec ipse pericardii hydrops, quem in hoc cadavere §. VI. cap. I. ingentem fuisse vides, suis ita stabilitus, atque confirmatus signis est, ut

non fallat multoties. Eâdem Morgagnianâ epistolâ constat signa hydropis pectoris solius, signa solius hydrocardiæ, signa utriusque hujus morbi simul obtinentis, adeò confusa inter sese in vitâ fuisse, adeò turpiter medicos fefellisse, ut cadaverâ aliud omninò ab eo, quod creditum fuerat, exhiberent. Quæ enim ut pathognomica nonnullis audiunt, verbi gratiâ, cordis veluti æquæ innatantis perceptio, ejusdemque palpitatio, hæc defuere non paucis eorum, quibus hydrocardiam in vitâ adfuisse demonstravit anatomicæ; vel si adfuerit palpitatio, alia longe vitia ad cor, vasave majora, adfuisse deprehensa sunt. Verbo, hæc, & omnia signa, simul collecta, suspicionem formant, non efficiunt certitudinem: undè propriis meis convictus erroribus, facile ad quosvis consimiles morbos refero, quæ *Vieussenius* de hydrothorace: » Non tam facile » esse, (inquit) thoracis hydropem » cognoscere, quàm aliqui credunt » medici, nimium sibi tribuentes, anatomem ignorantem, & qui nunquam » putaverint cadavera esse incidenda, » aut cum ab aliis incidere, inficienda. « Imò neque hoc sufficit:

videas enim, qui etiam cadavera incidendo didicerant multa, vel ob id in diagnosi errare, quod ea, quæ semel iterumque in cadaveribus observaverant, hæc iis omnibus adesse contendant, quibus symptomata, priorum consimilia, observant adesse; ignari scilicet hujus veritatis, quod si longè plura cadavera incidissent, longè numerosiores eorundem symptomatum causas didicissent: ut cogar ad *Vieussenii* sententiam hæc præclara *Morgagni* verba adjungere: » Nam qui » plura inciderunt, aut inspexerunt, » cadavera, *hi* saltem, cùm *illi* minime dubitant, ipsi dubitare didicerunt «.

§ IV. Pluribus hujusce meæ opellæ tomis per multiplicem anatomen demonstravi, & *Benneti Theatro vestibuloque tabidorum* confirmavi, sputa purulenta, eademque cùm copiosa, tum diuturna, sæpè quidem vomicas, abscessus, tubercula designare pulmonum, haud rarò tamen minimè. §. XI, *cap. I.* integerrimus deprehensus pulmo, post quotidianam unciarum duarum puris excretionem, hanc utique observationem & experientiam confirmat. Ita ut tot exempla prudentiæ

nos in diagnosi admoneant, ne mortui veriora proferentes, ignominiam fortè cùm nostræ inurant, tùm artis, famæ.

§. V. Et quid de aneurysmatis similitudine in pertinaci illâ, eâdemque dolorificâ, pulsatione memorem, quam pulsationem *cap. I.* casus septimus intestini coli, interceptâ inter binas invincibiles contractiones amplitudine, genitam, credere nos cogit? Ut ut enim opponat quis intestinum loco moveri, idemque impleri, ac depleri, ob idque illam ejus expansionem, quod & loco mutabilis, & amplitudine varia esset, pulsationem cùm perpetuam, tùm loco immutatam, producere non potuisse; minimè tamen negari potest, si ab unâ parte consideremus coli intestini sedem firmiorem esse ea reliquorum convolutorum intestinorum; & ab alterâ parte eam coli inter constringentes binos, ætraque ægrè transmittentes, annulos, tympaniticam planè redditam esse partem; negari, inquam, non potest, quin inde quæpiam ex mesocolicis, aliisve vicinis, arteria, imo arteria in ipsa coli tympanitici tunicâ vasculosâ, molestè pulsare potuerit. Videtur eò magis hinc pul-

sus dolorifici deducenda origo, quò minùs alia causa in totâ viciniâ inve- nienda fuerit. Profectò dantur aneu- rytmatis æmulæ pulsationes, minimè tamen ad illud referendæ. Historiam haud multò absimilem olim *retuli tom. IV. cap. ij. §. VI.* Dederat similem *Ballonius cons. 107. libr. I.* Notabilio- rem autem nondùm novi eâ, quàm memorat egregius *Morgagni, Ep. 24. §. 34. 35.* Violenta quippe assiduaque pulsatio ad præcordia, & ad umbili- cum, à quatuor retrò mensibus per- cipiebatur; qua pulsatione majorem sensisse aut vidisse vix ille meminert: cujus causam, cùm reperire nullam aliam posset, præter quasdam con- jecturas, nervorum agitationi sive irrita- tioni merito adscripsit.

§. VI. In gastritidis definitione, & validus ventriculi dolor, & repetens ad ingesta quæcunque vomitus, con- tinentur sic, ut inter signa ejusdem pathognomica recenseantur. At verò in *cap. I. §. IV.* in maximi ventriculi amplissimâ inflammatione, postquàm ægra ad morbi primordia septies & vomisset, & alvum egressisset, non modò per integros ferè quinque dies, quos totus morbus numerat, non vo-

muit, sed nec nauseavit; imò, quod plus est, omnia oblata abliguriens, ac ventriculum sæpè replens, suum bonum appetitum cùm sæpiùs nobis testata ipsa est, tùm experimento quotidiano nobis confirmavit. Undè non modò hïc id pathognomicum signum abfuit, verùm & adfuit contrarium, ac planè oppositum.

Sed potest utrumque pathognomicum deesse. *Rat. Med. tom. VI. cap. VI. de inustione cranii*, retuli exemplum juvenis, qui ad mortem propemodum usque, nec signa febris, gangrænæve in pulsu, nec signa vel minimi doloris in ventriculo, nec signa læsæ cujusquam ventriculi functionis, mentis perpetuò compos, unquàm habuerit; dum nihilominùs ventriculus ore superiore suo, initioque œsophagi, solito multò amplior, sanguine ità cunctis in vasis turgebat, ut nonnullis in locis hæc duarum, in aliis trium linearum diametrum haberent; quod fortè ab antiquâ ad vomendum dispositione quis explicabit; sed quod sequitur, indè non deducet; purpureus enim totus ventriculus fundo erat suo, binisque in plagis tam internè, quàm externè, gangrænosus. An non evidenter

ter hinc patet obstructionem notabilem, sævam inflammationem, vehementem adeò gangrænam, ut totam ventriculi penetraret substantiam, citrà dolorem, citràque febrim, formari? bono cum appetitu adesse? cum visceris integrâ functione superstite perfici?

Simile quid ex *Valsalvâ* illustris *Morgagni* habet *Epist.* 49. §. 14. » Febris
 » acuta maligna hominem perimit 14
 » die nullo alio stipato symptomate,
 » nisi quod æger de assiduâ animi in-
 » quietudine, & de vigiliis perpetuò
 » conquerebatur. In cadavere ventri-
 » culi fundus atro erat colore infectus.«
 Hic igitur iterùm ventriculi adfuit inflammatio jam in gangrænam tendens, citrà dolorem, citraque vomitum.

§. VII. *Paraphrenitis* historia, præter signa pathognomonica inflammationis, habet quoque nauseas, vomitus, delirium perpetuum, risum sardonicum, convulsiones, furores, gangrænam. Vide *Boerh. Aph.* 909. cum ill. *pres. Comm.* Nihilò seciùs casus V. capituli I. refert nobis hominem, qui die febris acutæ quinto, pleuritidis sævæ altero, mortuus, diaphragma habuit tam vehementer inflammatum, ut in-

jectoriâ arte reddi non possit rubicundius, idque tum in musculosâ suâ parte multâ, tum in tendineâ universâ; paulo læviùs quidem quâ ventrem, gravissimè verò quâ spectaret thoracem; quanquam 70. unciaë sanguinis in sex venæ sectionibus, spatio 24. horarum, detractæ essent. Porro hic homo nec nauseavit in morbo unquam, nec vomuit, nec nisi sub mortem, non in morbo, deliravit, nec risum sardonium habuit, ni velis levem oris contractionem ipsi morienti, ut morientibus multis minimè paraphreniticis, contingentem, ad risum hunc contorquendo referre: uti etiam nec convulsiones passus, nec furores est. Observatum est diaphragma inflammatum ab omni eo, quod ventriculum utcunque distendit, vehementer irritari ac dolore: noster tamen homo multam copiam oxymellis scillitici cum stibio non abluto & aquâ hyssopi bibit; copiosam valdè aquam hordei cum melle & nitro; præterea omni bihorio vasculum unc. iij. infuso-decocti pectoralis; sumsit quovis quadrihorio unc. vj. vij. juris carniùm cum cremore tartari: deglutiit denique vario haustu unc. xx. olei amygdalini

recentissimè pressi: nec testatus unquam est à deglutitis sibi pejus esse. Quis demùm mortalium in hac pleuritide fuisset unquam universi penè diaphragmatis inflammationem suspicatus?

§. VIII. De fallaciâ signorum petendorum à sanguine humano quid multa commemorem! Patuit ex §. IV. cap. I. si quod habitum de ejus naturâ consilium fuisset, die ab ejus extractione primâ, cum integro bihorio, in vasis tribus, in loco temperato, quievisset; id sequenti die, contrariis omninò apparentibus ejusdem phænomenis, revocandum, prorsùmque contrarium concludendum fuisse. Cujus equidem fallaciæ abundè memineram in *Rat. Med. part. I. cap. 6. part. 3. cap. 3.* & alibi passim; edendo multiplicia mea experimenta, quæ primùm cum sanguine centum & quinquaginta venæ sectionum, ac dein cum alio numerosarum sanguinis missionum feci. Facit quidem mutationem in crustâ albâ tenaci, in crassamenti consistentiâ, in seri copiâ, ac colore, limpiditateve, sanguinis sive jactus validus, sive stillicidium; lumen venæ magnum, parvumve; vasis, in quod excipitur, planities, vel altitudo; fluidum per

quod ex venâ in vas transit, aëreum, aut aquosum; ejusdem fluidi alterutius calor, aut frigus; loci, in quo asservetur, à moderatâ aëris temperaturâ hinc, illincque, recessus; calidi cruoris post missionem agitatio vel quies; morbi anniue tempus, sexus, & ætas; hæc, inquam, omnia, horumque consimilia, miram ac stupendam phænomenôn sanguinis mutationem generare, ut alii affirmant, itâ ego milles vidi: verùm nullam in praxi regulam, aut legem, qualiacunque demùm hæc experimenta mihi formare potuerunt. Quotiesne nobis visus est sanguis guttatim defluens crustam densiorem, firmiusque genuisse crassamentum, quàm is, qui valido jactu profilierat? Visus est, multoties repetito experimento, sanguis eodem jactu, eodem lumine vasis, in eâdem aëris temperaturâ, in vasa exceptus sibi simillima, in uno ægro crustam densissimam tenacissimamque exhibuisse in primo & altero vase, in tertio, quartoque nullam: in alio ægro, in priore vasculo nullam, in binis tribusve sequentibus magnam: in tertio homine in vasculo primo densissimam crustam, in altero nullam, maximam in tertio, in quarto

pauculam: & alibi iterum in primo alterove vase nullam, validam in tertio, in quarto nullam. Atque hæc ita in variis ægris: verum jam nulla memoratarum varietatum datur, quæ non in eodem ægro, in eadem venæ sectione, eodem jactu (nam si ratione jactûs, aut luminis, aut aliûs rei antè observatæ, mutatio contingeret, ad hanc, ut ad rem non facientem, non attendimus; nulla, inquam, varietas datur, quam non observaverimus in ægris iisdem, sive variâ, sive, quod plus stringit, in eadem sanguinis missione. Inversa itidem, mutata, confusa, omnia hæc phænomena sæpius vidimus, dum quater, quinquies, & ultra, iisdem hominibus tundi debuerit vena. Et aliquoties quæ crusta flava gelatinosa cum dissolutissimo crassamento nobis apparuerat, moto sanguine, iterumque reposito in quiete, densissima facta est, ejusque tenax crassamentum. Aliquando in eadem venæ sectione vas unum vix scissilem crustam, vas aliud gelatinosam habuit. Ut profectò, si judicium de statu sanguinis seu crassi inflammati, & non inflammati, seu è contrario soluti, judicandum foret ex missi cruoris conf-

pectu, sententia altera alteram refutaret. Adde hisce omnibus eam sanguinis in variâ missione inconstantiam, ut sine ullo ordine in primâ missione inflammatus, in alterâ minimè, in tertiâ crustam mucosam habeat, in quarta tenacem, & ut minùs latinè vocant, lardaceam; ordineque iterùm aut mutato, aut planè inverso in aliis ægris: sic ut sæpè nihil horum vel ad sanitatem, vel ad mortem, vel ad humorum naturam determinandam, in diagnosi ac prognosi faciat.

Hinc ad rem illustris *Morgagni*, ubi intempestivè lætari dixerat medicos » qui cætera non attendentes, id » unum spectant, tenuiorem aut nul- » lam in sanguine esse crustam, quæ » antea fuerat crassa «, demùm sub- » jungit: Cave tamen ne vicissim iis » in universum assentiaris, quos ego » aliquando pronuntiantes audivi, si » in hujusmodi morbis (peripneumo- » niâ ac pleuritide, de his enim age- » bat) sanguis secundò missus crustâ » careat, id adeò malum esse, ut si ter- » tiò mittatur, intereant ægrotantes. «

Equidem non sunt hîc erroris taxandi *Baglivius*, *Sydenhamus*, aliique, qui quibusdam epidemicis in morbis

simile quid observarunt; sed ii duntaxat, qui ex observatis epidemiæ cuiquam propriis, canones diagnosticos, prognosticos, ac curatorios condidere, in sporadicis, imò aliis in epidemiis, penitè fallaces.

Quæ si ita se habent, quis inflammationem absentem præsentemve; quis humorum aut coagulum aut dissolutionem, ex solo sanguine determinare audeat? utique si in eodem homine alia venæ sectio ab aliâ toto cælo differat; si in eâdem venæ sectione adedò oppositissima sint phænomena; quis indè de naturâ humorum aut possit, aut audeat, iudicium ferre?

Neque est quoque ex solo conspecto sanguine vel ejusdem dissolutio in verè putridis, vel condensatio in inflammatoriis morbis, statuenda. In putredine summâ, ac malignitate deleteriâ, sanguinem paucis ante mortem horis missum, mecum viderunt auditores, primum quidem tenacem in parte rubrâ, & crustâ tectum inflammata; in alterâ missione omninò bonum. In petechiis ac miliaribus, symptomaticis scilicet eruptionibus illis, quas rarissimas nostrum nosocomium habet, auditoribus meis ter, quater,

plurium annorum decursu, demonstravi sanguinem cum crassissimum, tum crustâ tectum inflammatâ. Et *Valsalva*, & *Morgagni*, ut dissolutum, ita sæpè tenacem, imò tenacissimum, & crassâ crustâ tectum, deprehenderunt, ut ex *epist.* 49. liquet: narratque posterior in febre quasi pestilenti, quæ anno 1731. agri Patavini partem infestabat, sanguinem, primo febris hujus grassantis tempore, ut plurimum dissolutum; progressu verò temporis, perseverante eadem constitutione, nimis concretum apparuisse: nihilominus & in principio hujus constitutionis, cum sanguine dissoluto; & in decursu ejusdem, cum cruore concreto; homines peticulis laborasse: imò si, quo constitutionis tempore sanguis solebat esse concretus, quibusdam de venâ prodiret solutus, his tamen, haud secus quàm ceteris, contigisse petechias. Undè concludere, » conjungi cum malignâ vi *solutivam*, aut *coagulativam* sanguinis; in neutràque harum malignitatem consistere; præsertim cum alterutram in tot aliis, qui maligni non sunt, morbis videamus. « Adjungam ego id eo evidentiùs adparere, quia multis non modò in eodem

morbo verum etiam in eadem venæ sectione sanguinem partim compactum, partim solutum apparere, evictum sit.

Fateor nodum solutu difficillimum mihi hoc ultimum phænomenon videri, & magis nos magisque convinci de intricatâ, atque non sufficienter hucusque intellectâ, sanguinis humani historiâ. Intricatiorem fortè adhuc reddet observatio, quam habui, ægri, cui elabens de tunfâ venâ sanguis brachium frigore intenso afficeret. Cùm præsens non essem, sanguinem explorare, dum flueret, non potui: minùs tamen ejusdem verum frigus miratus fuissim, edoctus à clarissimo, quem toties jam laudavi, viro, historiam feminae, quæ olim sanguinem suum menstruum expertæ calidissimum, nunc *Mediaviæ*, » medico suo, testaretur bis » in mense omninò frigidum fluxisse; » fidemque suo testimonio inveniret, » cùm ipsa, & chirurgus spectatæ fidei, » æque ac experientiæ vir, sanguinem, » venâ stillando exeuntem, eademque » die iterum pede missum, & ipsa sensu, & ille tactu, gelidum deprehenderint: id quod parumper mutabatur, dum sequenti die sanguis ex

» brachio ac pede, uno eodemque mo-
 » mento educebatur ; cujus an causa
 » suppressioni ac suffocationi pulsuum,
 » quæ aderat, adscribenda sit, relin-
 » quo discutiendum. « Hæc mulier dein-
 » dè febris variis, doloribus vagis,
 » convulsionibus, pectoris anxietate,
 » largâ venæ sectione sæpè oppugnandis,
 » multùm conflictata, triennio sat benè
 » vixit : deindè redeuntibus symptoma-
 » tibus largiore sanguinis missione sæpiùs
 » liberata est : manente tamen assiduo in
 » ventre glaciei sensu, qui cùm indè ad
 » pectus adscendit, eam affert respiran-
 » di difficultatem, ut continuò sanguis,
 » nec modicâ copiâ, mittendus sit.

§. IX. Et qui demùm veri pulsuum
 sint in peripneumoniâ characteres, pau-
 cis examinandum est. Hunc pulsum
Hippocrate, quia de pulsibus non adeò
 multa habet, non describente, *Gale-
 num* de eo consulamus necesse est. *Libr.*
IV. de causis puls. cap. XII. » Perip-
 » neumonicorum, (inquit) magnus est
 » pulsus, & languidus, mollisque simi-
 » liter, μαλακός, atque lethargicorum
 » pulsus ; nisi quatenùs præpollet inæ-
 » qualitate, & in uno pulsu, & collec-
 » tiva, quam vocant. In uno ictu,
 » cùm veluti interpellatur, & undo-

» sus est, & dicrotus interdùm fit; in
 » collectivâ, cùm alias differentias ha-
 » bet, tùm modò quidem intermittit,
 » modò autem intercurrit. « Mollitiem
 deindè explicat *Galenus* ex eo, quod
 cùm laxum ac molle & undique va-
 cuum viscus sit pulmo, non à pituito-
 siore & crassiore sanguine inflammari
 queat. Cùm autem pulsûs dicroti antea
 meminisset, jam ait rarum peripneu-
 monicis eum esse, quod dicrotus ferè
 semper quamdam requirat vasis duri-
 tiem, quæ ex pituitosâ fluxione con-
 trahi non solet. » Est autem, (inquit)
 » biliosioris sanguinis opus cogere, sic-
 » care, tendere & exsiccare: qui bi-
 » liosior sanguis quandoquidem minùs
 » sæpè pulmonem infestat, manifest-
 » tum etiam est raram fore pulsûs du-
 » ritiem, quod si sic, rarus quoque
 » ipsis bis feriens pulsus. «

Quo fundamento *Galenus* hîc suum
 ratiocinium superstruxerit, ignorare
 me fateor: nihilominùs *Galenum* tantæ
 in medicinâ auctoritatis fuisse, ut inter
 centum, quos fortè consulueris, auc-
 tores, vix paucos reperias, qui illum,
 plus minùs, non sequantur, est quod
 vehementer mirer. Plerique etiam gra-
 ves in arte viri, in definitione & aucto-

logiâ peripneumoniæ tradendis, hi *Galeni* textum recensentes, illi, ne nominato quidem *Galeno*, veluti propriam sententiam referentes, sententiam *Galeni* proferunt, ac statuunt examussim. Hinc indè reperias, quem explicatio *Galeni* de pulmone, non nisi à pituitosiore cruore inflammato, offendat quidem, qui tamen à *Galeni* definitione de pulsu molli ne latum quidem unguem recedere ausit: cujusmodi v. g. *Ludovicus Mercatus* fuit. Invenire alios est, eosque haud planè paucos, qui de peripneumoniâ agentes, de pulsu, (num veriti scholas?) ne meminerint quidem; ut v. g. *Langius*.

Sunt præterea, qui quidem in peripneumoniæ definitione pulsum non meminerint, sed dum aliâ occasione pulsus mollis explicandus venit, eum sic peripneumonicorum esse dicant, quemadmodum pleuriticorum est, dum suffocatâ ferè respiratione cor sinistrum paucum modò cruorem accipiat; vel ut phreniticorum est, quando, vi inflammationis meningum, origines nervorum comprimuntur sic, ut nervi vitales languescant. Sic celeberrimus *Russie archiater J. de Gorter in Comp. Med tract. 47. §. III.* Tandem non-

nullos deprehendas, quos propria experientia compulerit durum in peripneumoniâ describere pulsum: quos inter candidior nemo *Felice Platero*, quem, in hæc verba ut erumperet, veri stimulavit amor: » Uterque affectus, » pleuritis, ac peripneumonia, cum » horrore vel rigore incipit, subse- » quente febrili calore, quo corpus » ipsorum nonnihil accenditur: respi- » ratio concitatur, uti & pulsus, arte- » riâ durâ, & feræ instar, asperâ ad » tactum (quem tamen pulsum mol- » lem, seu undosum, in peripneumo- » niâ privatim esse putant) se offe- » rente. *tom. I. cap. 10.*

Profecto, ut *Platerus*, rem ego inveni plerumque, nec quanto tempore medicinæ docendæ admotus fui, alio modo in scholis docui. Et quidni? ubi ingens discipulorum, lectis ægrorum mecum circumstans, corona, pulsum in hoc morbo durum, & rarissimè tantum non mollem, mecum deprehendat? Quid, quod hoc anno omnes peripneumonici confirmarint? sic ut inter tantos sive juniores medicos, sive adultiores studiosos, ne unus quidem existerit, qui non verè durum eum esse affirmaret? Eiusdem expe-

rientiæ socium appello cl. *Morgagni*, qui ubi *Epist.* 20. similem *Valsalva* observationem retulerat, deindè proprias suas *Epist.* 21. enarrat, quibus constat pulsum in morbo durum illis fuisse, quos verâ peripneumoniâ periiſſe eorundem cadavera demonstra-
bant.

Forſitan arbitrari quis poterit ple-
raſque meas, non ſimpliciter perip-
neumonias, ſed pleuro-peripneumo-
nias fuiſſe, quæ ratione doloris pleu-
ritici durum pulsum tangentibus obtu-
lerunt. Sed reſero illi principem mor-
bum, in deſcriptis capite priorè ægris,
fuiſſe peripneumoniam, adeòque mor-
bi principis caracterem gerere pulsum
deuiſſe. Et dum in nonnullis notatum
ſit durante peripneumoniâ pulsum du-
rum fuiſſe ſilente dolore, an ſaltem
ſic non pateat peripneumonicis pulsum
durum adeſſe?

Nunquàmne igitur mollis in perip-
neumoniâ pulsus? Eſt ſane, ſed malo
ægri omine. Videte *Boerhaviuſ*: ad-
jungite ill. *L. B. van Zwieten* com-
mentarios. Mollem pulsum inibi non
inventuri eſtis in peripneumoniæ de-
ſinitione, quemadmodum pulsum du-
rum invenitis notatum in deſinitione

pleuritidis ; sed in morbi , in prava ac desperata ruentis , descriptione duntaxat : eo nimirum in morbi stadio , in quo pulmo magnam partem impenetrabilis , paucum cruorem , cum crudo ægrorum alimento , potuve , imperfectè mistum , per nonnulla vasa adhuc aperta , cordi sinistro , ad continuandum qualemcunque humorem circuitum , transfundit. Hicque modus quoque *Morgagno* est explicandi , quomodo ineunte peripneumoniâ pulsus durus esse debeat , & quo pacto dein , obstructo , magis præ inflammatione pulmone , mollis fiat. *Epist. 20. §. 38.*

An non credibile *Galenum* incidisse , dum ejusmodi definitionem animo meditaretur , in eam peripneumoniam , quam *notham* nunc appellitamus , & quæ eodem cum vero olim nomine comprehenderetur ? An saltem in proVectam jam peripneumoniam veram ? Nescio qui rem aliàs explicem. Saltem cum quotidiana experientia pulsus peripneumonicorum & mihi , & aliis , durum exhibeat , terminabo hanc paragraphum nonam sententiâ ill. *Morgagni Epistola mox laudata* : » Hoc » tantum dico , (inquit) pro variâ san-

» guinis, & corporum, pulmonumque
 » in primis dispositione, varioque mo-
 » do, quo in his illius congestio acce-
 » dit, verisimile esse variari signa; ut
 » modò præcipua omnia, aut pleraque
 » inflammationis indicia occurrant,
 » *idque ut plurimum*; modò nulla fermè
 » illorum, aut etiam contraria, ut cùm
 » pulsus rarus est; denique nulla inter-
 » dum, sed pulsu tamen plus minusve
 » frequenti. «.

§. X. Quo porrò omnis hujus secun-
 di capitis sermo tendat, facilè capiet
 quisque. Si enim 1°. ita variet mul-
 torum in ventre viscerum inter sese
 cùm magnitudo, tùm situs, etiam in
 statu sano, ut exploratione sæpè, quod-
 nam illorum patiat, determinare aut
 arduum sit, aut impossibile; imò ut
 aliud eorum aliis occupet sedem: Si
 2°. præter affecta, quæ noscuntur vis-
 cera, inveniantur alia, quorum affec-
 torum nulla in vitâ signa constite-
 rant, pejus affecta, quàm quorum
 constiterant; ut v. g. in inflammato
 pulmone lienis corruptio, bis hoc anno
 reperta talis, ut unà cum suâ mem-
 branâ in pulvem rufam deliquesceret,
 intraque digitos difflueret totus: Si
 3°. ipsa viscera morbosa ità mole suâ,

mutatoque præ auctâ mole situ, imponant, ut mesenterii tumor, ut ren exorbitans, ut vesica urinaria, uterus, tuba, ovarium, eundem sæpè locum occupantia, veris signis pathognomonicis, quibus quid demùm sit innotescat, planè destituantur: Si 4°. pectoris hydropis, omnia à practicis celeberrimis requisita signa ferentis: Si hydropis pericardii; si topicorum ad vitalia vitiorum diagnoses, vel exercitatissimos fefellerint: Si 5°. frequenter admodum suppurati pulmonis diagnosim pulmo à morte integerrimus erroneam ostenderit: Si 6°. interna aneurysmata, quæ vivis adesse putaveramus, in cadaveribus desiderentur, longèque aliud præ illis referant indagantibus: Si 7°. gastritis, ac paraphrenitis, absque vomitu, imò potiùs cum perseverante appetitu, & cum magnâ, minimèque coactâ liquidorum ingurgitatione homines perimant; imò gastritis sine vel vomitu, vel dolore vertiqueat in gangrænam: Si 8°. historia humani sanguinis ita obvelata nobis est, ut experimenta in uno eodemque morbo, imò in eâdem cruoris detractatione, prorsùm contrarias videantur formare indicationes: Si denique

9°. in peripneumoniâ, frequenti aded ægritudine, viginti & ultra sæcula necdum veram pulsûs definitionem, quæ ab omnibus admittatur, exhibere potuerint; profectò diagnoses morborum, ut ut sæpè veræ, & adæquatæ, nihilominùs non rarò toto cælo fallunt; & nosologia aded imperfecta hucusque habetur, ut exceptiones cum multas, tum notabiles, patiatur; proindeque eam ordine botanico in classes, ordines, genera, ac species reducere, frustra qui tentet; præterquam quod specierum in infinitum ferè excrescat numerus: quâ enim methodo undecim enumerantur epilepsiæ, verbi gratiâ, species, eâdem ipsâ 250. imò plures numerare species possum.

Audire quidem mihi videor qui amare conquerantur, eo modo, quo pluries in præcedentibus hujus operis tomis, quo denuò in hoc nono, pergo, medicinam à me incertiozem reddi; à me, scilicet, cujus foret, proprii vi numeris, eandem tyronibus reddere quotidie certiozem. Hos autem rogatos velim, quo demùm pacto artis exoptent certitudinem? An suffocando naturæ vocem, quæ ut aliis, sic & mihi, eam falsam esse clamet,

quam hucusque credideramus, certitudinem? Agnoscant saltem medicam artem natam esse sedulâ atque attentâ observatione eorum, quæ in morbis apperuerant, quæ in cadaveribus detecta. Quæ sæpè visa regulam quamdam formare contendebant; at ea, quæ non rarò fallebant, arctos adeò limites nostræ circumscripsere arti, ut non infrequenter formata antea excessaverit talis esse. Certiorne igitur ars erit, si quod toties cadaverum lustrationes nos moneant, supprimeamus; ne semel, dudùmque receptas opiniones, ac scholarum systemata, quæ ad multa explicanda multùm, ad plura parùm, aut nihil faciant, labefactentur?

Vimne eam inferre veritati poterimus, ut ea haud ampliùs vera sint, quæ contra receptas opiniones nobis palàm cadavera clament? Profectò hi, qui nihil prius veritate habent, ægrè non ferent me medicinam non aliam tradidisse, quàm eam, quæ minime à systemate, opinioneve, verùm ab ipsâ naturâ depicta, descriptaque fuerit.

Termino hoc caput, de polyposis concretionibus, quas *capite primo* plures enarravi, nihil omninò memorans;

siquidem *tom. 2.* & alibi satis clarè,
 opinior, demonstravi eos esse paucos,
 qui inter morborum causas referantur,
 polypos; cujusmodi ibidem unicùm
 descripsi: plerosque verò sanguinis
 diathesi phlogisticâ in morbis gigni,
 aut à conquassante, ac palpitante cor-
 de, in sanguine ferè quiescente fabri-
 ficari. Si enim quis omnes denatorum
 polypos, veluti totidem morborum
 causas, considerare velit, utique cunc-
 tas mortalium ægritudines iisdem ad-
 scribat oportet. Non attenderet idem
 millies polyposas concretiones eorum
 in cadaveribus reperiri, qui usque ad
 paucos ante mortem dies sanissimi,
 nullam unquàm earundem dederant
 suspicionem: neque consideraret quo-
 tiescunque polypos invenire datur,
 toties alias, cùm varias, tum mani-
 festiores morbi, mortisque causas,
 deprehendi. Hæc quemadmodùm ante
 tot annos & scripsi, & publicè semper
 docui, gaudeo ab egregio *Morgagni* &
 suis, & *Valsalva* observationibus, ubi-
 que; abundèque, confirmari.

CAPUT III.

DE MILIARIBUS.

§. I. *Miliaria hoc anno in nosocomio nulla. An quod extincta Viennæ? minime, sed quod eadem non fabricemus.* §. II. *Repetitio antiquæ conclusionis, quod morbus miliaris non sit Austriae endemius, sed passim factitius. Multorum clarorum in arte viro- rum sententiâ id confirmatur.*

§. I. **I**N tomo hujus operis octavo anacephalæosin dedi cunctarum observationum, quas super hâc materiâ eoufque feceram, quasque in tomorum plurimorum variis, in *Thesibus de Febris*, & in *Epistola ad Amicum*, communicaveram. Lætus deprehendi discipulorum animos nunc minùs esse agitados, minùs circa famosam hanc quæstionem inquietos; ità quidem ut ineptas quorundam calumnias potiùs, quàm objectiones, tanquàm ultimos agonizantis erroris gemitus considerarent; ad quas qui responderet, nimio profectò & immerito easdem honore decoraret.

Animus fuisset novas fortè observationes edere, cùm per integros septem & ultra menses in nosocomio præter morbos acutos ferè nihil, aut parùm saltem, demonstrarim. Verùm in tanto acutorum numero ne unicus quidem fuit, quem sive petechialia, sive miliaria exanthemata, infecerint. Quin nec toto hoc anno contigit, ut ad consultationes in urbe, suburbiisque, advocatus; advocor autem crebrò; in ægrum vel unicum inciderim, quem alterutrum horumce macularet exanthematum, nisi semel fortè miliarium principium, quod ilicò suffocabatur.

Igiturne, rogabit quis, extinctus demùm *Viennæ* est infamis hic morbus? minime: nam & illum crebrum viderunt medici exanthematum fautores, genitoresque: perierunt cum illis complures, hos inter autem senex, quem non alterutrum, verùm utrumque hoc exanthematum genus corripuerat; peritura forsan & illustris virgo fuisset, nisi clarus superveniens medicus miliaria in eâdem regimine calido, calidioribusque bezoardicis, jam genita, eodem artificio, eademque fortunâ pepulisset, quibus *Syden-*

hamus, consentientibus medicis aliquot aliis, collegam suum *Morice* à petechiis liberabat. Quod verò neutrum horum in meo nosocomio habuerim, id pro parte saltem ei tribuendum cautelæ censeo, qua nullos hoc anno ægros ex aliis nosocomiis mihi conquiverim; ægris autem pro demonstratione variorum acutorum morborum egens, curaverim ad me illos adferri, qui acutè laborantes ad certam semper horam ad nosocomium hispanicum aut afferuntur, aut ipsi adhuc accedunt, antequàm cæteris cum ægris commisceantur. Non quod ejusmodi cautela omne exanthematum periculum excludat; domi enim eadem sibi pravo regimine consciscere possunt, priusquàm ad nosocomia deferantur; ut vel hinc miliaria nonnunquàm ad nos detulerint: tamen juvit, quo minùs periculi incurreremus, pauciores ad id habere occasiones.

Cur verò apud ægros, ad quos consultationis ergò vocor, necdum exanthemata viderim, hanc ejus causam reor, quod hæ consultationes magnam partem apud ejusmodi ægros haberentur, quorum medici vel ejusdem mecum sententiæ de exanthematum ori-

gine essent, vel eò saltem devenissent, ut suâ methodo eadem non generarent.

§. II. Repeto igitur antiquam meam conclusionem eò confidentiùs, quò magis video nullo solido ratiocinio, nullo ritè capto experimento, ab iis, qui contrà clamitent, refutari aut infirmari posse, & quò experimentis meis propriis eandem reddo firmiorem: scilicet, si petechiæ & miliares eruptiones sint morbi hîc loci endemici, oportet eos apud ægros, quos vel in nosocomio tracto, vel in urbe video, quoque familiares esse; sicut quidem medici eos apud suos ægrotantes familiares reperiunt. Atqui olim valdè raros, toto hoc anno nullos ullibi habui. Ergo hæc exanthemata non sunt endemia, sed à causis alibi positis oriuntur, quas nos non ponimus.

Quod ego experior, idem clari mecum viri dudùm experti sunt, ut publicis testimoniis constat. Dantur præterea quorum necdum nota testimonia sunt Exp. *Cramer*, dignissimus ad *Leytha Pontem* Physicus, studii naturalis universi, ac præprimis ornithologiæ, ac botanices culturâ eximiâ clarus, dissertationem meditatur, ex suâ numerosâ

rosâ praxi petitam, qua ea, quæ statuo
ego, abundè sit confirmaturus.

Nec desunt clari aliarum regionum
viri, qui quò attentius rem contem-
plantur, eò magis se mecum assenti-
re asseverent: imò dantur, qui in an-
nosâ suâ praxi nunquàm aliter, quàm
ego, de miliatibus censuerint. Testem
produco celeberrimum virum, *Mei-
nungensis* civitatis physicum seniore, *Mei-
nungensis* civitatis physicum seniore,
doctissimum S. G. *Kalderer*, qui Epif-
tolâ 10. Oct. anni 1763. ad me datâ
referens quasdam sane egregias cor-
tice peruviano patratas à se curas, tan-
dem subjungit: „ Jam aliquot abhinc
„ annis in *Ehrhardtiana œconomia*. . . .
„ *Plantarum Historia*, tomo X. pag.
„ 135 & seq. ad cujus operis à quinto
„ tomo continuationem me, post lau-
„ dati auctoris obitum, typographus
„ compulit, occasionem arripui de-
„ monstrandi, quàm certò, quamque
„ facili negotio febres malignæ, quæ
„ anno 1759. hîc grassabantur, quæ-
„ que maximam partem aut parotides,
„ aut bubones, aliisve in locis tumo-
„ res, passim verò petechias & milia-
„ res, sibi adjunctas habentes, curari
„ vix poterant; demùm unicè, sive
„ cortice peruviano, sive saltem ejus-

» modi medicamentis, quibus exan-
 » thematis, altero tertiove morbi die
 » confertim prorumpentis, eruptio im-
 » pediretur potius, quam promove-
 » retur, curarentur. Nunquam enim
 » exanthemata similia existimavi criti-
 » ca esse, at verò perpetuò symptoma-
 » tica, dissolutionisque putredinesque
 » humorum certissima signa: ubi ta-
 » men; proh dolor! consueta metho-
 » dus (*die mode-arzeny*, scribit) nihil
 » aliud quàm exanthematum clamet
 » expulsionem; quo ex fonte quot non
 » prodierint calamitates!

Ut celeberrimus hic auctor, ita cla-
 rissimus *Klein*, eruditissimus *Allioni*,
 experientiâ & eruditione clarus *Val-
 carenchi*, eximius *Glass*, magnificus
Hazenahrl, egregius *Lautter*, censue-
 runt; brevique censebunt publico testi-
 monio plures. Ut hæc doctrina, cujus
 in salutem publicam, suscepta defen-
 sio tot inimicitias in me, tot calamos
 virulentos, totque atroces calumnias
 ideò excitavit, quod contradicendi
 libido, quæ justa essent, non inveni-
 ret, nunc demùm facta recta esse vi-
 deatur; illoque me gaudio expleat,
 quod unicum verumque sit patrocini
 veritatis præmium.

Quo igitur animo expertissimus hujus urbis practicus, medicus aulicus, excussâ hoc anno apud *Kruchten* disquisitione de *Miliarium exanthematum indole & tractatione*, antiquum errorem statuminare tentaverit, non satis capio. Dicta fuerant, & ad nauseam usque repetita à variis, tum & sæpius à me refutata, pleraque eorum, quæ, veluti nova, profert; & si qua recentiora exempla propria de praxi retulerit, facile quisque per se vidit ea ita ambidextra esse, ut negantem æquè juvent, quàm affirmantem. Ea enim hoc sæculo experimentorum usus est, ut non id dicas, quod experimenta loquuntur, sed id eloqui experimenta jubeas, quod ipse intendis: de his autem latius sequenti capite in aliâ materiâ. Ne ederet opusculum suum, pluries serîo monueram; quippe me, ut nullis aliis, ita nec illi, pro excusso ferè patrio errore militanti, minime parciturum. Igiturne refellam opus? Honore dignus auctor est, laudandus practicus, meus amicus. Sui quoque conaminis, ubi mea, quæ non legit, attentius perlegerit; ubi annosior mea confirmata viderit; ipsum vehementer pœnitebit. Sat igitur refutatum relinquo.

CAPUT IV.

DE SYSTEMATE HALLERIANO.

§. I. *Partes sensibiles quaecunque, haud rarò insensibiles apparent. Modificatio ill. Morgagni admittitur quidem, sed conditionaliter, & non nisi secundum ejusdem viri illustris explicationem. Quod si modificatio eadem simpliciter admitteretur, nihil omninò novo systemati faveret. Fabricius ab Aquapendente, & Valsalva, maximè autem olim Aretæus, tendines, ligamenta, ac periosteæ, partes sensibiles esse experti sunt; hanc verò earundem sensibilitatem in arthriticorum cadaveribus Morgagni demonstrat.* §. II. *Contra consuetas observationes, dantur notabiles puris confectiones citra febrim, vel citra dolorem, vel etiam citra utrumque, in omni hominum temperie, etate, & sexu.* §. III. *Inflammationes dirissima ventriculi, intestinorum, &c. eademque mortifera, aut sine dolore, aut sine febre, aut etiam sine utroque.* §. IV. *Resumitur questio de pleura sensibilitate, occasione cada-*

veris pleuratici, in nosocomio demonstrati. Pulmo inflammatus hepatica duritiei plerumque invenitur, rariùs molli ac rubicundus. Quia pulmo in morbis pectoris inflammatoriis affectus esse deprehenditur, consequitur quidem id, ut nec pleura, nec intercostalium musculorum, inflammatio hominem illeso pulmone occidat; haud verò id, ut solus pulmo & sedes doloris sit, & mortis causa. Viros illustres, Valsavam, ac Morgagnum, perperam ab exp. Tissoto suas in partes trahi, 72. exemplis demonstratur; quae inter 14. sunt cum inflammata pleura, & 17. cum indolente pulmone. Musculorum intercostalium examen cum in omnibus hisce anatomicis exemplis desit, non imperfectam modo, sed & nullam, reddet omnem Tissoti conclusionem; etiamsi nec Morgagni nec Valsalva, nec ego, quidquam haberemus ejus argumentis opponendum: haberemus autem plurimum. §. V. Inconstantia incomprehensibilis, & stupenda contradictio systematis Halleriani, dum Tissotus 1. mendacia statuit esse cuncta ill. Halleri de insensibilitate pulmonis experimenta; ob idque, quid de reliquis illius experimentis judicandum, uni-

cuique integrum facit: 2°. dum systema hoc in canones format, inter sese mirificè repugnantes. §. VI. Irritabilitas cordis talis, qualem statuit Hallerus, & ipso eo auctore, & Morgagniani Operis 170. experimentis, funditè subvertitur. Explosit præterea Morgagni experimentorum in brutis captorum adplicationem ad corpus humanum. §. VII. Conclusio hujus capituli.

§. I. **I**N opusculo *Difficultatum* super hoc systemate, in eo *Vindiciarum* contra illustris Halleri Apologiam, in gallicâ ad amicum Epistolâ, sparsumque hinc indè, conatus fui hujusce patefacere infirmitatem. Robotarunt sententiam de eodem meam, tum illius auctor ipse, qui quò ulterius in eo defendendo pergit, eò sese mutabiliorem, incertiolemque, etiam in præcipuis suis fundamentis, ostendit; tum ejus defensores, qui, quo illud systema tueantur, in multis ab auctore recedere, plura ejusdem experimenta infirmare, quædam ridicula rejicere, absurdioraque rejectis coguntur substituere.

Sufficienter proinde meas in hac refutatione egisse partes mihi videor: attamen cum dies diem doceat, & quotidie nova observemus Hallerianis adversa, quædam abs re non erit prioribus addidisse.

Homo, cujus morbi, & sectionis, historiam dedi *cap. I. §. VI.* gessit in suo rene dextro monstroso ultra mediam libram calculorum omnis figuræ, nec doluit tamen inde, tum quo tempore primum apud nos erat, tum eo 40. dierum spatio, quo urbem ac suburbia transcurrendo doceret, voluntariasque adderet exspatiationes.

Ren, inquit cl. *Hallerus*, insensile viscus est. Sed quis hoc præter illum? Juxta ejus systema à *Tissoto* elucidatum, quò duriores in corpore partes, eò insensiliores sunt; eò sensiliores, quò molliores. Ren potè durus non est, saltem non utero, qui sensibilissimus, durior. Ergo ren sentit. Et quem experientia in vivis haud secùs, quàm incisiones mortuorum erudierunt, perillustri *Morgagnus*, quotiesne renes sensiles declaravit? Quam non sensilitatem horum quotidianæ lamentationes renum calculo laborantium declarant!

Ast experimenta renum testatur insensibilitatem, ais. Bona verba! Experimenta benè capta exhibere nudam deberent veritatem. Id verò moris non est. Vidimus *cap. II.* peripneumonicorum durum pulsum debuisse mollem dici, quo Galeni servaretur auctoritas. Vidimus *cap. IV.* experimenta miliarium eruptionum criticam eorundem indolem testari debere, dum id ita patroni illorum jusserint. Nunquàm verò magis id, quàm in irritabilitatis systemate eluceffit, ut, quod præoccupatus systemate animus jusserit, id eloquantur experimenta.

Demus verò paulisper esse indolentes renes; num tamen homo noster dolere non debuit à finitimarum renibus partium compressione? Mesenterii scilicet, intestinorum, nervorum ex vertebriis oriundorum, muscutorum psoæ, quadrati lumborum, iliaci interni, partium utique omnium ore sensibilibus? Verùm ut ex historiâ paruit, nihil toto, quo dixi, tempore doluit, ne à motu quidem validiore, nullumve impedimentum in motu cruris dextri expertus est.

Equidem cl. *Morgagni*, qui taciter ac reverenter, in suis *Epistolis anatomo-*

mico-medici, modernorum systema explōsit, hinc indè ejusdem absurditates obvelare, ac emollire satagens, sic ad hanc difficultatem respondit, ut subito nati tumores dolorem quidem vicinæ suæ sensibili creent, minùs verò qui sensim, lenteque; eo quod hæc compressioni pedetentim assuescat, ac sensim quandoque occalescat.

Modificationem hanc eâ lege admitto, ut saltem 1°. in principio tumoris sæpè dolere vicinæ debeant partes partes in locis, qui pleni, haud inculpate aliena insolitaque admittunt; ut 2°. in cadaveribus hæ partes vicinæ enerves, aut callosæ reperiantur: ut 3°. in vitâ quoque partium, lentè crescenti tumori vicinarum, licet indolentium ferè, tamen in usu læsarum, phænomena appareant.

Sed, inquierit forsitan, id necessariò ex hac modificatione non sequi: siquidem cum utero imprægnato, sensim se eam in molem extendenti, quam pauci tumores coæquent, feminæ complures vix doleant toto tempore graviditatis; eæque casu denatæ callositatem degenerationemque partium compressarum nullam anatomicis exhibeant: in aliis verò ipsum v. c. molis

§ 2 RATIONIS MEDENDI

prægrandis jecur, idque induratum, non exhibeat à morte callosum peritonæum, ventriculū, intestina.

Demus & hoc quoque: an verò hoc dato id verum esse sequitur, quod novum systema indè includit? Minime. Si enim 1°. clarissimo *Morgagno* id lubens concessero, quod exempli gratiâ, duræ ac piæ matres, dum sensim tenduntur, parùm doleant; quod renes pedetentim tumefacti vix percipiant dolorem; quod in graviditate, in hydrope, musculi abdominales, peritonæum, mesenterium, intestina, cutisque expansa, in pluribus non doleant, saltem non multum; numquid legitima conclusio hæc erit, cutim, quæ omnibus farentibus sensibilis est, mesenterium, intestinaque, ipsos demùm nervos abdominales, sensibilitate carere? Utiq̃ue tandem nihil ultra universo in corpore sensibile foret.

2°. Vidi ego, videre *Valsalva*, ac *Morgagni*, ordine inverso, tumores subito natos dolorum expertes; lentè vero cretos maximè dolorificos: idque iis etiam in partibus, quæ omnium consensu sensibiles sunt, ut postmodum patebit.

Tandem 3°. ad leniendas quasdam novi systematis absurditates exitimius *Morgagni*, ut supra monui, hæc excogitavit; minime verò approbavit ad usum pathologicum. Quî enim aliter ipsum intelligamus, cephalæarum causam ex paulatim natâ compressione cerebri membranarum in *Epistola I.* explicantem? Et capitis dolores à natâ pauxillatim duræ meningis cum cranio cohæsiōe deducentem? Quâ aliâ ratione ejus mentem capiemus, dum *Epist. 58.* observationem primo *Valsalvæ* referens, qui diuturni atque omnibus adhibitis auxiliis rebellis, ad diaphysin tibiæ, ejusque malleolum, doloris causam invenerat ad tendines, inque periosteō : deindè observationem *Fabricii ab Aquapendente*, qui in carpo pituitam acrem, internos tendines afficientem, ut diuturni doloris causam, deprehenderat; quique ambo magni in arte viri, scalpello eductâ materie, & ille, ossis quâdam separatione factâ, ægros suos reddiderant ab omni dolore immunēs : dum illis, inquam, hæc subjungit : » Cæterum nam duo anatomici, iidemque » chirurgi præstantissimi, *Fabricius &*

84 RATIONIS MEDENDI

» *Valsalva*, ipsi quoque tum fortè de-
 » cepti sint, tendines uterque, hic
 » etiam periosteum, illis cruciata do-
 » loribus fuisse non dubitantes, malim
 » per te existimes, quàm ipse dicere «.
 Profectò ut ambo hi vitiis tendinis,
 ac periostei, minutatim natis, dolo-
 res sive repetentes, si perseverantes,
 tribuerant; ita hic dolores capitis vi-
 tiis membranarum cerebri gradatim
 ortis.

Sed, quod crebrò dixi, quodque
 ab ill. *Hallero*, ejusque discipulis, con-
 sideratiùs attendi optassem, quemad-
 modum cunctæ hæ partes explicatis de
 causis doluisse inventæ sunt; ita non
 rarò non doluisse visæ sunt: id quod
 ut in enarratis casibus, ita & in aliis,
 imò in universi corporis partibus con-
 tingere, evictum est. Nonne dudum
Areæus ligamenta considerans » *εὐρα*,
 » *τὰ δεισματὰ τῶν ἀρθρῶν*, non dolere
 » sæpè, scribit, dum quis ea abscin-
 » dit, conteritve; & interea alio rem-
 » pore hominem sic ab illis dolere,
 » ut à nulla re magis; imò ut non
 » ferramenta adstringentia, non vin-
 » cula, non vulnerans gladius, non
 » exurens ignis, plus crearent doloris;

» id quod rem stupendam vocat, cujus
 » solis diis nota causa sit. *Morb. diutur-*
 » *nor. lib. 2. cap. 12.*

Profectò procul abfuit ille humanæ naturæ ruspator, ut ideò ligamentorum sensilitatem negaret, quod quandoque non viderentur illa sentite. Et non negat non doluisse, & doluisse affirmat. Cur *Arctæum* non sequamur?

Sed experimenta, aiunt, docuere non sentire omninò, nec unquam, ligamenta ac tendines. Attamen eorum, qui in brutis rem explorarunt, hi has partes non sentire, illi sentire easdem experti sunt. Ita ut quod *Arctæus* mox de humanis, idem de brutorum tendinibus, ac ligamentis, nunc sentientibus, nunc insensibilibus, posteriores notaverint.

At missa faciamus experimenta in brutis capta, ea quæ in homine, de quo unicè agitur, contemplaturi. Ab omni ævo ligamentorum ac tendinum sensus à doloribus arthriticis demonstrari creditus fuit, ut pluries adversùs *Hallerum* evici. Vir autem illustris ille podagræ sedem negavit in tendine ligamentove esse, & propriâ suâ podagrâ, ut putat, edoctus, ad cutem locavit.

Cum ea, quæ ad eò convincentia
claro viro reposui, ipsum convicisse
non videantur, adeundus ipsi *Morgan-
gnus* erit adeundusque *Valsalva*. Nar-
rabit ipsi hic se podagricam materiam
invenisse in membranâ digitorum ten-
dines obvelante: ille post sævos ischia-
dicos dolores in vitâ toleratos, non
supra, sed totum, idque ingens, atque
multiplex vitium, *intra* articulum co-
xæ se reperiisse: imò quod *Cælius Au-
relianus* notaverit lapides podagricos
primo articulum solvere, cutim deinde
distendere, atque erumpendo promi-
nere; hæc omnia se vidisse in digi-
torum manuum articulis *Patrici Vene-
ti*: remittique lectores ad similia obser-
vata *Hardery*, *Schneyderi*, *Dobrenskii*,
in *Sepulcreto*. Tandem inducit non nul-
los, quibus scribere libuit, non posse
humorem arthriticum intra articulo-
rum caveas perferri, quandoquidem
ligamenta capsularia occludant easdem,
neque ulla ad has via pateat, nec vena
aliqua hæc loca subeat; quibus egre-
giè respondet vias huc easdem esse, quæ
mucilagini, articulorum cava lubri-
canti, dicatæ. Adde ad hæc, quæ pau-
lo *suprà*, ex *Valsalvæ* & *Aquapenden-
tis* demonstrationibus didicimus,

Nonne interim dolenda artis nostræ fors est, qua id, quod plurimi mortalium, quod ipsi Medici in se millies experti sunt, quod tot clari anatomici suis oculis viderunt, tenes nempe, intimosque articulos, capsulas, ac tendines, doloris materiâ obsideri, adeoque sentire; id verum ultra non esse, quia conditio semel imprudenter systemati convenit has omnes partes insensiles esse?

§. II. Puris confectiones febrim habere doloremque comites, ab *Hippocrate*, in nostra usque tempora, observatum est. Ipse tamen *Hippocrates*, postque ipsum alii, observarunt eas nonnunquam fieri ingentes, quæ æquè doloris sint, quàm febris, expertes. *Epid. IV.* apud *Chart. textu 40.* ubi primum dederat *Hippocrates* signa consue-
ta, quæ Medicis patefaciant num, qui in morbis abscessus appareant, iudicatorii sint; duos subjungit casus, qui à signis hisce, ab eo datis, ablu-
derent: ac primum quidem *Leambii*, qui ad humerum, & ad sinistram ani-
latus, citra vel minimam febrim exul-
cerabatur; alterum alius ægri, qui cum inflammata sede, undè posthac
purulentum prodiit, febris omninò

fuerit, dolorisque expers. Ne quis autem Medicus similia nondum expertus, fidem fortè dictis negaret, rem probè se nosse, & asseveranter se loqui *Hippocrates* declarat: *ἰκανῶς τὸ λέγω*, inquit.

Egregius *Morgagni* in senatore sene & ædematoso id in crure observavit. Et qui in variâ ætate, ac sexu, viderat, laudat collegam suum cl. *Pujatum*, ut qui in anu, in adolescentulâ, in viro robusto, idem observasset. Num indè concludam legitimè cutaneos nervos, & cutem ipsam, insensiles esse? Non: sed has sensiles per se partes, aliquando insensiles esse, ut de ligamentis suprâ *Aræus*.

§. III. Inflammationes adeò sævas, ut eas gangræna, sphacelusque excipiant, febres, magnique solent comitari dolores. Non est tamen lex perpetua. Juvenis meus *cap. I. §. VI.* homo *Valsalva* apud *Morgagni Ep. 24.* inflammatum ventriculum, ac gangrænosum uterque citra dolorem, meus etiam citra febrim, habuerunt. *Morgagni* postquam cum ipse quatuor aut quinque exemplis idem expertus esset, tum ex *Fernelio*, *Hoffmanno*, *Otlobio*, *Riverio*, aliisque confirmasset; demùm

Epist. 25. §. 21. Præclare subjungit :
 » Quæ omnia cum ita sint ; quando
 » cum aliis inflammatorum intestino-
 » rum signis vehementem dolorem,
 » & acutam febrim in ægrotantibus
 » deprehendes ; jure quidem merito-
 » que credes rei medicæ auctoribus,
 » hæc duo inter præcipuas notas ma-
 » gnæ intestinorum inflammationis po-
 » nentibus. Nec tamen, si quando al-
 » terum ; vel utrumque horum, aut
 » abesse, aut vix esse, invenies, con-
 » tinuo putabis, aut nullam esse inflam-
 » mationem, aut levem ; neque gan-
 » grænam & sphacelum in eorum esse
 » intestinis non posse, in quibus duo
 » illa præcessisse non videris. Optan-
 » dum sane fuisset ut Medici, cum
 » signa hujus inflammationis, & con-
 » sequentis ipsam gangrænæ, proposue-
 » runt, hoc monitum non omitterent
 » in morbo, qui par fallaciam ejusmo-
 » di, *nec raro*, præceptum, ac repenti-
 » num affert exitium. *Nec raro*, in-
 » quam ; nam memini, cum adoles-
 » centuli supra descripti casum mira-
 » bundus narrarem *Valsalva & Alber-*
 » *tino*, continuo utrumque confirmasse
 » non absimilia occurrisse sibi, nec se-
 » mel «. Quid, quod idem vir perillu-

stris semel, ego pluries, herniam incarceratam indolentem viderimus, ut morbus tumore inguinis, ac vomitu desperato cognosceretur duntaxat; & inflammata valde intestini pars, inque gangrænam pro parte versa, in cadavere adpareret?

Ex quibus manifestum fit partes sensilissimas, dolorum atrocitate infames, non rarò à causis dolorificis affici, sine sensu doloris. An tunc causa doloris vehemens intercipiat id, quod eâ in parte cum communi sensorio communicet? Namque pauculum in nervo requiritur, ut subjecta pars insensibilis, etiam scissa usque, nihil sensorio communi denunciaret. Sed quæcunque mirabilis phænomeni causa sit, id perpetuò constat, ideò musculos, ideò nervos, ideò ventriculum, intestina, mesenterium, cutim, partibus sensilibus annumeranda non esse, eo quod non rarò insensilia appareant.

§. IV. Cùm simile quid piam credatur in pleurâ observari, paulatim perducimur sentio ad resuscitandam tædiosam de ejus sensilitate questionem, quæ occasione systematis moderni agitata toties est, quæque ejus sensilitas ità à magnis viris *Valsalva*, & *Mor-*

gagno, explosa fuisse clarissimo *Tiffoto* apparet, ut in suo diffamatorio contra me libello clamet, Io! triumphé! Quò brevior sim, refero me ad ea quæ in *Gallica ad Amicum Epistola* in hanc rem ipsi reposui; additurus hîc reliqua, quæ occasione anatomicæ sectionis, *cap. I. §. V.* relatæ, necessario mihi exponenda sunt.

In thorace dextro, sub loco olim dolentissimo, quem, ne de eo quis ambigeret, emplastri figebant vestigia, membrana pleura, latissima admodum plaga, haud inflammata duntaxat, sed inflammatissima apparuit: sic quidem, ut cùm illi, qui pleuram vasculosam esse præfractè negarunt, tum hi, qui felicissimâ injectione paucis tantummodò vasis ornatam videri statuerunt, hîc eam vidissent quovis in puncto vasculosissimam. Clari hi viri laudandi sunt, quod nulla, vel vix ulla vasa, suis pleuræ injectionibus se invenisse, adeoque *Ruischio* adhuc infeliciores fuisse, fateantur; sed condemnandi sunt, quod idè pleuram vasculosam esse negaverint; quod idè inflammationi ineptam esse decreverint; quodque idè aut deceptos, aut

mendaces, magnos in arte viros declaraverint, qui in cadaveribus eandem valdè inflammata, & viderant, & descripserant posteritati: *Erasistratos*, *aio*, *Cælios*, *Martianos*, *Diemerbroeckios*, *Riolanos*, *Boerhavios*, *Valsalvas*, *Morgagnos*.

Hæc porro pleura, ut vehementer, quo indicavi loco, inflammata, sic etiam, cum in vita dolor, non deferendo hanc plagam, usque ad dorsum proserpsisset, inflammata pleura inventa est usque ad alterum spinæ dorsalis latus. Tum & ipsa diaphragma convestiens, & qua tendineum, & qua musculosum, inflammata admodum adparuit: inflammatum quoque diaphragma erat, quâ parte peritonæo succingitur; levius tamen, quàm qua pleurâ.

Pulmones nullibi ad pleuram accreti, nisi in inflammata quâdam plagâ, adæssione digito non latiore: molles ceterum, & dum profundius incidebantur, superius grisei, inferius intensissimè rubri.

Plurimos inter testes, huic sectioni circumstantes, erat vir clarissimus, *Gættingensis* in anatome Professor *Vris-*

berg, qui per duos, tresve menses, hanc nostram universitatem suâ præsentia cohonestavit.

Febris acuta primùm, dein sæva pleuritis, sustulerunt hominem; haud sine peripneumoniâ tamen. Licet enim pulmones inflammatione duros non deprehenderemus, quemadmodum in antecedente trium cadaverum sectione, erat inflammatus tamen, infimis uterque lobis, eâ nimirum rariore inflammationis specie, quam cl. *Morgagni* describit, ut rariorem, *Ep. 20. §. 21.* » Plerique credere videntur, » ait, pulmonis inflammationem in » rubore fermè consistere: (hic noster » casus erat) quod aliquando fieri posse » non est negandum, ut si quando de » genere est legitimi erysipelatis: ve- » rùm in plerisque inflammationibus » densus durusque fit pulmo «.

Necesse fuit hanc memorare cl. *Morgagni* adnotationem convenientem cum eâ *Hippocratis*, pulmones peripneumonicorum nunc erysipelatos, nunc infarctos, durosque, scribentis; convenientemque præterea cum eâ *Lanzonii*, qui in pleuritide, pleurâ illæsâ, pulmonem invenit erysipelate affectum, ex flavo maculosum, non

verò durum : necesse , inquam , fuit hanc adferre adnotationem ; ut simul confirmarem id , quod in *Epistolâ ad Amicum* , contra *Tiffotum* urfi : nempe in scholâ *Boerhavianâ* pleuritidem , si sedem in pleurâ , vel in musculis intercostalibus habet , haud ita considerari , ac si indè homo illæso moreretur pulmone ; at verò , sic , ut respiratione pleuriticorum vehementer læsâ , pulmonem seriùs ocycùs affici , suæque affectionis indicia in cadavere præbere oporteat. Imò *Boerhaave* non in pleuritide tantùm , verùm etiam in pleurisque morbis lethalibus , peripneumonicum hominem demùm mori docebat.

An igitur adversariorum indè deducta consequentia legitima est ? Quando *Boerhaave* scripsit *Aph. 874.* » Cur » ex iisdem pariter liquet hunc mor- » bum , (peripneumoniam) ferè fieri » ex omni alio prægresso , antequàm » ex eo moriatur æger ? adeoque pro- » ximam mortis causam , & ultimum » omnium ferè lethalium morborum » effectum esse peripneumoniam « : quando , inquam , sic scripsit , numquid ideò statuit mortalium neminem nunquàm à pleuritide mori , quia peri-

pneumonia scenam claudit? neminem unquam à paraphrenitide? neminem ab hepatitide, enteritide, hystericitide, nephritide, arthritide? An quoque dixit *Boerhaave*, hæc scribens non differre morbum principem ab epigenomenâ peripneumoniâ? Nihil profectò minus. Sed quidem hoc docuit, quemadmodum inflammatio meningum cerebri, ea intestinorum, uteri; quemadmodum ceteri enumerati morbi principes, seu primarii; sive sanguinem corrumpendo, sive solida omnia obstruendo, constringendo, sive nervorum labefactando originem, sive alio quocunque demum modo id efficiant, ut pulmo plus accipiat cruoris, quàm sinistrum in cor refundere possit, lethalem adèdque peripneumoniam gignant; sic quidem ut non directè per se, sed per epigenomenam peripneumoniam necet hominem; ita pariter & quidem à fortiore, pleuritis, id est inflammatio musculorum intercostalium aut pleuræ, non modo ea facit, quæ enumeratorum plerique, verùm magis immediatè eorum organorum, quibus ad respirandum eget pulmo, lædit functiones, eoque certius hac superveniente peripneumo-

nia occidit : absque eo tamen , ut nata sic peripneumonia non magis princeps sit morbus , non magis existentiam inflammationis laterum , ut sui causam , neget ; quam superveniens inflammationi v. g. intestinorum , negaret hanc ipsam intestinorum inflammationem & separatum à sese morbum esse , & se ex eadem suam sumsisse originem.

Neque aliâ ratione , intentioneve , suas tradidere *Valsalva* ac *Morgagni* observationes. Ut profectò nesciam quo pacto potuerit *Tissotus* tam in *Halleri* , quàm in sui proprii systematis confirmationem , magnorum illorum virorum observationibus ità abuti , ut indè probaret nunquàm pleuritidem in musculis aut membranâ laterum thoracis , sedem habere ; & hunc morbum unum eundemque cum peripneumoniâ esse. Cùm illegitima hæc innovatio simul totam hac in parte pathologiam perturbet , necesse est paucis ut has observationes recenseam , singulariurnque singularem analysin faciam.

Epist. anat. med. 20. §. I. recenset cl. *Morgagni* casus per universum opus dispersos , antequàm ex professo rem aggrediatur ;

aggrediatur : itaque eodem modo eum sequar.

1°. In *Epist. 6. n°. 10. Valsalva* in homine post dolorem sinistri lateris invenit pulmonem sinistram induratum. Pleuræ mentionem eo non faciente, illæsam fuisse lubens supponam. Numquid musculorum intercostalium mentione non factâ, illæsos quoque credam eosdem? Neutiquam : etenim ex universâ sequentium historiarum serie patebit, vix, nisi semel iterùmque, examinatos in cadaveribus hos musculos fuisse ; adeoque insignem adesse in omnibus *Tissoti* conclusionibus defectum. Cùm enim *Boerhaavius* pleuritidis sedem in pleurâ, vel in musculis intercostalibus fixit, & in his ultimis solis *Hallerus* ; ipse verò *Tissotus* in unico pulmone ; non potuit ferè ullo testimonio *Valsalvæ*, & *Morgagni*, ille uti, nisi in quo rigorosum simul factum fuerit eorundem musculorum examen ; in quo sane examine totus rei cardo vertitur. Adeoque, ut monui, cùm vix tale examen unquam ab illustri hoc duumviratu institutum sit, fuit vana ac inanis omnis ejus conclusio.

Igitur æger *Valsalva* doluit sinistro latere, vel ob id unicè, quod induratus pulmo sensibilem pleuram continuò terendo, premendo fricando irritaverit; vel ob hanc causam, & simul ob intercostalium musculorum inflammationem.

Numquid verò tunc pleura non fuisset inventa inflammata? Potuisset, sed non debuisset. Non omnis sensibilibus partium irritatio gignit phlogosin. Si gignat pulmo induratus hanc fricando, terendove, gignit & epigenomenam pleuritidem; sin minus, pleura doluit non inflammatoriè.

2°. *Epist. eadem* §. 12. Senex sterni dolore in morbo suo ultimo unicà modò die laborat, saltem postea non conquestus de eo est. Illi abeunti stertor successit. Erat autem homo & ante dolorem pectoris, & post eundem, hebes, ac semisopitus. *Valsalva* in thorace invenit pulmonem dextrum hic durum, ibi nigrum, alibi corruptum. Quid hæc historia ad quæstionem nostram? Homo hic unico die doluit duntaxat, vel quod inflammatus cruor sternum relinquendo affecerit pulmonem, vel quia æger præ mentis hebe-

tudine, & soporositate, dolorem ultrà non perceperit. Die 5. vel 6. à cessante dolore mortuus est.

Arbitrabitur fortè adversæ opinionis scriptor hominem hunc non minùs stupidum fuisse, quo die dolores pectoris conquerebatur, quàm & antea & postmodum, nihilominùs de dolore non nisi eo unico die conquestum esse; cùm igitur hebetudine suâ non impediretur dolorem unico die percipere, oportere eum toto morbi tempore doluisse, cùm pulmo ejus ità pro parte induratus, debuerit, secundùm prioris morbi explicationem, continuo dolore pleuram irritando, fricandoque afficere.

Vicissim autem hunc ego rogabo, ut explicet mihi cur homo hic perpetuò non doluerit, si causa doloris pleuritici vera sit pulmonis inflammatio? Cùm enim pulmo in cadavere pessimè inflammatus reperiretur, debuit doluisse continuo. Nec causam indolentis pulmonis in ejusdem gangrænam referat: nam pars adhuc dura præ inflammatione erat. Cùm hoc mihi nunquàm explicabit, vel ad dicta antea me refero, vel in partium sensibilibus temporariam insensibilitatem, quæ longè

laréque superiùs demonstrata est, causam refundam.

3°. *Ibid.* §. 14. Peripneumoniâ ac sopore detentus intra quatrimum moritur. Thoracem non examinavit *Morgagni*. Ergo adversarius ex totâ hac historiâ nihil concludere potest.

4°. *Epist.* 7, n°. 4. *Valsalva* hæc habet. » Vir annorum circiter 35. dolore » corripitur in thorace cum febre. Do- » lore abeunte, accedit ad febrim de- » lirium: quod, febre magis augef- » cente, ad mortem usque perdurat, » quæ circa diem 11. accidit. Tho- » race recluso pulmonum posteriora » dura aliquantum, & rubra inve- » niuntur. « Si hic homo pleuriticus fuit, dolor abivit, quia pro pleuræ inflammatione ea meningum nata est: pulmo autem inflammatus fuit quod phrenitis, ut omnes morbi acuti ferè, quemadmodum superiùs probatum est, vitam peripneumoniâ finiverit. Notandum adversus pulmonum sensibilitatem, quod si ideò homo thorace doluisse statuatur, quòd pulmones inflammati essent, pulmones inflammati plurimo morbi tempore insensiles fuerint. Si dicas præ delirio hominem dolorem non sensisse, dicam

idem de pleurâ, vel de musculis intercostalibus.

5°. *Epist.* 22. §. 10. *Valsalva* in thorace hominis veneri, qui sinistri cum lateris dolore acutè decubuerat, sinistrum pulmonem superiore parte durum, inferiore saniosum, invenit. Iterùm ab affricu & irritatione rigidi pulmonis ad pleuram dolor explicatur: vel ab inflammatis musculis intercostalibus.

6°. *Ibidem* §. 11. Meretrix in sinistra thoracis parte sic dolet, ut vix decumbere in eandem possit. Cùm pulmones ambo dura tubercula & ulcera gesserint, cur, si sedes doloris lateris in pulmone est, non doluit illa utroque latere? Ergo pulmones non sunt dolorum laterum sedes. Undè ergo sinistri lateris tantummodò dolor? Intercostales muscoli, si examinati fuissent, doloris forsan patefecissent causam.

7°. *Ibid.* §. 16. Virgo pleuro-peripneumonica sinistro latere potissimum ac validè doluerat. Invenitur & pleura inflammata, & pulmo. Historia hæc explicatione non eget. Nimia præcipitationis convincit modernos.

8°. *Ibid.* §. 22. Pleuro-peripneu-

monia cum pungenti finistri lateris thoracis dolore. Pulmo sinister pravè affectus, minùs dexter: ambo cum pleurâ ubique connexi, magis adhuc dexter. Pravus pulmo sinister minùs accretus, ad loca accretionis distraxit pleuram, ut doluerit, dolore tamen non inflammatorio. Dexter pulmo universalius accretus, & parùm vitiosus, non potuit distrahere pleuram. Quid si etiam finistri intercostales muscoli inflammati fuerint?

9°. *Epist.* 36. §. 23. Lanio acutâprehenditur febre, signis stipatâ internæ thoracis inflammationis. Pulmo dexter annexus pleuræ & durus. Historia non narrat, an dolor affuerit, nec quânam thoracis in parte: Signa modò ait adfuisse inflammationis internæ. Si doluit igitur latere dextro, causa ex præcedentibus intelligitur, pressio scilicet & irritatio pleuræ à duro pulmone. Sin minùs, obscurior narratio est, quàm ut quisquam illam in sui favorem laudet.

10°. *Epist.* 37. §. 29. Thoracis inflammationem conquesta mulier est. Vaga enarratio nihil determinans, adhuc minùs anatome, quæ non est facta thoracis.

11°. *Epist.* 45. §. 16. Mulier in acuto morbo pectoris non querebatur de peculiari ad dorsum molestiâ, ut neque de pungente dolore. In cadavere tamen, præter vitiatos pulmones, pleura utroque in latere roseo rubore ad non parva spatia rubebat. Subrubrum & pericardium.

Sed ipsa hæc mulier nunquam erat conquesta de tremore cordis, nunquam de animi defectioibus. Nihilominus ipsi erat pericardium hoc amplum, sero quasi purulento distentum, in substantiâ incrassatum, eductâque contentâ materie luridum, quemadmodum quoque universa cordis, vatorumque majorum, & auricularum superficies erat, à crassâ polyposâ compactâ, iisdemque accretâ materie.

Cùm proindè hæc mulier cordis palpitationibus, animique caruerit defectibus, quos pati debuisset, non miramur nec laterum conquestam esse dolorem. Peculiare illud hic obtinuit, suprâ memoratum, explicatu difficile, quo licuit causas adesse symptomatum, ipsa tamen deesse aliquando symptomata. Nihil ergo hoc argumentum urget.

12°. *Epist.* 48. §. 32. Thoracis in-

flammatione meretrix periit; cujus non est examinatum pectus. Adeoque hæc observatio ad quæstionem non facit quidquam.

13°. Recensui hucusque eos casus; quorum per anacephalæosin *Morgagni* meminit. §. 1. *Epist.* 20. quæ nobis commentanda est: priusquam verò id aggredior, necesse est eos recenseam per universum opus dispersos, quorum auctor in hac §. 1. *Epistolâ* 20. ipse non meminerit; ut toto in opere nihil, quod ad rem facere possit, maneat intactum.

Epist. 7. §. 11. Figulo vehemens est dolor sinistri lateris, die septimo moritur. Sinister pulmo præ inflammatione jam suppurari inchoat. Pleuræ adhæret multis membranaceis vinculis. Pleura superiùs crassa, inferiùs crassiuscula, & rubicundior. Pericardii facies exterior, sinistra tantùm, à vasculis minimis, sanguine turgidulis, rubebat. Hic omnia adsunt, quæ in schola *Boerhavana* ad pleuro-peripneumoniam requiruntur.

14°. *Epist.* 52. §. 15. Pleuritis ad imam sinistram thoracis partem gravissima fuit. In cadavere solum cranium examinarunt. Ergo ut supra ad n°. 12.

15°. *Ibid.* §. 13. Dolor pungens ad
lævam mamillam. Sinister pulmo infe-
riore lobo inflammatus; sinistraque
pleura. Demonstratio ut n°. 13. supe-
rioris.

16°. *Epist.* 9. §. 12. Nullâ doloris
laterum mentione factâ, febricitans
coquus moritur ad 12 diem epilepti-
cus. In cadavere inflammata pleura.

Ad historiam hanc non est quod
multum hæreamus. Cl. auctor nec mor-
bum ipsum se multum vidisse, nec
dissectioni, quæ modò à Medicinæ
studio facta est, interfuisse se fatetur.
Ast cum pleura inflammata esset, le-
gitimè supponam hominem latere do-
luisse.

17°. *Epist.* 22. §. 16. Virgo utro-
que quidem latere doluerat, sed sini-
stro potissimum. Pleura sinistra inflam-
mata, sinisterque pulmo. Pulmo dexter
superius durus pleuram irritaverat non-
dum inflammatoriè.

18°. *Epist.* 45. §. 23. Pulmo inflam-
matus ac pessimè affectus, sine ullis
ejus in morbo acuto signis aut dolore.
Qui ita urgent idè non esse sensibilem
pleuram, quod sine prægresso dolore
inventâ sit inflammata; coguntur hîc
suam assumptam pulmonis sensibilita-

tem dimittere. Quid clariùs demonstrat peripneumoniam exquisitam doloris expertem esse; ideòque in ejus definitione doloris non fieri debere mentionem?

Nunc ad *Epist.* 20. & 21. examinandas, quibus *Tissotus* pleuræ insensibilitatem, ac sensibilitatem pulmonis, probare annisus est, nos accingamus.

Epist. 20. meras *Valsalva* continet observationes: quarum prima hæc est §. 2. » Moritur peripneumonicus, sine » dolore «. In thorace dexter pulmo inflammatus, cum pleurâ illæsâ. Hic quæretur à me cur pleura non doluerit, quæ juxta explicationes priores meas à duriore pulmone lacescita dolere debuisset? Quæto vicissim ego, cur pulmo, aded sensilis hoc tempore habitus, non doluerit? dolere enim debuisset. Si casus utriusque litigantium partium inexplicabilis, neutri favorem, aut præjudicium facit. Ego qui sensibiles partes non rarò non sentire demonstravi, facilè hîc pleuræ explico indolentiam.

II. §. 3. Dolor in latere dextro.
 » Dexterî pulmonis superior lobus, &
 » proximi lobi pars superior, qua uter-
 » que dorsum spectabant, tumore tur-

„ gebant inflammato, & præduro,
 „ arctèque per membraneos nexus pleu-
 „ ræ adhærebant: hæc tamen nullam
 „ inflammationis notam habebat.“
 Quæro hîc ab iis, qui omnem pleuri-
 ricum dolorem pulmonibus inflamma-
 tis tribuunt, cur pulmone ad dorsum
 inflammato homo non ad dorsum,
 ubi inflammatio, sed ad latus, ubi
 sanus pulmo, doluerit? Ergo inflam-
 matus pulmo non dolet. Cur igitur
 homo doluerit in latere ubi nec pulmo
 durus, nec pleura læsa? Responsio
 fortè in propatulo esset, si musculos
 intercostales examinasset *Valsalva*.

III. §. 5. Dolor gravans sinistri tho-
 racis. Tumidus, ac durus pulmo, fini-
 stram hanc partem totam explebat.
 Pulmo valdè tumidus compressit pleu-
 ram, quæ indè non *punctoriè*, non *in-*
flammatoriè, sed *gravativè* doluit: undè
 nec inflammata apparuit. Si quis tamen
 velit acutum ac pungentem dolorem
 adfuisse, in musculis intercostalibus se-
 dem quærat.

IV. §. 7. Dolor in thoracis sinistra
 parte. In sinistro cavo serum albidum,
 tum pulmo à posteriore parte inflam-
 matus. Pleuram *Valsalva* non descrip-
 sit. An quod neglexerit? An quod

bona esset? Supponamus fuisse bonam; & ex toto casu concludamus 1°. pulmonem insensilem esse, qua enim parte inflammabatur, non dolebat. 2°. Serum acre effusum non quidem inflammando, sed irritando, creasse pleuræ dolorem.

V. §. 9. Dolor primo gravans in latere dextro, quarto die pungens, quinto mors. Pulmo dexter immanem inflammationem ac duritiem, & sub his inchoatum jam abscessum, ostendit. Insinuat cl. *Morgagni* in hac anatomicæ describendâ *Valsalva* negligentiam. Nihil enim, quod requirebatur, de totâ pleurâ. Si inflammata fuit, utique causa intellecta doloris est: sin minus; expectemus musculorum intercostalium examen.

VI. §. 11. Post dolorem præsertim circa sternum, in febre continuâ, mors die nono. Pulmo sinister inseparabiliter cum totâ pleurâ connatus. Dexter concretus cum toto mediastino, itemque cum pleurâ superiores costas vestiente; pus saniosum è pulmone effluxit, dum vi à superioribus costis avelleretur. Antiquior fortè cohæsiō, quæ demùm, pulmone præ inflammatione, & suppuratione tumido, ac duro, causa

doloris fuit. Sed quid sententiâ *Morgagni* præstantius? » Hic illud iuvat
 » attendere, inquit, cum dolor esset
 » præsertim circa sternum, vitiatum
 » pulmonem toti mediastino arctè ad-
 » hæsisse, quod videlicet ad sternum
 » alligatur. At alligatur, inquis, etiam
 » ad thoracis vertebrae, circa quas non
 » memoratur dolor. Verum hoc est:
 » sed verum id quoque, in violentâ
 » respiratione, qua uti ea virgo coge-
 » batur, sternum moveri, non verte-
 » bras; itaque illas magis affici me-
 » diastini partes, quæ ad sternum sunt
 » alligatæ. «

Peto humaniter ab iis, qui hæc *Morgagni* præclaras Epistolas in suas partes trahunt, num manifestò iis oppositus non sit, mediastinum, pluræ productionem, sensibilem declarando? Si dubitent adhuc, sequantur eum hoc loco, tres *Sepulcreti* observationes sic explicantem, ut mediastino, ac pericardio sensilitatem non neget.

VII. §. 13. Dolor in dextro thoracis parte, atque etiam in medio sterni. Supinus cubat. Erectâ cervice spirare cogitur. Die 7. mors. » Pulmo dexter
 » in superiore parte totâ induruerat;
 » & nonnihil sterno, arctiùs autem me-

» diastino, adhærebat. Sinister à tergo
» infectus erat colore atro «.

Si dolor à pulmone inflammato, in sinistro thorace debuit violentior fuisse, cum sæva inflammatio jam in sphacelum tenderet. Atqui non doluit latus sinistrum. Ergo pulmo non est sensibilis.

Cur homo doluit latere dextro, & ad sternum medium? quia pulmo suâ duritie pleuram fricabat, & adhæsione ad sternum ac mediastinum, has distrahebat partes.

VIII. §. 15. Infantis quatuordecim dierum vera peripneumonia nihil ad negotium nostrum facit: de pleuritide enim, aut dolore, hîc nulla quæstio.

IX. §. 16. Virgini dolor in sinistrâ primùm, hinc in dextrâ thoracis parte.
» Pulmo dexter nonnihil inflamma-
» tus, à tergo præsertim. Sinister au-
» tem, qui undique pleuræ, costas,
» & diaphragma convestienti, adhæ-
» rebat arctiùs, ut eximi sine lacera-
» tione non posset, multum rubebat «.
Principio pulmo inflammatus dexter solus, pressit ac fricuit pleuram dextram; inflammatus dein sinister, non modò pleuram compressit, sed suas cum eâ cohæsiones distraxit.

Iterùm in illos, qui egregium *Morgagnum* suis à partibus stare toties gloriantur, noto hunc auctorem, dum in hanc *Valsalva* historiam commentatur, manifesto agnoscere pleuræ sensibilitatem, affirmando & istam virginem & virum priorem in dextrum latus incumbere non potuisse, eò quòd pulmo sinister ad pleuram alligatus, ac ponderosus, inclinato in dextrum latus corpore, pleuram distraheret, molestiamque crearet. Sic & §. 38. exponens cur pleura, licet inflammata inventa non fuerit, doluerit tamen, rem sic exponit. » Nonne ita rem poterò declarare, ut pleuram, quamvis haud inflammata, distrahi intelligas, quoties, distentus jam, sed non omninò, ab inflammatione pulmo, inspirato aëre magis distenditur, & hoc ipso omnia suæ superficièi puncta aliud ab alio dimovere, & quod consequitur, *annexam pleuram quasi divellere conatur* « ?

X. §. 17. Adest juveni dolor obtusus in lævo thorace. Die 17. mors. » Thorace aperto, illæsa pleura inventa est, pulmoneque ab hac omninò soluti. Sed erat sinister ubique inflammatus, si partem superiorem ex-

» ciplias «. Obrusus fuit, non pleuriticus dolor, excitatus à frictu in inspiratione turgentis pulmonis: ideòque necdum inflammata apparuit pleura.

XI. §. 20. Sacerdoti principio dolor est dextræ thoracis partis, deindè sinistra. Non notavit *Valsalva*, utrum dolor dextræ partis abiverit, superveniente illo sinistra, an verò cum eodem extiterit? Quidquid fuerit rogo eos, qui omnem pleuriticum dolorem pulmoni tribuunt, cur non notetur hunc reverendum virum in dorso tantummodò doluisse, in quo solo ambo inflammati pulmones? Dico iterùm indè manifestum fieri, non dolere pulmones. Cur ergo doluit æger utraque in parte? causa non invenitur, nisi vel à turgidis pulmonibus latera fricantibus, vel ab inflammatione musculorum intercostalium.

XII. §. 22. » Senex dolore depre-
» henditur in dextrâ thoracis parte,
» febricitat, tussit, expuit: faciliùs
» decumbit in dorsum. Sputi copia
» major fit. Sed *ob sectam die 10. ve-*
» *nam, supprimitur.* Itaque undecimo
» moritur. Pulmo sinister sanus, quam-
» vis undique pleuræ adhærens. Dex-
» ter contra, quamvis à pleurâ solutus,

» dorsum versus summoperè inflam-
» matus deprehenditur «.

De Pleurâ nullâ iterùm mentio. Sa-
namne benigne interpretabimur? Sit!
Si dolor thoracis fuit versus dorsum,
non in dorso, ut pulmo non in dorso,
sed versus dorsum inflammatus erat,
frictu hic pleuram læsit, molestavit,
dolore affecit; si non ibi latus doluit,
ubi inflammatio pulmonis, ab inflam-
matione musculorum intercostalium
intelligendus est dolor, insensibilisque
pulmo inflammatus statuendus.

XIII. §. 24. » Vir... cùm thoracis
» dolore, & difficili respiratione cor-
» reptus esset, initio quidem faciliùs
» in latùs cubabat dextrum, deindè
» in sinistrum; in dorsum nullo modo
» poterat..... Pulmones ambo & ad-
» hærebant pleuræ, sic tamen ut sine
» laceratione separari possent, & dor-
» sum versus inflammati erant, &
» tùm duri «.

Deest quoque determinatæ, quæ in
thorace doluerit, plagæ mentio, deest
& ea statûs pleuræ. Ergo supponen-
dum est in thorace doluisse, quâ parte
ambo pulmones præ inflammatione du-
ri, pleuram terebant, & comprime-

bant. Sin minùs, muscoli intercostales inflammati fuerunt.

XIV. §. 26. Vehemens peripneumonia in cachectico, nullâ mentione factâ doloris, exquisitam pulmonis inflammationem notat; definitio, ut à scholis datur, peripneumonix, egregiè iterùm contra novum systema roboratur.

XV. §. 28. A casu, & allisione dorsu in humum, ac dein validâ insipientis adversarii compressione in pectus factâ, thoracis dolor natus, nihil hîc explicat. De simili enim morbo quæstio non est. Si pleura læsa non fuit, certò muscoli thoracis læsi fuerunt: pulmo inflammatus erat, ut in fine acutorum solet; vel à thorace contuso, ad benè respirandum inepto, & dolor nasci, & epigenomena, vel morientibus solita, peripneumonia, potest.

XVI. §. 30. Clericus post multos chronicos morbos acuto corripitur, & die 7. moritur, dolores non thoracis, sed hypochondriorum semper testatus. Utrumlibet in latus decubuerat. Pulmones à pleurâ soluti, dexter tamen inflammatione durus. Copiosa aqua in utrâque thoracis camerâ & in pericar-

dio. Lien quadruplo major. Hepatis inflammationem mentitus fuerat morbus. » Cadaveris sectio, scribit ingenuus *Valsalva*, detexit errorem «.

Historia neque hæc ad quæstionem pertinet. Hydrops thoracis, & pericardii deprimendo diaphragma, & viscera hypochondriorum, dolorem excitavit, à scopo quæstionis alienum. Pulmo *επιπνευμονικός* inflammatus.

XVII. §. 32. Ut prior à scopo aliena. Ardor & irritatio in sinistra thoracis parte, à longo antea tempore, priusquam vita peripneumonicè, solito lethali morborum more, finiretur. Mors propriè ab hydrope thoracis utriusque.

XVIII. §. 33. Seni gravans est dextri lateris dolor. In dextrum jacere tantummodò potest. Die 3. moritur. Pectus dextrum repletum sero, & pulmo inflammatione durus. Versus scapulas pleuræ per membranulas cohærens. Dolor hic gravans fuit, non pleuriticus, sed à pulmone pleuram, cui nectebatur, distrahente, & seri seu pressione, seu acrimoniâ, oriundus. In sinistram senex incumbens anxietatem majorem, doloremque patiebatur: hunc, quod pleuram fortiùs distra-

heret; illam, quod & copiosum serum, & gravis pulmo, qui non nisi ad scapulas cum pleurâ necebat, in mediastinum, in pericardium, inque sanum incumberet pulmonem. Huc non facit.

XIX. §. 35. Pungens dolor lævâ thoracis parte. Die 16. mors. Pulmo sinister undique vicinis nexis partibus, inflammatus, ac superiùs jam suppuratus. Hydrops incrassati pericardii.

Si pleura illæsa inventa est, quod non scribitur, dolor natus est vel à distractâ pleurâ, vel ab inflammatione musculorum intercostalium.

XX. §. 36. » Juvenis dolore corripitur thoracis.... ad diem 16. obiit. » In sinistrâ cavâ limpidâ stagnabat » aqua, in qua sanus, & solutus undique erat pulmo. Induratus verò, » proximisque partibus, & præsertim » versus scapulam, validè annexus, » qui in dextrâ; ubi erat vaccini feri » similis..... In pericardio omninò » similis humor..... ut ingens idem » occuparet thoracis spatium «.

Nulla mentio pleuræ; nulla dolentis loci determinatio. An quod thorace doluerit universo? utique fat ad id causarum habuit. Iterùm nihil ad rem nostram.

XXI. §. 39. Cum pungente sinistri lateris dolore vir periit die 7. » In » thoracis sinistro cavo aqua erat simili » seris vaccini; pulmo autem præ- » durus ad mediastinum & pleuram » costas accingentem validè adharebat, » Eodemque pacto pulmo dexter me- » diaestino, & pleuræ, quâ diaphragma, » & præsertim quâ anteriùs summas » costas convestit, alligabatur. Ad hunc » ultimum locum latebat in pulmone » ulcus cancrosum, sedes fortasse mor- » bi inveterati ». Diù enim senex hic catarrhalem materiem exspuisse legitur.

Materies hæc catarrhalis non ex cancroso ulcere; pejor enim tunc prodiiisset; sed ex pulmone, ulcere hoc molestato, & in actione suâ impedito, orta esse videtur. Doluit homo in hoc acuto ac lethali morbo in sinistro latere, eo quod sinister pulmo inflammatione turgens, ac ponderosus, & prædurus, vitiato suo motu pleuram, cui necitebatur, distraheret. A quibus adhæsiõibus pleura altero in latere non doluit, quod pulmo ejus inflammatus non esset.

Ast inquires, etiam ab ulcere cancroso dolere debuit latere hoc, quum

ab ichore cancroso pulmonis pleura sensibilis fœdaretur.

Minime : nam textus dicit ulcus cancrosum in pulmone *latuisse*. Occlusum ergo pulmonis ulcus pleuram lædere non potuit : Cùm verò nec ipse pulmo, in quo latebat, doluerit indè, novo argumento est indolentem esse pulmonem.

Dudùm autem sensi opponi mihi posse, quod pulmo exactissimè thoracem explens, & pleuræ undique contiguus, distrahere, quâcum concrevit, pleuram; laceffireque eandem, cui immediatè accumbit, nullo modo possit.

Resp. 1°. Datâ ac concessâ hâc thoracis perfectâ à pulmone plenitudine, negari tamen non potest, quin pulmo inflammatus, ac turgidus, & durus, concutiente validæ tussis motu, violentè agitetur, convellatur, sicque vel annexam pleuram distrahat, vel non annexam fricat, terat, prematque.

Resp. 2°. Opinio hæc omnimodæ repletionis per pulmonem thoracis, nondùm extra omnem controversiam est. Equidem ipsemet, *tom. 2. Rat. Med. pag. 130.* hanc, ut vulgatiorem, am-

plexus, scripsi; & egregius *Haller* in *Elem. Physiol. tom. 3.* multis eam firmavit argumentis; haud verò ita convincentibus, ut argumentorum oppositorum vis enervetur omnis. Profectò non pauca me reddunt subindè, utramque sententiam inter, fluctuantem *Clarissimi Hambergeri* de pulmone per mediastinum prospecto experimentum, necdum sat solidè refutatum est: & in *clarissimi viri Liber-Kühn* dicto *crucis* experimento, cur demum, si bullas aëreas, per aquam manifestas, ab aëre, pilis animalis adhærente, natas dixeris; cur, inquam, hæ bullulæ non apparent, quamdiù pleura animalis necdum aperta est? Sed tunc tandem, ubi debitâ cum cautelâ, ne pulmonem lædas, pleuram penetraveris?

Etiâ quod ex integrâ pulmonum cum cunctis suis parietibus cohæsione, respiratione interim illæsâ, peritur argumentum, quadantenus stringit; haud ita fortiter tamen, ut præsentem litem dirimere possit. Quantumcunque enim idem ego, post alios in cadavere deprehendi; ita mecum alii multi, nocumenta respirandi in vitâ illorum hominum animadvertunt. Ut tandem evincatur indè id,

quod si in nonnullis inculpatè gesta videatur hæc cohæsiō, eo tamen haud minùs cum vitiosa, tum morbosa dici debeat, quàm vitiosus, ac morbosus hydrops dicatur sive pectoris, sive pericardii, quamvis pluries deprehendatur illorum in cadaveribus, qui nullam ejus dedissent in vitâ suspicionem. Ignoramus adminicula quibus utatur natura, ad supplenda aliundè, quæ deficere in corpore videntur.

Numquid & ipse *Morgagni*, in hac de pleno semper thorace quæstione, dubius non fluitat? Ad id credendum inducimur, legentes illum *Epist.* 16. §. 5. sic scribentem: » Casum habes, » inquit, in *Sepulcreto* descriptum, » adolescentis, qui se *Willisio* ac *Lo-* » *wero* curandum tradidit. Is post im- » modicas equitationes, aliasque cor- » poris diuturnas exercitationes, cum » aliquandiù in sinistrâ thoracis parte » eum sensum habuisset, qui esse sine » interna compressione non poterat, » ibi tandem sensit dirumpi sibi vas » quoddam; indeque per semi-horæ » spatium in regione istâ humoris, » veluti ab alto in pectoris fundum » cadentis, stillicidium non tantum ab » eo percipi, sed etiam ab adstantibus » audiri

„ audiri potuit : Res non ita facilis ,
 „ explicatu iis , qui inter pulmonis
 „ & thoracis parietes negant spatii
 „ quidquam intercedere , vera tamen ,
 „ ut postmodum comprobavit humo-
 „ ris , in eo latere congesti , cum fluc-
 „ tuatio in agitatione corporis ab ipso ,
 „ ab aliisque *evidentissimè* percepta ,
 „ tum eductio per immissam à Chi-
 „ rurgo fistulam primum , semper au-
 „ tem postea , per foramen à naturâ
 „ referatum , & ab arte servatum “.

XXII. §. 41. Mulierem 60. ann.
 apprehendit pungens dolor , in dextrâ
 thoracis parte , ut in hanc cubare non
 possit. Remittit postea dolor , ut in
 dextrum decumbat facilè. „ Uterque
 „ pulmo adhærens pleuræ invenitur ,
 „ sed dexter arctius. Hic totus , & su-
 „ periore præsertim parte , induruerat :
 „ in qua abscessus erat , quo inciso ,
 „ multum feri effluxit fusci coloris.
 „ Hoc ipso colore proxima quoque
 „ pulmonis substantia infecta erat , &
 „ sphacelo quodammodo correpta. Si-
 „ nister pulmo non ut dexter ex uno ,
 „ sed pluribus ex lobis constans , qua
 „ dorsum spectabat , leviter inflamma-
 „ tus , totâque extrimâ superficie reliquâ

» nigris hinc illinc maculis erat distinctus.
» In pericardio multa aqua «.

De pleurâ mentio non est facta, num inter adhæsiones inflammata esset. Credo non fuisse. Ex historiâ enim liquet inflammationem pleuriticam metastaticè in peripneumonicam transivisse. In horum pleuriticorum cadaveribus, non est quod pleuram expectemus inflammata. Rogabis an juxta explicationes suprâ datas pleura non debuisset dupliciter dolere; tum ob adhæsiones cum pulmone, tum quia etiam citra adhæsiones dexter pulmo graviter, sinister ad dorsum leviter inflammatus, subdurus, saltem tumidus, fricare illam, ac molestare debuisset?

Est profectò nonnulla hoc explicandi difficultas; verùm qui pulmonem unicè sensibilem in pleuritide, ac peripneumoniâ statuunt, simili difficultate laborabunt explicaturi, cur mulier hæc ad dorsum dextri lateris non doluerit, saltem leviter, à leviter inflammato pulmone?

XXIII. §. 43. Dolor pungens dextri lateris. Non nisi in latus affectum curbare potest virgo, ad finem verò in

sinistrum. Nonâ die mors convulsiva. Pulmo dexter pleuræ arctè adhærens inventus est, totaque ejus substantia inflammatione magnâ affecta, & ulcere insuper, quâ pleuram spectabat certo in loco, inter quod ulcus & pleuram serosa erat materies.

Casum exponam verbis ipsius Cl. Morgagni, ut quam sensibilem pleuram crediderit ipse intelligas: „ Huic „ virgini, inquit, pungens dolor mi- „ tior videtur fuisse, quàm mulieri, „ cujus novissimè §. 41. exposui histo- „ riam. Virgo enim, quod mulier non „ poterat, in affectum cubabat latus; „ quanquam & in alterum tandem ja- „ cuit, *postquàm serosa ulceris materia „ laxavit pleuræ fibras, ut distractionem „ feret ab appenso pulmone* “.

XXIV. §. 45. Viro dolor ad mamillam sinistram, nothasque costas fuit; in neutrum latus decumbere potest. Die 5. moritur. In sinistro pectore pulmo valdè induruerat, ad subviridem colorem vergens, nigrisque distinctus maculis: cum secaretur, serosa, ac putrida colluvies, cum misto sanguine, erumpebat. A duro pulmone ac turgido pleuram premente, & in tussi fricante, dolor natus. Cl. Morgagni

expositurus cur hic neutrum potuerit in latus cubare, suspicatur à *Valsalva* in historiâ omissam esse pulmonum ad pleuram adhæSIONEM, quâ positâ semper alteruter pulmo in aduersum latus decubitu pleuram distraxit. De maculis nigris pulmonum non loquor; sæpiùs occurrunt. Videntur sub mortem nasci. Sic docui semper publicè. Idem confirmantem in sequenti epistolâ *Morgagnum* video.

XXV. §. 47. » Juvenis. . . pungente
 » dolore corripitur in dextrâ thoracis
 » parte, cum febre, & ruffi. Parùm
 » exspuit. Circa 8. diem accedit deli-
 » rium, noctu præsertim. Dolor abit,
 » sed respirationis difficultas semper
 » gravior fit. Facilis est decubitus in
 » utrumlibet latus. Die tandem 10.
 » obiit. Pulmones induruerant toti.
 » Ambo erant dorsum versus ad pleu-
 » ram alligati; sinister etiam à latere.
 » Præterea cum substantia quædam
 » alba, quasi membranacea, univer-
 » sæ pleuræ, & pulmonibus impo-
 » sita esset, quasi reticularis instar
 » corporis laxi & mollis; per hanc
 » tamen nonnullis in locis pleura, &
 » pulmones inter se erant firmiter col-
 » ligata. In utroque thoracis cavo, sed

» magis in dextro, multus erat humor
 » colore similis feri vaccini... Pericar-
 » dium fero turgebat. «

Cl. *Morgagni* exponit pungentem dextræ thoracis partis dolorem à pleuræ sensibilitate, distractæ fortè fortioribus pulmonis alligationibus ante delirium, quàm erant in latere sinistro; & à feri copiâ majore. Serum certè dolorem augere potuit cum acredine suâ, tum mole, qua rigidum jam pulmonem adhuc magis in suo motu turbavit: turbatus ita in motu ille, & atterere, & distrahere pleuram debuit.

Sed urgebis necessitatem doloris & in alterâ cavâ, cùm ibidem eadem existerent causæ, quæ in dextrâ dolorem, *Morgagno* explicante, creaverint; ac proindè explicationis vanitatem, cùm sinistra pleura ab iisdemmet ipsis non doluerit causis.

Verùm an is, qui ita me urget, non attendat quantò magis urgeat se ipsum? Si non pleura, sed pulmo sensibilis est; si dextrum latus ab inflammato pulmone dolet; cur itidem à pulmone sinistro inflammato non doluerit juvenis latere sinistro? Viden' difficultatem eandem? Nonne eodem jure, quo ille pleuram, si inflammata,

aut laceffita non dolet, infenfibilem credit, ego infenfibilem ftatuam pulmonem? Expediam tamen me, non ille, agnofcendo, per experimenta antea enarrata, pleuram, omnesque partes fenfibles, quamdam infenfibilitatem adverfus caufas dolorificas aliquando præ fe ferre.

XXVI. §. 49. » Mulier 60. annorum
 » febre prenditur vehementi, ficcâ
 » tuffi, & pungente finiftri lateris dolore; fic tamen, ut fi in hoc cubet,
 » non multum doleat. A fanguinis mif-
 » fione aded remittitur dolor, ut jam
 » poffit in quamcunque partem decum-
 » bere. Febris duntaxat & fitis urgent.
 » Crassa aliquando expuit. Gravior fit
 » refpiratio. Tandem 13. die moritur.
 » Pulmo finifter (dexter, ut benè
 » conjecturat *Morgagni*) omninò folu-
 » tus à pleurâ, quæ prorsùs illæfa erat:
 » subalbidus; nigris distinctus punctis,
 » carne durior, nonnulla ostendit tu-
 » bercula fanie scatentia. Pulmo *finifter*
 » fuperiùs quidem pleuræ per fe ad-
 » hærebat; fed longè minùs erat vi-
 » tiatus, quippe nigris tantummodò
 » confperfus maculis, & jugulum ver-
 » fus durior parvum abfcessum conti-
 » nebat «.

Iterum cum celeberrimo *Morgagna* dolorem pungentem sinistri pectoris tribuimus pleurae, alligatae illi pulmonis parti, quae in eo dura ac turgida erat.

Sed cur à causâ doloris pleurae longè graviore non doluit pleura, in latere dextro? ob eandem causam, qua pulmo, aliis ita sensibilis, etiam hic non doluit. Utrinque enigma, nisi solutionem in fine proximè præcedentis XXV, casûs invenias. Sic & intelliges, cur perseverante causâ doloris, auctoque morbo funesto, siluerit dolor.

XXVII. §. 51. Hic & pleura inflammata cum pulmone. Ergo nulla quæstio.

XXVIII. §. 53. Uti etiam hæc historia.

XXIX. §. 55. Hæc adhuc notabiliorrem inflammationem pleurae habuit.

XXX. §. 56. Notabilis inflammatio pleurae denuò cum eâ pulmonis.

XXXI. §. 59. Mulieri 64. ann. dextri lateris fit dolor, ut difficulter in illud incumbat, nec id tangat sine dolore. Frequens respiratio, inanis tussis, celerimus, frequens, parvus debilis pul-

fus. Die 7. circa caput sudat. Deficiens viribus circa nonum periit.

» Pulmo in cavo dextro valdè tur-
» gidus, ut hoc totum impleret, lævi-
» ter adhærens ad pleuram ope cujus-
» dam quasi membranæ, inter illam &
» pleuram interjectæ «.

Pseudo-membranam hanc non mor-
tor, ut quæ prope mortem à sanguine
phlogistico transfudante nascitur, ut
pluries innui. Non videtur vera pleu-
ritis fuisse hic morbus, nec vera pleu-
ro-peripneumonia. Haud enim solet
verus dolor pleuriticus externo attactu
exacerbari, sed spurius integumentor-
um, à rheumaticâ v. g. materiâ; quare
etiam *Hippocrates* dolores laterum, à
dolore pleuritico, sollicitè distinxit:
dantur exceptiones tamen; hinc addo
aliud: quod nempe nec pleuritico-
rum, nec peripneumonicorum, omni-
bus fatentibus, sit, qui hic describi-
tur, pulsus. Ita ut videatur à morbo
antiquo mors demùm pulmone obruto
contigisse.

XXXII. §. 61. Post dolorem dextri
potissimum lateris, die 18. mors. » Cùm
» dexter pulmo à pleurâ, cui adhære-
» bat, separaretur, multum purulentæ

» materiæ erupit, scilicet ex abscessu
 » in pulmonari substantiâ, circa quam
 » magna erat inflammatio, pleurâ tamen
 » illæsâ. Sinister pulmo erat sanus «.
 A distractione pleuræ dolor non inflam-
 matorius natus, ut pluries supra.

XXXIII. §. 63. Dolor duorum men-
 sium interni thoracis ad pleuritidem
 non pertinet.

Finitis Valsalvianis observatis, cum
 Epistolâ 21. incipiunt Morgagnianæ.
 Igitur Epist. 21. eodem modo prose-
 quamur.

I. §. 2. }
 II. §. 6. } Historiæ hæ tres pul-
 III. §. 9. } monis inflammationes
 } habent sine dolore. Si
 quis roget cur hîc fricta, tritaque pleu-
 ra, non doluerit, illi similem propo-
 nam, ut supra, quæstionem, de suo
 sensibili pulmone. Et addam quæ ad
 finem 25. historiæ Valsalvianæ. Præ-
 terire tamen nequeo quod in casu hoc
 tertio, pleura admodum laxa inventa,
 addidit Morgagni §. 10. » Pleuram in-
 » quit, quæ adhærentes pulmones fa-
 » cillimè sequeretur, si laxam fuisse
 » agnoscas; possis indè, ut opinor,
 » assequi, cur pondus inflammati lobi
 » non sentiret «.

IV. §. 11. Senex levi aded catarrho se affici sibi videbatur, ut ne Medicum quidem consulere, imò ut exire vellet. Clàm eo vocatus *Valsalva* vicinam adstantibus, ob desperatam peripneumoniam, mortem prædicit, quæ & intra 12. horas contigit. Ille autem, & *Morgagni*, invenerunt lobum superiorem pulmonis dextri tumidum, durum, sanguine infarctum. Quo etiam insidioso morbo clarum egregiis laboribus suis *Vallisnerium*, septuagenarium pereuntem vidit *Morgagni*; cuius verò sectum cadaver non fuit.

An hæc illa peripneumonia notha? quâ in describendâ, ided inter sese *Sydenhamus* & *Boerhaavius* in nonnullis discrepant, quod ex peculiari epidemiâ eam descripserint singuli? Cùm tamen lobus superior dextri pulmonis præ inflammatione durus, infarctus, ac tumidus esset, vide iterùm exemplum indolentiæ pleuræ, aut si mavis, pulmonis.

V. §. 15. Mors planè senilis, ad pleuritidem, & peripneumoniam non pertinens. Dexter inferior lobus, præ inflammatione durus sub mortem factus est, ut in multis admodum more

bis fieri supra demonstratum est; sin-
minùs, denuò & pleuræ & pulmonis
indolentiæ exemplum præbet.

VI. §. 17. Senem simul febris, &
pungens dolor corripuerat, ad ante-
riorem partem lateris dextri. Cubabat
in dorsum. Post dies aliquot curatio-
nis eo devenerat, ut jam plenius ci-
baretur, & purgans ad morbi reli-
quias expellendas sumisset. Cùm dein
multum comedisset, » nocte quadam
» proxima febris, & dolor illius ejuf-
» dem partis redierunt. Pulsus erant
» duri, frequentes, magni, vibrati,
» ad diem usque ultimum, atque adeò
» ad paucas ante obitum horas.

» Pulmonis dextri superior lobus
» magnus durusque se obtulit. Quem
» cùm secarem, substantiam factam
» vidimus hepaticæ similem; pus au-
» tem certè puris haud absimilem ma-
» teriem, simul cum spumoso humore
» effluere. In sinistro thoracis, aqua ex
» flavo viridis, mediocri copiâ: pul-
» mo qua diaphragma spectabat, item-
» que ad superius latus, ibique arctiùs,
» pleuræ adhærebat, flavâ quadam te-
» nuique intercedente quasi membra-
» nulâ. Pleura tamen nusquam in toto
» hoc thorace apparuit læsa. Sed ad

» pulmonem sinistram ut redeam, lo-
 » bus ejus inferior ater, posteriùs &
 » durus, ex eadem ibi fuit substantia,
 » quæ à dextris conspecta est, nec pure
 » caruit «.

Dolor dextri lateris à ponderoso pulmone, premente pleuram. Non ita res habet, inquires; nam in sinistro latere à pulmone similiter affecto etiam pleura dolere debuisset. Non doluit. Itane? Ergo pulmo tuus insensibilis est; præ inflammatione enim dolere debuisset, & non doluit tamen. Itaque in dextro pectore res se, ut sæpè solet, habuit; in sinistro pars doloris capax iterum non doluit; tibi pulmo, mihi pleura.

VII. §. 19. Lanius 78. ann. qui aliàs sputo sanguineo laboraverat, à quatri-duo infra sinistram mamillam, internum, eumque pungentem dolorem habet. Pulsus omni modo mali: Tussis crebra latratui similis: sputa crassa ac *polyposa*: difficilis respiratio: decubitus in dorsum duntaxat: post venæ sectionem in sputis sanguis. Die 8 periit.

Pulmo dexter leviter cohæsit, in eoque antiqui vestigia morbi. » Sinistri » verò pulmonis superior lobus nihil » habuit vitii, nimio duntaxat seroso

» humore scatebat. At inferior gravis,
 » rubens, durus ut substantiæ hepati-
 » cæ. Hic alicubi adhærebat pleuræ...
 » Pleura thoracis parietes, ipsūque
 » aded̄ diaphragma convestiens, raro
 » spectaculo non solum cartilagineâ du-
 » ritie erat, aut osseâ, sed ex magnis
 » passim, nec tenuibus laminis, reverâ
 » osseis, compingebatur..... Quæ
 » omnia, & si in dexterâ magis quàm
 » lævâ thoracis caveâ spectabantur; ta-
 » men in hâc quoque multis in locis
 » pleura ad descriptam constitutionem
 » accedebat, in quibusdam verò jam
 » erat affecta; in nullis verò erat su-
 » brubens, nedum inflammata «.

Dolor infra sinistram mamillam à
 lobo inferiore pulmonis sinistri duro,
 hepatis instar, tum atterente pleuram
 suâ duritie, tum adhæsiōibus distra-
 hente eandem. Legitur pleura non
 rubuisse, nec necesse erat; constitit
 enim supra haud omnem dolorem in-
 flammatoriumesse. Notavimus in his-
 toriâ anatomicâ in latere hoc pleuram
 naturalem, non nisi *in multis locis* ad
 osseam constitutionem, accedentem,
 aded̄que dolere potuisse; quanquam
 eandem, jam tota si in osseam mutata
 substantiam fuisset, ob id insensilem

fuisse, haud facile concederem; cum & certò ossa doleant. Cui tamen hæc quæstionis solutio infirmior apparet, firmiorem quærat in inflammatis musculis intercostalibus, quorum examen hîc desideratur.

Pleuræ jam ossæ portionem in *cap. I. casu 3.* vidimus, verùm olim pleuram dextram pro magnâ parte in os crassitie plusquàm lineæ mutatam demonstravi, quam vir præstantissimus *Mayer*, ptochotrophii physicus, in thorace asthmatici, aut potius orthopnœici militis inveniens, ilicò ad me deferendam humaniter curavit.

Polyposa lanius sputa ejecit. *Part. 2. Rat. Med. cap. 7. pag. 173.* exhibui demonstrationem similium sputorum hominis nosocomii nostri, & notabilissimam aliam historiam adjeci.

VIII. §. 23. Quadragenarium corripuit dolor pungens lateri dextri cum febre & calore magno: supinus jacebat, mente parum constans, soporosus. Ad finem diei quarti obiit.

» Nihil in pleurâ, quod præter naturam esset, spectavimus, nisi quod
 » propter spinæ sinistrum latus tribus
 » quatuorve exacerbaretur tuberculis,
 » quorum color albus, durties instar

» ossis. Ab eâ parte pulmo fermè sa-
 » nus, fulvo cæteroquin humore imbu-
 » tus, quacunque secaremus. Qui vel
 » uberius ex pulmone prodibat dextro
 » Hic verò (dexter) & major, & gra-
 » vior, & durior, ubique hepatis sub-
 » stantiam referebat, exceptis quibus-
 » dam non exiguis tractibus, in qui-
 » bus substantiâ erat albidâ, & quasi
 » ad correptionem vergente «.

Cùm pleura bona, saltem qua in regione homo doluerat; dolor, qui adfuit, in musculis intercostalibus quærendus est, vel in indurati pulmonis affricu ad pleuram.

Verùm cur tribus illis, quatuorve tuberculis, osseâ duritie exstantibus in pleurâ, pulmo non doluerit? vel indè arguitur indolentem esse pulmonem, vel non replere exactè thoracem, vel saltem partes sensibiles sensu quandoque carere.

IX. §. 24.	} Responsio eadem;
X. §. 27.	
XI. §. 29.	

quæ ad proximè præcedentem casum data, ad hos tres convenit. Id modò addam, quod pulmonum adhæsiões ad pleuram haud ità inculpate ferantur perpetuò, quàm nonnulli jactitent: si enim omnes hos recensitos casus re-

volvamus animo, videmus plures chronicis pectoris morbis vixisse obnoxios; in aliis causam variorum pectoris morborum indè facilè explicandam videri; tandem haud paucos inde futuræ, ac tandem lethalis peripneumoniæ, causam proëgumenam secum diù tulisse.

XIII. §. 30. Hydrops cum pectoris utriusque, tum pericardii hydrope, corrupto etiam pulmone, ad chronicum morbum referendus est; non ad acuto pectoris morbos inflammatorios, de quibus agitur.

XIV. §. 32.	} Cùm quinque hæ historiæ pleuram simul affectam de- monstrent, non est quod in doloris exponendâ causâ multus longusque hæream. Ultima musculos intercosta- les quoque inflammatos exhibet; quale examen utinam non ubique ferè desi- deratum esset!
XV. §. 33.	
XVI. §. 34.	
XVII. §. 35.	
XVIII. §. 36.	

XIX. §. 45. Nec arbitror explanatione hanc egere, in qua pulmo sinister, pleura, ac muscoli intercostales, præ inflammatione ferè in gangrænam abierunt.

XX. §. 47. Ruptum aneurysma

thoracis ad quæstionem nihil attinet.

XXI. §. 49. Neque hydrops tum pectoris, tum ventris sine inflammatione vitam extinguens.

En nunc observata omnia, quæ in toto hoc præclaro opere recensentur; quæque exp. *Tissot*. in Epist. diffamatoriâ ad exp. *Hirzelum*, imperfectè admodum, ac perfunctoriè, examinavit. Ex quibus quid concludat ille, partim vidimus, partim videamus.

Primò numerat triginta quinque pleuritides, quarum viginti quatuor *Valsavam*; undecim *Morgagnum* refert tradidisse. Recensendo non invenit, nisi in sex casibus, inflammata pleuram; eâ tamen cum restrictione, ut ex sex illis duas duntaxat admittat, in quibus pleura inflammata dici debeat. Adducit deindè egregium *Morgagnum*, veluti, num pleuræ illæ inflammatae sedes pleuritici doloris fuerint, dubitantem; imò demùm inclinantem eò, ut pulmone, & non pleuræ, pungentem dolorem tribueret.

Ast quantum hic à vero aberraverit! Eximium hoc opus continet peripneumonicorum, pleuriticorum, ac pleuro-peripneumonicorum historias

138 RATIONIS MEDENDI

septuagintas duas quæ in suas divisæ classes sic se habent.

1 ^a . Peripneumoniæ veræ sine dolore, sunt.	4
2 ^a . ————— nothæ sine dolore	1
3 ^a . Pleuro-peripneumoniæ & pleuriti- des illæsâ pleurâ.	19
4 ^a . Pleuro-peripneumoniæ & pleuriti- des cum inflammatâ pleurâ	14
5 ^a . Pulmo canerosus non dolens	1
6 ^a . Pleura inflammata sine dolore	1
7 ^a . Lateris dolor silens, pergente tamen in mortem morbo.	3
8 ^a . Pulmo inflammatus citra dolo- rem, vel non dolens in loco in- flammato.	17
9 ^a . Musculi intercostales inflam- mati.	2
10 ^a . Morbi ad quæstionem nihil fa- cientes; ut hydrops pectoris, hy- drops pericardii, aneurysma inter- num, chronicus duorum mensium in latere dolor, &c. in quibus peripneumonia non fuit morbus primarius, sed more solito prope mortem aliismorbis superveniens; ut expositum supra.	14
11 ^a . Non examinata vel cadavera, vel saltem eorundem pectora	4

In hâc summâ plures quàm septuagintæ duæ videntur recenseri; plures verò non sunt, sed quidam casus ad binas classes pertinent, ut. v. g. peripneumonia vera ad 1. & 8. dolor pleuriticus ad 3. & 4. & ad 9. &c. Hinc octo numero plures historiæ dari videntur, quæ tamen numero septuaginta duæ continentur omnes.

Itaque si præclari viri, *Valsalva*, & *Morgagni*, invenerunt septemdecim inflammationes pulmonum citra dolorem; unicam verò indolentem pleuram: quomodo *Tissotus* dolorem pleuriticum veluti pulmone potius, quàm pleuræ adscriptum, à binis his gaudeat auctoribus? Si iidem recensuerunt quidem novendecim aut pleuritides, aut pleuro-peripneumonias illæsâ pleurâ; sed tamen quoque cum eâdem læsâ numero quatuordecim: cur ille vix duos ab utroque observatos clamitet casus? Tandem, ut reliqua præteream, quæ ex hâc recensione proferre possem; quomodo suas in partes clarum virum utrumque trahere potuit, dum toties in ipsorum textu legeret; neque dubiis sanè expressionibus; dolores pleuriticos, etiam non inflam-

matae pleurae, sed eidem pressae, distractaeve, adscribi oportere?

An exindè clarè non liquet incomparabile *Morgagni* opus malè lectum, pejùs intellectum, pessimè in suam sententiam *Tissoto* esse laudatum; dum, illo unicè id negante, quod cum illo negamus & nos, non ab obruto pulmone, in hisce morbis, sed à pleurâ affectâ, hominem mori; hic nihilominus eundem sic proferat scribentem, ac si pleurae omnem denegaret causam sedemque doloris, unico concederet pulmone? Tentabit fortè ex classe inflammatarum pleurarum expungere unam alteramve, ut tentavit antea, eo quod leviter modo ruberent; sed si vicissim ego expungere ipsi tentem omnes leviores pulmonis inflammationes, nemo hoc tentamine plus illo amittet. Præterquam quod non attendat multis, quibus nervi delicatuli, à leviore inflammatione graviores dolores oriri, quàm aliis, qui nervos habeant hebetiores.

§. V. Et ut demùm, quod res est, dicam, est imperfecta admodum illa omnis sententia, quæ in allatis historiis causam doloris in unico pulmone

collocet, quamdiù musculorum intercostalium, illorumve saltem involu-
 crorum membranaceorum, desidera-
 tur conditio: sunt enim partes in lite
 principes, à *Boerhaavio*, & *Hallero*,
 doloris creditæ sedes. Ut vel ob hunc
 defectum solum manca omnia argu-
 menta, & mutilata sint, non, illa *Mor-*
gagni, nam sive causa doloris in pleurâ,
 sive in musculis intercostalibus resi-
 deat, mors tamen semper pulmonis
 infarctu continget; sed illa *Tissoti*, qui-
 bus concludit ideò in pulmone esse se-
 dem doloris, quod non rarò pleura fue-
 rit visa illæsa.

Interim tristem sed non immeri-
 tam, contemplemur novi systematis for-
 tem, quàm cæterorum more systema-
 tum, præ suâ cum inconstantiâ, tum
 confusione, in suis incunabulis jam
 senescat. Et quidni? *opinionum com-*
menta delet dies. In *Halleriano* systemate
 pulmo ac pleura insensibilibus parti-
 bus annumerantur, idque ob nume-
 rosa vivis capta in animalibus experi-
 menta: ideòque doloris pleuritici se-
 des præcipua in musculis intercostali-
 bus collocatur. Exp. *Tissot*. dum sta-
 tuminare hoc idem systema, ac pro-
 pugnare satagit, ridicula facit omnia,

quæ mox laudavi experimenta ill. *Halleri*; & adversus illa, ac si falsissima forent, unicum pleuritidis statuit in pulmone dolorem; imò contra *Hallerum* pro se veluti pugnantes *Valsalvam* ac *Morgagnum* profert. Quid proinde de numerosis aliis *Halleri* experimentis suspicari non oporteat, si ejusmodi eorum propugnator tantam ipsorum partem non suspicetur, sed statuat, falsa esse? At verò ipse auctor systematicis, quam non infirmet, non labefactet, non dehonestet illud, quando in tomo primo *Elementorum Physiologiae*, operis quod æternum durare autumabat, animam *Stahlianam* de œconomia animalis penitus proscribit; & tomo tertio sic priscae dignitati restituit, ut totius machinae respiratoriae sit domina, sit unica moderatrix! Nihilominus exp. *Tissot* non modò systema propugnat, verùm in regulas reducit artis, ut v. g. ne quis ultra ambiguus hæreat utrum pars sensibilis, insensibilisve sit, id modò tenendum esse censet, ut quò teneriores animalis sint partes, eò essent sensiliores; eò insensiliores, quò duriores: interea dum mollem pulmonem acutissimo sensu doper; & lapideæ duritiei dentes, sen-

sibilissimos cum ceteris debeat percipere mortalibus.

§. VI. Ad irritabilitatem cordis, quam omnes, sed limitatiorem, admittimus, stabiliendam, egregius *Hallerus* 30. & ultra experimenta partim in frigidis, partim in calidis animalibus à se facta recenset, quibus probare annisus est: » Sinistram auriculam, » & cor sinistrum, ideò citiùs mori, » quod pulmonibus nihil ultra sanguinis transferentibus, haud ampliùs à » sanguine irritentur. Deindè sensim » ventriculum dextrum, novissimèque » dextram auriculam, quoque quiescere, eò quod non acciperent ultra » à cavis venis, quo irritarentur, sanguinem. E contrario verò si venas cavas, aortamque ligasset, dein vulnere lato aperuisset pulmonarem arteriam, tunc cor sinistrum, utpotè irritatum sanguine, qui ex auriculâ in ventriculum, & ex ventriculo in auriculam moveretur, diutiùs, imò per horas, in mortuo animali vivere; interea dum cor dextrum, ejusque auricula desineret vivere expulso omni sanguine per pulmonarem apertam arteriam, nec novo per ligatas affluente cavas. Oportere

„ autem ventriculum dextrum integrè
 „ esse evacuatum, si, ne se ultra mo-
 „ veat, velis: tantam enim esse irrita-
 „ bilitatem cordis, ut relictum in eo
 „ vel pauculum sanguinis non sinat
 „ ventriculum quiescere. “

Ad hæc in *Difficultatibus meis* oppo-
 fueram *Harvæi, Plempii, Riolani,*
Hogelandii, & Batholini experimenta,
 quæ in cadaveribus cordis thalamos
 sanguine multo repletos demonstrave-
 rant, meaque propria, haud sane pau-
 ca: quibus omnibus id evincere cona-
 bat, ut si verum hoc foret, quod mor-
 tuorum animalium cordibus ideò mo-
 tus non cessasset, quia cruoris paucu-
 lum in ventriculo restitasset, nemini
 ferè mortalium cor à motu cessaret,
 quandoquidem in denatorum plerif-
 que cordi, ejusque utrique ventriculo,
 residuus sanguis, ac crebrò copiosus,
 inveniatur.

Attamen in suâ adversum me *Apo-*
logiâ vir clarissimus hanc tot anatomi-
 corum, meamque propriam, expe-
 rientiam, non admisit. „ Et licebit,
 „ inquit, ejusmodi rationes objicere
 „ experimentis, quæ docent cor per-
 „ fectè expallescere in ranis, in pullo,
 „ atque adeò perfectè inaniri? si autem
 „ evacuatur,

» evacuatur, potuit, puto, evacuari.
 » Sed neque adeò rarum est in homine
 » inane reperiri, inque infantibus, ma-
 » trum nefariarum manu occisis, etiam
 » familiare «.

Respondi in *Vindiciis* ad hæc pag.
 223. ad 232. ipsis *Halleri* verbis ac
 sententiis, quas alibi sparsim protule-
 rat, & quæ nunc iterùm in hâc suâ
Apologiâ mutabat: undè demùm viri
 doctissimi sortem deplorabam, eo quod
 hinc vi veri pressus, vera agnosceret:
 illinc infausti systematis amore illectus,
 negaret omnia, quæ vel ipse priùs
 scripsisset, vel ego ex ipsiusmet attu-
 lissimè operibus.

Ast verò non respondi ad ultima
 hæc: » Sed neque adeò rarum est in
 » homine inane reperiri, inque infan-
 » tibus, matrum nefariarum manu oc-
 » cisis, etiam familiare «. Etsi hoc ulti-
 mum ultrò largiremur, tamen infan-
 tum, vel dum nascuntur, vel mox ab
 ortu suo occisorum, circulatio non
 permittit eorum cordium conspectum
 ad præsentem de adultis, aut saltem
 perfectè respirantibus, quæstionem ad-
 ferre: undè mittimus hæc: quod verò
 dicat » neque adeò rarum est cor in

» homine inane reperiri «, ad hoc repono, 1°. quotquot cadavera non animalium (in his enim sanguinem multum, utroque cordis in thalamo, post perfectam quietem cordis, me invenisse. *Rat. med. Part. VIII. capite ultimo scripsi, ac demonstravi, similia paulò post prolaturus,)* sed quotquot cadavera humana post editas meas *Vindicias* aperui, in illis iterùm me constanter sanguinem, eumque sæpè copiosum, in cordis utroque vidisse ventriculo; & ex quo moris mihi fuit cordis inversi ventriculum posteriorem, seu sinistram, priùs aperiendi, me illud sæpè æquè plenum, nec haud ità rarò dextro plenius, reperire.

2°. In magni *Morgagni* opere magno tam ab eodem, quàm à *Valsalva*, *Mediadia*, aliisque, centies nonagesies & octies narratur quo pacto cor, in eoque sanguis, humanis in cadaveribus, se haberet. Si demas pauca, in quibus vel utrumque vacuum reperitur est, ut v. g. post ingentes hæmorrhagias, vel alterutrum, ut in hydrophobiâ, &c. videbis saltem centies ac septuagesies cor aut modicum, aut multum, aut plurimum, utroque in ven-

triculo, sanguinem gessisse; eundemque sive fluidum, sive grumofum, sive polypofum, sive denique ex pluribus, omnibusve horum, aliquid habentem.

Hæc porrò si dignaretur ill. *Haller*, suis cum observatis conferre, videret, *Primò*, sua non convenire cum meis, quæ hujus operis part. 8. in canibus facta communicavi. *Secundò*, etsi convenirent cum meis, nihil tamen ad cor humanum facere, si jugis humanis in cadaveribus capta experientia monstraret contrarium. Diceremus potius cum clariss. *Morgagni Ep.* 12. §. 14. qui, dum objecisset sibi, „ At *Rhedius* tamen cerebro testudinibus ex-
 „ cepto, has vidit, inquis, diu, &
 „ nonnunquam sex ipsos menses am-
 „ bulare potuisse „ scitè respondet.
 „ Ego verò de perfectis, ut vocant,
 „ animalibus, atque adeò de homine,
 „ hîc verba facio; & tu mihi testudines
 „ narras, quas facere motum vel corde
 „ ablato, non ignoravit *Aristoteles* „.
Tertiò autem lege constanti humani cordis utrumque thalamum sanguine, ac passim multo, gaudere in cadaveribus; adeòque ejus integrum de

cordis irritabilitate systema corruiere.

§. VII. Terminabo hoc caput animi testando lætitiã, quod non temerè hoc novum systema amplexus, aut, quod plus est, non in pathologiã exponendã cæcè sequutus sim, sed priùs sedulò statuerim examinandum esse. Quàm subito à tergo secuta fuisset pœnitentia facti! Quid quod ipsi ejusdem conditores suã incomprehensibili inconstantiã, ac manifestissimã contradictione, coëgissent me canere palinodiam è suggestu? Equidem laudo illos, venerorque, qui hujusmodi nova proferant, quæ quò rigidiùs examinantur, eò rutilantiùs fulgeant; qui verò non talia, eos ut desistant hortor. Nova in dies prolata, quæ examen non sustineant, pestes sunt in scholã medicã, tum quod discere, & dediscere temporis irrevocabilis, irreparabilis jactura sit; tum quod systema docere, idque mutare; aliud forsitan ineptiùs adoptare, rejicereque, docentibus turpe sit, & noxium discipulis. Utinam demùm fœcunda fingendi ingenia systematum suorum inanitate defatigati, deque eorundem noxumento convicti, eo demùm usque

saperent, ut caducæ inventi systematis gloriolæ abnegantes, ad salutare naturæ studium, quo unico *Hippocrates*, quo solo quotquot magni viri *Hippocratem* secuti sint, claruerunt, æternumque clarebunt, animos nobiscum intenderent, artisque pomæria more *Hippocratico* extendere satagerent! Interea dum id ab illorum ingenuitate expectamus, in id ego sedulus annitar, ut ad lectos ægrorum, unâ cum circumstantium discipulorum coronâ, simplicem naturam contemplando magis intelligam magisque, in omnibus plane asystematicus.

CAPUT V.

DE MORBO ILEO, ET PROSECUTIO
EXPERIMENTORUM CUM MACHINA
ADAPTATA AD EUMDEM ETIAM
DESPERATUM, SOLVENDUM.

§. I. *Morbus ileus periodicus, quem olim nix ventri circumposita, epotaque frigida, solverant; aliâ vice minime, sed cortex peruvianus; jam tabaci fumo in anum injecto solvitur. Prophylaxis,*

§. II. *Iliacus morbus constrictâ herniâ oriundus, gelidæ aquæ externâ applicatione subitò in gangranam lethumque conversus. Emphysema terribile inde. Anatome. Collum herniosi sacci in umbilico adedè laxum, ut si sic in vitâ fuisset, facili negotio hernia reponi potuisset. Aliud exemplum recentissimum herniæ umbilicalis, curata ferè protinùs gelidissimâ fomentatione.* §. III. *Quaedam de machinâ italicâ ad solvendum ileum. Plurima experimenta in canibus facta; quorum unum, cum formidandum, tum doctrinæ ferax. Variâ contemplatio functionum vitalium in semivivis animalibus. Quaedam de taniâ.*

§. I. **A**NNUS academicus proximè elapsus suppeditavit mihi singularis ilei morbi contemplationem. Homo 30. & aliquot annorum, à 20. ferè retrò annis sæpiùs hoc morbo laboraverat, ter aliquandò, quaterve in anni unius spatio. Siccissimi temperamenti erat, ob idque etiam siccioris, quod execrandâ onaniâ turpiter se commaculare consuevisset.

Consuetis artis adminiculus sæpiùs ab hoc morbo restitutus, Neapoli de-

mum eodem afficitur, aded gravi, ac pertinaci, ut à consuetis, ac juvare solitis adminiculis, nullum consequeretur solatium.

Etiam ventri universo circumdata nix, quæ quondam in graviore paroxysmo profuerat, nihil opitulabatur. Alius demùm advocatus Medicus, cortice peruviano morbi tentandum esse levamen ratus, sopiviteo vomitum primum, deinde ileum.

In frequentium aded paroxysmorum plerisque, aqua gelidissima, eaque epota largiter, vomitum omnium auxiliorum felicissima compescuerat. In præsentem autem paroxysmo necdum. Nec juverant enemata, purgantia, cataplasmata, fomenta, paregorica. Quin & tabaci fumus bis injectus in anum, & mistura ex mentha cum sex opii granis brevi spatio assumpta, nihil profuerant; nisi aliquot exindè elapsis horis.

In consilium quippe advocatus inchoante die tertio, inveni cum dolo-rem, tum vomitum, ab aliquot horis minus violentos. Pulsus quamvis frequens, plenus tamen erat, nec durus, nec inæqualis; blandusque ceperat profundi sudor. Auctor fui iisdem

uti pergerent, quibus hæc emendatio jam cœpta esset, nihil mutando donec res in melius verti observabatur: sin minus, fumum repetendum esse tabaci.

Cùm morbus sextâ exindè horâ elapsâ ingravesceret, injectus est tabaci fumus. Afferuit tunc ægrotus lævo abdominis in latere, quæ in quovis paroxysmo præcipua sedes doloris, tale quidem se manifesto deprehendere, ac si contractum quid, & dolens, subito evolveretur, eoque evoluta, se leviùs pati. Continuatâ deindè opiatâ misturâ, levamen minus celere, si præstiti calidè; celerius, si frigidè biberet, observabat. Itaque etiam concessa frigida est. His auxiliis sensim vomitus cessavit, prodiit alvus, conticuit dolor, & solutus brevi omnis morbus est.

In consilio tunc de prophylaxi actum. Eâ ab abstinentiâ nefandi criminis, & ab usu lactis cum pilulis saponis veneti, gummiq; ferulaceorum, petita est. Profuere: sic, ut jam ultra medii anni spatium paroxysmus defuerit.

§. II. Quò illa cura fortunacior erat, eò hæc, quæ sequitur, fuit infortuna-

ñior. Mulier quinquagenaria à 15. retrò
 annis herniam à partu umbilicalem
 habuit, quam celabat, restituebatque
 semper ipsa elapsam. At verò vespere
 quodam elapsi proximè januarii eam-
 dem plurimum egressam reponere ne-
 queuns, dira per noctem passa tor-
 menta est. Summo mane repositione
 frustrè tentatâ, vena ipsi tunde-
 batur; plura, eaque variæ materiæ enemata,
 injiciebantur; & gelida aqua herniæ,
 quæ capitis molem æquabat, circum-
 posita, laboriosèque renovata est. Post
 meridiem primùm illam vidi, herniam
 examinavi, quæ capitis, ut dixi, ma-
 gnitudine, ac duo in tubera divisa
 erat. Repositionem verò frustrâ ten-
 tavi. Enemata fumi tabaci, & variè
 generis alia immittenda sæpiùs esse
 censui, & quia à frigidis omnia in
 pejus, emollientia, ac calentia cata-
 plasmata admovenda esse, exhibenda-
 que paregorica. Sed nata intra 24. ho-
 ras visibilis gangræna, feminam sustu-
 lit trigesimâ morbi horâ. Horis à mor-
 te 35. elapsis cadaver aperui. Enormi
 totius corporis emphysemate monstrum
 erat. Ut si dixero quadruplo majo-
 rem, ceterum crassi corporis, fuisse
 molem, minùs dixero. Sandapila in-

cludi certo non potuisset. Fœtebat necdum apertum. Dum ad locum herniosum cutim gangrænosam incidemus, aër fœtidissimus sibilo strepituque violentissimè erupit, sibilandoque erumpere continuavit ex corporis perscisâ cellulositate. Ne in animi deliquium caderemus omnes, necesse fuit, quotquot januas fenestrasque conclave haberet, extemplo aperire, & aëra accenso pulvere mastiches, & olibani, multique aceti vapore, lustrare.

Sacco demùm hernioso aperto, invenimus intestinum tumidissimum ad ulnæ dimidiæ longitudinem extra umbilicum. Umbilici dilatatio nullo modo constricta, sed amplissima erat, ut commodè ire, ac redire, intestinum potuerit. Principio videbatur intestinum binis extuberantibus saccis adhærere; undè credebamus hinc impossibilem repositionem herniæ fuisse; verùm attentius omnia revolventibus, nulla intestini cum sacco adhæsio patuit. Examinis prosecutionem fœtor prohibuit, haud ultra ferendus.

Spasmodicæ partium constrictiones, ipsique tetani, nonnunquàm à morte solvuntur; non rarò permanent; ut

maxillæ tetanum, triduo à morte necdum solutum, olim viderim, ac descripserim. In hâc feminâ solutam constrictionem fuisse post obitum suspicor; in vitâ verò minime; cùm alias intestinum facile reponi potuisset in ventrem. Gangræna in sacco, & in integumentis erat, vix in ipso intestino; quod potiùs dici debebat inflammatum.

Incarceratæ huic herniæ gelida aqua, *Heistero* cum maxumè commendante, admota non profuit: homini autem iliaco cum epota profuit ad vomitum, tum ventri hæc, vel nix ipsa, applicata; tamen nix non semper, aqua ut plurimum ore hausta. Et gelidæ internus, externusque usus, matronam iliacam curavit, applicante *Nabotho*, aspiciente, & testante *Hoffmano*. Quin & feminam 73. annorum, quæ die 5. constrictæ suæ herniæ, quam operatione chirurgicâ reponi constanter recusaverat, morti jam propinqua videbatur, illustris Medicus, ac Poliater Haga-Batavus, *Abrahamus Westerhoff*, amicus meus candidissimus, & antiquissimus, hisce diebus mortis è faucibus eripuit, cataplasmati calenti substituendo gelidæ copiosæ fomen-

tum : ex quo vetula vix ad mediam horam tota inhorrescens, jamque moribundæ similis, mox dein levamen, postea sedationem omnium symptomatum experta est, abortâque diarrhœâ putridâ, integrè restituta.

An frigus, constringendo intestinum, materiem obstruentem ex herniâ liberiores in partem expellit? Num universo corpori incussus à gelidæ applicatione externâ, internâve, horrore stringendo omnia, sic arctat ventriculum, & intestina, ut motus antiperistalticus sopiatur? utque, eo quiescente, per residuas vitæ vires motus peristalticus animetur ad solvendum morbum? simulque eâdem constrictione solvit alvum? Est ne remedium, quod, ni juvat, occidit; inducendo gangrænam? Numquid etiam cortex peruvianus, potens in multis, *Sydenhamo* dudum notante, remedium purgans, perindè, atque aqua gelida, ventriculum atque intestina, constringendo, simulque hac adstrictione fœces promovendo, morbum *Neapoli* solvit?

Verùm in homine hoc macilentissimo & exsiccatisissimo, magis probabile apparet, hâc, sive gelidæ, sive corticis adstrictione, intestinum, jam

ratione temperiei contractissimum, sic claudi oportuisse, ut morbus redderetur planè conclamatus.

Si dixeris fortè corticem peruvianum minùs hîc egisse, rationem adstrictionis, quam virtute suâ in agitados, inordinatosque nervos specificâ, qua v. g. æquè in macilentissimo homine, quam in laxissimo, intermittentium, seu remittentium febrium, sopit aggressus; quomodo demùm gelidæ aquæ, quæ utique hâc vi specificâ minime gaudet, expones actionem?

An igitur credibilius est, ut alias experimur, hominem hunc tum temperie, tum infandâ consuetudine, exsiccatum, nervos suos habuisse debiles ultimamque coctionem, & nutritionem, præ vasorum minimorum constrictione vitiatas; adeòque multa viscera, intestinaque sua, omninò flaccida, & inertia? Modus utique, quo ultimus paroxysmus solvebatur, qui ferè solutæ intro-susceptionis intestini videtur, spasmum flaccidis intestinis accessisse fortè innuit.

§. III. Cùm morbus sit formidandus, nec rarò citò necans, mirum non est, forti nodo quæsitos fortes cuneos esse, & in desperatis desperata tentata.

Elapso anno, in part. VIII. cap. ultimo
 machinæ memini, quæ à clarissimo
 viro, ac præstantissimo *Mediolanensium*
 Medico *Widemar*, mecum fuerat com-
 municata; unà cum experimentis,
 cum antea in *Italiâ* per *Italos*, tum à
 me *Vienna* captis; quibus addidi non-
 nullas, & practicas, & theoreticas
 observationes. *Vienna* necdum in ho-
 mine captum experimentum est: *Me-
 diolani* hoc anno unus; *Monza*, olim
Modæcia, alter; ab iliaco morbo, ef-
 fectu hujus machinæ, curati sunt.

Mediolani auriga 45. annos natus,
 Baccho, ac Veneri litans, in anore-
 xiam incidit, alvumque tardam; &
 quidem sic tandem ut licet præclaris-
 simus, versatissimusque practicus, *I. de*
Widemar, quæcunque artis auxilia ten-
 tasset, æger tamen jam esset in diem
 17. aut 18. alvo clausus. Adplicata
 machina primo scybala durissima; ea-
 demque, bis adhuc deinceps adnota,
 copiosam alvum solvit: ita ut in suâ
 jam antiquâ ægritudine, quæ eum in
 nosocomio binis postliminio mensibus
 sustulit, alvum solvente remedio haud
 indiguerit ultra.

Monza autem *Rev. Pater Kolm*, *Tri-
 dentinus*, ordinis *S. Aug.* iliaco morbo,

correptus, ope machinæ, unicâ vice duntaxat admoræ, alvum ita copiosam habuit, ut alterâ adplicatione non egeret. Haud equidem vidit hunc ægro- tantem ipse *Widemarum*, sed rem totam rescivit à dexterrimo chirurgo mediolanensi *Ucelli*; qui cum suâ machinâ, *Monzæ* vocatus, eamdem viro reverendo ipse admovit.

Quamvis iterùm res in utroque hoc casu successerit, meretur tamen, antequàm in homine tutò tentetur, serio, matureque perpendi. En quæ posthac expertus sim!

Die Maji 27. canem mediocre machinæ adplicuimus, præsentibus clarissimo domino Gottingensi Professore *Vrisberg*, & clarissimo domino Medico Viennensi *Hirsch*. Canis ab injectâ aquâ ter vomuit; ilicò post hilaris denudè, sanus, famelicus. Effluxerat non parum ex ano aquæ: sub injectione jacuit canis dum injiciebatur.

Eidem cani die 5. Junii experimentum repetivimus stanti, siphone ope linteaminum sic ad anum firmato, ut parum admodum reflueret retrorsùm. Perfecta intra duo minuta operatio fuit. Canis ter validè vomuit, sanus exindè, ac famelicus.

Die 12. Junii ipsi huic cani stanti, obfirmato ritè siphunculo, intra minutum & aliquot secundas tota operatio perficiebatur. Denuò ad tertium vomitum injicere perrexeramus. Borborygmi exaudiebantur, & venter valdè sub finem injectionis intumescebat.

Laqueo porrò eum extemplò strangulantes, thoracem aperuimus, partium vitalium contemplaturi actionem. Aperto thorace laqueus pauculum laxabatur, quo nobis bestia redderet aspectum, quem quærebat, vividior. Vita autem nimia nihil non turbabat, ventriculo aquâ distentissimo per angustum foramen, quod profectò aperiundo thoracem in summo epigastrio inflixerat, se penetrante; undè constrictimus denuò laqueum.

Aperto pericardio cor benè se contrahebat, contractili motu observato tam ad basin, quàm ad cuspidem. Potuimus omnia per horæ quadrantis spatium contemplari, & quo cordis sinistri, ejusque auriculæ motum accuratius intueremur, cor pro more parumper invertimus.

Sæpè lentè, sæpè iterùm citò, auricula sinistra convellebatur. In ventriculo sinistro motus palpitans diutiùs

perseverabat, quàm in ejusdem auriculâ. In dextrâ auriculâ motus omnium diutissimus, ut & in thalamo dextro, cujus vita diuturnior eâ sinistri adparebat, eo quod sinistri apex à dextri ventriculi contractione duntaxat moveri nobis videbatur: errabamus autem: ipsum cor sinistrum erat, quod primario movebatur, ut patebit mox.

Silente corde abdomen aperuimus. Ut in præcedentibus, ita & in hoc cane parum erant intestina expansa, ventriculus autem vehementer, valvula coli connivebat. Vermicularis processus coli valdè expansus.

Redeutes ad cor, vidimus ex eo sinistro thalamo copiosum sanguinem, planè fluidum, prodeuntem; etiam ex dextro multum. At ventriculus sinister duplo ad minimum erat dextro amplior: ut pateret sinistrum fuisse, qui tam diù pulsasset, nobisque veluti dexter esset, imposuisset. Levis tamen palpitatione ventriculi dextri supererat, silente sinistro. Immoto ferè corde, per anteriora asperæ arteriæ pulmonem inflantes, pauculum ast brevissimum cordis motum excitavimus.

Augusti 24. die cani haud interruptâ machinæ actione aquam tepidam in-

jecimus sic, ut animal, intra minutum temporis, vomeret, & ut, injectione spatio duorum minutorum continuatâ, ferè quinque aquæ libras vomitibus ejiceret iteratis, unâque nonnullas teniæ portiones. Extracto extra anum tubulo, haud tanta vis aquæ, ut quidem alias, ex illo profiliit. Canis è manibus nostris dimissus, pro more se primo momento abscondit, verùm diutiùs sub arcâ dilituit, ac ferè totâ die, contra id quod in aliis canibus observaveramus, occuluit. Fluxit ex latibulo suo multum aquæ, ore-ne, an ano, incertum. Vomitus sub operatione ad très modò digitos, non ut olim aliis canibus ad tres pedes, profiliit. An quod hic ventre suo ad tabulam adplicaretur, & alii suis quatuor pedibus erectis tenetur? sicque hi, præ illo, ad vomitum violentiorem aptiores?

Alteri cani injecimus aquæ circiter libram, visuri num alvus, educto siphone, vi emitteretur. Effluxit verò potiùs, quàm erupit; contra quam in aliis observaveramus. Similisque fuit experimenti iterati effectus. Deindè continuatâ operâ aquam duorum minutorum spatio injecimus. Hic verò

canis neutiquam vomuit, sed vehementer intumescens, mortuus est. Præfens erat doctissimus *Mummssen*, Medicus *Hamburgensis*, & ni fallor, doct. *Nitert* Medicus *Batavo-Transisalanus*, nec non *Lucensis Michaël Moni*.

Ipso momento incidimus illum. Cellulositas ad ventrem, & ad thoracem aqua pleurima scatebat. Hinc quærebamus nos inter, an animalis agitatione siphunculus ad ani margines in cellulositatem vicinam penetrasset se se, non verò in cavum recti introductus mansisset? sed turgidissimus venter internam læsionem innuebat; demonstrabatque id postea copiosissima, ventre contenta, & effluens aqua. An læsisset, perripissetque rectum siphunculus? sed leviter tantummodò induta fistula in anum ænea, ærem per illum in rectum inflavimus, qui colon intrans, idque expandens, manifestò docebat minime penetratum rectum fuisse.

An itaque nimia valvulæ coli resistentia repulisset aquam? eaque sibi in viciniâ valvulæ in abdomen viam parasset, Sed, quem inflaveramus, ær, qui eo, quo aqua, penetrasset, quoque non penetrasse, sed intestinum

expansisse nobis clarè videbatur. Quo, tamen omnis auferetur dubitatio, iniecimus ope machinæ per anum aquam, moxque vidimus vix notabile volumen aquæ ante valvulam colligi, quin superaret illam, ileumque repletet intestinum.

Ergo altiùs origo phænomeni quærenda fuit. Intestinum jejunum in quâdam plagâ inveniebatur dehiscens in suâ peritoneali tunicâ, integri digiti longitudine; in medio verò hujus fissuræ totum intestinum divisum erat, latitudine pollicis: pauloque indè remotius altera digitorum minimum longa fissura, sed exterioris duntaxat tunice, reperiebatur.

Quamvis jam patere videretur, id quod quærebatur; inquirere tamen voluimus, num fortè altiore in loco quid lateret, quod elucidare nos posset? Aqua enim per datum foramen effluere in ventrem potuisset vel solâ vi machinæ, vel ab obstaculo, quod fortè plaga hac fissâ altius hæreret. Itaque ligato jejuno supra hanc plagam, proximeque ad eam, aërem per œsophagum immisimus. Ille verò successive inflans ventriculum, duodenum, & eam jejuni partem, quæ suprâ liga-

turam erat ; hasque partes in suâ distentione constanter servans ; abundè evicit, nullum hæsisse suprâ ligaturam obstaculum, quod aquæ transitum remoraretur.

Historiæ sic enarratæ explicationem periclitabor, quæ mihi admodum naturalis videtur, omnique satisfaciens phænomeni parti ; opinionem suam cuique relinquendo integram.

In herniâ incarceratâ est pars intestini ingrediens in faccum herniosum, parsque ejusdem regrediens in ventrem. Pars ingrediens non rarò invenitur cum stercore, tum aëre, ita turgida, ut altera pars regrediens ex sacco in ventrem complanetur tota, fiatque impervia, & nihil ultra ex intestino prolapso remeare in ventrem possit.

Simile quid videor mihi dato in casu videre : intestina convoluta multis in locis supercandunt se, pars alia aliam premit, in cavo abdomine, Sic secundum naturam. Verùm aqua, violentiâ nostræ machinæ agitata, expleat subito ejusmodi intestini partem, quæ aliam sibi proximam supercandit, an facilè non capitur partem hanc supercandentem, si ab unâ parte confide-

retur abdomen jam plenum pluribus aquæ libris, ut evolutio compressi intestini ultra speranda non sit; si ab alterâ parte aqua continuetur vi impelli eâdem; an non facilè capitur, inquam, partem hanc supercandentem subjectam sui partem sic comprimere, ut omnis ejusmodi dematur cavitas omnisque ad hanc demptam cavitatem impulsa sistatur aqua? In summâ intestini hoc in loco expansione videntur mihi tunicæ interiores hiasse exterioribus priores: Aqua verò continuatâ vi impulsa, eodem modo hiantis cellulosa tunicæ cellulas subiisse, quo solet in emphysemate aër. Communicante autem hac cellulosa tunica per mesenterium, cum universi cellulositate corporis, intelligi videtur, cur adeo copiosa aqua efflueret, ex cellulosa tunica, circumdante abdomen & thoracem. Permanente igitur vi impulsæ aquæ eadem, intestinum jam interiorum tunicarum fissura debilius rimum eandem completam egit, effuditque cavum in ventrem aquam. Quod porro intestini ejusdem pars superior, non internis, sed externa tunica, hiulcaverit, indè nutum reor, quod aqua cellulosam tunicam jam in-

gressa, complicatam fortè hanc intestini partem sic plus ceteris extenderet, ut demum externa tunica dehisceret.

Adde ad hæc omnia eum, qui machinam dirigebat, testari, se nunquam velociùs, minùsque interruptiùs ejusdem alternantia manubria agitasse.

Multa profectò nos docet hoc experimentum. Et quidem 1°. hanc machinam offendere ejusmodi in corpore resistentias posse, ut funesta evadat. 2°. Eo magis Italos amicos, viros clarissimos, laudandos esse, quo in vivo homine mitiores paucioresque injectiones fecerint, posterâque potiùs, tertiâve die, repetierint. 3°. Cùm constiterit jam humana cadavera non omnia sic esse disposita, ad coli valvulam, ut transmittant impulsam vi machinæ aquam, ut *tomo VIII.* patuit, etiam hâc de causâ leniter ac breviter hic agi oportere; ne in colo idem contingat, quod in jejuno canis: aut si non hoc, ne saltem anxietates oriantur, minime sufferendæ. 4°. Nec omnem extra metum esse, ut nonnunquam ad incarceratas hernias admotâ machinâ, vis impulsæ liquidæ, aut intestinum compressum non aperiat; aut, si aperiat, non ita comprimat

subjectam, quæ jam compressa nimis; partem, ut omnis per eandem sit impeditus in ventrem influxus; alterutroque demum modo idem infortunium in homine, quod in cane, excitet. 5° Forfitan hinc illarum anxietatum originem, naturamque intelligi, quæ in intestino, quod pro parte tympaniticum sit, quæque similes in colicis flatulentis crebrò contingant; tum & sic concipi, quo demum pacto verus ileus, licet flatulentus tantummodò, nasci queat; idemque, dum dura atque indigestilia alicubi in intestino nimium retardentur, ac compingantur.

Die Augusti 28. in eodem cane, in quo una cum illo infortunato ante quadrimum, experimentum repetitum est, nec non in altero, & in tertio. Ab injectione destitimus, ubi omnes libras tres quatuorve, in tribus aut quatuor vicibus evomuerant, lentè semper agitata machina. Neque omnes hi tres canes tantâ vi, tantoque jactu, ac quidem olim sæpè observaveramus, aquam alvo, oducto siphone, ejece-
runt. Liberati è manibus nostris, ore, & ano dimiserunt aquam; hâc emissâ, alacres cucurrerunt, comederunt,
ac

ac diù sani manserunt in nosocomio.

Septembris 3. binis illorum (aufugerat enim tertius) repetita injectio est sic, ut priorem tertio vomentem dimiserimus; alterum verò, ingentem profectò canem, injectione producta eo, ut quidem nondum vomeret, sed jam vomituriret, strangularemus, visuri num fortè quid aliud hoc experimento, nondum antea tentato, disceremus.

Intestina crassa & tenuia neutiquam extenta sed expansa ferè naturaliter erant. Duodenum duplo amplius; ventriculus autem ita expansus, ut aquæ contineret libram sesqui alteram. Notavimus antea in canibus, quæ etiam vomuerant pluries, parùm expansa intestina fuisse, ventriculum autem quàm plurimum; undè & dimissi vivi canes multum semper postea vomuerant. Similiter rem in humani cadaveris intestinis, ac ventriculo olim deprehenderamus, etsi multum aquæ ore jam elapsam esset. Manu premente omnem ferè aquam illam per œsophagum expulimus.

Cor utrumque fluidissimo sanguine plenum; sic ut incisione primùm in

sinistro, deinde in dextro thalamo factâ, sanguis ex utroque cavo, rivi instar, profiliret.

Erat porrò hic canis terete verme multo plenus, copiosâque tæniâ. Sedes tæniæ incipiebat spithamæ longitudine à valvulâ coli, sursumque ascendendo trium spithamarum longitudinem in ileo emetiebatur; ultra non, sed quidem teretes, quemadmodum & in ventriculo; incertum, num domicilium antiquum hîc habuissent; an verò, aquâ subtùs premente eo versus pulsî essent.

In hac nunc trium spithamarum longitudine, morabatur fasciculus multarum tæniarum, hic decem, alibi undecim, duodecim, in longitudine positarum, quas gluten haud tenax valdè involvebat. Faere, quæ hanc longitudinem integram emetirentur, emeritæque reflecterentur; fuere, quæ mediam, quæ tertiam. Id verò num idèò, quod nonnullas fregissemus eximendo? vix credibile; attentius enim examinatæ breviores hæ, æquè quàm longiores illæ, componebantur primum ex latioribus mutuo articulatis, & subito tenuioribus admodum portionibus iti-

dem mutuò articulatis. Latarum autem & tenuium portionum eadem longitudo fuit.

Vermium seu articulationum, vacua apparebant corpora esse. Siphone dicto *Anelliano*, quo in fistulâ lacrimali deobstruendâ utimur, lac in unam pertusam injecimus, quæ indè repleti quidem videbatur, at verò in alteram, nisi semel iterùmve, non transmisit. Pellicula externa frangebatur passim, antequàm in subsequentem articulationem lac posset se penetrare. Nec inflato aëre plus profecimus. Argenteo verò stylo omnium subtilissimo citra minimam læsionem penetravimus ex unâ in aliam; ita ut ad brevem hunc stylum sex septem varias articulationes, citra ullam læsionem, penetrando affigeremus.

Numquid sic intelligitur demonstratus à magno *Winslowo* canalis qui in injectione factâ in alteram ex alterâ penetrabat portione? An igitur, in cane saltem, tænia insectum unicum; non verò vermis ex numerosis cucurbitinis, ut aiunt, vermibus coagmentatus?

CAPUT VI.

V A R I A.

§. I. *Febris continua remittentis συνέχου, hoc anno in Austriâ grassantis, genius, & natura. Auctores qui in hoc febrium genere cognoscendo, curandoque, se se omnium maximè commendaverunt.*

§. II. *Virtus fomentorum aquosorum, eorumdemque in perpetuo madore & calore conservatorum, in multis externis morbis.*

§. III. *Endemii in Austriâ morbi ophthalmici. Varia ad illos remedia. Laus bilis hepaticæ mustellæ fluviatilis.*

§. IV. *Cura viperina.*

§. V. *De rachitide nonnulla.*

§. VI. *Arsenici albi, copiosè assumpti, effectus mirifici; & quid, multis incassum tentatis, profuerit.*

§. VII. *De uvâ ursi.*

§. I. **G**RASSATÆ sunt in Austriâ hoc anno febres continuæ remittentes veræ hemitritææ tales, ut ex unâ continuâ, alterâque tertianâ, compositæ viderentur; hæ quibusdam in locis benigniores, paucis medicamentis,

quin & hic illic, adhibitâ haud admodum laudabili methodo, tandem cesarunt, paucis indè morientibus. Pagos autem novi, in quibus dictam malignitatem quamdam adjunctam habentes febres istæ, per remedia antiphlogistica communia primùm, deindè à quinto vel sexto morbi die per corticem peruvianum, quotidie ad sex dragmas in substantiâ, ut Medici aiunt, assumptum, demùm ad 14. 17. diem judicabantur, haud infrequenter sudoribus, sic ut ex sexaginta, & aliquot ægris bini modò perirent, & alii duo, non sine symptomaticis exanthematibus demùm ad crîsim ducebantur.

Perirent in urbe ii maximè, quibus damnandâ suâ methodo Medici exanthemata excitaverant.

In nosocomio nostro tres mulieres hâc febre decubuerunt. Communem febrium acutarum methodum sequebamur, quamdiù eidem morigeræ erant; cortice verò eas abegimus, quando immorigeræ planè erant, & pravis stipatæ symptomatibus, & eam malignitatem redolentes, qua alibi petechiæ, & miliares eruptiones, febrim concomitabantur. Harum feminarum

priori, die 14. corticem dare inchoavimus; alteri 12. die; tertiæ vero 6. die, perseverantes in ejus usu ita, ut per dies 14. à curatâ febre eandem daremus, quàm in febre, dosim, tertiâ demum, & quartâ septimanâ paulatim parciozem. Recidivam harum una die 14. passa est, quod maturius exire nosocomio vellet. Redeuns vero altera febris recidivæ die in nosocomium, intra triduum curata fuit, & quatuordecim diebus eandem, qua olim, sumsit corticis quantitatem, deindè pederentim minorem.

Poscebat autem hæc febris in suâ declinatione, postque eandem, purgans ad singulos 3. 4. dies; ventriculo aliàs corticem, qui toties specificum ventriculo languenti auxilium est, plane respuente, cum deleto omnino appetitu. Dedimus illis uncias iv. vel v. aquæ laxativæ Pharmacopœæ Vienneusis, quæ nobis purgans longè tutissimum, mitissimum, citissimumque visa est: idque summo mane; eâ lege, ut post alteram alvum, quæ passim intra trihorium, citiusve, habetur, corticis sui consuetum usum repeterent; sub quo purgans adhuc pluries operari solet, & reparare appetitum.

Plures tamen vidi in urbe harum febrium prioribus pertinaciores, nunc alterno, nunc singulo, nunc quarto die ingravescentes, idque sæpè citra vel minimum frigus, cortici nequam auscultantes: ita ut nonnulli ægri ad 20. alii ad 40. diem, & ultra, nihil aliud; quod tamen multum erat; à cortice lucrarentur, quàm ut viribus sustinerentur, ut à majore malignitate, quæ, regimine cooperante, miliarium in una eruptionem jam inchoaverat, præservarentur; utque triduo aut quattriduo ante crisin pares coctioni essent; ac demùm 20. aut etiam multo posteriore die, hi sputis, alvo alii, illi per sudores, urinasque; nonnulli integrè, alii partim ac repetitum, judicarentur: idque eâ lege, ut si post coctionem nisus adparerent naturæ, ad crisin promovendam per laudabilem viam quamcunque, exempli gratiâ, per pulmonem; loco corticis, modò vires sufficerent, ea porrigerentur, quæ ad hunc nisum promovendum efficacissima in arte habeantur.

Occasione trium hâc febre laborantium ægrarum, præter generales *Hippocratis*, id est naturæ, leges, centies laudavi, debuique laudare, ma-

gnorum virorum, qui in febrium hujus generis curatione cæteris perspicaciores, felicioresque fuerunt, auro contra cariora opera: *Mortoni*, aio, *Sydenhami*, & incomparabilis in hâc materiâ *Francisci Torti* Archiatri Mutinensis, ac Professoris: deindè & illorum, qui priorum exemplis instructi, doctrinâque imbuti, hanc rem illustrarunt, *Pringli*, ac *Huxhami*, apud Anglos; *Lauteri* ac magnifici viri *Hazenahrl* apud Austriacos, &c. Indè intellexit, demonstrationibusque convicta studiosa juventu vidit, in febribus ardentibus, & in omnis generis hemitritæis, communi methodo insuperabilibus, frequenter admodum sive præveniri, dum minas intentat; sive tolli, dum jam adest; dictam in arte malignitatem: dato cum prudenter, tum audacter, antequàm nimius fiat solidorum fluidorumque à sanitate recessus, cortice peruviano: & quidem sic, ut si ore assumptus minùs expediret opituletur, etiam in anum injiciatur.

§. II. In morbis cutaneis antiquis, ulcerosis, in malignis crutum ulceribus, in ulceribus spinæ ventosæ fœdissimis, in tumoribus arthriticis, con-

tinuanus, id quod superioribus annis innui, pulcras observare aut emendationes, aut curationes eorum, quos consueta artis auxilia haud levaverant; ope sollicitæ continuæque applicationis aquæ calidæ, sive puræ, sive, ne forsan pauperes eam præ simplicitate nimiâ negligant, repudiantve, medicatæ redditæ, à malvâ, parietariâ, chærophyllo, althæâ, sem. lupini. &c. Vetustiores, viros in arte graves, hâc in parte imitati, qui dum consuetis unguentis, & emplastris, ejusmodi mala aut difficiliùs, aut nullatenùs, curari cernerent, fomenta aquosa, reddita ejusmodi vegetabilibus medicata, vehementer laudarunt; *Dioscorides*, inquam, *Dodoneos*, *Clusios*, *Lobelios*, *Sanctorios*, & novissimum præclarum auctorem *Morgagni*, qui in *Epist. 57. §. 3.* calcaream podagricorum materiem solâ aquâ calidâ fuisse resolutam, refert.

§. III. Est endemius in *Austriâ* omnis ferè generis oculorum morbus. Inflammatio, pannus, pterugion, phlyctæna, albugo, cataracta, amaurosis, sæpè hi bini morbi ultimi unâ juncti, staphyloma, sarcofis. Viæ publicæ, quantumvis lapilloso solo duræ, nec

non in urbe strata platearum, conservari superstratis solent silicibus tritis, lapillisque, continuò renovatis. Curruum innumerorum rotis hi ita commoliuntur, ut nube tenuissimi pollinis circumderis assiduo, quacunque perrexeris; eoque magis, quod sit regio ventosior: ut vetus proverbium dicat, *Austria aut ventosa, aut venenosa.*

Undè præter oculorum morbos frequentia esse oportere asthmata, dyspnœas, phthises pulmonales, facile quisque per se perspicit.

Inter ea auxilia, quæ variis oculorum affectibus opitulari experimur, & miramur, unâ cum venæ sectione, & iteratis purgantibus, laudare oportet flores zinci, quorum dragma unciis quinque aquæ rosarum vel euphrasie admista, incipienti, ac repetenti tunicæ conjunctivæ inflammationi, efficax auxilium præstat.

Neque hic laude suâ caret aqua purissima, cujus uncia, spiritûs vini rectificatissimi guttæ 15. vel 20. additæ fuerunt. Quæ gravior inflammatio ac dolor hisce minùs citò cedunt, potentius remedium capiunt cataplasmate, quod ex pulpæ pomorum acido dulcium, ac micæ panis albi ana unc. ij.

florum rosar. rubr. ac sambuci ana pugill. j. croci ac camphoræ ana gr. vj. componi solet. Vix verò hæc omnia graviores inflammationes tollunt, nisi simul purgatio antiphlogistica sæpius repetita, potenter revellat; quo cum-maximè etiam facit aut in nuchâ vesicans, aut emplastrum post aures, quod ex exempl. vesicar. & melil. ana q. s. compositum sit. Quasdam tamen inflammationes ita ad omnia pertinaces offendimus, ut visus minentur jacturam; quibus unà cum remediorum dictorum plerisque, fetaceum nuchæ reperimus utilissimum.

Ad maculas verò, ad perlas, ad pannos, ad pterugia, ad adnatæ albugines, nihil efficacius experimur bile animalium, ac præprimis bile hepatica mustellæ fluviatilis vel lacustris, etiam motellæ dictæ, & lotæ, (*rutte, aal-rutte germ.*,) quam apud *Rondeletium* libro de *piscibus lacustribus* cap. 19. quæras. Antiquum remedium, *Hortmanno* aliisque laudatum, oblivioni deindè ferè datum, nunc iterùm ad experimenta revocavi, effectusque gavissus sum, postquam nitidos juvenis oculos conspexissem, quos à variolis maculatos hoc oleo integrè curasset

matrona mater. Cùm Danubius hos pisces alat numerosos, iique sapidum suum jecur sæpè magnum ita habeant, ut non modica bilis hepaticæ copia indè colligi possit, dum in vitro suspensum, solisque expositum calori, levi compressione nonnunquàm juvetur; curavi mihi hanc bilem perpetuò præstò esse. Bis, ter, die, guttula una, alterave, oculo sincera instillatur, supra maculam, aut albuginem. Plures profectò brevi fuerunt ab his malis curati.

An specifica ad has ærumnas mustellæ fluviatilis bilis? vix crediderim. Senioris Tobix albugines bile majoris piscis, in Tigride fluvio capti, curabat Angelus Raphaël, juxta id, quod ipsius filio dixerat, *Tob. cap. 6. & 11. Fel ejus valet ad ungendos oculos, in quibus fuerit albugo, & sanabuntur.* Undè suspicor, si, quibus in locis mustella fluviatilis desideratur, capi experimentum lubeat jecoraria bile anguillæ, lucii piscis, aselli majoris ac minoris, &c. forsitan quoque haud inutile fore. Dolorem levem ac brevem quidam ab admoto hoc remedio experiuntur, alii diuturniorem gravio-remque: illis nihil; his autem, post

horæ quadrantem oculum aquâ rosarum eluere expedit.

§. IV. Ut ceteræ res sublunares, ita medicamenta multa, mutationes temporum subire solent. Patuit id mox in bile mustellæ fluviatilis. Vipera sæpiùs in cælum elata olim, in morbis cutaneis pertinacissimis, nec-non in summâ debilitate curandis, dein hic viluit, ibi oblivioni penitùs tradita fuit, iterùmque postliminio summis laudibus decorata. Cùm eximii viri *Mead*, & *Morgagni*, viperæ decocta, gelataque, ob pulcras, quas ipsi cum vidissent, tum patrassent, curationes, impensè laudarent; Viennensiumque Medicorum complures egregias suas per eadem curas celebrarent; experimenta capere hac æstate cepi. Puellæ decenni herpete ulcerosâ circum os & nares, deindè tussi pertinacissimâ à longo tempore laboranti, nec consuetis à me datis remediis curatæ, jusculum dedi, paratum ex aquâ coctâ cum quartâ viperæ vivæ parte; sic ut quotidie idem, quod sex unciarum erat, unicâ vice, jejuno assumeret ventriculo. Mensis sic elapso spatio, læti vidimus eam tussi suâ integrè curatam, herpetè penè liberam. Juvenculæ sca-

bioſæ quæ quopiam unguento ſuam ſibi ſcabiem infeliciter curaverat, atque indè in tuſſim ferè intolerabilem, ſummamque maciem inciderat, dedi quotidie libræ juris cum mediâ viperâ vivâ decocti: poſt menſem tuſſi omninò vacantem, ſcabiæ ipſi non nihil redeunte, vidi. Si quis maluerit redeunti ſcabiæ tuſſis adſcribere ablationem, cui adſcribet ejuſdem curam in puellâ, in qua & cutaneus morbus, & tuſſis violenta, unâ curabantur? Præterquam quod in juveniculâ ſcabies pauca rediſſet, cum integrâ curâ tuſſis. Experimenta promoturus intellexi vyperas deficere; defecturas in ætatem. Dante Deo, multiplicabo tunc experimenta ſic, ut quid agat hoc medicamen, quouſque agat, quidque demùm ſit de ejuſdem laudibus admittendum, cum intelligam, tum patefaciam.

§. V. In rachitide, alio demùm Austriæ endemico morbo, ſatis nequeo *oſtraodermata* laudare: ſi enim bis, ter, die, pulveris hujus ſcrupulus quotidie detur, infantesque ſole aprico, aëre rurali, motu in infantili curru creberrimo ac quotidiano, lecto & conclavi ſiccis, ſanisque fruuntur alimen-

tis, propemodum omnes citò; qui verò horum adminiculorum plerisque carent, solo hoc pulvere, motuque, tardiùs quidem prioribus, tutò tamen, & certò, curantur; quam diù degeneratio universæ compagis curam necdum reddiderit quocunque noto hucusque remedio impossibilem.

§. VI. Arsenici albi terribiles recensere juvat effectus. Hortulani in proximo pago *Pensink* uxor, nunquam adhuc gravida, sanissima tamen, ac torosa mulier, mense julio anni 1763. emerat pro ægrotante quopiam puero, pulveres duos cremoris tartari, & lapidum cancrorum, eorumque uno puero dato, alterum in mensa reposuerat. Ipsa verò à prandio minùs rectè se habens, sumpsit, ut putabat; hunc alterum pulverem.

Notandum est feminam hanc, antequàm pulverem sumeret, præ enormi siti immaniter gelidam bibisse; prætereaque pulverem unà cum ingenti aquæ copiâ assumpsisse: ita ut copioso cum veneno, antidotum quoque sumpserit copiosum.

Cùm valida ventris tormina pati inciperet, petiit lectum, nauseavit, elapsa autem semi-hora vomuit. Inte-

rea temporis redux domum maritus; videt uxorem vehementer vomentem, & anxiam esse. Igitur percunctari ille quid gestum, quidve assumptum sit? Dum verò inaudit pulverem hunc, quem in mensâ mane se reposuisse uxor aiebat, assumptum ab illâ esse, mox territus hic ad mensam accurre, & miserando ejulatu vociferari, pharmacopæi pulverem in mensâ reperiri, ejus verò loco assumptum pulverem arsenici albi, quem ad mures necandos emtum, eâdem in mensâ incogitanter reposuerat. Vocatus acutum Medicus, oleo & lacte corpus laudabiliter implevit; undè vomitus, qui per multas horas plus centies erupisset, paulatim cessavit.

Porro mirabatur femina quod, vomitu cessante, se tam bellè haberet, quemadmodum etiam die altero tertioque. Quarto verò die pedes invasit, qui dicitur *crampus*, crassaque plantarum pedum epidermis tota secessit. Quâ dein recrescente, incedere, præ summâ ejusdem teneritudine, dudum non potuit. Jussa est Badensia balnea sulphurea adire, mensisque hincce uti spatium. Catamenia substitere in balneo. Multaque ibidem medicamen-

ta sumsit. A balneo crurum ipsi sensim impeditior motus, sic ut primùm ingenti cum labore, tardissimèque, passus quosdam ederet, ab ineunte verò Septembri cruribus movendis ultra non esset; manuumque, ac brachiorum ferè omnem motum amitteret; humeris solis, ac femoribus nonnihil adhuc obsequiosis. Jamque universo de corpore, caput si exceperis, epidermis secessit. Postmodum autem motus exiguus musculis manuum rediit, ut sinistra leve quid, chartam v. c. tenere, dextrâ digitos nonnihil, sed obscurè, ut vix advertisses, movere posset. Binis verò hominibus suffulta, crura ne hilum quidem movere potuit. Quodque in paralyticis nonnunquàm adverteramus, ut jacentes artuum inferiorum superiorumque motum quemdam, qui sedentibus istis impossibilis, ederent; hæc ne vel minimum quidem. Attraxit utcunque crus, & brachium, levi illo motu, quem dixi humeris femoribusque superstitem fuisse, haud verò movit. Intolerabilis accessit crurum, pedumque pruritus, qui in aliis boni sæpè augurii, in hac verò minime. Interea pulsus, appetitus, somnus, alvus, urina, bona; quique

in balneo substituerant rediere menses. Multis, iisque præstantissimis remediis incassum usa, inducta demùm in nosocomium nostrum est, ineunte Novembri anni 1763.

Datis, ut monui, incassum selectissimis remediis, animum mihi subiit vires explorare, cum aliis vulnerariis, brassicæ, cui *Otto Tackenius*, vapore arsenici captus, curationem suam magnam partem adscripsit, postquam lacte & oleo à præsentis periculo vindicatus primùm esset; in *Hipp. Chem. Cap. 24*. Sumpsit itaque femina bimestri spatio hoc decoctum:

R. Tarax. rec. cum toto unc. ℞.
 Brassicæ rubræ lib. i.
 Pulv. Sassa. unc. ij.
 Glycyrrhiz. unc. iij.
 Coq. aq. p. per horam. Colat. Mens.
 i. ℞. D. u.

Cardialgiâ ex acore manifesto vexata aliquoties fuit, sed mox restituta usu misturæ, paratæ ex aquâ sambuci, syr. diacod. & lap. cancr. Semel autem febris, cardialgiam concomitans, remedio huic haud obedivit ampliùs, sed cephalalgiam adjunxit, tantillum illud, quod supererat, motus, prostravit. Cogebamur tunc cortice peruviano eam-

dem fugare; haud multo tamen; cum paucos intra dies febris, suis cum symptomatibus, fusa, fugataque esset.

Spacio bimestri hac methodo paralyfin, ac pruritum, doloremque nihil emendavimus. Undè robur nervis cortice peruviano conciliare annitebamur, interea dum crura manusque nunc aquâ vulneratiâ, nunc pulveris aromatici fumo, bis die fricarentur. Vis dein electrina, quotidie semel adhibita, levem quidem emendationem fecit, ut crura utcunque plus attrahere, ac digitorum manus spectabiliorum, pedisque dextri obscurum, qui nullus fuerat, motum edere posset; at verò tandem corpore ad lecti crepidinem suffulto, crura, ac pedes immisimus in balneum, usque supra genua, aquæ calidæ, cui flores chamomillæ, flores sambuci ac lavendulæ intabuerant: dum interea corpus repleretur decocto tarax. nasturt. sarsap. glycyrrh. Effectum hinc, ut decurso mensis horum in usu spatio, gradi inciperet, cum iisdem deinceps pergendo ambularet, digitos nendo exerceret, ac tandem mense Junio domum, quo aëre rusticano frueretur, peteret,

& sæpiùs indè ad me pedes venerit ; ob reliquias mali ejusdem remedii novam formulam petitura.

Quari à me posset citiùsne curata hæc femina fuisset , quando , vel antequàm meæ curæ subjiceretur , vel saltem cùm eidem subjecta esset , ultima meæ methodi parte tractata fuisset : indicante nimirum pruritu illo dolorifico acredinem , aut veneni residuam , aut veneno genitam , ante ostia cutanea morantem , sui que per eadem expulsionem flagitantem ? Ægrè sane quæstionem hanc non fero. Innui brassicæ vires , *Tachenio* auctore , me explorare voluisse , viresque deindè electricas. His scopo non respondentibus indicationem , de qua quæstio agit , secutus sum ; in simili postmodum offerendo mihi casu ab ultima indicatione incepturus curam , quo constare posset num & citra auxilia diluentia , saponacea , ac solvontia , aut venenum aut veneno genita materies , æquè feliciter expelli posset. Interim haud displicuisse lectoribus opinor , hanc integram communicando historiam , qua non curam duntaxat , sed una contueantur mirabundos arsenici albi effec-

tus. Quod ipsum copia enormi, scrupuli certè pondere graviore, assumtum, primùm quidem abundantissima, quam tam mox ante, quam una cum illo sumserat, aqua; deindè verò saluber-
 rimo consilio medici præstantis oleo & lacte, sic viribus inerme redditum est, ut neque necaverit feminam, neque hospitatum diù in primis viis fuerit, sed his cæterisque relictis extremorum artuum paralyfin, epidermidis universæ secessum, perpetuumque cutis pruritum, dolentemque eundem, generavit.

§. VII. Calculosorum pauciores hoc anno affuerunt, quàm ut experimenta cum uvâ ursi augere multum potuerim. Interim ex quo hanc plantam ab illustrissimo Præside utilem in hoc terrifico morbo didiceram; multisque experimentis, ut talem, probaveram: magis confirmor, magisque in eo, quod in hoc opere toties monui, nullarum eam virium esse, ubi in systemate urinoso interno multa facta fuerit, sive à calculo, sive à pure, sive ab urinâ, sæpiùs diutiùsque retenta, degeneratio. Qui in posteriore casu experimenta irrita expertus, ideò de

veritate eorundem priore in casu dubitat, poterit ab ipsis, quos uva ursi, jam pluribus ab annis à suis erumnis fartos, rectorosque servat, rerum edoceri veritatem. Adsunt enim & in hac urbe, & alibi plures; vivumque exemplum potest conspici quotidie in *Panholzero*, janitore aulico. Quod si quis arbitretur consimili, majorive virtute, vaccinium *foliis* buxi pollere; rem experimentis tentando, legitiméque probando, & medicos cunctos, & genus humanum universum, sibi reddet devinctissimos. Ceterum existimo me, adeò in specificis, quæ necdum probaverit usus, admittendis difficilem, adeò in propriis erroribus castigandis facilem, id fidei apud candidiores mereri, ut non, nisi probata experimenta, protulerim quondam.

CAPUT VII.

NONNULLA DE INSITIONE
VARIOLARUM.

§. I. *Duplicis erroris, in meâ ad ill. Tralles responsione, correctio. §. II. Variolarum naturalium, hominem secundò, & lethaliter quidem, invadentium exemplum. §. III. Tria exempla secundarum variolarum, quorum in primo secunda prioribus mitiores; in altero, ac tertio, contra. §. IV. Epitome novi operis ill. Tralles, quo ad meas decem quaestiones, ipsi propositas, respondet: eâque occasione Medici testimonium refertur, qui hoc anno ex quatuor inoculatis unum morte amisit; ex duodecim qui naturalibus variolis laborarunt, neminem: quamvis inter hos posteriores essent, quos ab insitione arcendos esse statuisset.*

§. I. **G**RAVE argumentum, quod sententiam meam de inoculatione variolarum roboraret, denuò nactus, &

de uno alteroque errore, quem in responso ad cl. *Tralles* nuperrimè commiserim, convictus, nonnihil hanc quæstionem refricem necesse est.

Scripseram in Responsi hujus Appendice, filium natu majorem excell. comitis, quem naturales variolæ invasisent, periisse. Non periit, sed evasit: dolore tanto sæviore animos utriusque nobiliss. parentis percellente, quod naturalibus variolis filium natu majorem servaverint, artificialibus amiserint minorem.

Scripseram *Florentiæ* factam inoculationem fuisse nobilis cujusdam legati filio: non filio, sed natu majori filiæ facta est: quæ ipsa biennio post cum fratre ac sorore, inoculatas variolas patientibus, intrepidè conversata, variolas naturales hoc iterùm contagio sibi contraxit. Scripseram, sic enim edoctus eram, puellæ natu majoris artificiosas variolas tales fuisse, ut de earumdem cùm numero, tum genio, qui operationi præessent Medici, contenti essent. Hæc cum paulò aliter se habere deprehendo, historiam ex ipsis patris litteris, ac Medicorum puellæ testimoniis, integram dabo.

Doctiss.

Doctiff. medicus *Collinius* qui nobili puellæ in variolis tam arte, quàm natura, genitis semper adfuit; & doctiff. *Durazzinius*, qui cum priore puellam in variolis naturalibus curavit, hoc casus utriusque testimonium perhibuerunt.

» *Isabella* ex feminis natu major,
 » ætatis suæ anno quinto, gracili ac
 » sani corporis habitu prædita, prima
 » fuit, quæ vere 1761. præmissio con-
 » sueto purgationis regimine, artifi-
 » ciale contagium per vulnuscula cuti
 » femorum inflictæ, intrepidè sustulit.
 » Sexto ab insitione die calor, & pul-
 » sūs celeritas ægram invasit, & papu-
 » læ circa vulnera eruperunt, maculis
 » mixtæ subrubris, parùm, aut nihil
 » elatis; & decimo tertio exiles pustu-
 » læ sparsim se protulerunt, quæ tri-
 » bus diebus maturationis & exares-
 » centiæ stadia percurrebant. Conspi-
 » cuam malè olentis puris vim ab in-
 » cisionibus, usque ad eandem ci-
 » catricem, abundanter ejecit, & quod
 » admodum animadversione dignum,
 » urinas albo copioso sedimento per
 » totum fermè curationis decursum,
 » qui quadraginta, & ultra diebus se

» se extendit, onustas reddidit. Id ge-
 » nus fuere morbosæ perturbationis
 » signa, quam corpori generosæ puellæ
 » excitavit variolosi aliquantulum pu-
 » ris, à cl. *Paulo* medico lucensi, transf-
 » missi; id ipsum, quod aliquot indu-
 » biis variolis Lucæ occasionem præ-
 » buit.

» Fide doctissimorum hominum freti
 » parentes *Isabella*, & fratribus, qui
 » vere anni 1763. variolis discretis,
 » eodem artificio excitatis, lecto de-
 » cumbentibus, liberum concesserunt
 » commercium. Sed XVI. Kal. Quint.
 » dum illi convalescebant, inopinato
 » febris illam adoritur, symptomati-
 » bus stipata, quæ variolas distinctas
 » regulariter comitantur: & quarto
 » ab invasione die, pustulæ per univer-
 » sum corpus, valde copiosæ, proru-
 » perunt, nullum dubitationi locum
 » relinquentes morbi illiusmodi ad ve-
 » ras variolas referendum esse, ubi na-
 » turalis earundem decursus omnino
 » demonstravit, qui sine ulla nedum
 » faciei deformitate feliciter cessit.

Quod in testimonio dicitur, fide
doctissimorum hominum freti parentes,
 nonnullâ explicatione eget. Doctiss.

vir *Collinius*, quem inoculationi præfuisse memini, dubium parentibus generosis moverat, num verè haberet puella ab insitione variolas? Quamobrem hi virum doctissimum, eruditâ atque utilissimâ operâ clarum, *Targionium Tozzetum*, qui insitioni quoque adstiterat, nunc denuò ad decimum & quartum ab insitione diem advocarent, utpote in inoculationis negotio experitissimum, celebratissimumque. Hic omnibus benè examinatis judicavit pro tenerâ ac delicatulâ puellæ naturâ, sat variolarum fuisse; præsertim ubi pustulas duas in labio inferiore, inque poplite aliam, vidisset, quæ variolarum erumpentium naturam optimè referrent.

Alter horum doctissimorum virorum fuit in re oculatoriâ famosus scriptor *Condaminius*, ad quem generosus parens detulerat casum. Respondit ille
 » Nullam parentis animum subire in-
 » quietudinem oportere: siquidem ho-
 » mines omni variolarum unquam ac-
 » quirendarum periculo se se per ino-
 » culationem liberarent; materiâ va-
 » riolosâ funditùs evacuante se inci-
 » sionum factarum ulceribus «. Rectè

quidem, secundum sua principia, clarus *Condaminus*: vel enim veræ variolæ prodierunt, vel non: si cum optimo *Targionio* statueret veras fuisse, expectare secundas ille non potuit; sin minus, evacuatione ulcerosâ ex septem septimanarum, urinisque albo sedimine fœtis, tam nativum, quàm insitum virus variolosum, omninò expulsum fuisse credere debuit.

§. II. Atque hæc de correctione ejus, qui in utrâque hac historiâ referendâ à me commissus fuerat, erroris, sufficient; accepta vel ideò futura lectoribus, quod utramque historiam, potissimumque posteriorem, multum elucident. Verùm publico debeo, secundarum variolarum authenticam historiam mecum communicatam, juvenis academici, quem in prioribus variolis vidit, tractavit, vir clarissimus *Petrus Emmanuel Hartmann*, dignissimus Medicinæ in Universitate, quæ Francofurti ad Viadram fulget, Professor. Contigerat hic casus ipsi, dum adhuc in *Helmstadiensis* Academia esset; in qua is, de quo agitur, juvenis, tunc Musas colebat. Sic ergo ille ad amicum scripsit. » Anno 1761. die 20.

„ Maii, versus vesperam accessi ad ju-
 „ ris studiosum D. *Voelger*, Frisonem,
 „ 20. circiter annos natum, habitu
 „ corporis mollioris sanguineique:
 „ quem circa quartam à meridie ho-
 „ ram à febre continuâ correptum de-
 „ prehendi. Nox subsecuta maximè in-
 „ quieta; urina cruda. Altero die ma-
 „ tutinis horis paulo remissior erat fe-
 „ bris; post meridiem verò anxietates
 „ præcordiorum molestissimæ accede-
 „ bant. Versus vesperam denuò febris
 „ increfcebat; nox inquietissima; uri-
 „ na adhuc cruda; cum continuis præ-
 „ cordiorum angustiis. Tertio die ma-
 „ ne hæmorrhagia narium satis copiosa
 „ supervenit. Inter hæc sensim fa-
 „ cies, præsertim circa oculos, insi-
 „ gniter intumuit, & versus vesperam
 „ maculæ paulo elevatæ, rubicundæ,
 „ satis copiosæ in facie, & passim,
 „ licet rariùs, in universo reliquo
 „ etiam corpore, in conspectum pro-
 „ dierunt. Per noctem omnes hæ ma-
 „ culæ in vesiculas abierant lentifor-
 „ mes, & satis elevatas, circuloque
 „ rubicundo circumdatas. Remiserunt
 „ ita angustia præcordiales, & febris;
 „ ægrotusque quarto, quinto, sexto-
 „ que die, satis benè se habuit. Sexto

„ die , vespere , nova accessit febris
 „ satis gravis , & pustulæ laudabile pus
 „ contraxerunt , distinctæque ubique ,
 „ si confluxum eorum in dextro bra-
 „ chio prope axillam , & in sinistrâ
 „ genâ , excepetim. Tum ab hoc die
 „ nihil singularis phænomeni accidit ,
 „ sed reliquus harum variolarum de-
 „ cursus cum aliis benignis variolis
 „ perfectè convenit. Eo verò loco , in
 „ quo utroque confluxus variolarum
 „ fuerat , satis manifestæ cicatrices su-
 „ perfuerunt α.

Studiosus hic deindè *Helmstadio*
Francofurtum ad Viadram appulit , ibi-
 demque haud ita pridem variolas ite-
 ratò contraxit , quibus decumbentem
 vidit , & tractavit exp. & doctiss. vir
Eberti , *Physicus Francofurtensis* , eas-
 que variolas ita malignas doluit , ut
 nullâ arte juvenem à morte præserva-
 re potuerit. Expecto propediem hujus
 descriptam à claro hoc physico histo-
 riam.

§. III. Magnificus vir , *Tregestinus*
 quondam Medicus , nunc Regii Ar-
 chiducis *Leopoldi* Archiattrorum alter ,
Carolus Krapf , ostendens mihi pulcra
 sua morborum diaria , simul monstra-
 bat mihi filiaæ suæ , binorumque filio-

rum, variolarum diarium, cujus en compendium.

Anno 1764. Filia ejus, sexennis, cepit 5. febr. febricitare, & die febr. 8. variolas habere. Crescebant hæ sensim; & ad diem 12. mensis, qui septimus morbi erat, pure benè turgabant, basi rubrâ pulchrè ornatâ. Septimo eo morbi die à pustulis magis puella doluit. In maximis pustulis apex depressior erat, cum puncto livido, nigrove, in sui medio. Die 8. morbi à maturis jam pustulis dolor intensior.

Egregius pater hoc die, ut & morbi decimo, majoras pustulas ita evacuavit, ut nil ultra puris viderentur habere; vidit nihilominus easdem brevi post pure æquè plenas.

Decidua pustula, locus asper & elevatus erat, squammulam deindè dimitrens: squammulæ successit rubra macula, quæ non nisi, insequente mense Maio, evanuit.

Cum eâdem hâc filiâ, filii ejus bini, *Xaverius*, ac *Leopoldus*, variolis laborarunt. *Xaverio* eruptio cum continuo tremore contigerat.

Die 28. Maii, mane, cœpit febricitare filia, & tandem die 1. junii vespere variolas habere paucas quidem,

at verò sensim plures ad usque quintum cum eruptionis, cum mensis diem. Ordine sibi subsequente quoque hæ maturuerunt, & aruerunt, rubrâ latiore basi pulchrè coloratæ. Primâ vice tamen numero sextuplo plures affuerant. Junii 8. die in facie, quæ habebat numero circiter triginta pustulas, siccescere cœperunt. Et ut quondam, ita & nunc, deciduis crustis locus asper & elevatus squammam, ac rubram maculam habuit. Unica modo foveam fronti impressam reliquit.

Filius *Xaverius* ad 14. junii febricitans, triduo post variolas accepit, iisdemque copiosioribus, & graviore cum ægritudine, quàm hyeme, hinc inde cohærentibus, laboravit. Circa 22. junii, qui octavus morbi, suppuratio inchoat, & ordine solito dein turgescencia, flavedo, exsiccatio, lapsus.

Leopoldus autem prope idem tempus alteras variolas passus est. Priores suas similes habuerat iis sororis; has verò alteras longè copiosiores. Plures similes historias, ac præsertim unam binorum cum suâ sorore fratrum, quos omnes utroque in morbo viderat curaveratque *Diemberbroekius*, attuli, in gallicâ meâ *inoculationis Refutatione*.

§. IV. Confirmant hæc omnia quæ toties in variis de hâc materie dissertationibus, & recens adhuc in Epistolâ ad cl. *Tralles*, inoculationis patronis objeci: scilicet 1°. Vanam eam esse securitatem, quâ sopire eorum inquietudines fatagant, quibus insitio aut nullas conciliaverit, aut perpaucas variolas. 2°. Nihil calamitosius posse accidere parentibus, quàm naturali viâ servatam sibi prolem videre, artificiali occisam. 3°. Et post insitas variolas, & post spontaneas, homines iisdem impeti secundò contagione naturalium; ut profectò hi qui naturales variolas passi, se se dederint inoculandos, aliosve, qui ritè naturalibus perfuncti essent, inoculaverint, cum Divinâ Providentiâ, ut ita dicam, luserint; potuisset enim, quod aliis, idem, aut sibi, aut illis, contingere. 4°. Quotquot insitionem subierint, hos æquè parum securitatis habere, quàm ii, quos adortæ sint naturales variolæ, ne, ut *Florentina* puella, utque juvencula *Constantinopolitana*, *Coconam Timoni*, & ut demùm alii, quorum memini in Responsione ad cl. *Tralles*, ne, inquam, conversantes cum variolosis, easdem denuò sibi

contagio contrahant. 5°. Etiam id, quod nonnulli asseruerint, qui frequentiam experimentorum convicti, & tamen inoculationi dediti sunt, esse nempe alteras variolas benigniores prioribus; à veritate alienum esse: siquidem & *Florentina* puella, puerique *Tergestini*, multò copiosiores suas posteriores variolas, quàm priores, habuerint; & juvenis *Francofurtensis*, & juvencula *Constantinopolitana*, aliique complures, nos convicerint, de secundarum variolarum tam malignitate, quàm lethali-
tate.

Interim dum præsentis disceptationis naturam intueor, video adeo iniquam ejusdem sortem esse, ut quidquid adversus inoculandi praxim opponitur, vix admittatur, audiaturve; ipsaque tandem forsitan spectabilissimo exemplo ubique obtineat principatum. Fortunatam eam cunctis mortalibus apprecor; si felix faustaque ipsis contingat, gratulaturus; sin minus, eodem quo ipsi, mœrore afficiendus. Nihilominus pergam, quo cepi, pede; ad convitia tranquillus, ad nova observata communicanda, placeantne, an displiceant, semper promptus. Et quamvis non is sum, qui hominibus

propositi tenacioribus mutare sententiam me posse credam, meas egisse me partes arbitrabor, si quæ vera, quæ demonstrata habeo, candidus communicem; & quo saltem ii, qui animæquiores inter utramque fluctuant partem, inanem plane haud esse intelligant, quam adversus inoculationem incusserim, formidinem. Quod enim in *Difficultatibus meis super inoculatione* dixi, id audacter hîc repeto; non posse admitti illam, nisi posito hoc principio, quod in plurimorum salutem de vita pauciorum disponere pro lubitu liceat: quod quidem Dei, vitæ mortisque arbitri, non modò permissu, sed etiam jussu, in justo bello, in facinorosis puniendis, &c. licuit mortalibus; neutiquam verò inoculationis negotio, in quibus ejusmodi jussu, aut permissio divina non extat, probari hoc titulo possit. Profectò si semel ad ea omnia, quæ ad Reipublicæ qualemcumque majorem utilitatem conferre putantur, hoc principium absque Dei jussu, aut permissu expresso, adhiberetur, quod inde horrenda non consequerentur! Pestiferos demùm comburerent, ne virus in cæteros propagaretur: duobus enim

tribusve, qui primi affecti essent, necatis, centum millia servarentur forte. Et ad quæ non ultra ! sed potius manum de tabulâ.

Et ut tandem quod res est dicam ; quantumcumque praxis ista prævaleat, supremâ etiam auctoritate suffulta, ac condecorata, non efficiet unquam id, ut variolæ sive naturales, sive artificiales fuerint, eundem hominem non bis feriant : non efficiet, ut ab insitivis haud ultra quis trucidetur : ut præsentis mortis discrimini se se non committant inoculandi : ut multi indè malè non mulctentur : ut paucus non sit eorum numerus, qui eadem de causa, aut sanitatis, aut venustatis jacturam, acerbè non lugeant. Quæ enim observata olim, eadem & observabuntur posthac ; eoque frequentius, quo magis insitio percrebrescat. Veniet, veniet dies, cum nimiam in eandem propensionem, ingens animi mœror, integrorumque familiarum luctus à tergo sequatur inconsolabilis : dies, inquam, quo præsens quæstio de integro commoveat, agitetque mortaliū mentes, iteratumque, aut priore cum maturius, tum sedatius, poscat examen. Sed his altiori Providentiæ

relictis, quæ res humanas, pro infinitâ suâ, & adorandâ sapientiâ, sic moderatur, ut nihil in ejus gloriam non cedat, mihi monuisse sufficet, donec prostabunt exempla, quæ nedum suspectam hanc praxin reddant, sed & hos qui eam exercent, homicidii; qui eandem in se admittunt, suicidii; reos agant.

* * *

* * *

* * *

Finis hic erat hujus tomi, & sub prælo jam ille sudabat, cum vir illustris, BALTHASAR TRALLES, ad me mitteret suam Responzionem ad decem meas de inoculatione Quæstiones. Æquum foret ut, qui Replicam dedidissem, jam Duplicam darem; sed votum obstat cl. viri pag. 303. seriò deprecantis huic controversiæ ultra immisceri. Ipsi igitur obtemperabo. Cùm tamen publici intersit ea nosse, quæ præclaro hoc opere habentur, convenientissimè ista huic capiti annecti poterunt.

Titulus operis est: *Vexatissimum nostrâ atate de Insitione Variolarum, vel admittendâ, vel repudiandâ, Argumentum, &c.* Est divisum duas in partes, quarum prior, eaque longè maxima,

ad præsentem quæstionem ; altera ad amicam nos inter litem pertinet. Pagina 304. in majori octavo habet. Quia lis nos inter peculiaris ad inoculationis negatium non spectat, unice in examinandâ priore parte versabor, alteram in proximam opportunitatem reservaturus.

Honoratissimus auctor meis decem quæstionibus tres alias præmittit, quas, ut ait, à me, adedque tredecim, expectasset. Prima hæc est : *An certo certius quivis homo variolis serius, ocius, afficiatur ?* Altera : *An inoculatio illis affricet variolas, qui sine ea ipsas haud passi fuissent ?* Tertia : *An cum pure variolarum insititio, & cum ejus vehiculo, immitti in corpus queat fomes morbosus alius, contagiosus ?*

Primam hanc quæstionem non proposui, utpote ad quam in prioribus operibus fusè respondi ; & quæ nova adderem, in præsentiarum non haberem. Secundam ex eruditissimo *Condaminio* abundè probare potuissem, sed cum plures inoculationis defensores hîc cum illo non sentiant, eam non proposui ; fat alioquin materiæ ad causam meam tuendam natus. Tertia problematica est, pro-

babilior utique quàm demonstrabilior, adeòque litem minùs utiliter extendens. Hinc claro auctori tres suas prodromas quæstiones relinquens, non nisi erga illius ad meas decem responsa verlabor.

Quæstiones porrò meas omnes sic expendit vir doctissimus, ut clarâ primum in luce collocet omnem inoculatorum doctrinam: deïn meam ipsis sententiam opponit, sententiamque illorum, quos mecum sentire deprehendit. Id autem sic facit, ut, utrum illis, vel mihi, faveat, dubites; sæpe perspicuè cernas; ac potissimum quidem illis. Haud sic tamen, ut quam à parte ipse stare malit, evidenter capias: donec demum absolutis Quæstionibus mentem suam, à pag. 208. ad 230. dilucidè exponat, eamque adeò quidem in re inoculatoriâ retardatam, atque suspensam, ut, quam apud animum statuisset dilectæ filiæ insitionem, procrastinaturus sit; quemadmodum etiam alii, qui cara sua pignora *Trallesio* inoculanda commisissent, dilatari hoc negotium essent. Fortè ad hujus propositi prorogationem & illum, & hos, magis determinavit Epistola clarissimi *Ludwigii*, De-

cani Fac. Med. Lips. ad cl. *Tralles*, in qua hæc verba: » Hoc anno habui quatuor inoculatos, & duodecim ægros naturalibus variolis affectos. Ex prioribus unum amisi; ex posterioribus nullum, licet inter eos essent, quos, ob humorum malam constitutionem, ab operatione arcendos statueram «.

Quandoquidem ergo se ab inoculistis remotiorem, antinoculistis proximiorē declaravit, haud erit opus in eâ, quæ in singularum quæstionum responsione, hinc indè vero minus consentanea videri forsitan possent, animadvertere. Sufficere enim arbitror, si ambiguus alicubi, si à meâ intentione alienus, eum demum ad finem operis omnem sustulisse, aut moderasse difficultatem. Breve itaque erit meum omne hujus tractatus examen, versaturum unicè circa ea, quæ dubia in illo manent.

Primum proindè advertere cogor virum clarissimum mentem meam assequutum non esse, dum inoculistarum argumenta de præparandis ad infusionem corporibus adeò longus, adeò fortis, adversum me urget. Potuerat in gallica mea *inoculationis Refutatione*

apologiam dudum vidisse meam: quam si vidisset, non aliâ profectò mente, quàm ipse sit, me esse intellexisset. Præparationis necessitatem atque præstantiam ultro agnovi semper: tantummodo insufficientem eandem sæpè ab ipsis inoculatoribus deprehensam esse, multis probavi experimentis.

Secundò, nec benè intellexit quid voluerim in sextâ meâ quæstione, quam me sic proponente: *Nulline ab insitione moriantur?* vir doctissimus in hanc mutandam esse censuit: *Paucioresne ab inoculatione, quàm à naturalis morbi incursu moriantur?* Profectò quæstionem, ut hic ille, sic ego proponere nec debui, nec potui; gnarus apprimè quot pueri adultique à variolis, sine Medico, ægrotent; quot anicularum consilio perdantur; quot homines continuò pereant, tardiùs advocato Medico; quot etiam cum Medico, cui morem gerere detrectent; quot denique innumeri, qui Medicis destituti, quàm usi, feliciores fuissent. Et, si quondam mortuorum & ab insitivis, & à naturalibus, numerum, pene coæquaverim, id non, nisi præstantissimæ tempestivæque curandi methodi consideratione feci. Ut proindè quæstio,

quo putabat *Trallesius* modo, à me proponi non potuerit, cui mens unicè erat id meam thesin probando evincere, quod insitio adeò infons, & inculpata non esset, quam quidem ad eandem commendandam plurimi inoculistarum ubique jactitent. Non diffiteor tamen quæstionem evidentius meam mentem expressuram fuisse hoc modo: *Rarenæ ab insitione mortes?*

Tertiò. Sicco pede transire nequeo, quæ in hac eadem sextâ quæstione examinanda, vir egregius, à pag. 141. ad 151. adeò sapienter adversus *Condaminii* problema arithmeticum urget. Obtutu scilicet politico istud problema valere, dum principi parum interfit quinam pereant, modò pereant pauciores. Principem itaque posse, si ab inoculatione minores numero pereant, problema istud admittere; haud verò privatum quemcumque civem, cui filius haud minus, quàm Regi suus, carus sit, & apud quem multum interfit filiusne suus moriatur, an alienus. Quod responsum vellem ad septimam quæstionem quoque dedisset. Si enim apud quemque privatum hominem multum differat propriusne filius sit, qui moriatur, an alius sibi

ignoti; etiam plurimum interest eidem prolesne sua, an aliena, in extremam extenuationem ab inoculatione incidat, in perpetuam claudicationem, in annosa molestaque ulcera, in incurabiles ferè hæmorrhagias, in abscessus horrendos, in scrophulosam diathesin, &c. eo quod hæc ad munia quæcumque obeunda, sæpè ad generationem, illos reddant ineptos.

Dum porrò sic loquitur clarus auctor de principe, politicè hoc negotium considerante, reor eum in abstracto à christianismo loqui velle. Novi enim id minime illius esse principium christiano principi licitum esse populorum suorum incremento sic studere, ut ejus causâ quosdam, ceterum forte ætatem victuros, aut immolaret, aut saltem perire sineret. Sed perirent forte, ais, naturalibus variolis, multoque cum iis plures. Benè ais, forte: quod si contingeret, non humanâ operâ, sed inevitabili forte, seu potius DEI jussu, perirent.

Evidentius fit eam mecum cl. *Tralles* mentem fuisse, dum pag. 138. patrem *Haganum*, qui inoculatione filium *Londini* amiserat, comparans cum Patriarcha *Abrahamo*, qui in *Moriam*

proficisci, & *Isaacum* immolare à DEO iustus, domum cum filio rediisset, bene notat comparationis disparitatem: siquidem *hicce* pater credentium filium, DEI mandato, immolaturus fuisset; » at miser *ille* pater, inquit, nullâ » vocatione divinâ acceptâ, non sine » summo tristitiæ affectu *Hagam*, or- » bus filio suo, iterum reperit «. Si enim id ita intelligit, ut unicum DEI mandatum turbatam conscientiam patet si affuerit, si defuerit, neutiquam; statuit quoque principibus nullum jus in vitam subditorum competere, quam quod ipsi divinæ leges concedant.

Quum ergo hoc sit, quem veneror, auctoris principium, ad plura id applicare potuisset, omnemque inoculationem ex eodem condemnare.

Quartò. Ad quæstionem meam octavam quæ sic habet: *Numquid non propagent inoculata contagium?* respondet eximius vir à pag. 161. ad 164. exp. *Tissoto*, qui ob insitarum cum paucitatem, tum benignitatem, quodvis fere negaverat contagium: quod cum minime verum esse, & è contrario insitivas sæpè & copiosas & malignas esse, credere cogeretur, censuit Gor-

dios inde nobis inoculationi necti; quorum solutionem *Tiffoto* relinquere, quàm ipse tentare, mavult. Argumentum autem cl. *Tralles*, contra latitudinem propagationis variolosi contagii, ab illustri *Werlhofio* statutam, in eo quodammodo, ut mihi videtur, deficit, quod ex casibus à se visis, in quibus tot homines contagium contrahere potuisse, nec contraxisse tamen; postmodum verò ex causis, vix explicabilibus, idem contraxisse advertit; ex iis, inquam, casibus, æquè confici potest, ut illo priore tempore hi homines necdum essent suscipiendo contagio apti, quàm ut tale ferax contagium non detur, quale posnerat *Werlhofius*.

Quantamcumque autem operam cl. *Tralles*, veluti patiens & sedatus inter litigantes iudex, navat ad contagionis infamiam ab inoculatione abigendam, minime abegit tamen. Quotquot enim testimonia coacervat de non aucto ab insitivis contagio; quaecumque existimat eruditi *Scultzii* assertum, quo hic contagium ab inoculatione minui potius, quàm augeri statuit, eo quod Londini, ejusque in confinibus, anno 1719. proximo scilicet

ante acceptam apud Anglos infectionem, à variolis mortui sint 3229. homines; & anno 1753. post tantam inoculationum crebritatem, tantummodo 774. hæc omnia, si quid video, non modo id non probant, quod omnes hi clari viri inde probari credunt, sed potius causæ inoculatoriæ desperationem.

Etenim si inoculationi tribuere debeo hanc *Scultzii*, observationem, quam utinam tanti non fecisset ill. *Tralles*! cur nondum nota Anglis hac praxi, Londini anno 1710. mortui sunt à variolis 3138. homines, & anno sequenti 915. duntaxat? Cur anno 1683. variolæ 2096. homines occiderunt, & anno proximè sequent 156. tantummodo? Utiq; à causâ longè aliâ, quàm ab inoculatione.

Profecto si vir expertissimus *Schultzius*, antequam hæc scripturus esset, consulisset londinense necrologium, in quo patet sub frequentissimis inoculationibus eo anno, qui proximè illum suum beatum annum sequitur, 2393. homines in variolis periisse; in illo vero, qui felicem illum annum proximè præcedit, 3538. utiq; contagii decrementam ab inoculandi frequentia non derivasset, nec in errorem

utcumque duxisset illustrem *Trallesium*.

Fervor sane tuendæ partis arripuit egregium *Schultzium* pari modo, quo anno 1752. reverendissimum *Maddox*, episcopum Vigornia. Hic enim quod forte observasset anno 1751. à variolis tantum 998. Londini periisse, anno vero 1750. recenseri 1229. mortuos, pro suggestu exclamavit mortuorum à variolis numerum, præ insitionum frequentia, unâ quintâ fere parte decrevisse: dum interim ipse ille annus, quo ita peroraverat episcopus, mortuos à variolis haberet 3538. plures nimirum, quam unquam spatio 67. annorum, quos londinense necrologium, ab inoculatoribus nobiscum communicatum, continet, observatum fuisset.

Igitur ipso *Schultzii*, *Maddoxii*, aliorumque, inito calculo, nos eodem jure concludimus augeri inoculando contagium, quo illi id minui. Sed ultra pergendum est. Pace tantorum virorum dixerim jure longè potiore nos contagii augmentum concludere, quàm illos decrementum.

Necrologium meum londinense cum anno 1755. terminatur. Si retrogressus sumam ab anno 1755. annos 22.

inoculandi frequentia famosos, invenio a variolis mortuos esse 43975. si sumam deindè annos 22. illos, qui immediatè primum anglicanæ insitionis præcadunt, mortuos inde habeo 36530. duntaxat.

Ergo tempore prodigiosissimarum numero inoculationum periere à variolis 7445. homines numerosiores quàm pari annorum numero, ante inductam insitionem; homines, inquam, plures quàm $\frac{1}{2}$. Nec incuset forte quis majorem eo tempore mortalitatem, qua à cæteris quoque morbis longe plures morerentur, & à quorum malignitate variolæ fierent maligniores: etenim id necrologium non affirmat: imò anno illo 1752. in quo à variolis periere 3538. non numerantur tot mortui tam a reliquis morbis, quàm à variolis, quam anno illo felicissimo, de quo reverendissimus *Maddox*.

Condonabunt proinde mihi Angli amici nostri, & optimus *Scultzius*, & integerrimus *Tralles*, sic argumentanti: Tot mille & mille homines inoculationem Londini subierunt per illos 22. annos, qui, secundum communem sententiam, numerum horum, qui naturali contagio contrahere variolas

riolas potuerant, incredibiliter minuire debuerunt. Atqui numerus eorum, qui variolis perierunt, non decrevit, sed increvit. Ergo, vel contagium naturalium variolarum notabiliter augeatur inoculando: vel, plurimos eorum, qui inoculationem jam passi sunt, variolæ secundæ aggrediuntur, & necant: vel, inoculatorum est multa strages: vel omnia simul.

Datis tandem ad decem meas Quæstiones responsis, vir clarissimus omnia resumit, mentemque exponit sic suam, ut metuat ne æquè suis amicis inoculistis, quàm mihi, displiceat. Quid de hoc suo metu censeam, proferam ingenuè, ubi quid ille de methodo inoculandi cogitet, paucis retulero. Primò concedit ea verè se habere sic, quemadmodum ego proposueram. Deindè ex enormi discrepanciâ tum variorum insitionis coryphæorum inter sese, tum singulorum à se ipsis, conficit id, ut longè plus periculi insitivæ variolæ involvant, quàm vulgo aut asseritur, aut scribitur. Tertio recenset præcepta magnorum in arte inoculatoriâ virorum de non inoculandis infantibus infra quinquennium, nec adolescentibus intra 14. &

17. ætatis annum, raróque post annum
 25. Affert multorum leges, juxta quas
 oportet eximi athleticos, plethoricos,
 temperie calidos, biliosos; maximè
 vino si sint aromatibusque dediti: Jux-
 ta easdem vetari inoculationem hyeme
 & æstate: Esse quoque eximendos pue-
 ros nervosos, valdeque irritabiles;
 cum maxumè autem verminosos, quos
 jubent verme liberare priùs: id quàm
 difficulter sæpè efficiamus, versatissi-
 mus ille practicus ultrò agnoscit. Iri-
 dem non rachiticos; nullos tempore
 morborum epidemicorum, ut febris
 inflammatoriæ, putridæ, &c; nullos
 præterea asthmaticos, nullos phthisi-
 cos, nullos hecticos; non febre lentâ
 laborantes, non ubi ulcera interna,
 ubi obstructions glandularum, seu
 scrophuli, ubi obstructions viscerum
 post febres intermittentes, ubi scor-
 butus, scabies, furunculi, coryza,
 dolor quiscumque, mensium suppres-
 sio, menses irregulares, chlorosis,
 cachexia, icterica dispositio, graviditas,
 puerperium, mobilitas nervosa,
 lues venerea, sive in parentibus præ-
 sens, sive ab iisdem transmissa in pro-
 les; non illos qui eâdem de causâ ma-
 gnâ vim mercurii in corpore habent;

non vini, ejusque spirituum amatores; non omnino tempore epidemix variolosæ; quamvis ejusmodi epidemia quandoque 15. 20. annis perseveret.

Ex his omnibus demùm spectatissimus auctor concludit ipsa præcepta clarorum in eâ methodo virorum ad insitionem dimidiam, tertiam, quartam, dixerim potiùs centesimam, mortalium non admittere partem.

Liceat mihi hisce observationibus hanc unam addere! Si ab inoculationis promotoribus omnibus plurimam mortalium partem ab hâc operatione arcere jubemur, aderunt perpetuo homines plurimi variolis contrahendis obnoxii, contagium perpetuantes, spemque nobis, quam multi adeò faciles dederant, abigentes, fore, ut variolæ demùm cessent affligere genus humanum; fore etiam ut inoculati ab alluente contagio naturali malè non habeant nec pereant. Quid si præterea inoculati contagium augeant? Absensque illud præsens sistant? An igitur tantopere mirabimur publicas populorum clamores supremum ad examen commovisse magistratum? Et an dignum non foret principibus opus, tentamen

cl. Lugd. Professoris *Rast* ad minuen-
dum contagium examinare? Sed ad rem.

His ita candidè recensitis cl. *Tralles*,
ut supra monui, utrinque sibi metuere
cœpit, & in hæc ad me verba tandem
erumpit: „ Confido ea propter te in
„ veritate inveniendâ meam in bivio
„ stantis christianam intentionem, &
„ animi candorem, calculo tuo digna-
„ turum fore porro. Forte autem mihi
„ ea nunc contingit infelicitas, ut tot
„ inoculationis amici, viri eximii, qui-
„ bus non minùs, quàm tibi, existi-
„ mationem & venerationem debeo,
„ & exsolvo, te me haud idoneum
„ controversiæ arbitrum selegisse affir-
„ mendi, causam suam fortioribus armis
„ tuturi; Tu verò in omnibus valorem
„ tuarum assertionum me non affecu-
„ tum esse quætaris, &c.

Quid amantissimi antagonistiæ mei
amici inoculatores ad hæc dicturi sint,
facilè mecum augurari potest. Erunt
quippe inter illos, ut fit in rebus hu-
manis, qui animo præoccupati, vix
examinaturi ejus argumenta sint, eum-
que condemnaturi; quos, opinor, non
morabitur. Erunt verò complures qui
clari viri vestigia prementes, in eo-
dem, cum illo, bivio se collocabunt,

ancipites plane utrum inoculationem
 ultra sequantur blandientem, an verò
 horrificam fugiant. Hæc de illis. Quid
 verò ego, id præscire certus potuit.
 Quid enim nisi summis efferre laudi-
 bus virum debui, qui quo verum in-
 timius atque expeditius contueretur,
 ad tempus totam veluti relinquit, cui
 adhæserat, partem; ut quidquid or-
 naret vituperaretque eandem, libe-
 rius contempleretur? Exemplo profectò
 haud minùs imitando, quàm admi-
 rando, & mihi, & omnibus, qui ex
 officio in litigiosis versantur, fuit, quò
 discat quisque, quem non damnabile
 studium partium, non honores caduci,
 sed DEI honos, veritas, ac reipublicæ
 salus, unicè tenent, quî in hisce se
 gerat oportet. Sicubi asperiusculum
 forte quidquam ipsi invito elapsum
 sit, eodem animo, quo ille mihi, ego
 ipsi condono. Quod verò hinc indè me,
 in meâ Spartâ ornandâ, nonnihil aut
 minùs rectè intellexisse, aut proposuisse,
 blandè insinuet, est fane ob quod im-
 mensas ipsi debeam grates. Errare hu-
 manum est; nolle corrigi diabolicum.
 Qui id mihi ostenderit *Trallesius*, vel
 ob id unicum, si non alias causas bene-
 multas, dignissimus profecto est, quem

veneratione eximiâ, quem amore fraterno, quem amicitia colam perenni.

Nihil ea moror, quæ à pag. 232. ad 241. vir perillustis habet de incertitudine multarum in Medicinâ rerum; cùm in hoc argumento pertractando alterum & quartum hujus operis caput impenderim. Suos habet ars limites nostra, quos ultra citraque tendere nefas. Neque propterea ars nulla habenda est, sed præclara potiùs & saluberrima; arctioribus tamen, quàm vulgus medentium credit, circumscripta cancellis. Non aliam eam tyronibus trado. Porro quod in eadem sæpè acriter circa res graves disceptetur, id eo minùs *Trallesio* miror, quo humanarum rerum conditionem attentius contem-
plor. Cur rarius in arte nostrâ, quàm in illa sacratiore, *δὲ ἢ καὶ ἀιγέλεις ἐν ὑμῖν εἶνα, ἵνα οἱ δόκιμοι πατεροὶ γίνωνται ἐν ὑμῖν?* Aut ignavus est, aut Epicuri de grege porcus, aut suis commodis tantummodo non reipublicæ natus, qui arti, quam profitetur, tuendæ devinctus, nihilo seciùs studio famæ, commodi, emolumentum, vitæque tranquillæ, naturæ suffocat ac veri vocem.

FINIS.

P. S. Prænobilis ac clarissimi viri *Eberti*, Consiliarii actualis Wurtenbergensis, Regiique provincialis & urbani Physici Francofurtensis ad Viadrum; testimonium, quod me propediem expectare pag. 296. innueram, tandem post diuturnas in itinere moras accepi. Testatur vir cl. se hunc ipsum juvenem, juris studiosum, nomine *Voelger*, sive *Vulger*, annos circiter 23. natum, febricitantem 18. aprilis 1761. reperisse, cum maculis rubris, cum dolore extremarum partium, ac præsertim spinæ dorsi, & lumborum: vidisse se die insequente prorumpentes variolas, quæ copiosæ, sine rubro circulo, depressæque manserint, tandemque confluerint: haud citra spem aliquam tamen, ob symptomatum tolerabilitatem. Die 23. mensis se illum, benè ratione morbi habentem, commisisse prudentis Chirurgi curæ, cum Rus, ad virum nobilem vocatus esset; reducem verò postera die in urbem percepisse se, quod æger post bonam noctem, bonamque auroram, à subito variolarum recessu convulsus periisset. Hæc omnia, & in longum, germanicè: finit autem latinè vir cl. sic: » Sic testor, & quod omnia

» sic se habuerint, meâ subscriptione,
 » & appresso sigillo, iterum testor «.
 Francofurti ad Viadrum 11. Aug. 1764.

Ad pag. 233. Tæniæ humanæ portionem longam nunc tandem nactus, injectionem præ teneritudine vasorum frustra tentavi. Id modo didici vas album per medium cujusque articulatae partis longitudinem, Axis instar, decurrere, ex quo utrinque innumeri rami ad angulos plerumque rectos oriuntur, abeuntes in glomeres, & penicillos, non pervenientes autem ad extremam latitudinis oram, sed lineæ ferè distantia ab orâ utrâque terminati. Infuso in medium vas lacte, laterales hi rami pulcra impletione turgebant; lac verò ex una portione vermis in aliam, seu, ut alii loquuntur, ex uno verme cucurbitino in alium, non transivit, eo quod vas dissiliret.

Margines hæ, seu oræ extremæ infecti, quas dixi à vasis non perreptari, ferè pellucet, digitoque leniter frictæ ac pressæ, alba corpuscula ostendunt, quæ hac pressione ac frictione ex una articulatione in aliam, in tertiam, in sextam, & ultra adscendunt; ut indè pateat ad singulam articulationem non haberi singulare infectum,

verum ex tot innumeris articulatis portionibus unicum infectum conflari.

Confirmatur hoc eodem experimento quod cap. V. pag. 233. in caninã tænia me fecisse narravi; nam & in hac humana tænia tenuissimum specillum, seu filum argenteum, duxi per vas longitudinale medium, sine ullã læsione, per tot articulatas portiones, per quot volebam.

Tandem si consideremus singulas portiones ab uno totius tæniæ extremo esse latiores, ordineque exactè decrescente pauxillatim fieri extenuatiores; sic quidem, ut in longitudine plurium ulnarum posteriores sint ferè dimidiã latitudine prioribus angustiores; an probabile sit tot centena infecta, ordine nunquam læso, sic invicem jungi, ut à principio ad finem latitudo integræ teniæ æquabilissime decresceret? Tænia humana in eo differt à caninã, quod in illa latitudo pedetentim decrescat, in hac plures æque latæ invicem connectantur portiones; deindè plures æquè angustæ. Forsan tamen & in cane, & in homine, vermes à sese in nonnullis differre, crebriore examine deprehendere poterimus.

Ad caput de inoculatione. Vir doctissimus, & maxime egregius Medicus *Du Monchy*, inoculationis patronus, haud ita pridem inoculavit *Roterodami* duos filios Domini *Anderson*, quorum alter sanissimus, alter minùs sanus. Interim hic, minùs sanus scilicet, à paucis variolis convaluit, ille ab iisdem confluentibus periit. Paulo ante, eadem in urbe, puella inoculata à convulsione mortua est. *Amstælodami* matrona, quæ, quod inoculata esset, marito variolas patienti intrepidè inservierat, nunc iisdem veris & legitimis decumbit, ferè curata.

ANTONII DE HAEN,
RATIO MEDENDI.
PARS DECIMA.

K 6

ANTONIO DE HERNANDEZ

RATIO MEDICAE

PARS DECIMA

ANTONII DE HAEN,

CONSILIARII ET ARCHIATRI

S. C. R. A. MAJESTATIS,

NEC NON MEDICINÆ PRACTICÆ

IN UNIVERSITATE VINDOBONENSI

PROFESSORIS PRIMARI,

RATIO MEDENDI

IN NOSOCOMIO PRACTICO.

PARS DECIMA.

PARISIIS,

Apud P. F. DIDOT, Juniorem, Bibliopolam, ad
Ripam Augustinorum, propè Pontem Sancti
Michaelis, sub Signo Sancti Augustini.

M. DCC. LXXV.

Cum Approbatione & Privilegio Regis.

ASTON DE HAEM

COMMISSARIAE MARCHIAE

DE HAEM

DE HAEM

DE HAEM

DE HAEM

RATIO MEDICINAE

IN MORBIS ACUTIS

PARS PRIMA

PARS PRIMA

DE HAEM

DE HAEM

M. DCC. LXXV

DE HAEM

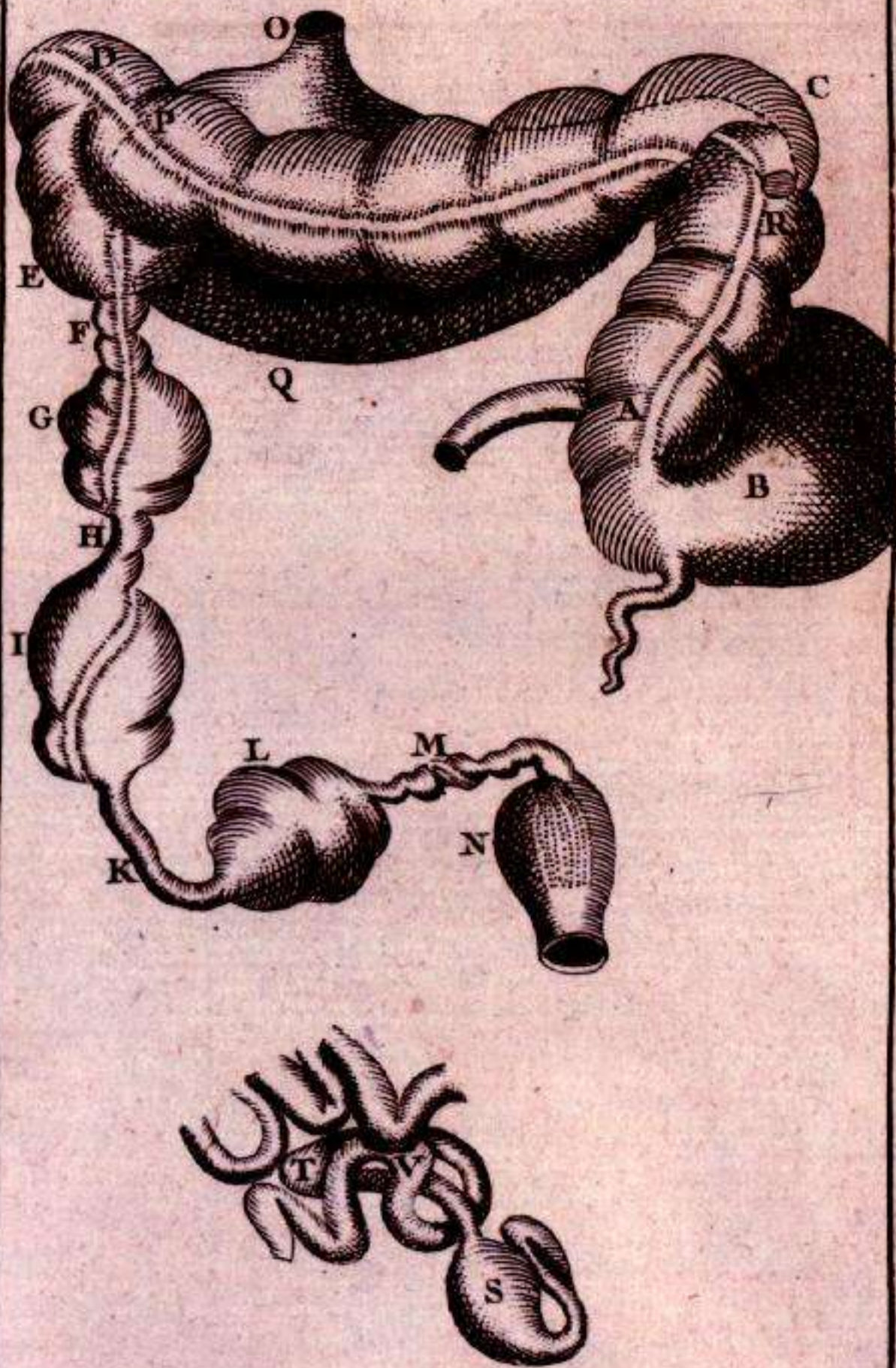

T A B U L A I I.

PERTINENS AD CAS. II. CAP. I.

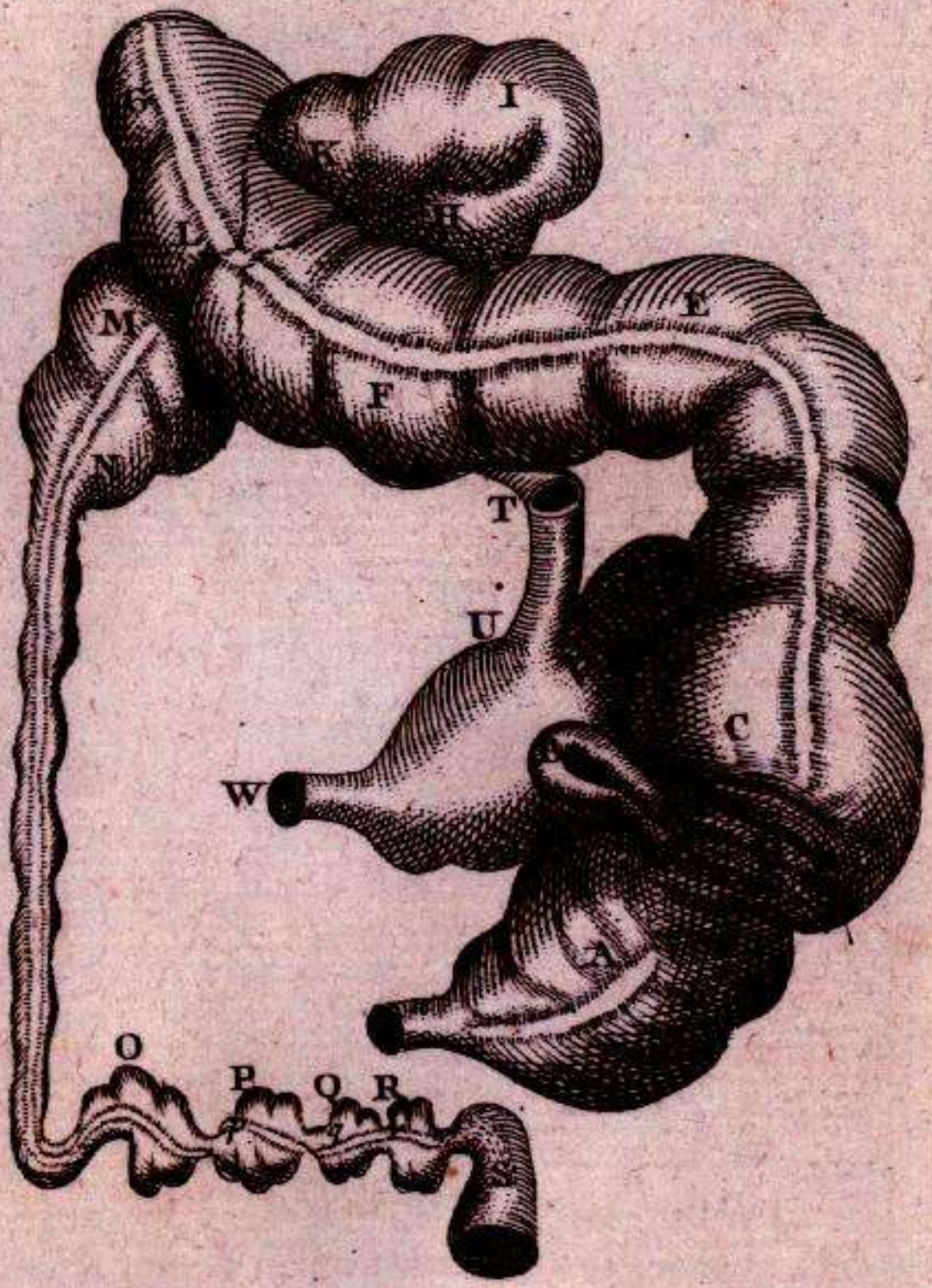
F I G. I.

- A. Ingressus intestini ilei in cœcum ;
quod hîc penitus difforme apparet.
- B. Antrum ingens cœci intestini.
- C. Flexus coli primus.
- D. Flexus coli alter.
- E. Coli amplificati descensus ex re-
gione lienari.
- F. Prima coli arctatio.
- G. Saccus ejusdem amplus.
- H. Coarctatio altera.
- I. Saccus major, in quem colon abivit.
- K. Coarctatio tertia ad coli in ilei ossis
regione flexum.
- L. Novus ejusdem in saccum abitus.
- M. Coarctatio coli quarta, cellulis
pluribus inæqualis.
- N. Intestinum rectum.
- O. Os ventriculi sinistrum.
- P. Linea punctis notata, indicans
sinistrum ventriculi latus, post colî
sinistrum flexum.
- Q. Ventriculi fundus.
- R. Ventriculi os dextrum punctis no-

tatum cum pyloro, arcum dextrarum costarum pene contingens.

F I G. I I.

- S. Intestini ilei insignis amplitudo.
 T. Complanatum idem sub alia sui portione, sese superscandente.
 V. Portio intestini ilei, aliam super-scandens, eamque comprimens.

N.B. Mesenterium abscidi, ne figuram turbaret.

T A B U L A I I I.

REFERENDA AD CAS. III. CAP. I.

- A. Cœcum intestinum.
 B. Cœcum intestinum ex ingenti amplitudine mox abeuns in angustum valde canalem, qui ad B. circumflexus, mox ante membranam D. iterum vehementer latefcit.
 C. Colon amplissimum.
 D. Fortis membrana quæ saccum cœci A. & amplissimum colon C. ad se mutuo arcte colligabat.
 E. Flexus coli primus infra hepar.
 F. Colum transversum.
 G. Colum in suo altero, eoque admo-

dum alto, flexu: unde se reflectit, & pro parte sub ipsa sui portione decurrens, emergit in H.

H. Colum hic emergens, & adscendens ad I. ubi cartilaginem mucronatam in anteriora sic flexit, ut hæc, ventre adhuc clauso, curvi hami instar, antrorsum promineret.

I. Colum idem ex dicto mox loco replicatum, & ad sinistra reflexum, subducens sese sub priore sui parte, ad K.

K. Colum hic sub sua adscendente portione subdens se, in summam angustiam ad L. abit.

L. Puncta notantia angustiam, in quam abit colum ex K. veniens; amplitudinemque, in quam mox post hanc angustiam dilatatur.

M. Colum mox iterum amplissimum.

N. Idem longo tractu arctissimum.

O. Post flexum ad os ilii colum denuo abit in dilatationem tubero samprimam.

Pp. Altera similis dilatatio minor.

Qq. Tertia adhuc minor.

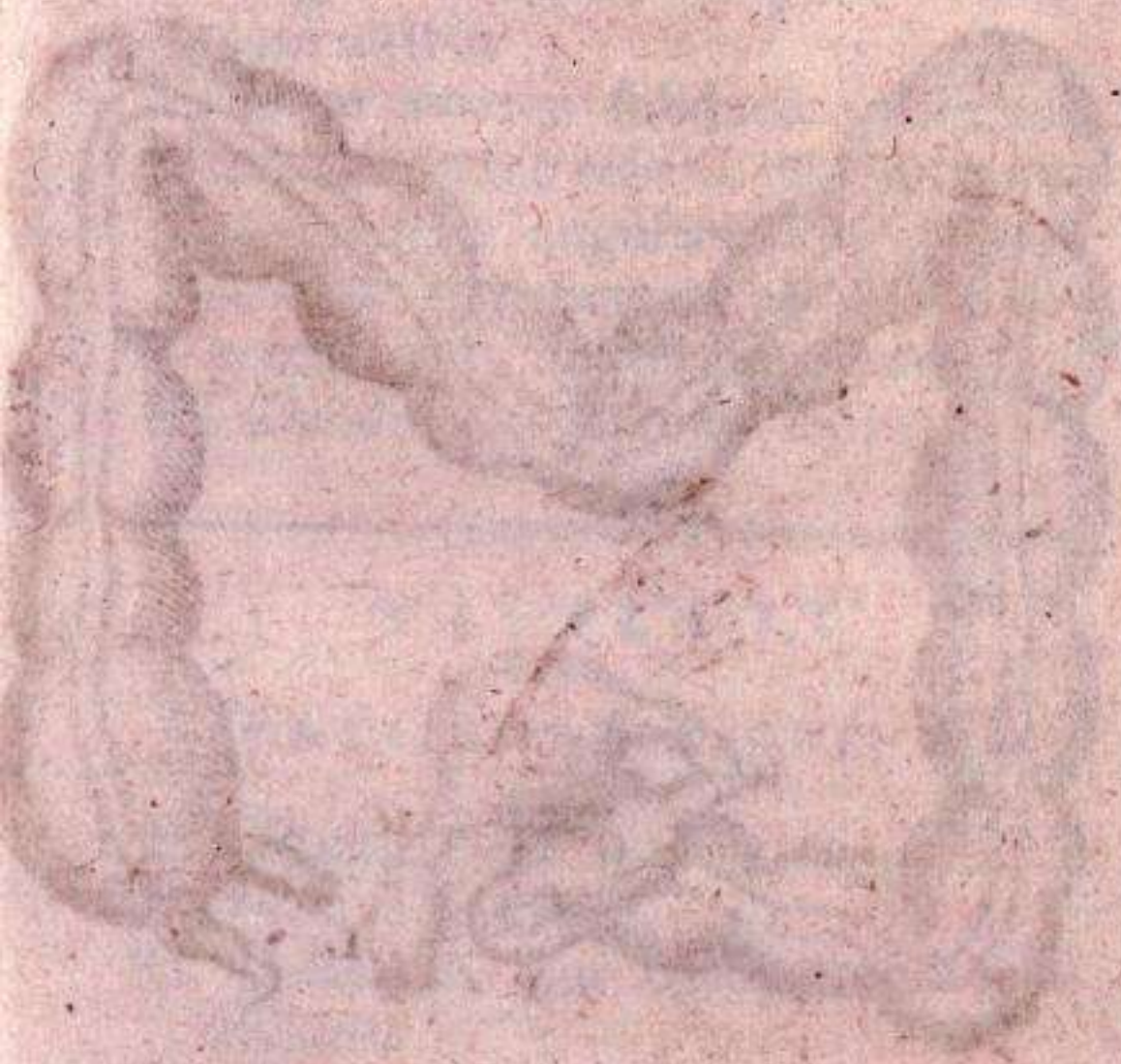
Rr. Quarta, & minima.

S. Rectum intestinum.

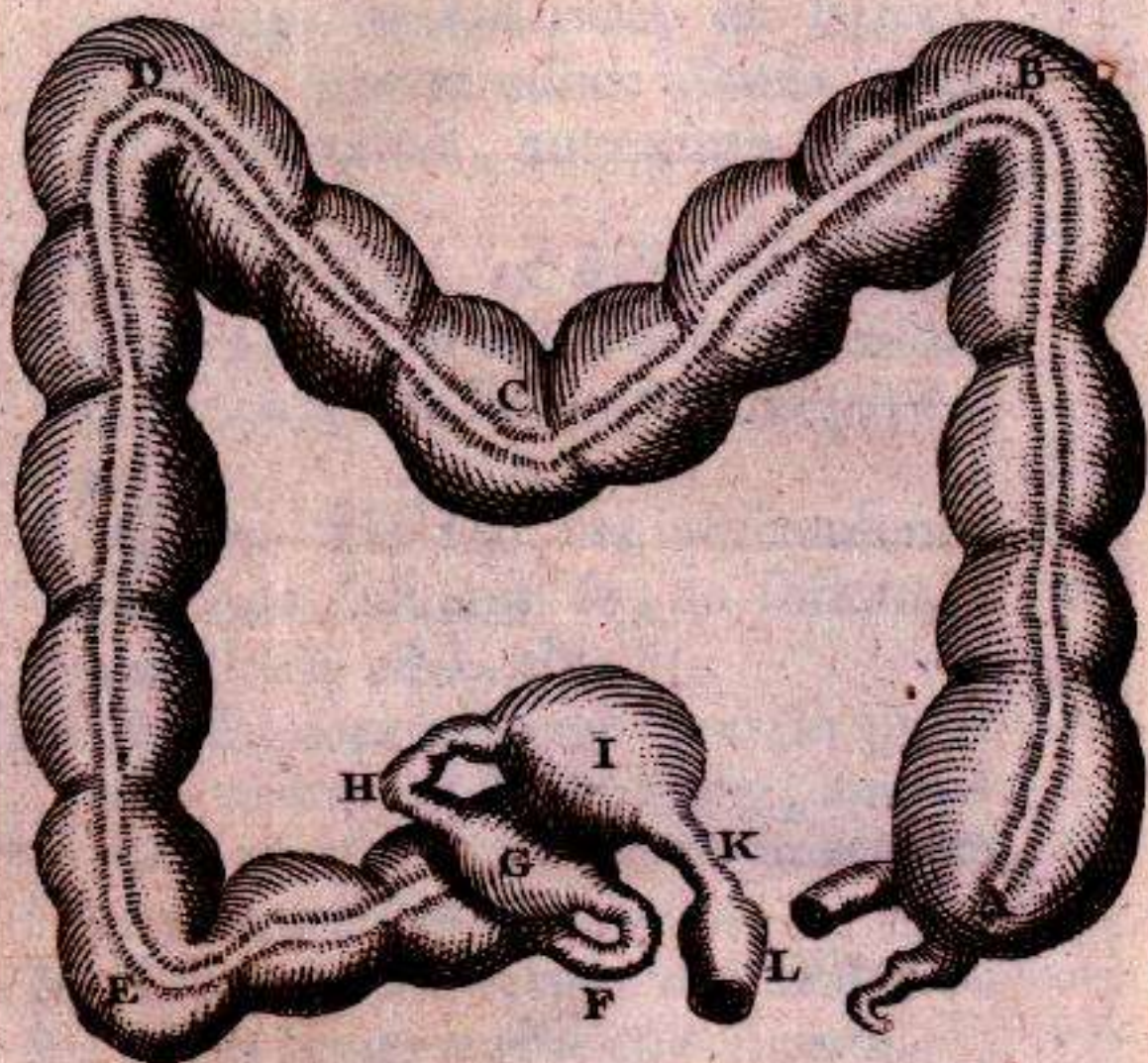
T. Duodenum hic à pyloro inci-

TAB. IV.

1711

piens: unde simul liquet hoc præternaturale colum sic ventriculi situm turbasse, ut hic suo dextro orificio infra colum prodeat.

U. Ingens antrum, in quod duodenum abivit.

V. Idem antrum subducens sese sub cæco A. & sub colo C. tegens, comprimensque angustam coli portionem B. ideo tantum antro hic superpositam, ut conspiceretur.

W. Duodeni in jejunum exitus.

T A B U L A I V.

P E R T I N E N S A D C A P. I I I.

- A. Cæcum intestinum.
- B. Prior coli flexus.
- C. Descensus ejus obliquus ad umbilicum.
- D. Flexus ejusdem alter.
- E. Flexus ad cristam ilii tertius.
- F. Angustia prima.
- G. Subita amplitudo ex hac angustia.
- H. Angustia altera.
- I. Antrum coli ingens inter binas angustias.
- K. Angustia tertia.

L. Intestinum rectum, ante anum
abscissum, ut in omnibus figuris
præcedentibus.

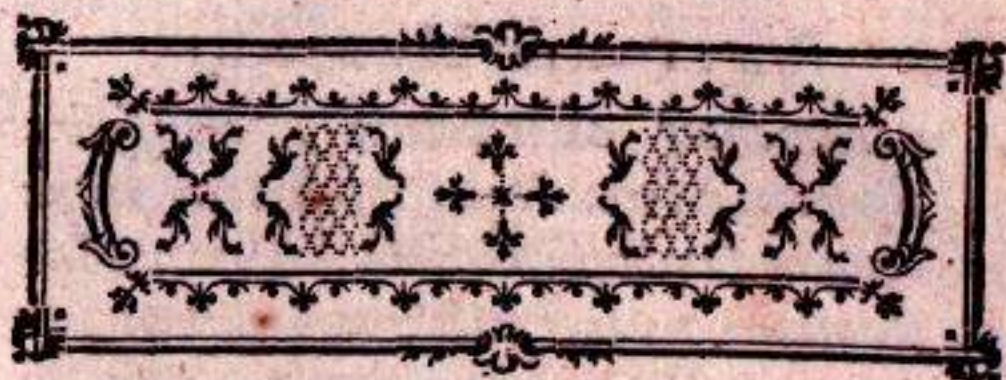
NB. Solâ nimiâ repletionem intestina
possunt reddi naturali dimensione lon-
giora. Si quis, quemadmodum pluries
feci, longam intestini portionem in
plano, sive rotundo, sive anguloso,
exporrigit sic undique ad plani hujus
margines vallo quodam coerceatur, &
à superiore parte molliter, ne assur-
gere possit, tegatur; tumque, uno in-
testini extremo ligato, aërem per alte-
rum extremum diu, multumque inflet;
videbit intestinum non modo inflari,
sed elongari: elongari autem productis
miris versus centrum plani gyris, &
flexibus; cùm versus exteriora extendi
nequeat.

An non simile spectaculum alii in
corpore tubi exhibent nobis? Certe
pluries inveni ureteres, quemadmo-
dum, *Part. I, pag. 79.* descripsi, vel
quod calculus in fine ad vesicam hæ-
reret, si unus; vel quod vesica, ad
magnum calculum contracta, urinam
vix ultra admitteret, si uterque, uri-
nam in vesicam aut vix, aut nullatenus,

posset transmittere : vidi , inquam ,
eosdem factos cum ab urina accumu-
lata amplissimos , tum intestinorum in
morem varios in flexus & anfractus
convolutos esse , ut duplam , eaque
majorem , adepti longitudinem essent ;
externam peritonæi telam cellulofam ,
mesenterii instar , secum ducentes. Un-
de verisimile fit , à repetitis constipata
cum alvo colicis , ipsa intestina &
elongari , & in mirificos flexus abire.
Tamen etiam citrà morbos intestina
sic esse ab ipsa natura posse , non est
quod negem.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several lines and is mostly obscured by the paper's texture and discoloration.

Additional faint, illegible text, continuing from the upper section. The characters are too light and blurry to be accurately transcribed.

ANTONII DE HAEN
RATIO MEDENDI
PARS DECIMA.

CAPUT I.
DE COLICA PICTONUM.

§. I. *Colica Pictorum, à plumbo, in septimo paroxysmo paralyfin inchoans, in nono adaugens; quæ paralyfis curata post hunc nonum paroxysmum, non rediit in decimo, qui lethalis fuit. Admonitio diagnostica, & semeiotica, de morborum ex sede tumoris & doloris determinatione. Adest in colicâ hâc vera tympania, sed citra ventris tumorem; & cur? Aliena splenis sedes. Pathognomonica morbi intestini coli arctationes, & amplificationes stupendæ; etiam rectum intestinum, in medio*

vehementer exarctatum, clepsydra figuram refert. Ilium intestinum prope cæcum lumbo firmissimè adnatum. Inflammatio ventriculi, non tamen penetrans. Pia mater aneurysmatica, & varicosa. §. II. Alia colica saturnina, cujus insultus primus levis, alter post annum gravior, cum paralyfi quidem inchoante, sed cum morbo quoque curata. Semi-anno post tertius paroxysmus, gravi cum paralyfi, curata in nosocomio trium mensium spatio. Quartus post tres menses à plumbo renovatus gravissimus, sine paralyfi, convulsivus, lethalis. Observationes de situ viscerum, ut §. I. Problema circa colorem flavum in ileo intestino; sinistro in latere, inventum. Coli arctationes portentose. De causâ anxietatis & doloris præcordiorum in hoc morbo. Dantur coli arctationes superabiles, & insuperabiles. Ventriculus ingens. Pancreas enorme. Hepar intra costas penitus reconditum. Lien alieno in loco. Liquor sub piâ matre. Rubra pericardii vasa. Cor perfectè vacuum utrumque, licet in pulmone inflammato plurimus sanguis esset. Pleura faciliè lacerabilis; inflammata tota. §. III. Colica pictonum,

pictonum, forsitan etiam saturnina, crebro, brevi insultu biennio priore; altero biennio crebriore, ac graviore, tandem gravissimo, post curam fallacem citò necans. De dubiis circa certam mortem, & quid in hisce agendum. Coli degeneratio stupenda. Mirabile duodeni antrum. In hoc morbo abdominis altitudo augetur, thoracis minuitur. Causa subitanea mortis. Vacuum cor utrumque. §. IV. Colica à plumbo, cum valido, frequenti, diuturno singultu. Gangrana in eâ metus cortice peruviano pulsus. Curatio. §. V. Colica pictonum à causâ minùs perspicuâ, curata. §. VI. Colica saturnina, cujus paralysis curata in nosocomio. §. VII. Colica fortè saturnina, unâ cum nephritide calculosâ, & diuturnâ paralyse, cum mirabili paralyticarum partium degeneratione. Curatio. Num tamen in hoc homine causa proëgumena perseveret? §. VIII. Colica pictonum incertæ originis, cujus superstes paralysis curata remediis, electricitate, balneo Badensi. §. IX. Colica saturnina hominem occupans, cujus paralysis in nosocomio curata.

§. I. **O**PPORTUNITATEM colicæ, quam Pictonum vocant, contemplandæ, multam quondam nactus edidi anno 1745. de eâ *Dissertationem*, & *Rat. Med. part. III. cap. 2.* super ejusdem cum naturâ, tum curâ, disserui: at verò hoc academico, quem, *Deo* dante, absolvimus, anno, complures ab hoc morbo ægros in nosocomio, & alibi, nactus, prætereâque locupleti observatione anatomicâ in hâc ipsâ materiâ dives, nequeo quin ortum jam bis filum, bisque abruptum, tertio retexam; minime super mirabili morbo philosophaturus, dictaque sæpiùs recocturus, sed simplices observationes, quas tum vivi, sive reconvalescentes, sive vi morbi extincti, tum postremorum cadavera docuerint, enarraturus.

Pictor L. B. annos natus 44. die 12. Decemb. 1764. nosocomium nostrum illatus, hanc nobis anamnesin dabat. Multâ cerusâ ad artem suam uti solitus erat, nec pauca cobalti copiâ, ad peculiare, carpenta vernice pellucidissimo, incrustandi artificium.

PARS DECIMA. CAP. I. 243

Sanus olim, primum colicæ pictorum insultum, elapso abhinc septennio perpeffus est, eodemque anno relapsus sexies, sexies restitutus; nullâ paralyfi, nullis unquam pravis symptomatibus morbo aut junctis, aut subsequentis. In singulo paroxysmo consueta symptomata passus erat; alvum duram, pertinacem, scybalis parvis compactis rotundis demum prodeuntem, enormes ventris lumborumque cruciatus, nauseas frequentes, vomitus crebros, anxietates, noctes insomnes.

Libertatem à relapsu per integrum sexennium conciliavit purgans, ad levissima quæque mali indicia assumptum.

Anno 1764. Martio mense, septimum in paroxysmum incidit, violentum quidem eum, & quinque septimanas durantem, cum paralyfi digiti minimi, annularisque, utriusque manûs, & nonnullo post morbum superstitite languore.

Æstate, cum sub jove æstuante totâ die pinxisset, vesperi se in lectum lassus conjecit, nocte verò ob vehementis tonitru lecto exsiliens, frigore se diù ad fenestram exposuit, dein

obdormivit iterum; ex somno vero
 expergefactus, intolerabilem percepit
 utraque pedis in plantâ ardorem, unâ-
 que octavum colicæ suæ paroxysmum.
 Hoc soluto brevi, ardor molestissimus
 pedum perseveravit integro X. septi-
 manarum spatio, à thermis Badensibus
 longè molestior. Tandem calido Da-
 nubii balneo usus, lapsus in febrem
 est, venamque febris initio, nec non
 ejus die sexto sectus, in nonum tan-
 dem, crudelissimumque, insultum in-
 cidit, unâ cum convulsionibus quidem,
 citra ischuriam autem, vel dysuriam.
 Contigit id circa 28. nov. Novus advo-
 catus Medicus propinavit emeticum,
 à quo mox ingens convulsio oborta
 est, atque debilitas ejusmodi, ut ne
 jam jam exspiraret, cuncti adstantes
 metuerent. Paralysis eo usque accessit,
 ut brachia epigastrio altiora attolere
 non posset. Die autem 5. aut 6. De-
 cembri solerrimus Medicus accessit,
 qui hominem diuturnâ ægritudine ege-
 num, adeoque ad sumptus morbi al-
 tra ferendos ineptum, inveniens, con-
 siliium dedit, ut ventrem cataplasmate
 foveret, granum unum alterumque
 aloës mane ac sero sumeret, butyri au-
 tem recentis insulsi, mane & vespere,

partem libræ octavam cum pane comederet.

Quo equidem consilio incredibile quantum juvaretur æger! Ter enim, quaterve, alvus alias pertinax indè mota est, sedata sunt termina, perditusque ferè brachiorum motus utcunque emendatus. Sic 12. Dec. illatus in nosocomium meum est.

Vix inibi receptus vomuit, vacillantibus cruribus aliquot passus conficere potuit, manus verò, carpo suo pendulas utrasque, neutiquam atollere. Alvum posuit ovium aut caprarum stercorei similem. Adfuit ingens utriusque manûs in dorso tuberculum, durumque idem, & immobile.

A die 12. Dec. 1764. ad 28. Martii 1765. nosocomii incola, butyrum edere continuavit, nec aliis medicamentis ferè ullis usus est, ut quantum indè proficisceretur in sanitatem constaret. Tantum vagos dolores in ventre, flatusque molestos, appetitum prostratum, enemata oleosa, rutæ infusum cum elix. propt. compescuerunt. Hisce cum auxiliis morigera semper alvus, non rarò quidem naturalis erat, sæpiùs verò compactos referebat globulos. Contigit frequenter hoc tem-

pore, ut quibus olim symptomatibus affuturas convulsiones præferat, eadem experiretur; linguæ gravitatem, balbutiem, vertiginem, cephalæam, febrim; in convulsiones tamen proruperit nunquam.

Quinque septimanarum spatio hominem hoc modo tractavi, rationibus postmodum exponendis permotus. Verùm cum emendatio inconstans esset, continuoque symptomata repeterent, illum denique 15. Jan. cum aliis, quos morbus detinebat idem, ad machinam electricam admovere cœpi. Cum illis catenâ junctus, sustinuit vim ejusdem simplicem, sic, ut paucos primum, sensimque augendo, 50. ictus bellè sustineret: interruptè tamen; siquidem sæpiùs renascente vertigine, cephalæâ, aut febriculâ, removendus à machinâ fuerit. Sic demum rediit pedetentim manuum motus: ut multum se delineando, pingendoque, exerceret; auram liberiores, unam alteramve horam ambulando, caperet; & restitutus tandem omnibus propemodum functionibus, domum suam die 28. Martii repeteret.

Intrat die Aprilis 5. uxor, nunciatura sanum quidem maritum ex noso-

comio domum rediisse, sed postquam alterâ die vehementi irâ excanduisset, gelidamque copiosè hausisset, unâque, ut suspicabatur, vinum, lecto demùm affigi, jamque convelli adedò vehementer, ut sanguis ore perfluere: undè enixè rogat, illum nosocomio recipemus. Recipitur, convulsione eodem die cessante. Nauseabat, leviofe febre detinebatur, abdomine dolebat, de recuperato verò artuum motu perdidit nihil.

Mox igitur oleosis enematis immissis, scybala antiqua deposuit, vomitque pluries. Enemate consimili crebrius iterato, admotis ventri universo cataplasmatibus, assumptis oleosis internis, emulsis, paregoricis, levioribusque neutoticis, sedabantur utcunque symptomata; at verò ex tendinum subsultu convulsiones præ foribus adstare monuit. Accessit amaurosis perfecta, tum & ischuria vera, quam cathetere, ad duas libras urinæ educendo, solvimus. Dormientem videbamus leniter convelli, semisopitum delirare, febricitareque; bis autem terve mori visus, toties ad se redibat, amaurosin perpetuò conquestus: tan-

dem Aprilis 11. ad sextam in aurorâ horam exspiravit.

Thermometrum *Fahrenrheitianum* bis die admotum illi, quantocunque tempore in nosocomio fuit, aut naturalem 96. graduum calorem notavit aut uno alterove duntaxat gradu majorem. Mortuo vero eidem actutum applicatum, notavit primis V. minutis gradum 96. idemque & altero, & tertio, & quarto V. minutorum spatio; sic ut per $\frac{1}{2}$ horæ partem calor naturalis designaretur. Quinto autem spatio V. minutorum gradus 95. notabantur: sexto 94 $\frac{1}{2}$. gradus, & septimo 93. Conferri possunt cum hac observatione, quæ circa mortuorum calorem pluribus hujus operis locis communicavi.

Cùm homo convulsus mortuus esset, legem cadavera ante binos dies à morte expletos, aperire vetantem, observare debui, adeoque tunc demùm aperui. Consulenda hîc tab. I.

Solo abdomine pro more inciso, ejusdem viscera in situ contemplabamur, & *Hippocratem* hepar in thorace locantem, ut sæpiùs, ita iterùm hic, omnino justificabamus. Plano quippe ad infima costarum omnium elevato,

hepar intra thoracem delituit univ-
 sum, exceptâ portione lobi mino-
 ris, ventriculum in sinistro hypochon-
 drio obvelantis, costarumque sinistra-
 rum arcum præter propter contingen-
 tis.

Porro in hoc homine, quamdiù vis-
 cera sua in hoc situ gessit, si quopiam
 jecoris vitio dextro in latere laboraf-
 set, nunquam id externus docuisset
 contactus. Præterea, si sinistro suo lo-
 bo intumuisset jecur, an non facile
 pro eo aut splenem, aut pancras, aut
 ipsum accusassemus ventriculum?

Oggeret fortè quis durum ventri-
 culi tumorem manifestum fieri, eo
 quod ille ab ingestis fiat versus ante-
 riora protuberantior, vomituque facto
 concidat; hincque saltem ventriculum
 primario affici evidens esse.

Sed huic repono 1°. Ventriculum
 vario sæpè spatio locari, nunc in la-
 tere sinistro mox sub diaphragmate,
 alio in corpore magis in medio, ali-
 quandò æquè dextro, quàm sinistro
 in latere; vel sæpè detrusum sub la-
 tiore hepate, cum elongato deorsum
 versus œsophago, sic ut intra umbili-
 cum & hepar emineat, quemadmo-
 dum pluries præcedentibus demonstra-

tionibus patuit. In aliis cadaveribus ventriculus ore sinistro attingebat quidem diaphragma, verum sic à colo, & hepate deorsum premebatur, ut orificio suo dextro vel perpendiculariter, vel obliquè, versus umbilicum inveniretur. Simile quid tertium cadaver nos iterum docebit. Vel sic, ut ventriculus ingens totam epigastrii latitudinem explens, post tympaniticum colon abscondatur totus, posterioraque versus compressus nullâ sui parte externo pateat contactui.

2°. Cadavera pluries docent ventriculum innocuum mox à repletionem, imò sub ipsâ repletionem, vel ideò vomendo se exonerare debuisse, quod aut turgidus splen, aut tumefactum hepar, aut monstrosum pancreas, aut protuberans tumore omentum, aut assurgentes ex mesenterio tumores, aut caput magnitudine æquans ren, columve tympaniticum, quamcunque impediret ventriculi expansionem. Undè liquet *ex sede tumoris, & doloris*, ægerrimè sæpè determinari posse, quodnam viscus primariò affectum sit.

Notandum tamen est jecinoris molem naturaliter in nonnullis aut mul-

tum, parum, aut nihil infra costarum eminere margines; in aliis verò, ut in hoc, sequentibusque cadaveribus, præternaturaliter, ac morbosè, tam altè delitescere.

Notandum & aliud in hoc & sequentibus cadaveribus. Tympaniam refert colon hic præprimis, referunt aliquantum & tenuia intestina. Porro intestina tympanitica amplitudinem æquè quàm altitudinem abdominis expandendo, sibi spatium conciliant, ventresque formant monstrosos. In his verò, quos colica pictonum sustulit, tympanites vel ideò ventrem non expandit, eoquod symptomate pathognomonico venter sic contrahatur, ut, ceu planus asser, contingat ferè prominentem vertebrarum spinam, referatque perpetuantem in hoc morbo tetanum. Datâ itaque tympanias causâ, hepar, splen, pancreas, ventriculus, diaphragma, in altum ferantur, necesse est.

Hepar hujus hominis valdè latum, sic majorem, minoremve lobum unitum inter se habuit, ut citra vel minimum concretionis vestigium, unicus modò lobus esse videretur: plaga autem albida hic medium, ibi integrum

digitum lata, zonæ instar, universum viscus à dextrâ parte in lævam cingebat.

Vesica fellis viciniam suam nihil omninò, transsudando, tinxerat, ut bilem flavam deesse suspicaret. Et sane educta ex vesiculâ rubellam nobis ad candelæ lucem referebat saniem. Sed candela fefellerat, ut posterâ luce color verè aurantius demonstrabat.

Splen sanus, parvus, infra costarum margines non prominulus, post ventriculum ad dorsum adpressus erat. Frustrâ eum quis loco solito quævisisset. Cùm id toties visum, & in sequentibus adhuc observabitur, intelligimus hepatidem aliquandò dari, in quâ, in consueto splenis domicilio perceptus dolor, materiæ morbificæ coctionem, & excretionem, neutiquàm designaret. Vid. *Boerhaave* Aphor. §. 923. n. 3.

Colon nunc describendum; quod prius quàm enarrata hypochondriorum viscera perlustrarem, in situ, nequid turbaretur, examinavimus. Saccus cæci, cristâ ossis ilei quatuor digitis latis altior, omninò naturalis erat. Colon indè adscendebat inter hepar & costarum arcum ad altitudinem ferè octavæ

costæ: flexum indè, obliquè deorsùm descendebat, secundum crepidinem jecoris, adscendebatque iterùm sub ventriculo sursùm ultra costam nonam sic, ut suum lienarem dictum flexum perficeret eo in spatio, quod inter diaphragma, costas, lienem, ac ventriculum, interesset. Descensurum autem indè versus ileum sinistrum, medio ferè itinere, ex amplo angustum admodum, & tuberosum fiebat, mox verò ex ileo sinistro prodeuns in amplum valdè saccum digiti longitudinis dilatabatur, moxque iterùm coarctabatur simili ferè longitudine, ac tandem abibat in rectum; quod ipsum rectum intestinum in mediâ sui parte sic contrahebatur, ac si filo constrictum esset.

Erant autem omnes hi loci coarctati vehementer crassi, & indurati.

Considerato hâc ratione colo toto, facilè colligimus dolorem colicum communem mentiri hepatidem potuisse, mentiri splenitidem, pleuritidemve, si ex solo loco affecto quis judicaret: diagnosis igitur horum non formanda morborum est, nisi consultis priùs singulorum symptomatis.

In intestino ileo plagæ multæ in-

flammata, imò hinc indè ferè gangrænosa : quo verò loco in cœcum intraturum erat, concreverat digiti longitudine, unà cum suo mesenterio, hinc, & indè, ad peritoneum in lumbo, ope fortissimæ membranæ. An non hinc actionis intestini insigne impedimentum? Et an non intelligitur indè causa doloris, quem in eâdem plaga sæpè conquestus erat, & ob quem se frequenter in id latus incurvabat?

Ventriculus magnus, sex libras medicas continens, parte dextra rugas villosæ tunicæ exhibens maximas, multas, solidasque : pone pylorum autem in villosâ tunicâ inflammatio lata conspiciebatur, aliâque inflammatio amplior versus ejusdem lateris fundum. In tunicâ verò ventriculi extima inflammatio dira, jam fusco-purpurea, correspondens exactè cum inflammatis tunicæ villosæ plagis. Concludebamus primò ventriculum inflammatione, in gangrænam abeunte, in totâ suâ substantiâ laborare : derasâ tamen prudenter tunicâ internâ vehementer nos errasse omnes intelligebamus ; nam minime inflammata, sed verè alba apparuit tunc tunica vasculosa.

Cor parvi hominis magnum, utro-

que in thalamo æqualem circiter sanguinis, ejusque grumosi, copiam gerens. Cor dextrum flaccidius, nec in parietibus crassius; sinistrum verò solito longè & durius, & crassius.

Pulmones boni, excepto lobo dextro superiore, qui duritiei skirrhosæ fuit; non connati cum pleurâ nisi leviter in dorso.

Cranium crassissimum. Dura mater bona. Pia mater aneurysmatica & varicosa tota; magis tamen in sinistro, quàm in dextro hemisphærio. Sinus superiores admodum parùm lymphæ gerebant. Plexus choroidæi crassi, longique; pallidi verò toti.

Tubera, quæ hoc hominum genus gerere in dorso manus solent, eaque mobilia vel immobilia, in hoc homine fuerant semper immobilia: nec mirum: non enim illa in tendinum vaginâ, ut sæpè, sed in ossis metacarpii secundi & tertii capitibus sedem habebant.

In morbi paroxysmo ultimo nausææ aderant, vomitus, abdominis dolor, febricula, sanguinis seu sputum, seu scretus, & capitis dolor, qui, ut ipsi à septimo paroxysmo frequens, in hoc ultimo perquàm molestus fuit. In om-

nibus paroxysmis vomitu vexatus est. In paroxysmo octavo primùm convelli cœpit; fortè à præpostero dato emetico. In paroxysmo septimo levis duorum digitorum paralysis adfuit; gravis in nono, sed medicabilis; nulla in paroxysmo ultimo. In ipsoque hoc ultimo vera ischuria, & amaurosis perpetua. In omnibus autem paroxysmis, imò & lucidis in intervallis, alvo emissa sunt compacta rotunda parva scybala.

§. II. L. W. quadragenarius, 20. Nov. 1764. in nosocomium est inductus. Febri acutâ ante octennium; febre tertianâ novem mensium, spontè demùm fatiscente, ante decennium laboraverat. Tinctoriâ arte olim, ab annis autem 12. circiter cerussam in pollinem, pictorum in usum, terendo, victum sibi comparaverat. Nullis in diætâ excessibus sibi nocuit, perpetuòque alvo bonâ gavisus est.

Biennio abhinc elapso anxietatem præcordiorum experiri cœpit, idque cum maximè sub osse sterni, alvum tardiozem, ventris, lumborumque dolorem: hæc tamen omnia, venæ sectiones & purgantia intra octiduum fugarunt.

Integrâ posthac sanitate annum gavifus, secundò incidit in morbum eundem, sed multum per omnia graviolem: insultûs quippe prioris symptomatibus nunc euns redeunisque ischuria, ac brachiorum inchoans paralysis, se junxerunt; cessante autem paroxysmo, sinistrum genu immensam excrevit in molem. Paucis tamen assumtis medicamentis, & cretâ coloniensi in chartâ ceruleâ ad genu admotâ, concidit genu, & rediit sanitas, expletis octo septimanis.

Ineunte Septembri morbus ipsum tertio quidemprehendit, sed pedetentim, itâ ut laborem suum utcumque adhuc prosequi posset, cum gravi præcordiorum, eâque sub sterno potissimum, anxietate. Alvus tandem penitus dies complures clausa, purgantibus, emeticis, clysteribus, frustra à balneatore sollicitabatur. Accessit dolor, à comestu auctus, pone umbilicum, eum in modum intestina comprimens, ac si inter duo veluti præla premeretur, venterque non modò non prominulus, ut antea, sed planus, durus, introrsumque retractus videretur.

Ab hoc tertio morbi insultu para-

lysis se manifestavit impedito digitorum motu, impeditâ manuum extensione, impeditâ brachiorum, humerorumque, elevatione. Thermis Badensibus, ut æger prior, itâ & hic usus est incassum. Utriusque manûs dorso tuberculum crassum inhæret, immobile, duritie osseum, in dextrâ rotundius, planius autem & angulosius in sinistrâ. Humerorum ac brachiorum integumenta, & musculi flaccescunt. Pedibus insistens, toto corpore tremit.

Huic homini mox ictus electricos quinque adplicui, augendo sensim primò ad 50. tandem ad 100. ictus, in coronâ multorum ad machinam assidenti. Frictio partium paralyticarum, totiusque spinæ dorsi, pannis laneis fumo mastiches, olibani, & baccarum junip. penetratis, bis die, toto, quo nobis affuit, tempore, instituta est; idque, ut verbo moneam, religiosissimè observatum fuit in omnibus, qui hocce morbo apud nos decubuerunt. Medicamenta autem interna fuère hæc:

℞. Sap. Ven.
Gumm. amm.
Mass. pil. Ruffi.

Terræ fol. tart. ā dr. j.

Thereb. q. s. M. f. pil. gr. IV.

Sumfit quovis trihorio illarum duas,
cum aquâ primùm, dein cum infuso
abrotani, tandem cum unciâ hujus
mistu.

℞. Spir. C. C. succinati dr. ij.

Ol. still. succini.

Menthæ.

Lavendulæ.

Cum sacchari albi dr. iij. in elæo-
saccharum redacti ā gtt. iij.

Syrup. enulæ camp unc. j.

Spir. Menthæ unc. β.

Aquæ still. Rosism. ℥. j.

Intereâque temporis vesicans latum
impositum nuchæ est aliquoties. Bisque
in septimanâ unc. V. aq. lax. Vienn.
datæ.

Tandem 12. Jan. uti cœpit hoc vino
medicato.

℞. Limaturæ Martis non rubig.
unc. j.

Cort. Magell. & Cinam. ā dr. ij.

Corticis Peruviani unc. j.

Pulvis grossus spatio 24. horarum
digeratur calidè cum libris iij. vini
austriaci albi, in phialâ altâ chemicâ.

Hujus vini primò sumfit omni triho-
rio unciam mediam, deinde integram

Manifesta jam fiebat paralyseos emendatio; longè manifestior autem, postquam, tertiâ usûs hujus vini medicati septimanâ, febre 12. horarum, cum diuturniore frigore interno externorumque calore, correptus esset.

Cœterum toto tempore, quo in nosocomio fuit, calor mane, ac vespere semper thermometro exploratus, rarò naturalis fuit, sed sæpè gradibus binis, nec rarò tribus, aut quatuor, calorem naturalem superavit.

Die 28. Martii gratiâ nobis actâ, artem tinctoriam resumit, eamque exercuit inculpatè, quamdiù à plumbi triturâ religiosè abstineret; vix verò se eidem addicebat, quin recrudescerent dolores colici, stercora caprarum similia laboriosè redderentur, humerique cum brachiis hebescere inciperent. Uxor autem, quæ in terendo plumbo ipsi ab aliquot retro septimanis auxilio fuerat, idem cum illo malum conqueri cœpit. Historia uxoris suo ordine enarrabitur.

Contingebant porrò hæc Junio mense. Utrisque dabatur largum infusum fol. sennæ cum mannâ. Probè autem indè purgatis pilulæ utrisque dabantur eæ, quibus maritus olim diù usus fuit.

Tandem 10. Julii, quâ horâ undique advolantes pauperes juvare soleo, homo hic nosocomium ingressus, interea, dum suam vicem expectat, cadit, totoque corpore convellitur, facie maximè, & pectore; cum spumâ non tenaci ex ore profluâ. Lecto mox impositum examinantes, deprehendimus pulsum celerem, ac ventrem durum valdè, & introtractum. Cessante convulsione potus laxans, enemata, epithemata, neurotica, paregorica, oleosa, alvum probè solverunt, & cum eâdem ceraforum, quos devoraverat, nucleos; vena brachii secta vehementem febrem moderata est, convulsionesque fregit, itâ ut per aliquot dies spe aliquâ nos lactaret; verùm die 16. Julii ab horâ sextâ pomeridianâ, in secundam noctis, convulsus perpetuò fuit, convulsus periit.

Cadaver in frigido subterraneo loco horas 54 conservatum, die 19. Julii publicè aperui.

Inciso abdomine, ac latè patente, nihil omninò videre præter intestina erat. Nihil enim hepatis, nihil splenis, aut ventriculi apparuit, exceptâ hujus portiunculâ, colo intestino sub cartilagine ensiformi insidentis. Tenuia

intestina omnia solito ampliora, colon dextro in latere, suoque transverso in epigastrio itinere, longè amplissimum.

A latere umbilici, paulo magis deorsum, intestini ilei pars ità complicata erat, ut à portionibus ejusdem intestini, utrimque intumescantibus, omnis ejus cavitas prorsum deleretur. An simile quid, idque durabile, verum ileum non generaret? Probabile admodum à causâ consimili ilei intestini contigisse rupturam, *Rat. Med. part. IX. cap. de Ileo.*

Paulo inferius, ejusdem intestini portio ex latissimâ expansione in subitam ejusmodi angustiam abibat, ut lagenam referret ventrosam angusticollam. Nonne à tali causâ intestini introfusceptio metuenda? Ex utrâque hâc observatione constat, in pictonum colicâ non intestina crassa duntaxat, sed & tenuia degenerare, & morbosa reddi. *Vid. Tab. IV. fig. 2.*

Distentissimæ vesiculæ transsudante bile hepar, colon, jejunum, ac mesenterii portiones profundè tingebantur. Sed undenam idem autantius color ejusdem intestini ilei portionis, duorum pollicum longitudine, uti & mesenterii, versus sinistram coxam? Nec

non paulo altiùs in sinistro latere, longitudine 5. pollicum, paulo minore intensitate coloris? *Petrus Milo*, *Henrici IV. Regis Galliarum Archiater*, in simili cadavere demonstravit, præfente *Citesto*, inter jejuni intestini tunicas tumorem anserini ovi magnitudine, sinceram bilem, eamque æruginosam, profundentem. An copiosa bilis convulsiones excitaret, effundendo sese in varias intestinalium membranarum plagas? An verò potiùs tempore convulsionum hæc ilei intestini pars, convulsione distractâ, pro tempore vesiculæ bilis proxima jacuit, & à vehementer transsudante bile sic fuit colorata?

Colon intestinum diametri tribus pollicibus majoris, in latere sinistro supra partem ventriculi sinistram transcendens, iter suum terminabat ad illud spatium, quod inter 5. ac 6. costam, numero à superioribus ducto, interjacet. Indè supra lienem deorsum reflexum, in angustum abibat, moxque indè amplificatum, alteram formabat angustiam, versus cristam ilei tertiam, ac tandem, antequàm in rectum abiret, quartam digito longiorem. *Vid. tab. ij. cum explicatione.*

Numquid coli tympanitici tam alta sedes, in his morbis pluries observata, non explicat illam hujus hominis, aliorumque hoc morbo afflictorum, perceptam ad præcordia anxietatem? frequentesque dolores?

Notavimus in hoc cadavere hæc ipsa angusta loca intestini, adedè dura, & incrassata, non fuisse, quàm quidem in præcedente, & mox subsequente: agitatione enim, ac contrectatione partium, aër copiosus, per intestina transmissus, hæc easdem angustias multum dilatabat. Numquid in hoc homine, nisi eum convulsio peremisset, restitutio vitiatæ intestini formæ adhuc non fuisset sperabilis?

Cæcum intestinum in diverticulum abibat, quod in quâvis dimensione octo pollicum diametrum habebat.

Colo elevato, ventriculus apparuit, contingens lateris sinistri costarum arcum, & sub colo explens totam epigastrii latitudinem, ità ut ad arcum dextrarum costarum formaret pylorum; ut fig. 2. exhibet. Anteriore, eâque mediâ sui parte, latitudine binorum pollicum, admodum inflammatus fuit, inflammatione tamen ad intimiores tunicas non se penetrante.

In interiore autem ejus parte, prope lævum orificium, plures insulæ rubræ conspiciebantur. Pylorus angustior, & annulo duriore incompleto munitus. Symptomata ventriculo, in hoc homine, propria, potuissent sub larvâ aliorum morborum imponere medentibus, præ visceris latitudine. Pluries ventriculos demonstravi similes.

Hepar totum sub costis reconditum, ut digitis, oculisve, nihil ejus usurpari posset; colore pallido-rufum, & latâ crepidine lividum: livor, dum præscindebatur transversim, mediæ lineæ crassitudinem habebat. Situm autem adeò dextro in latere hepar, ut nihil ejus sinistrum hypochondrium haberet.

Vesicula fellis, ovi gallinacei magnitudine, copiosam, eamque colore aurantiam, bilem continebat; sita autem non pro more, sed ad extremam dextram lobi majoris oram, internè. Quippè pylorus, sub arcu costarum dextrarum situs, orsumque indè duodenum, hunc vesiculæ situm omninò poscebant. Ità ut hæc minime vitiosa degeneratio fuerit, sed conditio situsque naturalis.

Pancreas octo pollices longum, qua-

tuor altum, sed planum, pluribus in locis durius, in medio verò omninò cartilagineum.

Lien naturalis, colore, substantiâ, mole, post ventriculum in latere sinistro absconditus, inferiore suâ parte tribus minimum digitis ab infimâ costarum margine remotus, altiorque; ut clauso abdomine nihil de eo tangi potuisset.

Itaque in hoc homine, sive hic hepatis, splenisque, situs fuerit naturalis, sive in repetitis morbi insultibus genitus, non potuit ex molli hypochondriorum attactu utriusque hujus visceris integritas laudari: cum utrumque vitiosum esse potuisset, modo à nobis, attactu saltem, non indagando.

Renes boni, nisi quod dextro parùm admodum adesset substantiæ dictæ corticalis.

Ollâ cranii prudentissimè resectâ, nulloque liquido exstillante ex plagâ unâ, alterâque duræ matris, à ferrâ fauciata, vidimus duram matrem bonam, polyposum in sinu longitudinali sanguinem, & effusum hinc indè mucosum, ut videbatur, liquidum inter cerebri sulcos: piâ matre verò perscissâ, verè limpidum apparuit. Pia

mater solito plus infarcta sanguine, haud copioso tamen.

In ventriculis utrisque superioribus, in ventriculo tertio, & in quarto, ne guttula quidem aquæ. Nec liquor ullus in basi calvariæ. Plexus choroïdæi crassissimi, & colorati. Substantia cerebri attractu veluti pinguior, & digitis adhærens.

Thoracis utroque in cavo paucula rubella aqua.

Nulla in pericardio aqua; sed fortè unica duntaxat dragma liquidi rubelli, quod an à transciso pericardio? Id enim, in extimâ saltem tunicâ suâ, & in hoc homine, & nuper in puero, vasa rubra nonnulla habere manifestò licuit.

Cor utrumque sic vacuum, ut ne guttulam aut grumum quidem sanguinis in suis habuisse cavis certissimum sit: primo quidem intuitu ad dextræ cordis parietem, inter columnas, sub iisdemque, sanguinem subnigrum videre videbamur; at verò auferre eundem, abluereve conati, convincebamur nihil adesse sanguinis, sed mediam internam hujus thalami partem ex inflammatione jam gangrænosam esse. Grumosus sanguis in sinibus venosis. Per-

scissa utriusque cordis ventriculi substantia hepatici coloris fuit.

Pulmo dexter lobo superiore adhæsit, cohæsiōne membranaceâ, cum pleurâ; ad dorsum verò totâ longitudine. Ambo facie anteriore coloris cinerei, variegati; totâ verò superficie laterali, ac posticâ, præ intensâ rubedine ferè nigricantes.

Cohæsiō dextri pulmonis cum dorso non videbatur omninò fortis esse, cùm facili negotio solveretur: exemptis autem pulmonibus patuit me in hâc cohæsiōne solvendâ ipsam dilacerasse pleuram, utpotè hîc facilè dilacerabilem.

Sed hæc eadem pleura rubebat, sic ut totus thorax internus panno scarlatino succingi videretur. Primo ad spectu pleuram à pulmonum accretorum dilaceratione sanguine maculatam ratus, sanguinem ter quater spongiâ nitidâ abluere satagebam, sed frustra: felicissima enim meningum cerebri injectio nunquàm tot vascula impleta exhibuit, quàm inflammatio in hâc pleurâ, tam quâ costas universas, à summo jugulo, ad infima quæque succingit, quàm quâ Diaphragma.

Ruberrima hæc pleura in cameræ

sinistræ inferiore ac mediâ parte separata apparuit, inque bullas elata, alias pisi magnitudine, alias fabæ, unam digiti dimidii. Suspicabamur primò, ne, dum cor cum pulmone ex thorace solvebamus, aër inter laceratam pleuram, spinamque subintrasset: verùm constiterat, vel antequàm hæc viscera eximeremus, bullas illas jam conspicuas fuisse. Forsitan dum in dextro latere pleuram inscius lacerabam, aër furtim subinsinuavit sese, penetransque sub facilè separabili membranâ bullas illas exhibuit, antequàm viscera eximeremus thoracis. Undè si de re-
 perto ibidem aëre nihil peculiare concludere fas sit; saltem pleura hæc & vasculosissimam esse se, contra eos, qui id negent; & vehementi inflammatione, facillimâque separatione, se admodum vitiatam esse ostendit.

§. III. Industrius Chemicus & Pharmacopæus, annos natus 44. à quadrien-
 nio affligi cœpit levioribus ac breviori-
 bus colicæ pictaviensis paroxysmis; à
 biennio autem sævioribus, crebriori-
 busque; sic ut quovis fermè alterno
 mense duobus, tribusve diebus sævi-
 rent: tandem verò primâ Aprilis hu-
 jus, quem vivimus, anni, paroxysmo

affligi cœpit omnium sævissimo, & demùm funesto, sic tamen ut dolores quandoque pluribus, paucioribusve diebus, vel minuerentur, vel conticescerent; & homo à morbi reliquis eximeretur symptomatibus.

Nihil detexit causarum examen, nisi & vini Austriaci datâ occasione abusum, & emplastrorum, quorum in compositionem plumbum, cerussa minium, aut singula, aut juncta concurrunt, copiosam ac crebram confectionem.

Gravissima omnia fuere hîc symptomata; dolor intolerabilis, prope umbilicum potissimùm, introtractio summa abdominis, alvus ita clausa & introtracta, ut pharmacopæus clyisma immissurus vix podicem invenire penetrareque posset, fæces alvinæ ovillarum similes, inchoansque crurum paralysis. Solus deerat, qui aliis vix deest, vomitus: deerat etiam, quæ multis deest, ischuria; sed aderat ejus loco dysuria. Cùm soluto multum paroxysmo hoc graviore, curam lactis incepisset, vomuit aliquandò idem colostratum, sed sapone veneto multo, & lap. cancr. superavit vomitum. Pervenitque tandem Medicus methodo

ei consimili, quam in prioribus observavi, ad tantam morbi emendationem, ut symptomata omnia multos dies silerent, & ut curru hinc inde exspatiaretur, quo vires pulchrè redibant. Verùm postea flatu hominem miserè cruciarunt, & ferè semper dolorem in epigastrio, & dorso, lumbisque, ac si perforarentur, conquestus est. In consilium vocatus ab ejusdem præstantissimo Medico *Seredi*, suasi emulsiões camphoratas & paregoricas, unâ cum frictionibus, & dolentis dorsifotu anodyno, enematisque quotidianis oleosis, continuaret. Biduoque post vidi illum jam surgentem, obambulantem, flatu commodè expellentem, meliore appetitu somno, alvoque, gaudentem. Tandem verò die 17. Aug. tam benè se omnibus functionibus habuit, ut iter quoddam cum amicis recreandi gratiâ decerneret, ad meridiem lætus mensæ cum aliis accumberet; horâ autem secundâ de rebus domesticis componendis multa confabulatus, non benè, inquit, me habeo; porrigite mihi acetum: dum verò illud quærunt, moritur.

Die 19. Aug. ad secundam pomeridianam sepeliendus erat, nec vel per

horam sepulturam differri, negotia illis in ædibus peragenda, sinebant. Sed hora hæc eadem erat etiam quadragesima octava à morte. Hinc legibus, quantum possibile, satisfactorius non nisi mox ante sepulturam incidi cadaver.

Integumentis incisis ab osse pubis ad usque sternum, cum casu artus superiores moverem, mirabar in humeris, brachiis, manibus, digitisque, viventis similem flexilitatem; vultumque obvelatum revelans, stupebam veluti vivi hominis faciem, minimè pallidam, extenuatamque; oculis tamen turbidis & obfuscatis. Certam autem mortem tum tempus à morte elapsam, tum irritatio incisione facta, tum oculorum conspectus, evidenter docebant. Pluries tale quid contingit in cadaveribus observare; ita, ut haud omnino universalis ea lex sit, secundum quam quosdam scriptores video sic certam mortem determinare, ut rigor cadaveribus proprius adsit; rigiditate nimiâ, nimiâque flacciditate, mortis post se relinquentibus incertitudinem.

Aperto abdomine illicò multum in eo sanguinem effusum offendebamus: intacto tamen eo, ne quid turbaremus,

ad viscerum in situ examen nos accinximus.

Principio nullum omentum adesse visum est, nisi supra unicum colon. Idem tamen evolutum magis, videbatur ad 2. 3. latos digitos posse explari. Confusa nihilominus fuit omnis omenti idea; cum, ut mox patebit, colon intestinum variis suis flexibus ventriculum ad dorsum adplicaret, suoque in situ turbaret sic, ut illa omenti portio, quæ fundo ventriculi adnascitur, distracta omnino difformisque appareret, ac nihil minùs referret, quàm omentum.

Cœcum intestinum ingens, pugni magnitudine dextro ileo incumbibat, jamque colon factum, abibat mox in angustam admodum formam dextrorsum; hinc autem assurgens, amplificabatur in pugni molem, ut Tab. III. docet. In eâ porro suâ amplificatione contingebat saccum cœci, & membrana, fibris fortibus instructa, longaque, cum hoc cœci sacco colligebatur. Facile igitur capitur angustam coli portionem ad Lit. B. compressam omnino imperviamque fuisse, quando cœcum & colon materiâ quâcunque replerentur. Et si quis consideret angu-

stam hanc, & compressam coli portionem, non modo sub cæco intestino, coloque, verùm etiam sub amplissimo mox describendo, & ad Lit. V. U. in Tab. III. repræsentato, duodeni intestini sacco, inventam fuisse, hanc ejus compressionem eo majorem intelliger. Debui autem hanc eandem portionem veluti supra duodenum delineare, ut qualis fuerit, appareret.

Porro amplificatum hoc intestinum colon adscendebat ad marginem sinistrarum costarum ante hepar, nec altius conscendens in transversum se flexit; medium verò epigastrium transgressum, adscendit obliquè sursum, idque ad costam quartam usque, numero à superiore costâ ducto, in ipsum usque costæ arcum. Hic verò loci flexit se, & obliquè, versus medium epigastrium, sub priore ejus adscendente parte decurrens, assurgebat, jamque ab illâ compressione liberum abibat in dilatatum admodum, attenuatumque, ac vix ligamentosis fibris donatum, tubum; & sub colo, obliquè sursum abscedente, se subducens, cursum suum consuetum in latere sinistro versus os ileum instituebat. Hoc verò in itinere primo in præ-

tenuem canalem, qui ad Lit. L. punctulis notatur, vix pennâ asferinâ amplio-rem, abibat: indè verò mox in amplum sesquipollicis antrum se expandens, alteram formabat coarctationem, minimo digito non crassio-rem, pedis præter propter longitudine; donec sinistro in ileo flexisset sese, formaretque iterùm dilatatum quemdam saccum; ter autem adhuc affectans ralem & amplificationem, & coarctationem, in rectum tandem abibat.

Sed ab interno lateræ primæ coli amplificationis, & supra ejusdem coli coarctationem, & compressionem ad Lit. L... notatam, saccus deprehendebatur globosus admodum, ac vehementer dilatatus. Saccus hic conjungebatur expansione membranaceâ cum primâ coli amplificatione, & arctè connatus erat ad mesenterii ferè centrum in lumborum summitate. Expansione autem membranæ istâ prudenter solutâ, patuit saccum hunc ipsum intestinum duodenum esse, ad sex transversos digitos dilatatum, moxque abiturum in jejunum. Pylorum tunc, & dextram ventriculi partem; duodenum spontè monstrabat.

Ventriculus post degenerascentem

coli fabricam sinistrâ sui parte latebat, dextrâ verò deprimebatur ab hepate, & à colo sic, ut sub transversâ coli parte descenderet, indeque emergens pylorum formaret. Tab. III. Lit. T.

Qui hanc anatomen non vidit, ægrè capiet pylorum tam infernè reperiri, duodenum indè per sex latos digitos deorsùm petere, & in expositum mox antrum, in eâdem altitudine cum primâ coli amplificatione, abire: quippè solita abdominis capacitas haud benè videbitur ipsi tot admittere dimensiones.

Hunc autem rogo quàm altum, longumve, hoc abdomen fuerit, attentè considerare velit. Colon enim tum amplitudine, tum longitudine, enormiter auctum, diaphragma in altum vehementer protruserat, ut id non in arcu costarum tantummodò, verùm etiam antè in expositam antè adscenderet altitudinem. Quin & idem colon, ab arcu costarum sinistrarum, ad duos digitos latos in dextram epigastrii partem reflexum, indeque assurgendo se convertens in latus lævum, hepar valdè compressisse, unâque cum diaphragmate sursum trusisse; eâdemque de causâ mucrona-

tam cartilaginem in anteriora admodum incurvari debuisse; evidens est.

His ordine examinatis, licebat demùm in causam inquirere, quæ eam nobis effusi cruoris copiam exhibebat, ut facilè omnem ferè vitalem cruorem, sive grumosum ad superficiem & latera molis intestinalis, sive coagulatum versus lumbos, hæere existimarem. Diù prudenterque cuncta rimati, deteximus tandem ingentem in venâ cavâ, mox sub diaphragmate hiatum; ex quo dum venam cavam premebamus, paucus in eadem residuus sanguis exprimebatur: digitus postmodum in corde dextro inductus in cavam, per idem foramen, seu hiatum, suo apice prodibat.

Sed quid hanc venam dilaceraverat? Cùm hæc adeo firmiter cohæreat postico hepatis magnarum venarum ope; cumque id ipsum hepar expositis de causis in altum fuerit vehementer elatum; eoque magis, quo colou ab origine suâ, usque ad suam primam coarctationem, copiosioribus sæcibus, ac flatibus turgeret; facilè intelligimus venam cavam, loco fermè immobili hærentem, continuatâ illâ violentâ jecoris protrusione in altum,

sensim extendi, elongari, debilitari, extenuarique debuisse, & tandem omninò dilacerari, subitamque, effuso vitali cruore, mortem inferre.

Cor externum pingue valdè: internum utroque cavo vacuum. Liberi pulmones: sinister ad dorsum tantum nexus.

Cranii aperturam instans mox sepultura vetabat.

§. IV. *Eva W.* annorum 60. vidua hominis, cujus historiam §. II. dedi, quamque unâ cum marito colicâ pictonum nuperrimè affligi cœptam innui, domi suæ hoc morbo tam graviter ægrotavit, ut illi, veluti morti proximæ, omnia sacra administrarentur. Hæc tandem 19. Julii gestatorio in nosocomium illata, hanc nobis anamnesin fecit.

Variolas & morbillos in infantiam perpeffa, adolescentiam suam sana transegit; maturiùs gayisa, maturiùsque privata suis, omni cæterum notâ bonis, catameniis. Bis nupsit, primo matrimonio geminâ beata prole, altero nullâ. Elapsis 15. abhinc annis febre intermittente, spatio ferè trimestri, in Hungariâ laboravit. Nulla cæterum incommoda patiebatur, nisi quæ

adventanti adscriberet senectuti, vires quippè minores, artuum tremores vagos cephalæam.

Duodecim ultimos annos familiam honestiùs sustentasse se asserit, ossa ovilia sicca cremando, redigendoque in pollinem, quo vasis, vestimentisque argenteis, priscum nitorem reddere solent.

Hyeme autem elapsâ cœpit marito in plumbo terendo auxilio esse, brevi autem exindè colicos experiri dolores & miram quamdam ventriculi, ut ait, vacuitatem. Haustu spiritûs vini, nec non externâ cum eodem factâ frictione, obvolvendoque abdomen pannis laneis fumo cumini imbutis, atque regulis calefactis, subvenire his incommodis sæpè solebat. Alvum segnem, durisque & exiguis scybalis refertam, reddere consuevit.

Quo tempore ultima mariti defuncti recidiva incœpit, quatuordecim circiter abhinc elapsis diebus, cœpit & ægrotare ipsa, deperdito appetitu, debilitate majore, ventre dolente, alvo tardissimâ. Eo 14. dierum spatio bis sibi injectum oleosum clyisma, absque ullo effectû; fuitque vena, Medico jubente, secta. Quæ dum seca-

batur, clysmata prodierunt sine ullis
 fæcibus, meraca. Paucus fuit, tempo-
 re illo toto, somnus. Lecto verò nec-
 dum sese addixerat. Die verò 12. Ju-
 lii enarratis symptomatibus jam mul-
 to auctioribus, brachii venam sibi tun-
 di curat, auctoque postmodum morbo
 cubare coacta est. Accessit tunc vo-
 mitus, clausa alvus, stranguria, icte-
 rus, venter introtractus, durusque sic,
 ut mulier asseveret, suis sese digitis
 percepisse intestina sua, veluti toti-
 dem funes, contracta atque tensa in
 ventre esse: dolore interim omnium
 maximo perseverante in hypochon-
 drio dextro. Arcessitus tunc Medicus
 pilulas 20. præscripsit, duabus sumen-
 das dosibus, undè alvum non ha-
 buit, sed vomuit. Die 17. mensis
 absque ullo effectu sennæ infusum
 bibit.

Hoc deplorando in statu, die 19.
 Julii ad nos, ut monui, ducta est, bis
 in viâ animo languens, Debilis admo-
 dum erat, grave caput, & obtusè
 dolens; venter ponderosus, & in hy-
 pochondrio sinistro potissimùm dolens,
 magisque ad attractum; lingua humi-
 da partim albaque, partim crustâ cras-
 siore & fuscâ obsita. Icterus valdè

flavus. Singultus septies, octies, repetens; quem singulâ semi-horâ, horæ quadrante, iterantem, toto morbi tempore, habuerat. Urina rara, ac paucissima, & stranguriosa; defectu non excretionis, sed, quod pejus, secretionis, quemadmodum immissus catheter docuit. Profectò ne maritum presso pede sequeretur, magnus metus adfuit.

Pulsus blandiri potuisset, quod cæteris signis pravis non conveniret; sed bono cum pulsu, modicè tantum celeri, perierat maritus. Blandiri potuisset & alvus, ab admotis medicamentis liquida, morigera continuè; venterque non ultrâ durus, introtractusque, verùm mollis omninò & naturalis: sed cum alvo bonâ ac facili, cum excrementis consistentiæ pulmenti, cum ventre præterea molli ac naturali, convulsiones sustulerant maritum. Attamen, quid hîc sub divinis auspiciis ars medica valeret, experiendum erat.

Quamdiù in nosocomio erat, venter quamvis externo habitu, tactuque naturalis, perpetuè tamen plùs minùs doluit, ultimos dies paucos si exceperis. Lingua semper fusca fuit. Icteri-

cus cutis color perseveravit. Urinæ, quo momento mingebantur, semper ita fuscæ erant, ut è longinquo adspicienti subnigræ viderentur.

Quin & morigera tunc alvus mox iterum, dum nosocomio excepta erat, sistebatur, ut toties in his morbis fit. Undè aquæ laxat. vienn. unc. iij. ipsi quovis tæ horio dabantur; quas cum vomitu redderet, multùmque indè debilitaretur, secutus sum *Hippocratis* consilium, jubentis libro *de locis in homine Foës. pag. 419.* si vomitu affectus, debilis à vomitu fuerit, *ὕπνου φάρμακον*, somniferum remedium, exhibere: id quod postea *Sydenhamo* lex perpetua fuit, post omnem ferè sursum, deorsùmque, institutam evacuationem. Sedato vomitu, ejusdem *Sydenhami* in curâ ilei morbi monitu, repetivi dosin laxantis, idque alternatim toties, donec à purgante alvus probè moveretur. Clysmata emollientia, & oleosa, interea lubricabant caprinis similia excrementa. Ventrem autem ad facilem alvum, leniendosque dolores, cataplasmata disponebant. Jus autem carnis, sive purum, sive cum oleo amygdalino mistum, parvâ ac repetitâ frequentet copiâ,

alimento fuit. Emplastrum de labdano cum granis opii duodecim, toridemque camphoræ, ventriculi regioni, quo vomitus citiùs compesceretur, admotum fuit. Emulsa sitim extinxerunt.

Hisce omnibus auxiliis tanta post triduum animadversa emendatio est, ut paroxysmus solutus omnino videretur. Metum tamen nobis incutiebat crescens in diem cum debilitas corporis, tum immanis tenuium excrementorum fœtor; testes utique ambo, aut prodromi saltem, gangrænæ. Quapropter à 22. Julii ad 3. Augusti, unciam pulveris corticis peruviani quotidie sumsit, deindè per aliquot dies ejusdem corticis dragmas sex.

Morositas demùm ægræ corticem omninò respicientis, nausææ perpetuæ & maximè alvus jam pultis instar, & naturalis fœtoris, usui corticis supersedere suadebant; & tentatis nonnullis, quæ gluten, quod copiosum cum alvo, vomituque prodibat, incidere, eliminarentque, tandem sequens formula adeo profuit, ut & diu continuaverit eandem, & aliâ ultra non indiguerit.

℞. Sap. Venet.

Gumm. amm.

Terræ fol. tart.

Massæ pil. Ruffi ana dr. j.

Balsam. peruv. q. s.

M. f. pil. gr. iv. quarum omni tri-
horio tres sumsit.

Paulatim exindè icterus & sym-
ptomata morbi disparuerunt, & som-
nus, appetitus, respiratio, alvus,
nitida lingua, urina vix ultrà fusca,
nisi diù steteret, futuram propediem
sanitatem augurabantur. Ipsaque mu-
lier die 19. Aug. nosocomio egressa
est, me invito, frustrâque hortante,
ut potiùs per unam, alteramve sep-
timanam suam obfirmaret sanitatem,
ne domi, bono regimine carens, re-
cidivam pateretur.

§. V. Famulum aulicum colica Pi-
ctonum, cum alvo pertinacissimè clau-
sâ, vomituque non compescendo,
anno 1763. Corripuerat, & ileus mor-
bus tunc audiens, ut talis curata erat.
Anno 1764. adorta eundem secundo
est. In tertiam septimanam æger pe-
riculoso cum morbo luctatus, me vo-
ca. Enemata oleosa frequenter, pur-
gantia, & opiata, alternatim data,
epithemata & cataplasmata, quæ ven-

trem integrum, universosque lumbos, involverent, emplastrum opiatum ad ventriculi regionem, dataque in potum emulsa; hominem intra octiduum, citra paralyfin, reddidere sanitati: cura postmodum religiosè habita, ut in cunctis ab hoc morbo resurgentibus habenda est, ut quopiam remedio, v. g. casûs prioris pilulis, alvus perpetuò libera servetur, ne malum citò recrudescat; & ut plurimo lactis usu exsuccæ partes renutrientur, & rigidæ humectentur.

§. VI. Adam G. annorum 18. patre tinctorum genitus, etiam à sexennio tinctoriæ arti addictus, pigmentorum cum plumbo confectioni sæpè assistens, sanus hucusque, nec multis ab annis lecto addictus, nisi ob crus ante triennium ab equo calcitrante commotum; cœpit tandem elapso abhinc anni spatio crudeli hoc morbo affligi, tertioque obstinatæ alvi die, ex datis sibi à Chirurgo militari pilulis quatuor, vehementer sursum deorsumque purgatus est; exindè autem dextræ manûs extensorum musculorum paralyfis, deindè & humeri, cum crescente in diem hujus artûs marcore secuta est. Interea temporis

levis aliquando recidiva adfuit, sensimque brachium sinistrum eodem, quo dextrum, malo affici cœpit. Quindecies Thermis Badensibus citra levamen usus est. Quin & hydropis minæ, qui morbus quandoque colicam hanc excipit, illum sex abhinc septimanis elapsis tenuerant, dolentibus, tumentibusque lumbis, carpo utroque, utroque genu; hunc tamen tumorem pepulerunt frictiones assiduæ.

Die 23. Nov. nosocomium intrauit, manu utrâque suo de carpo pendulâ, carne singuli brachii flaccidiorè, præsertim dextri. Urinæ ejus sæpè habuerunt pelliculam splendentem, splendentemque in fundo materiem. Virtus electrica in coronâ multorum simili morbo laborantium, principio ictibus quinque, dein auctis sensim ad 100 numerum, adplicata; pilulæ duæ ex saponis veneti unc. j. gum. amm. massæ pil. Ruffi ana dr. ij. paratæ, omni bihorio sumtæ; frictio bis die cum pannis laneis, fumo aromatico imbutis, adhibita ad spinam colli, dorsi, lumborum, ad ventrem, artusque supernos, juvenem hunc ita restituit, ut 12. Dec. lares paternos repeteret, reversus tamen primùm

quotidie, dein aliquoties adhuc, ad machinam electricam. Paralysis sic fugata omnis est.

Calor quotidie bis thermometro exploratus, passim 100. graduum fuit, adeoque calorem naturalem 3. aut 4. gradibus superavit.

§. VII. Joannes V... annum vitæ 42. agens, in longis itineribus olim multus, postremis annis ferè sedentarius, cephalææ à juvene obnoxius, cætera semper sanus fuit. Jam à 15. annis cephalæam, quotiescumque se adoriebatur (adoriebatur autem frequenter) frigidis crurum balneis se fugasse narrat. Consuetudinem venam secandi, corpusque purgandi, nunquam habuit, nunquam fuit hæmorrhoidarius, nunquam podagricus, scorbuticus, rheumaticus, nephriticus, nec, ut asserit, lue venereâ affectus: gonorrhœam in juventute unicam passus, ab eâque lentè curatus.

Finiente anno 1763. inter aptandos pedibus calceos tussi subitâ correptus, dolorem validum ad ilium dextrum experiebatur, quem cataplasma continuo adhibitum spatio octidui fugavit. Hyeme adultiore corpus cœptum est languescere, imminui appetitus,

alvus fieri segnis. Lagenam vini Burgundiaci, (adulterati forsitan) quotidie tunc, idque longo tempore, solebat ad vespervas bibere, ut corpus suum, quod alimentis nutrire prostratus vetabat appetitus, hoc vino roboraret.

Languore in Maium mensem sensim crescente, subito, eoque vehementi dolore ventris, duobus, tribusve pollicibus infra umbilicum, dextrorsum, tum & crurum gravitate amborum, ignarus à quâ causâ, corripitur. Subsequitur febris quotidiana, à cortice peruviaño, per integros 12. dies, præmissis præmittendis, dato, vix mitigata.

Urinam suam inspexerat nunquam; jam verò in febre illam asservare à Medico jussus, & rubram esse vidit, & arenosam: idemque cum sæpius ipse, tum deindè in nosocomio nos observavimus. Nunquam tamen in eadem reddendâ doluit, aut incommodè habuit; tantùm experitur eam à copiosiore sabulo tardiolem, & mictum arenosum, prægressâ urinâ pallidiorè, prælagire noyit.

Mene Junio iteratò in ventre dolens, evomuit purgantia, & vomitu
dein

dein continuò, ac febre laboravit. Vena tunc tusa est. Triduo post venæ sectionem tertius, isque omnium ferocissimus, colicæ pictaviensis paroxysmus eumprehendit, cum manifestâ dolentis in ventre plagæ pulsatione, cum crurum gravitate, cum articulorum genu, & malleoli, dolore. Eodemque tempore artus superiores graves facti, dolentesque, à cubitu autem ad extremos usque digitos paralytici, cum deltoïdum emarcescentiâ, & tantâ omnium musculorum humeri, ac brachii utriusque flacciditate, ut nullo modo carnem, sed mollem potiùs pulpam, referrent.

Elapsis indè diebus novem, cruribus iterum potuit integris uti, brachiis neutiquam; sanitate corporis sensim redeunte. Præstantissimi Medici multa interna, externaque auxilia, ipsi admoverunt, eorumque consilio thermas *badenses* adivit; quorum usu principio levari visus, brevi pejorari cœpit, icteroque corripit, quem secum, licet debiliorem, in nosocomium tulit. Ex eo tempore, qui nullus fuerat apperitus, aliquoties, ac veluti per saltus, ivit, rediitque, & quinquies parvum calculum cum uri-

nâ, citra vel minimum dolorem, minxit.

Die 5. Nov. intulerunt hominem in nosocomium meum. Morbus manifesto colica pictonum erat; nephritis calculosa alius morbus nihil cum colicâ illâ commune habebat. Indicabatur colicæ ablatio, mente ad nephritidem attentâ, utrum hæc sub curâ illius mitigaretur, an verò curam sui peculiarem posceret.

Indicata hîc eadem erant, quæ prioribus ægris contulerant, eaque etiam in hoc homine adhibita tanti fuere usûs, ut symptomata nephritica ferè omninò conticuerint, & ut colica pictonum cum suâ paralyâ ferè evanuerit. Ergo nec nephritico machina electrica obfuit; quandoquidem usque ad 17. Junii, quo die nosocomio exivit, vix minimam perceperit nephritidis calculosæ admonitionem; quamvis à principio ad finem usque, spatio scilicet octo ferè mensium, paucos dies si exceperis, ad machinam fuerit adnotus. Cæterum ad paralyâ vis electrica optimè conduxit, unâ cum frictione cum pannis laneis, aromatico fumo penetratis, bis die factâ, corporis quidem universi, potissimum

verò spinæ vertebrarum totius, & ventris. Profuit ad colicæ reliquias, ejusdemque aliquot rariores levioresque recidivas, panis comestus cum copioso nostro recenti, insulsoque butyro, jentaculi more semper, nonnunquam & eo merendarum, assumto.

Porrò has leviores, quas dixi, recidivas, animadvertimus semper cum alvo retardante, & parvis, durisque scybalis refertâ, contigisse: eodemque tempore conquerebatur lumborum, crurumque dolores, & præsertim dolorem quemdam plus, minusve acutum, nonnunquam molestum, modo & anxium, in hypogastrio dextro, versus inguen, cristam ilei, & lumbi dextri principium. Ex hoc dolore præsa-gire solebat colicæ pictonicæ recidivam: & dum colica hæc, à datis remediis, per alvum scybalosam solvenda esset, experiebatur dicto mox loco, ac si obstaculum quoddam impetuoso sibilo reseraretur. An fabricæ intestinalis degeneratio quædam in hoc homine, ut semper in se gerat causam morbi præægumenam? an verò ex iis est, quibus intestinum, soluto paroxysmo, non ultra contractum manet?

Cùm jam dudum esset à paroxysmo liber, cœpit ad vires restaurandas, ac paralyfin efficacius emendandam, in conservâ menthæ unciam mediam peruviani corticis quotidie sumere, cui deindè dragma addebatur ferri limaturæ.

Mense Junio ineunte, cum gluten primarum viarum abundaret, optimo cum effectu sumsit quovis trihorio pilulas quatuor, singulas granorum quatuor, compositas ex dr. iij. sap. venet. & dr. j. gummi styracis calamitæ, tartari vitriolati, massæ pilul. Ruffi. Contulit etiam dubio procul ad restaurandum brachiorum, manuum, digitorumque motum, ferræ ad ligna molliora dividenda usus, quo bis die tum ille, tum alii cum illo paralytici, primo lenissimè, tandem strenuè, sese debuerunt exercere, ubi remediis prioribus motum quemdam paralyticæ partes recuperaverant. Thermometrum notavit ejus calorem paulo majorem naturali.

Exivit itaque die 17. Junii ex nosocomio, de restitutâ valetudine lætus, robustus, torosus, carne brachiorum, ac humerorum firmâ gaudens, motum brachiorum exercens expeditissimè,

in extendendâ duntaxat manu nonnihil difficultatis ad carpum expertus. Tubercula exigua, mobilia, manuum dorso adhuc aliquatenùs infidebant.

Furor tunc Viennenses, præprimis Nobiles, invaserat, ut ad morbos quoscunque sive curandos, sive averruncandos, affatim haurirent aquam, quam ecclesiasticus quispiam agyrta, cum croco metallorum, & borace Venetorum, uti postea rescivimus, paraverat. Nobilium multorum exemplo insaniente tandem & plebeculâ, homo noster quoque usus hâc aquâ est. Audio eum Augusto mense malè admodum se indè habere; quemadmodum multi alii vel pessimè se ab hâc aquâ habuerunt, vel jam reverendi agyrtae manibus perierunt.

§. VIII. Monachus Linzensis 42. annorum, convenit me die 16. Julii proximè elapsi, qui ante elapsum abhinc triennium, ignarus, ut ait, à quâ causâ, in colicam hanc inciderat, alvo nonnisi post diem quartum moveri cœpta; iterùmque ante annum: utràque autem vice absque ullo pravo symptomate à paroxysmo superstite. Tertium autem paroxysmum adultâ

294 RATIONIS MEDENDI

æstate anni 1764. priori, alteroque, multo graviolem; perpeffus erat. In nullo horum paroxyfmorum dysuria, vel ifchuria affuerat. Mitefcenle ultimo infultu, juffus erat uti Danubii balneo tepido: quorum fub ufu advertebat artus fuperiores nonnunquam convelli, fierique paralyticos. Emenatio porro paralyfeos, cum fe mihi primùm exhiberet, talis erat, ut hæc folas manus, æquè in flexoribus, quam in extenforibus, perfectè occuparet.

Præfcripsi ipfi hæc remedia.

℞. Sap. ven. dr. vj.

Gum. ftyracis dr. j. ℞.

Caftorei dr. ℞.

Terr. fol. tart.

Maſſ. Pil. Ruſſi ana dr. j.

Tereb. q. s. ut f. pil. gr. IV.

&

℞. Tinct. myrr. fuccin ana dr. vj.

Olei ſtill. Menthæ.

Pulegii.

Rutæ.

Carvi, ana. gtt. ij.

Redigantur cum iij. dragmis facchari albi in elæofacharum, cui adde.

Syrupi Menthæ unc. j.

Aquæ rutæ & rorismarini ana unc. vj. Ut quovis trihorio sumeret pilulas tres cum unciâ misturæ.

Dein frictio ipsi adhibita est bis die ad spinam vertebrarum universam, ad humeros, ad brachia, manus ventremque, cum panis laneis imbutis fumo parato ex mastiches, succini flavi, gummi styracis ana part. j. & baccarum juniperi partibus tribus.

Ab ipso autem die, quo his medicamentis uti inchoavit, simul quoque ictus electricos expertus est, principio tres quotidie, sensim ad 50. auctos.

Octiduo ab inchoatâ curâ elapso, digitorum cœpit edere motum: elapsis tribus septimanis, manum cœpit bellè claudere & aperire, extendereque carpum, & digitos. Semel contigit, ut & appetitu destitueretur, & doloris antiqui perciperet admonitionem: unciæ autem quinque aquæ laxativæ viennensis hæc incommoda unico die abstulerunt. Cœpitque brevi post scribere posse. Tunc aliorum suasu voluit thermas adire badenses. Equidem necdum curatos his thermis colicâ pictonum affectos videram: frustra enim ægri §. 1. 2. 6. & 7. ii. usi fuerant: at verò, cùm hi curam debitam non

expertus has thermas adiissent, hic verò curam probe expertus esset, pertinax obistere nolui, visurus num sic saltem conferret? Adiit itaque ad thermas, iisque mensis spatio usus, rediit ferè integrè curatus. Gratias mihi acturus tandem accessit, meque hortante spondit, se cum interna remedia, tum frictiones, semianni spatio *Linzii* continuaturum.

§. IX. Adamus D. figulus, à XV. abhinc annis primum colicæ pictonum paroxysmum expertus est, eumque adhuc ter postea spatio VII. annorum. Hoc elapso incidit in quintum, qui vehementissimus, paralytin brachiorum post se reliquit pertinacem. Tandem & hanc iteratis purgantibus, aliisque remediis, eoque superavit, ut insequente septennio laborem suum utcumque potuerit prosequi. At verò mense Septembri 1764. paroxysmo valido correptus, brachiorum amisit motum. Undè 15. Martii 1765. ad machinam nostram accessit, triumque mensium spatio ejus virtute, ut & frictione, ac pilulis sap. ven. & gum. amm. cum infuso rorismarini, suis iterùm laboribus aptus factus est.

CAPUT II.

PATHOLOGICA PRIORUM
ANACEPHALÆOSIS.

§. I. *Ex novem nostris agris colicâ hâc afflictis, septem eam à plumbo habuerunt. Estque causa frequens: 1°. quia tot sunt hujus metalli fossores, 2°. tot, qui eo utuntur artifices, 3°. tot pharmacopæi, qui cum plumbo emplastra parant. 4°. Quia vina saturninis adulterantur. 5°. Quia saturninorum usus multiplex in arthritide, in gonorrhœâ, pollutione, phtisi, hæmoptoë, diarrhœâ, sudore nimio. Ratio, cur saturnina plus deglutita noceant, quàm inspirata?* §. II. *Prognosis colicæ pîctonum ex ipsâ naturâ causæ suæ proximæ incerta esse demonstratur. Ignoramus an prava conformatio partium, quam morbus genuit, invincibilis jam sit, ut sæpè est; an vincibilis? Cæcum, colon, rectum, ileum, duodenum, malè conformari in hoc morbo, anatome docet. Cur ovillorum instar excrementa? & cur qui curati talia*

excernunt, supponatur invincibilem
 eousque habere malam coli conforma-
 tionem, adeoque morbi remotam cau-
 sam? Tumorum in metacarpo diagno-
 sis incerta. Nonnulla in quorundam
 jaētantiā. §. III. Morbi symptoma-
 tum miranda varietas. Paralysis &
 in morbi principio, & indecursu, &
 in fine, imò eodem diu curato, in-
 vadit, nec ipsa in singulis eadem, nec
 critica: eademque omnino affirmanda,
 ac negando de ictero, ischuriā, hy-
 drope, aphoniā, amaurosi, in hoc
 morbo observatis. Plura phenomena
 morbi inexplicabilia. §. IV. Post
 opium, & purgantia, opus oleosa
 absolvunt. §. V. Electricitatis in pa-
 ralyfi, ab hoc morbo superstite curanda,
 laudes eximia. Proficua tamen magis
 illam cum, vel sine, ceteris auxiliis
 artis. Non omnes quidem curat; sed
 id neque prestantissima artis auxilia
 prestant. Nec laudi ejus deperit quid,
 si vel nonnulli ultimam electricitatis
 potentiam tristi eventu temerariè, ca-
 suve, experti sint; vel si alii majores
 ipsi, quàm possideat, vires adscripse-
 rint. Et si homo post admotam vim
 electricam moreretur, hac ideò non
 magis vituperanda esset, quàm aut

vena sectio, aut remedium purgans, diaphoreticum, paregoricum, emolliens, refrigerans, vituperendum foret, si homo post tale quid assumptum, fato suo occumberet. §. VI. Necessitas anatomes ad dignoscendas morborum causas. §. VII. Problema circa effectus arsenici.

§. I. **D**EDI, priore capite, numero novem hominum, colicâ pictavenfi afflictorum, historiam, quorum tres curati quidem visi sunt, & nihilominus perierunt; sex verò hucusque apparent curati. Addidique trium ipsorum, qui perierint, exactam anato-
men. Facile quisque cernit, hæc omnia nobis multam suppeditare differendi copiam. Ordine progressurus, examinabo primum quænam potissimum causa dirum hunc morbum, in horum singulis, genuerit.

Plumbum accusavit cap. I. §. I. pictor; §. II. tinctor; §. III. pharmacopæus; §. IV. uxor tinctoris; §. VI. tinctor alter. Etiam Joannes V... §. VII; & figulus §. IX. ex plumbo sibi morbum contraxisse videntur. Quod autem ex novem hominibus septem

morbum suum plumbo debeant, confirmat abundè id, quod olim super hâc colicæ pictonum causâ in *peculiari Tractatu*, & in *part. I. Rat. Med. cap. IX.* & *part. III. cap. II.* fusius disserui: si autem latum, ac crebrum, plumbi apud mortales usum, penitè introspiciamus, causam hujus morbi frequenter etiam plumbo adscribemus, quamvis id ab ægris, medicisve, minùs accusetur.

Est quippe 1°. innumera hominum multitudo, qui nostris in regnis atque provinciis plumbi mineram effodiunt, tractant, igneque transmittunt. Endemicam autem colicam hinc nasci *part. I. & III.* luculento exemplo patuit.

2°. Est quoque ingens opificum numerus, qui saturnina varia parent, commisceantque aliis cum rebus; undè eorum halitibus, seu vaporibus, frequenter exponuntur: quales pictor erat, infector, infectoris uxor, infector alter, & figulus. Cujusmodi & figuli erant, quos sæpiùs ad machinam electricam à paralyti curatos superioribus tomis hujus operis retuli: vasis quippe terreis, amalgamate saturnino incrustandis, operam dant.

3°. Saturnino vapori pharmacopæos frequenter exponi contingit, occupatos scilicet sæpè diù in terendo plumbo, eodemque cum oleis coquendo, ad multas emplastrorum species conficiendas, quarum *viennense dispensatorium* solum tres & viginti numerat. Huic causæ etiam pharmacopæus §. III. suum imputabat infortunium.

4°. Fatalis ars, olim in *Germania* frequens, vina levia, acidaque, plumbi ope gratiora, ac pretiosiora reddendi, prorsum extincta necdum videtur. Quàm frequenter indè hæc colica orta sit, optimus *Boerhaave* in lectionibus suis *de Morbis nervorum*, (quas solers & industrius, vir clarissimus *Van Heems*, ex suis, aliorumque viri immortalis auditorum scriptis, edidit) docuisse, expertusque esse, legitur. Probè novi necdum extinctum hoc artificium esse; adeoque nequeo, quin ex *Actorum Haarlemensium* tomo primo, anno 1754. editio, hic quid interferam, quod fraudem possit detegere.

In his Actis celeberrimus, nec sine reverentiâ unquàm nominandus *Gaubius*, candidè exponit causas, ob quas variè viri clari & eruditi crederent,

à lustris propemodum quinque, colicam pictonum adeò apud suos populares invaluisse: quarum causarum majorem minoremve valorem in præsentiarum minime moratus, id neutiquam saltem asserit negare se posse, quod vini aut rhenani aut mosellani, facta cum variâ plumbi præparatione adulteratio, multam hùc symbolam contulerit: equidem ejusmodi ægros novisse se, qui quam vis vinis hisce non usi, quamvis sobrii, imò abstemii, in hunc morbum nihiloseciùs incidissent; alios è contrario, qui quamvis ejusmodi vinis essent intemperanter usi, viverent tamen ab eodem morbo immunes: nihilominùs id à nemine inficias iri posse, quod colica pictonica ab ejusmodi vino nascatur: posse se indè testatissima exempla proferre: vina quoque hoc modo adulterata proflare venalia, se propriâ experienciâ nosse. Transit vir celeb. indè ad variorum fucum hunc detegendi conamina, multusque est in demonstrandâ incertitudine, ac vanitate, tentamenti facti cum spiritu salis, cum oleo vitrioli rectificato, cum alkalinis salibus &c. laudatque demùm, approbat, & commendat, *atramentum*

Sympatheticum, sive *liquorem vini probatorium* dictum nonnullis, à *Neumanno* descriptum, cujus en compositionem.

℞. Auripigmenti unc. j.

Calcis vivæ unc. ij. seorsim singulum tere in pulverem, misce, affunde illi in phialâ chemicâ unc. xij. aq. pluvialis puræ: obturato phialæ collo, digere 24. hor. par. calore moderato, phialam quovis bihorio agitando. Refrigeretur, & ubi subsederit, decanta, probè autem obturatâ lagenâ conserva. Qui loco diuturnioris digestionis coctionem dimidiæ horæ præfert, liquorem obtinebit eundem. Si hujus guttulas aliquot aceto plumbi seu lithargyrii affuderis, moxque nigrescat id, & turbetur; liquoris tui præstantiam habes. Necesse porro esse ait lagenam probè obtures, nec crebrò aperias, ne vis debilitetur liquoris: præstare proindè in parvis admodum lagenis conservetur, ne vilescat totum.

Vinum porro exploraturus, instillet aliquot guttulas in purum vitrum vino semi plenum: si vinum mox coloris fiat ex flavo rubri, fusci, nigrescentisve, unâque turbetur; pro majore, minoreve ejusmodi mutatione, major

erit, minorve facta saturno adulteratio; cum vinum minime adulteratum pallidè duntaxat tubetur. Cùm aliquot elapsis abhinc annis butyrum, quod in *Belgio* non quotidie recens, sed magnis in doliis, cum sale asservatum, venale prostat, præ terribilibus mortalitate cari admodum pretii esset, eique cerussam, quo pondus augetur, rustici nonnulli admiscuissent, clarissimus vir liquore suo eidem admisto videbat fuscum id, & subnigrum, ac veluti cœnosum fieri; interea dum liquor idem, butyro non adulterato additus, nullam conciliaret coloris mutationem.

5°. Usus saturninorum internus, turbam hanc colicam affectorum immane quantum possit debeatque augere! Est enim internus horum longè frequentior usus, quam vulgo creditur. Videatur modo quæ *Schroderus* in *Thesauro Pharmacologico* de saccharo saturni, ejusque magisterio, de spiritibus saturni, de nitro saturnino, de sale plumbi volatili, deque variæ ex hoc metallo compositionis tincturis, referat, laudetque. Empiricus apud *Fernelium* cap. 7. de lue venereâ arthriticos saccharo saturni curare se posse

gloriatuſ, arthritico id dedit: ille verò primum in dyſenteriam, poſtmodum in immanem colicam, in alvum obſtructam, in icterum tandem, incidit. Ecquis non horret deteſtandam gonorrhœas quaſcunque plumbo curandi methodum? Antiqua methodus eſt, eamque *Diſpenſatorium Viennense* anno 1729. editum adoptavit, in pilularum ad gonorrhœam compoſitione; doſi quidem parcâ; ſed quam Medici & Chirurgi pro lubitu augent. Vidi formulam eorum compoſitam ex ſacchari ſaturni ſcrup. j. ceruſſæ dr. j. aquæ unc. vj. quâ unicâ miſturâ, cochleatim ſumtâ, homo ab inveteratâ gonorrhœâ liber quidem fuit, ſed brevi poſt diriffima, ac penè lethali colicâ pictonum, unâ cum excrementorum vomitu, miſerrimè conflicta- tuſ eſt, morbiſque illius reliquias triſtiſſimas etiamnum, in tertium annum, experitur, & luget.

Sed & ad alia, quàm ad gonorrhœam, adhibetur. In eodem noſtro *Diſpenſatorio*, pag. 264. ſacchari ſaturni uſuſ internuſ laudatur, quia *refrigerat, & exſiccatur, ſemen extinguit, & venerem flacceſcentem induit*. Præſens in conſilio fui, apud religioſum juve-

nem, quem pollutiones nocturnæ in tabem dorsalem conjicere cœptæ erant audivique Medicum, dum viveret, famosum, saccharum saturni, veluti unicum, quod superesset, remedium, audacter, acriterque propugnantem, & suas admirandas hoc remedio patratas curas vehementer gloriantem. Fugiebat sane virum hunc lugubris (apud *Hoffmannum in Diss. de pass. iliacâ*) historia juvenis, qui, ad sistendas crebriores pollutiones, saturni saccharo usus, alvo corriperetur quatuordecim dies sic obstipatâ, ut ne prodire quidem flatus possent, ac tandem miserrimè periret. Fugiebat, inquam, ipsum hæc historia: sin minus, & si reverâ plumbo suo tot homines à pollutione curasset, vel floccifecit eorumdem ex plumbo natas calamitates; vel has easdem non à plumbo, sed fortuitò, aliundève ortas esse, stultè credidit.

Profectò dum video quantæ auctoritatis apud plurimos Medicos ii commentarii, vel notæ sint, quas in dispensatorio nostro formulis adjectas legimus; dum ipsam multorum praxin intueor; digito fortè causam tango, cur monasteriorum felices incolæ diro

hoc morbo nonnunquam impetantur.

Et quid demum dicam de tincturâ nostri dispensatorii antiphthificâ, quam uncia una & dimidia salis saturni, uncia una vitrioli martis, dragma una terræ fol. tart. cum spiritûs vini & aceti ana librâ, dimidiâ, componunt? Utique si legant medicaltri in notâ ad hanc tincturam: *Eam sperato cum successu adhiberi, in phthisi, hæmoptysi, diarrhæâ & consimilibus affectibus, ut & in sudore nimio; colicam pictonum profectò vehementer propagare debent, cum hisce mox recensitis morbis turba hominum innumerabilis laboret.*

Antequam hunc articulum relinquam, respondebo quæstioni, quam in scriptis proponi video, cur nempe halitus seu vapor plumbi vias primas afficiat, non verò pulmonem? Dico ipsos etiam pulmones indè affectos multis exemplis probari. Quid enim aliud docet vox in multis meorum perpetuò rauca? quid in aliis aphonia? quid tussis, glutinisque frequens excretio, aliud docent, quam haud inculpatè inspirari venenum? Fatendum tamen est, idem nocere potentiùs, dum cum salivâ deglutitum,

acido fortè primarum viarum, eodemque cibi potûsque more ingesto, solvitur, & tunc potissimum constringendo solida, fluidaque inspissando, nervos præterea incomprehensibili modo afficiendo, hunc morbum generat.

§. II. Prognosin incertam esse, anatomicæ docet. Licet enim multi integrè curentur, nemo tamen, cessante penitùs paroxysmo, itâ morbum sublatum esse affirmare potest, ut ea non sit facta partium depravatio, quæ causam morbi prægumenam, eamque petennem, faciat. Revocemus nobis in mentem causam morbi proximam! Compressionem scilicet intestinorum internam, & externam, qua & suo in cavo vehementer arctentur, & validissimo musculorum abdominalium *tetano* arctissimè inter sese compri-mantur; interea dum anti peristalticus motus cuncta sursùm pellat sic, ut medicamenta, ut alimenta, ut gluten, bilis, succus pancreaticus, antericus, gastricus, imò nonnunquam ipsa excrementa, ore reddantur. Hoc ultimum si contingat, vel in ipso ileo intestino stercora generari, haud liquida modò, sed & compacta, quod pluries in nosocomio demonstravi, concludimus;

fin minùs , tunc *Bauhini* valvulæ vim superatam esse; quod salvâ quidem vitâ tòlerari ab homine posse, periculosum tamen esse, prioribus hujus operis partibus evici.

Jam non unum, sed omnia intestina posse in hoc morbo depravari, & formâ suâ degenerare; abundè docuere cadavera. Vidimus enormem duodeni degenerationem, in alio ilei, in omnibus coli, in multis cœci, in uno etiam intestini recti. In degeneri hac fabricâ animadvertimus amplificatio- nes, & coarctationes miras, in eodem intestino, undè contenta in eorum cavo mirè retardentur oportet, colicamque resuscitent: quin & in eâdem coli contractâ parte ligamenta peculiariter sic contrahi, ut intestinum cellulas quasdam formet, in quibus moram trahentes fæces; demùm non prodeant, nisi ovis, aut caprarum similes.

Hunc nunc tetanum, hanc intestinorum contractionem, novimus posse penitus solvi, ut curati ab hoc morbo, in eundem recidant nunquàm, ni novam ponant ejusdem causam. Sed novimus quoque manere quandoque perpetuò has contractiones,

tetani in modum, in vitâ hominum; à morte autem vel solvi, ut aliis in tetanis vidimus, & ut in tinctore §. II. cap. I. patuit; vel pertinaciter permanere, ut aliàs biduo, triduoque à morte, plus semel observavimus: tandem novimus non modo tetani perseverantis more intestina contracta manere, verùm etiam mutatione naturalis fabricæ suæ, in ligamentosam cartilagineamque naturam, nullâ amplius arte mutabilem, degenerare; quemadmodum in pictore §. I. & pharmacopæo §. III.

Manifestum indè fit eos, qui postquam ab hoc morbo curati sint, crebròque in colicos dolores leviores incidentes, parvos ejusmodi globulos fæcales deponant, nos aut de perseverante, aut de facile redintegrante coli intestini contractione, cum certiores reddere, tum in prognosi cautos; hos verò quibus, consequentibus deindè annis, naturalem maximè in modum, fæces alvinæ figuratæ deponantur, spem dare maximam fore ut talis causa præcognita superstes in illis non sit.

At verò quid in dorso manuum, ante carpum, tubercula illa ad præ-

gnosin? id mihi ab annis propemodum triginta constitit, ut, licet dentur, qui citra hunc morbum confimilia tubercula gerant, attamen illa cunctis, quos colica hæc affligit, oboriantur, recedivamque, ni cum paroxysmo dispareant, minentur. Cum sedem habeant immobilem, mobilemve, prout vel in cellulositate, vel in vaginâ unius extensorum digitorum tendinis, vel in periosteo, ipsove ossis in corpore locentur; certum est mobilitatem præstare præ immobilitate, præstare quoque si post paroxysmum sensim dispareant, quàm si perseverent. Dixi *si sensim dispareant*: observatio enim à clarissimo *Massuet* in *Rat. Med. part. III. cap. II* communicata, subitum tuberculorum recessum funestissimum esse probavit. Sed quam ista habent cum morbo relationem? Cur omnibus colicâ pictonum laborantibus, saltem quos ego vidi numerosos, hæc adsunt? Et cur non eâdem in omnibus sede? An diuturna mora eam contrahat eorundem materia malignitatem, ut subitò resorpta interimat hominem?

Si nostram prognosin observata indubitata, tot ac tanta, difficilem in-

certamque reddant, quid demùm de eorum assertione cogitandum, qui drasticiis suis remediis hunc morbum se sic curare gloriantur, ut spatio 23. annorum, ex 1200. ægris paulò tantum plus, quàm 20. scilicet ex quinquaginta vix unus, perierint? Suspicor vel morbum, multis phænomenis consimilem, pro colicâ pictonum tractatum esse; vel paroxysmo in hominibus robustioribus methodo illâ sublato, postliminio verò redeunte, ægros, priori methodo diffusos, aliis se curandos tradidisse; horum autem periisse complures, quorum calculum Medici priores inire, adeoque mortuorum ab hoc morbo numerum determinare, non potuerint.

§. III. Mirè variant morbi symptomata. Convelluntur multi, undè colica convulsiva auctoribus quibusdam audit: & si tetanum ventris, cum umbilici, podicisque introtractione, ut commune morbi symptoma; consideremus, profectò morbus ad convulsivos referri facilè potest, licèt convulsiones alternæ non adessent: Plures autem hoc ultimum convulsionis genus non experiuntur. Paralysis, ut ex enarratis historiis patet, nonnullis non
adfuit

adfuit primo, altero, imò ne sexto quidem paroxyfmo, adfuit demùm feptimo, ferioreve. Quin & quibusdam à paroxyfmi primordio contingit, cum vehementiore morbi incremento; ut malè quidam eandem veluti crifin morbi falutarint. Vidi qui cum morbo non quidem augefcente, fed diù durante, eunteque & redeunte, & paralyfin haberent, & in graviorem inciderent. Vidi alios, quibus paralyfis, declinante colicâ; alios, quibus jam prorsùm colicâ ceffante, fubnafceretur. Obfervavi quibus emendata jam multùm paralyfis, ad leviffimam colicæ breviffimamque admonitionem, mox gravior fieret; alios è contrario, quos femel curata paralyfis, etiam novo oborto colicæ paroxyfmo, haud ultra invaferit. Sic pictor, & tinctor, cap. I. §. I. & II. in graviffimo paroxyfmo, eoque ante mortem jam mitefcente, nihil in motum partium perdiderunt fed convulfi funt: materiâ venenatâ, quæ aliàs nervos motorios reddiderat inertes, nunc eofdem, numeroque longè plures, invito alternanteque motu afficiente. Contigit mihi anno 1743. ut homo Martio mense finiente me vocaret,

quem mense Januario à colicæ hujus paroxysmo perfectè curaveram, quemque jam & paralyticum fieri, & gravi deinceps paralyfi magis affici, magisque vidi, citra colicæ paroxysmum: qui enim subindè levior in ventre perceptus dolor erat, adedè levem fuisse assererat, ut nisi se inquietassent paralyseos inchoamenta, nullatenùs me vocasset.

Paralyfis porrò hæc phenomenis miris, vixque explicandis, adoritur ægros. Vidi, ac demonstravi in nosocomio, deltoïdis utroque in latere sic evanuisse carnem, ut ejus loco nihil, nisi membranaceum quid, tactu perciperetur; dum interea omnes humeri, cubitique muscoli, haud quidem periisse viderentur, sed in ejusmodi potiùs mutati substantiam, idque unà cum adipe, & cute, ut sæpè eis, qui circumstarent, Medicis, & medicinæ studiosis, fassus fuerim, valdoperè me hætere ancipitem, quo demùm nomine eandem appellarem. Ad ossa enim usque non aliud quid percipere erat, quàm mollis saccus æquabili pulmento plenus, ac si moles tota carnis musculosæ, tendinum, aponeuroseon, nervorumque, in ejusmodi

pultem colligae facta esset. Sed & eodem tempore cæteri, qui hoc morbo laborantes in nosocomio erant, brachiorumque patiebantur paralyfin, hi minùs, illi parùm admodum, flaccidam carnem habebant: juvenemque mirabundi conspiciebamus, qui paralyfi simili motoriorum brachii nervorum, ex apoplexiâ natâ, laborabat, cum torosâ omnium muscutorum firmitudine.

Ex dictis itaque patet, incompletam esse hanc paralyfin, ità ut sensus supersit, & in plerisque motus obscurior muscutorum flexorum, in paucis omnis omninò motûs privatio. Calor quoque, & arteriarum superest pulsus.

Ictericum in multis vidi, eumque in vigore, in incremento morbi, natum; videtur, systemate bilioso, unâ cum reliquo ventre vehementer contracto, bilis in sanguinem retrofluere. Nunquam autem, quod alii asserunt: ictericum vidi hujus morbi criticum. Saltem in feminâ §. IV. cap. I. & in viro §. VII. talis non fuit.

Ischuriam olim non adverti, in hoc morbo, quamobrem in tractatu, 20. abhinc annis edito, nullam feci ejus-

dem mentionem. Ex illo verò tempore eandem in nonnullis observavi, haud tamen quovis in paroxysmo: eamque his veram, illis spuriam, ut catheter docuit. Contractio tetanoïdea universi abdominis causam utriusque ischuriæ facit intellectu facilem; ut miremur potius abesse, quàm adesse eandem.

Nondùm in hydropem nisi inchoantem, levique operâ dispellendum, lapsos ab hoc morbo vidi. Solidorum debilitas & inertia fluidorum, à colicâ pictonum ortæ, in hydropem facile possunt disponere corpus. In plerisque methodo nostrâ illum prævenisse nos reor: amaurosin pictor, infector amblyopiam, ultimo, eoque lethali in paroxysmo, passi sunt. Magni *Winslowi* annosæ de origine nervi intercostalis demonstrationes, quas tom. III. cap. II. ut explicationis meæ basin assumsi, explicant phænomeni hujus causam.

Vocem raucam, sæpè vix intelligibilem, haud rarò adverti. Ad num. primum hujus capituli exposui causam.

Atque ità mirabilis morbi mirabilia quædam phænomena utcumque explicantur. Pluraque in iis, quæ super

hoc morbo publici juris feci, exponere conatus sum: sed quam ibidem plurima explicandi difficultatem fassus sum, eandem hâc occasione ingemino. Quî enim paralytin explicem hominis §. VII.? Si quis pultis crassioris & æquabilis similitudinem in carne, in tendonibus, in adipe in cute ipsâ, à denegato nervorum influxu, actioneque, intelligere se opinetur, explicet simul, cur in juvene ab apoplexiâ paralytico, adesset similis humeri, brachii, manûs, digitorumque paralytis, cum artûs totius solidissimâ rorositate? Si quis sanguinis arteriosi influxum desiderari autumat, calor profectò partis, naturali ad thermometron auctior potiùs, quàm immutior, pulsusque arteriæ axillaris & carpi plenus, fortis, æqualis, defectum non innunt arteriosi cruoris. Et tandem muscoli in hoc homine flexores, cur eâdem cum flacciditate motûs reliquias possident? exercent? Si quisquam fortè non nervum, non arteriam, sed ipsarum muscoli, tendinisque, fibrarum atoniam accuset, ob quam licet nervus & arteria sua præstarent, inertes tamen hæ fibræ ab iisdem animari non possent; cur tunc

musculi flexores, qui inertiae ejusdem sunt, non, æquè quàm erectores, ad agendum inepti sunt? Fateamur potius ingenui, in totâ œkonomiâ animali nimis multa nos latere; nimisque arbitrarium, atque defectuosum, quodcunque nervorum actionis explicandæ systema esse, quàm ut & ejusmodi, & centenorum aliorum phænomenon, tolerabilem proferamus explanationem.

§. IV. Quantum ad morbi curam spectat, arbitror me in opusculis meis prioribus sufficientia experimenta attulisse, ut quam nunc secutus methodum fuerim, eam omnium aptissimam esse judicem. Vel enim restitutos inde vidimus nonnullos, qui hucusque & à morbo liberati videntur, & ab ejusdem sequelis; vel colicam cum ejus sequelis abstulimus, sanitate temporariâ succedente: quos eosdem aut iterata morbi causa, aut degener facta à prioribus insultibus corporis fabrica vitâ privavit. Oleum autem, & quidquid oleosum vocatu, postopium, & purgantia, primas agere partes, effectus demonstrant. Crispas vias primas relaxat, involvit toxicum, ne noceat; insinuandoque sese suâ, quam

aquâ majorem habet, penetrabilitate, inter intestina, & coactos globulos fœcales, eosdem solvit redditque ad exeundum mobiles. Butyrum, quod primò pictor, deindè reliqui ægri mane ac sero copiosum sumserunt, eundem cum oleo præstitit effectum, præcavitque, ne denuò similes colligerentur fœces. Monui jam antea *P. Milonem* desperatam aliàs matronam oleo, butyroque solis, diù continuatis, ab hoc morbo curasse. Jamque ad prophylaxin eo nihil prestantius esse, demonstravit exemplum fodinæ Styriensis tom. I. cap. VIII. Numquid empiricus ille, hujus salutaris consilii auctor, vidisset in *Agricola* effigiem hominis, qui ne sibi, in separando plumbo de argento, vapor noceret, butyrum comedit? Aut apud *Stockholum* lardi hoc in casu legisset encomium? Est utique consilium, quod cunctis pictoribus, tinctoribus, figulis, componentibus saturnina empiæstra pharmacopæis, deauratoribus, soleo inculcare, ne plumbi, ne mercurii, ne aliorum metallorum, aut femimetallorum vapor, ipsis detrimento sit.

§. V. Electricitatem omnibus admo;

tam esse, quos in colicâ pictonum paralyfis invasisset, docuit cujusque historia. Et olim in Hollandiâ, & jam in XII. anum Viennæ, ejusmodi morbos, haud exiguo fanè cum successu, ad machinam electricam admovi. Habet equidem ars medica auxilia multa, eaque egregia, atque efficacia, ad curandam paralyfin quamcunque; præsertimque ad eam, quam aut saturnus genuit, aut mercurius: at verò comparato numero eorum, qui sine electricitate à paralyfi convalescerint, cum illorum numero, quibus simul electrica vis adhibita fuerit; utique hic illum longè superat. Eâ de re multos hujus urbis Medicos convictos esse vel indè colligo, quod illos paralyticos, quos deprehenderint curatu difficiles, ad machinam meam mittant; quorum haud paucos aut integrè curatos, aut multum sublevatos, læti recipiunt. Sicque responsum illorum objectioni est, qui cæteris potiùs artis auxiliis, quàm vi electricæ unâ adhibitæ, has curas adscribant. Si enim inuito calculo constat plures cum machinâ electricâ curari, quàm absque eâdem, sponte objectio ruit. Sed cur non tentemus vi machinæ unicâ para-

lyticos curare? Evidentior enim ejus potentia redderetur. Tentatum & hoc: calculo autem iterato subducto evictum est, virtutem electricam cum cæteris artis præsiidiis, quæ solida, fluidaque ad eandem aptent, paralyfin expeditiùs curare, quàm absque illis.

Haud tamen vel solâ, vel junctâ cæteris suppetiis electricitate, curari omnes, imò potiùs incurabiles hucusque non paucos esse, ultrò fateor: sed quod in aliis morbis artis præstantissima auxilia haud omnes ex æquo curent, id laudi ipsorum minime detrahit, adeoque idem nihil electricitatis detrahit laudibus. Et cunctarum gentium experimentis id evidens fit, ut si multos non juvet, iisdem saltem non noceat. Loquor autem perpetuò, ut ex ægrorum historiis pater, de electricitate simplici, in coronâ multorum sibi mutuò sine substrato pavimento resinoso, assidentium applicatâ: nunquàm enim vi fortiore, nunquàm ictu Musschenbroeckiano, similibusve, utimur. Hanc dico simplicem electricitatem nullo unquàm exemplo cuiquam nocuisse.

Si itaque, eo quod à temerariâ

electricitatis applicatione, coactive
 nimium ejusdem viribus, unus, alter-
 ve malè haberet, imò etiam periret,
 Medicus forsan existeret, qui ob id
 ipsum electricitatem è foro medico
 præscribendam censeret; an hunc eò
 sapientiosem existimares, qui vellet
 societatem humanam igne penitus
 privare, eo quòd multa incendia pro-
 ducat, perimatque homines? quod
 si qui electricitatem ideò ex Medicinâ
 exulem esse juberet, quod viri non-
 nulli, maximè Itali, vires eidem,
 quas non possidet, adscripsissent;
 nonne hunc rogaremus, totam mate-
 riam medicam in ignem conjiceret,
 eo quòd plures medicamentis vires tri-
 buat, quàm quibus reverà polleant?
*Certè dum vitant stulti vitia, in contra-
 ria ruunt.*

Possibilis tamen res est, hominem
 post adplicitam electricitatem mori;
 quæ tamen eadem res ideò non do-
 cet, eundem esse ab illâ enectum.
 Revocemus nobis in mentem, quam
 tradidi historiam *Rat. Med. part. IV.*
pag. 136. hominis, qui ad paralyfin
 ex mœrore, terrore, irâ, natam an-
 num integrum quotidie ad machinam
 nostram admotus, demùm subitanè

apoplexiâ perit: causis chronicæ paralyseos & acutissimæ apoplexiæ, abundè in cadavere detectis. Si quis hunc dicat vi electricâ periisse, nullum profectò artis auxilium datur, cui similem non inuras infamiam. Ecquis practicum est, qui cum omnî prudentiâ aut venâ sectâ, aut admoto vesicante, aut injecto enemate, aut datis vel emetico, vel purgante, vel hydragogo, vel diuretico, vel expectorante; hominem quandoque brevi non viderit pereuntem, absque eo tamen, quod mortis præ foris adstantis præfagia aut notasset, aut notare potuisset? Utique subdolæ, latibuloquæ absconditæ lethi causæ, ex improvise, ac veluti proditoriè, hominem insiliunt quandoque, & conficiunt. Sed an ob id ipsum omnia mox enarrata artis præsidia proscripserit quis? Profectò vel nulla unquam Medicina juxta *Montagniana* principia facienda est; vel ejusmodi infortunatis in casibus auxilia artis suum sibi debitum servabunt honorem, morsque non illis, sed immutabili hominis fato, adscribenda erit.

§. VI. In recensendis illis, quæ nos docuit anatome, non immorabor;

suo enim loco & ea quæ præsertim ad colicam pictonum pertinent, & quæ ad universam pathologiam, capite I. enarravi: dein attuli præcipua paulò ante, de prognosi verba faciens: denique explicatio tabulis singulis adjungenda, hæc omnia enucleatiùs dabit. Hoc unicè hîc notaverim, quod sectio anatomica hominum, hoc morbo denatorum, talem degenerem partium fabricam nobis exhibeat, ut parem sibi ingenio fingere nemo mortalium posset; quodque eamdem ob causam impossibile sit tolerabilem utcunque morbi ideam citra anatomen formare. Cùm igitur hujus morbi rara admodum anatome describatur, mirarine oportet auctores plerosque, qui penetrare in morbi naturam moliti sint, adedò inter sese diversa, adedò contraria, adedò aliquoties absona, & intolerabilia congestisse, & effusiisse?

§. VII. Notare juvat pictorem cap. I. §. I. crurum ac pedum ardorem, pruritusque intolerabilem, spatio decem septimanarum passum fuisse, eumque à Badensi balneo auctiorem: quem utique reliqui, qui colicâ eâdem laborantes hîc exhibentur, experti

non sunt. An cobalto, arsenicæ mine-
ræ, quo usum illum suâ in arte ana-
mnesis refert, hoc symptoma adscriben-
dum? fortè. Mulier enim *Rat. Med.*
part. IX. cap. VI. p. 185. quæ arsenicum
sumserat, intolerabilem quoque cru-
rum, pedumque pruritus, longo tem-
pore, sine levamine, conquesta est.

CAPUT III.

DE TETANO.

§. I. *Historia tetani hominem perimen-
tis, qui colicâ saturninâ quondam la-
boraverat, & in tetano morbo sym-
ptomata hujus colicæ gravia passus est;
ventris nempe contractionem tetanoi-
deam; excrementa ovillorum instar;
urina tam incontinentiam, quàm im-
potentiam; amaurosin; & qui à morte
etiam malam coli intestini conforma-
tionem ostendit. Tetanus hic febrem
sociam habuit, fuitque maxilla pri-
mùm, tum dorsi, dein ventris, & tan-
dem crurum; brachiis perpetuò immu-
nibus. Libræ duodecim sanguinis sem-
per inflammatisimi detractæ, pulsum*

moderari non potuere. Sudor perpetuus. Urina ferè bona, plerumque arenam ruffam, nonnunquam spicula splendentia, habuerunt. Mors 26. die. Rigor non cadaveris, sed convulsivus. Quid in dubiâ morte agendum? Serum probabiliter inter piam matrem & cerebrum collectum. Repetitur admonitio cautela in collocandâ sede tumoris ac doloris, ne imaginario viscerum situ fallamur. Quædam de intestinorum susceptione. Cor utroque in thalamo perfectè vacuum, onustis iterum sanguine pulmonibus. §. II. Historia duæ tetani multis Phenomenis nostro consimilis.

§. I. **ÆGER**, qui nobis de tetano agendi occasionem suppeditavit, in capite I. *de colicâ pictonum* referendus fuisset: verùm qui tabula IV., adjectæque eidem notæ, ea, quæ ad colicam illam pertineant, explicabunt abundè; & præterea lethalis hominis tetanus magis, quàm colica, scenam ultimam clausit; malui tristem casum titulo tetani recensere.

Egi de tetano pluribus *part. VI. probl. IX.* Cùm autem dies diem do-

teat, pluraque ex eo tempore observaverim, quibus priora mea emendari, perficique queant, notabilem hinc dabo ejusdem historiam.

Simon M. annos 30. natus, figulino labore victum quondam quæritans, colicâ pictonum abeunte ac redeunte, adeò miserè conflictabatur, ut operi huic demùm valediceret, & à triennio fornacum cæmentarium cœperit agere.

Die 28. Aprilis hujus anni frequentem ac molestim experiebatur oscitationem, vagumque sinistri maxillæ articuli dolorem: die sequenti sacram peregrinationem cum uxore suscepturus, in templo quodam tetano correptus est. Venamque ilicò sectus, ingressu difficiliore domum reversus est.

Die 2. Maii, adeoque die 7. morbi, in nosocomio me inter pauperes convenit, cum maxillæ tetano, ejusdemque leviori dolore, dorsi præterea inchoante rigiditate, ac deglutatione incommodâ; pulsu interim magno, æquali, parùm febrili; alvo deficiente.

Suasi clystma ilicò injicerent, secarent in pede venam, cataplasma calen-

tis fumi equini maxillæ, genis, temporibusque obvoluerent, & uteretur emulso camphorato paregorico.

Die 3. Maii, morbi septimâ, melius sibi esse aiebat, nos verò id haud ità deprehendebamus. Suasi ipsi in nosocomio maneret, cùm is ejus morbus non esset, qui itum reditumque, in nosocomium admitteret. Mansit. Animus fuisset auctoritate & exemplo doctissimi viri *Watson*, in *epist. ad Soc. Reg. Angl.*, electrinas experiri virtutes: verùm morbi mutata facies aliud agendum jussit, quinque electricitatis ictibus tantùm adplicitis.

Febris enim maxima, finiente die septimâ, se tetano adjunxit, &, post dorsi enormes dolores, opisthotonos. Exindè usque ad completos viginti morbi dies, hominem hunc ceu *Circes incantamentis*, in rigidam statuam mutatum vidimus, dolentem, inquietum, seque vel continuò agitantem, vel ab aliis moveri, centies lecto eximi, in eumque remitti, flagitantem. Frequentissimè perciebat primò in infimo ventre, deindè in ventre superiore, tandem in dorso, ceu unico depuncto, dolorem oriri; qui actutum corporis cum inferiorem, tum

superiorem partem, in ligneam durtiem, dolentissimo cum subsultu, tenderet. Deglutitio toto illo tempore rarò impossibilis, plerumque plus minus difficilis. Per omnem ferè morbum pulsus plenus, vibrans fortiter, durus plerumque, ac celer; post duodecim libras sanguinis semper inflammatissimi, in octo venæ sectionibus detractas, vix unquàm moderatior. Alvus ipsi sæpè globulosa, ovillorum stercoreum instar, sæpiùs tamen pulmento similis. Venter quoque asseris instar durus, rigidus, & introtractus. Perque totam ægritudinem ferè sudor, paucior, profusiorque, perpetuus, sub mortem viscidus. Urinæ nunquàm respondentes, aut inflammatoriis morbis, aut spasmodicis; erant enim semper coloris aut flavi, aut fusci, cum bono passim enæoremate, & plerumque cum arenulis sive in fundo, sive in pelliculâ supernatante, sive ad vitri latera, sive aliquandò ubique. Arenula hæc haud quidem ab initio conspicua fuit, verùm ubi 3. 4. 6. 10. & sub finem vitæ, ubi 20, & ultra, horas conquiverant urinæ; copiosior ac citior die morbi 14., postmodum præter arenulam spiculas multas, splendidas-

que lotium gessit, cum levi hypostasi : pridieque mortis urina, quã æger aut solâ, aut facibus mistâ, se se, lectumque conspurcaverat, jam denuò in vitrum miçta, arenas trihorio post ostendere cœpit. In morbo toto somnus paucus, isque à paregorico tantùm, sæpiùs tamen ne cum illo quidem. Respiratio non valdè mala, post 15. diem autem admodum anhelosa, quandò simul subdelirium incepit, deindè delirium, primùm inconstans, deindè perpetuum, furibundumque aliquandò. Sæpiùs etiam contigit, ut in deliramento anhelosiùs respirans, mox blandiùs respiraret, si ipsi aut loqueremur, aut aliquid ingerere tentaremus : ità ut phantasia terrifico occupari objecto videretur, quod non sic, si parùm resipisceret. Convulsiones clonicas seu alternantes, passus nunquam est, neque sub mortem ; sed validum : universumque, tendinum subsultum. Horis viginti sex ante mortem oculi fixi, pupillæ dilatatæ, & ne ad admotam quidem candelam vel minimum se contrahentes. Calor à die septimo, quo in nosocomium venit, ad mortem usque, 101. 102. 103. grad. Remedia externa, interna-

que, ferè ea omnia fuere quæ mox in recensendâ omnium seculorum in hoc morbo medicinâ, enarrabuntur. Obiit morbi completis viginti diebus.

Totus fuit à morte rigidus, etiam brachiis: quæ tamen sola ferè semper servaverant flexilitatem: non rigiditate cadaveris, sed inflexilitate omnino insuperabili. Verane ergo mors nondum adesset? Cùm nuperrimè in Sicilia regno de certâ morte, ob summam hanc rigiditatem, dubitatum sit; utpote minùs morti, quàm convulsioni tribuendam; multa tentavimus spiritum, pulverumque acrium, in nares inflatione; continuâ frictione; electricitatis applicatione; thoracis palpatione, ut ejus inde figura mutaretur; venæ sectione; aëris per os insufflatione; clysterum, eorumque etiam ex fumo tabaci paratorum, immissione; uno verbo ea, quæ magni viri *Morgagni & Sanctorini* in dubiâ femine morte instituerant, imò his plura, ordine instituimus: cùmque sextâ à morte horâ eamdem rigiditas insuperabilis persisteret, cadaver in loco admodum frigido horas 48. servavimus.

Tunc demùm cadaver aperui. Rigor jam multò minor, nec eo multorum

cadaverum superior, dorsum si excipias: maxilla autem diduci, sine plurimâ vi vectis, non potuit.

Ollâ cranii resectâ, & sanguinis effluxit tantillum, & una alteraque uncia aquæ. Dura mater bona. Pia mater supra lobum cerebri posteriorem utrumque quidem, magis verò supra sinistrum, infarcta sanguine sic, ut purpurasceret universa. Sub piâ matre humor effusus, qui lentus, albidusque, videbatur, idque ad lobos utrosque ubique; eâdem verò percussâ, tenui sero similis liquor apparuit. An serum id, quod in ollâ cranii auferendâ effluxit, sub piâ matre quoque hæserat? Cerrè inter utramque meningem hæsisse nulla vestigia docebant; neque signa aderant, id, cranium inter ac duram locatum fuisse meningem: hæc enim adeò fortiter quovis in puncto cum cranio cohæsit, ut cranium majori cum vi nunquam viderim avelli: & imprudentiâ aliquâ ferra utramque membranam propinquâ in plagâ vulneraverat, ut liquor indè facilè elabi potuerit. Certius hoc affirmare potuissem, si in chartis meis, in quibus vel mox à sectione, vel & sub eâdem, visa reperta

noto, invenirem notatam à me piæ
 matris à cortice cerebri separationem,
 in quâ copiosior lymphâ potuisset
 locari: cùm autem ibidem non in-
 veniam notatum, nec memoria sug-
 gerit, hanc quæstionem in medio re-
 linquo.

Ventriculi cerebri superiores vacui
 omninò; processus choroidæi pallidi,
 posteriore parte hydatici. Ventriculus
 tertius, & quartus, pariter vacui. In
 occipite sub cerebello cochleare ple-
 num feri rubelli.

In abdomine lentè ac prudenter
 aperto, situs viscerum nostram atten-
 tionem primam fixit. Omentum bo-
 num, medium ventrem tegens, aded-
 que ineptum ad epiplocelen. Hepar
 dextro in latere situm sic, ut lobus
 ejusdem minor vix digiti lati spatium
 in sinistro latere occuparet. Idem verò
 sinister lobus sub cartilagine scutifor-
 mi trium ferè pollicum altitudine ac
 latitudine conspicuus erat: dexter au-
 tem lobus sub costarum marginibus
 prorsùm delituit id quod iterùm ad-
 notandum, pro morbis ex viscerum
 situ dignoscendis, commendabam au-
 ditoribus; ne quis semper quærat dex-
 tris sub costis eminentis hepar, inque

medio epigastrio sub sterno ventricu-
lum : maximè : cùm hæc iterum sic
visa fuerint, clauso thorace, quando
viscera abdominis à coercente perito-
næo liberata, descendendi nanciscun-
tur occasionem.

Ventriculus, pedis præter propter
magnitudine, exactè sinistrum hypo-
chondrium explebat.

Lienis situs post ventriculum, plus
in dorso, quàm in latere, parvusque
idem, & infra octavam costam vix
eminens; sic, ut, in suspitione morbi
splenici, frustrà quis eum sinistris sub
costis quæsvisset. Cæterum & ipse,
& hepar, sanum utrumque. Vesicula
gerebat bilem non multam, non spif-
sam, colore flavam.

Cæci intestini sacculus in pelvi erat,
ad digitum latum ab inguine dextro.
Colon adscendens indè recondebat se
post costas, pergens usque ad costam
nonam; undè paulùm reflexum juxta
crepidinem jecinoris, mox in sinistro
latere quinque latorum digitorum pro-
funditate descendebat, anguloque ibi-
dem facto, adscendebat obliquè ad
altitudinem octavæ costæ; flexu autem
ibidem facto, descendit tam profundè
in ileum, ut inguini incumbens facilè

veram coli herniam, datâ occasione, generare potuisset: porro vergens inde ad mediam pelvim reflexit se digiti longitudine valdè amplificatum, atque ilicò plurimum angustatum: reflexum iterùm inde versus pelvis medium, in amplum valdè antrum abibat, denúoque angustatum demùm rectum formabat. Vid. tab. 4.

In medio abdomine invenimus intestini ilei introsusceptionem, longitudine geometrici pollicis, superiore parte ab inferiore susceptâ, cujus signa in vitâ nunquàm affuerant. Frequenter introsusceptiones observamus ejusmodi, convulsione forsitan ante mortem natas, quandòque numero plures, leves, facilèque explicabiles; sed etiam nonnunquàm fortes adeò, ut vix videantur subitâ convulsione nasci: cujusmodi unam descripsi, *part. I. pag. 77.* Absonam nonjudicio eorum sententiam esse, qui inveteratas ejusmodi, indissolubilesque introsusceptiones, salvâ vitâ tolerari posse credant; licet semper causæ proëgumenæ sint ilei morbi.

Ren sinister dextro triplo major, durus admodum in substantiâ dictâ corticali; dexter autem mollis.

Cor bonum, utroque thalamo perfectè vacuum.

In cavo thoracis sinistro aquæ rubellæ unciaë duæ, in dextro unciaë quatuor.

Pulmones anteriore ac laterali superficie obscurè grisei, ac variegati, quâ autem dorso, ac diaphragmati accumbebant, lividi toti; intùs verò plurimo sanguine rubicundi, & turgidi; accreti nullibi.

§. II. Historiam tetani, in quo sudor perennis; aquæ aliquot unciaë in cavo thoracis; pulmo uterque multò sanguine refertus, præsertim ad dorsum; feri copia pauca in encephalo, adeoque nostræ historiæ in multis similem, *Valsalva* notaverat, referente *cl. Morgagno* Ep. X. Miles quoque, qui, quod ebrius integram noctem humi cubasset, opisthotono affectus moreretur, inventus à *Bontio* fuit, *Observat. I. tract. ult.* cum vitalibus ac naturalibus visceribus integris, habere in cerebri ventriculis viscidam materiem, glutinosam, luteam, vitello ovorum perquam similem, sed admodum fœtidam; meningum quoque vasa valdè turgida sanguine bilioso.

CAPUT IV.

DISSERTATIO DE TETANO, EJUSQUE SPECIEBUS, NEC NON DE CURANDI EUM METHODO, A PRIMIS MEDICINÆ SÆCULIS, IN NOSTRA USQUE TEMPORA, OBSERVATA.

§. I. *Præcipuorum scriptorum, qui de tetano egerunt, catalogus.* §. II. *Genus & species ejus.* §. III. *MultiplICES ejus causa.* §. IV. *Symptomata morbi numerosa, cum continui, tum remittentis, tum intermittentis.* §. V. *Prognosis mala, primò ex Hippocrate, deinde ex reliquis auctoribus.* §. VI. *Se-
decim articulis enarratur curatio, & Hippocratica, & reliquorum aucto-
rum. In horum septimo cura Hippo-
cratis, per aqua frigida affusionem,
explicatur. In articulo undecimo ex-
penduntur opii in tetano vires. In de-
cimo quarto queritur, an tetani curam
liceat exsuscitatâ febre tentare? & in-
sequenti, an sudoribus? Tandem arti-
culo post decimum sexto, occasione
questionis, Num tetanus aliquandò*
Tom. V. P

urina judicetur? differitur primò de verâ mente Hippocratis circa urinam genituræ similem, ostenditurque, illum, hâc appellatione utentem, genitalem liquorem neutiquam intellexisse: differitur deindè de arenosâ urinâ, tam in tetano, quàm in omnibus morbis acutis, diversisque chronicis. Saltus sanguinis ex sauciatâ arteriâ proficientis conspicitur aliquandò in eo, qui ex seclâ tantummodò venâ, jactu violento, profluit. §. VII. Subjunguntur historia septem propria observationis.

§. I. **M**ORBUS hic inter summè periculosos numerandus, à primis medicinæ temporibus exercuit multum, torfitque medentium animos, tam in intellectu pathologico, quam in suscipiendâ curatione.

Exorsî namque ab *Hippocrate*, invenimus eum, morbum graphicè descripsisse variis operum suorum locis: libro de *Vict. Acut.* pag. apud *Foësum* 402. 403. libro de *Morbis* primo, pag. 449. lib. de *Morbis* tertio pag. 491. libro de *Internis affectibus*, pag. 561. libro de *diebus judicatoriis*, pag. 57. *Coacarum* n°. 361. 362. *Aphorism.* sect. 5. n°. 6 qui textus recense-

tur quoque libro de *Crisibus* : & sect. 5.
 n°. 17. 20. 21. 22. *Epidem.* 5. pag. 1159.
Epidem. 7. pag. 1220.

Deinde *Galenus* in variis horum *Hippocratis* textuum commentariis plura adjecit.

Aretæus Cappadox, de *Caus. & Sign. Acut.* lib. I. cap. 6. & de *Curat. Acut.* lib. I. cap. 6.

Cælius Aurelianus, lib. de *Acut.* lib. III. cap. 6. 7. 8.

Petrus Forestus lib. 10. obs. 111. 112. 113. unâ cum scholiis.

Hollerius in *Coac.* n°. 361. 362. : in eisdemque textus *Jacotius*.

Duretus in *Enarr.* super cap. 2. *Holl.* de *Morb. intern.* *Prosper Alpinus*, *Med. Method.* lib. 10. cap. 8. *Schenckius* referens observata *Mathiæ Cornacis*, *Viennensis* ante 220. abhinc annos *Medicinæ professoris*, *Fernelii*, *Benedicti*, *Cardani*, *Jacchini*, *Avicennæ*, *Benivenei*, *Valeriolæ*, & tandem sua propria. *Heurnius* in *Aphor.* sect. 6. n°. 39. & sect. 2. n°. 26. *Paræus* lib. 9. cap. 8. *Capivaccius* *Prax. Med.* pag. 219. *H. Cardanus* de *adm. cur.* n°. 15. & de *subtil.* lib. 2. *Bontius* de *Met. Med.* in *Ind. Orient.* *Hildanus* *Cent.* 5. n°. 9. *Riverius* lib. I. cap. de *Conv.*

Helmontius libr. de Flatibus pag. 401. & de Febr. pag. 129. *Stalpart van der Wiel* tom. 2. obs. 27. *Wepferus* libr. de Aff. cap. p. 497. § 37. *Petrus Bayrus* Pract. libr. 2. cap. 20. *Paulus Sorbait* Prax. I. pag. 222. *Joannes Chr. Langius* tom. 2. pag. 140. *Heisterus* obs. 372. In *Burneti* Thesauro, *Puerarius* part. 1. pag. 332. *Sennertus* libr. 1. part. 2. cap. 28. *Morgagni* Epist. Anat. n. 10. *Ill. Praeses. L. B. van Swieten* Comm. tom. I. §. 230. 234. tom. 2. §. 704. 712. 787. 817.

Augere in immensum catalogum possem, omnes auctores, qui super hoc morbo scripserint, referendo: sed cum animus sit, recensere duntaxat eos, qui ad morbi causas, ad phaenomena, ad prognosin, & ad curationem, aliquid praeter ceteris attulerint; cumque; qui id prestiterint, plures, quam nunc recensui, me hucusque lateant, ulteriori auctorum recensione non immorabor.

§. II. Consultis omnibus his auctoribus, tetanus primò est nomen morbi generale, quod cunctas complectatur species. Deindè est nomen, quo species morbi prima appellatur, in qua corpus rectà convellitur, seu tenditur, indurescitque. Altera morbi spe-

cies emprosthotonos est, si in priora; & tertia species est opisthotonos, si in posteriora flectitur corpus. Datur & pleurothotonos quarta species, quam quidem *Mercurialis* & *Sorbaitius* negarunt, *Valsalva* vidit, utrum in latus non notans, meusque æger aliquoties sinistram in latus contractus fuit: jamque nosocomium meum mulierem habet, quæ à violentâ colli contorsione obstipito capite laborans, per intervalla in lævum latus sic incurvatur, ut romanam literam C. referat. Homo quoque apud *Fernelium* lib. 5. cap. 3. pleurothotonicus fuit.

Differt tetanus à convulsione, quod tetanus sit contractio perseverans; convulsio autem tetanus duntaxat fulmineus, minúsque fortis, ita ut à partium naturalium sive vi, sive pondere, superetur: undè haud immeritò hanc *clonicam* vocant à κλονέω, κλονέομαι, concutio, agito; illam verò à τένω, tendo, constringo, *tonicam*.

Describitur hic tetanus ut universi corporis, vel ejusdem tantummodò partium: maxillæ inferioris, ejusque sive alterutro in latere, sive in utroque; brachii, pedis, oculi, an strabismi species? penis, an satyriasis? linguæ.

§. III. *Causas ejus describunt à repletionem, evacuationem, exsiccationem, acrimoniâ; præterea à capite, dum febres supervenerint; à vulneribus, contusionibus, ulceribus, in loco tendinoso, nervoso, musculofo; ex abortu; à cervicis vehementi ictu, à contorsione, contusione, & percussione tendinum ejusdem; à graviore onere colli tendinibus diutiùs imposito; à jugi tendinum decubitu super durum stratum; ab asperrimo frigore; à potu meraco; à decubitu sub Jove post vini, spirituumve, usum copiosum; à vino copioso tempore vulnerum sumto; à gelidæ aquæ potu, eo tempore quod vulnera mundari, consolidariquæ videntur; ab ichore intùs retento; à febre; à puncto in venæ sectione nervo; à vomitu valido; à nimiâ alvo; à suppresso febrili sudore; à lue Celticâ; à carie antri Higmoti; ab abundante pituitâ; à puncturâ draconis marini, *piterman* dicti, piscis; ab utero; ab affecto ore ventriculi biliosa & ærugïnosa materia; à fungis; à materiâ latitante podagricâ; ab anginâ cynanche, synanche, parasynanche; à sanguine pituitoso, bilioso: à monstrofo verme *Schenckius* propriâ*

filiu tetanum describit : à vermibus duodeni , ac finistri ventriculi orificiï , numerosis , teretibus , magnis , *Heisterus* ancillæ cujusdam tetanum vidit : *Riverius* à vermibus communibus : à tuberculo in genâ dextrâ mulieris , furunculi instar , dimidii ovi magnitudine , per scalpellum ablato. &c.

Harum causarum nonnullas prædisponentes considerant , alias excitantes , plures denique ad causam morbi proximam constituendam per sese sufficientes. Causam autem proximam , vel acre statuunt , vel irritans quoddam , nervis , sive in origine , sive in itinere , applicatum.

§. IV. Symptomata morbi ordinè sequente recensent. In principio oscitatio adest , quam solum *Cælium Aurelianum* notare reperio , quamque noster æger crebram , molestamque , passus est. Maxilla inferior ad superiorem constringitur , his alterutro in latere , illis in utroque : *trismus* vocant : & quidem in nonnullis cum musculorum gelasinorum unâ ex parte , quem *spasmus cynicum* ; in aliis utrâque ex parte , quem *risum* appellitant *sardonicum* ; cæteris verò nihil hujus. Quibusdam à principio febris adest , aliis

in decursu morbi, major, minor, nonnunquam prægrandis, pluribus verò nulla. Oculi lacrymantur multis, rotantur, contrahuntur. Dorsum, collum, artusve, flectere nequeunt. Vox difficilis, aphonia quibusdam. Dolor dorsi sæpè tantus, ut ægri ejulent amarè. Suntque nonnunquam ejusmodi convulsiones momentaneæ, seu subsultus potius, in rigido corpore, ut, ni ægri detinerentur, lecto exsiliunt. Deglutitio difficilis est, & aliquando impossibilis, fitque tunc deglutiendorum per nares reditus. Remittente quandoque per horas tetano, adsunt intolerabiles præ dolore crampi. Vigiliæ ad opiata passim rebelles; & si dormitur, somni sunt pauci, breves, terrifici, cum rigidorum tendinum subsultu. Sudores multi, fortes, in multis continui ferè. Quibusdam ab initio, aliis ad finem, delirium mite, aut ferox, multis nullum. Aliis urina ritè fluit, alii ejusdem aut incontinentiam patiuntur aut stimulum perpetuum, aut suppressionem. Miri, vagi, inguina quandoque quasi dilacerantes, variosque in corpus affectus edentes, dolores in ventre percipiuntur.

Porrò non omnes eodem modo hæc symptomata affligunt. Nonnullos enim, ut jam monitum est, in principio invadunt, alios in decursu morbi, alios ad finem; multaque sunt, quæ non eundem hominem impetunt; multa, quæ non sæviunt futuro continuo. Sæpiùs in nostro homine dolor mitis, maxillæ relaxatio ad duarum linearum hiatum, deglutitio longè expeditior, vox intelligibilior, tetanus mitior. Imò quibusdam constanti lege maxillæ tetanus ut vigili pertinax, sic dormienti resolvitur. Quandoque symptomata tetani remittunt penitùs, ægro exindè aut sanescente, aut moriente.

Aut moriente inquam. Est enim tetanus morbus continuus vel continuo remittens, vel planè intermittens. Vidit *Hippocrates* tetanum sic euntem, redeuntemque, ut æger intermedio tempore obambulare, resque perageret suas. Observavit *Fernelius* paroxysmum opisthotoni, bis, ter, quotidie invadentis, idque non æstate, sed hyeme; non unicâ hyeme, sed quotannis. *Wepferus* in sanctimoniali notavit quinque paroxysmos, quinque horarum singulos. Et alius ille *Wepferi* tetanus triam mensium; isque integri

anni *Valisnerii*, an non ad hanc classem referendi sunt? Imò *Aretaus*, & *Forestus*, adeò chronicos tetanos referunt, ut per totam ægrorum vitam non curentur.

§. V. Prognosin dedit *Hippocrates* in *Aphor. sect. 5. n.º. 6.* & libro de *Crisibus*, sic ut quarto dies mors adsit, utque hunc diem effugientes, sanescant. Quam solam *Hippocrates* prædictionem, aliàs ità accuratus *Celsus*, hoc loco negligenter receniet, ac si aliam non dedisset *Hippocrates*. Etenim libro III. de *Morbis*, tetano affectos perire ait 3. aut 5. aut 7. aut 14. die, quos si effugerint, sanescunt. *Epid. 5. & 7. Telephanus* die 3, & *magna navis præfectus* die 13. aut 14. obiit. Libro autem de *internis affectibus* ait hos ægros longissimè ad 40. diem vitam trahere.

Obiter hîc notemus iterùm, quod alibi notavi toties, doctrinam *Hippocratis* omninum imperfectissimè sæpè tradi in *Aphorismis*; in cæteris verò ejus scriptis exponi, limari, limitari, extendi. An evidentius exemplum datur hoc de tetano aphorismo? Ut profectò manibus, pedibusque, eorum in sententiam abeam, qui censeant

Aphorismos, saltem multos, ex magni viri pugillaribus desumptos esse, in quibus, quæ obiter hinc indè vidisset, ne mente exciderent, scripto mandaverit, per otium, ulterioresque observationes recudenda, & explicanda. Sed ad rem.

Benivenius, Forestus, Bontius, Heisterus, Morgagni, aliique notaverunt cum *Hippocrate*, sanitate aut morte intra diem quartum tetanum terminari, id est, intra horas paucas, diemque unum, alterum, tertium, quartumque: sed & cum illo observarunt quovis die aut mori, aut convalescere ægros hos, usque ad 20. 30. 40. diem. Homo, cujus historiam *tom. 6. probl. 9.* dedi, obiit nono. Hic noster die 20. & femina apud ill. Præsidem non diù post 30. morbi totius, 24. autem tetani diem, convaluisse videtur.

Sed neque cum ultimâ *Hippocratis*, multorumque auctorum, diei quadragessimæ observatione, vitæ mortisque ultima meta terminatur. Monuerat, *Hippocrates*, *artem longam esse, vitamque brevem*: undè quæ necdum illi visa sunt, visa sunt deinceps aliis. *Puerarius* pluribus mensibus affectum & perdurantem vidit, & curavit. *Valis-*

nerius apud celeb. *Morgagni* hominem demùm post annum sanavit. *Wepferus* tetanum ultra 63. dies perseverantem curasse legitur. Imò rariores dari tetanos, qui nec perimant, nec totâ hominis vitâ curentur, *Aretæus* & *Forestus* scripto reliquerunt. Atque hæc de prognosi quoad tempus.

Morbum semper admodum periculosum esse, sive sine ullâ remissione aut intermissione decurrat, sive cum illis, uno omnes ore auctores fatentur. De priore quæstio non est; de posteriore exempla innumera prostant. *Foresti* puerperæ tetanus remisit sic, ut Medicus immisso digito fauces posset explorare; attamen periit. Ipse *Hippocrates*, experientiâ edoctus, intermittentem tetanum minùs quidem continuò periculosum pronuntiavit, minime tamen periculo expertem. Et noster, cum aliquâ tetani maxillæ inferioris remissionem, ac notabiliore adhuc totius corporis, vocisque ac deglutitionis integrâ ferè restitutione, mortuus est. Imò rem ab ipso Medico teneo, qui præsens præsentem vidit hominem, qui tetano universo affectus, dum è balneo aquæ calidæ educeretur, balneum omnem pepulisse.

morbum exclamaret; sic quidem ut integram curationem adstantibus demonstraturus, per cubile incedere, progredique inciperet: qui tamen vix momento elapso humi procumberet, ac moreretur. Febris præsens, absensve, prognosin tetani non mutat *Hippocrates Aph. sect. 4. n.º. 57.* disertè notat febrim non esse de naturâ tetani, sed illi epigenomenam. Notanturque in scriptis Medicorum plurimi sine febre tetani: undè multos morbi curam febre artificiosâ instituere voluisse mox in curatione tradendâ patebit.

§. VI. Curatio hæc ex iisdem auctoribus ordine nunc tradenda est. Indicans omnibus idem, scilicet tetanus. Eadem cunctis indicatio; auferendus enim morbus est. Indicata verò multis eadem sunt, multis iterùm diversa, & opposita.

Ac 1º. quidem ab ipso *Hippocrate*, in nostra usque tempora, ferè omnes venam secant, idque iteratò; quoties cum vis morbi id peteret, tum vitæ concederent vires.

2º. Nec differunt multum in frequenti usu enematum emollientium, imò merè oleosorum; usuque laxan-

tium per alvum, stimulantiumque, & suppositoriorum.

3°. Multi eo scopo purgantia laudant, ut à capite, collo, artubusque, revelleretur materies.

4°. Solemnius autem apud plerisque nihil inunctione rigidarum partium cum oleo, oleo rosaceo, laurino; oleo castorei, macis, caryophyllorum aromaticorum, anethi, terebinthinæ; cum spiritu vini aut tincturis, spiritibusque medicatis; cum unguento martiato, althææ, Agrippæ; cum unguentis & linimentis paratis pinguedine vulpium, canum, felium, dacarum, cervorum, urforum, luporum, leonum, quæ pinguedines essent inferendæ anseri, anserque tunc veru torrendus, ac diffluens indè pinguedo in usum foret asservanda: sic tamen, ut primam pinguedinem abjicerent, ultimamque in vas aceto semiplenum exciperent, & cum hoc ita comparato corpus fricarent.

5°. Vesicantia, & sinapismi, nonnullis laudantur.

6°. Balnea aquæ calidæ, etiam integra; integrâ olei balnea, curarunt multos. *Celsus* jam commendaverat. *Guillandinus* apud *Heurnium* ad 26,

Aphor. sect. 2. virum tetano affectum curavit, immergendo in cadum olei totum. *Albertinus* vocatus ad chemicum, nefarium hominem, qui fractâ infortunatò lagenâ, in qua diuturnos post labores venenum præsentissimum perficiebat, vidit illum convulsione tonicâ instar serpentis contorquere se, oculis & linguâ protrusis: cùm pleraque auxilia nihil opitularentur, *Albertinus* dimisit hominem totum in tepidum oleum, eo cum successu, ut cessaret tetanus. Fomenta oleosa, quæ hominem integrum involverent, multi laudarunt. Et olei embroche *Bayrus* fereniss. *Pedemonti* principem citò ab opisthotono liberavit.

7°. Frigida balnea, gelidæ aquæ affusionem, multi laudarunt, auctore *Hippocrate* Aphor. sect. 5. n°. 21. & libr. III. de morbis.

Curam ejusmodi aggrediebatur nunquàm, nisi debitis cum cautelis: ut nempe tetanus ab ulcere non oriretur; ut juvenem benè carnosum morbus invaserit, mediaque ætas sit. Nec universalis fuit ipsi methodus curandi. Cæteris enim operum suorum locis jubet ægrum calefacere balneo, foco, linimentis, fomentis, utre aut vesicâ

contentis, actu potentiâve, calidis, vino, &c; imò post calidæ aquæ affusionem homines obvolvere linteo, obvolutosque in lecto detinere. Itaque apparet evidenter magnum virum distinxisse accuratè & ægrorum naturam, & diversam morbi cum materiam, tum symptomata; curamque ex oppositis remediis præscripsisse sapienter. Undè *Cælius Aurelianus*, *Paulus Ægineta*, multique sequentium sæculorum Medici, *Hippocratem* injustè criminati sunt, aphorismi doctrinam per reliqua ejusdem opera non explicando.

Cæterum hanc ipsam gelidæ affusionem debito in casu factam sapientes practici laudarunt. *Schenckius* refert *Avicennam* scripsisse: „ Ex his, „ quæ juvant habentem spasmus com- „ munem, qui nominatur tetanus, & „ tensio, facta à materiâ frigidâ, est „ ut subitò in aquâ demergatur frigi- „ dâ, secundum quod dixit *Hippocra- „ tes*. Nam corporis exteriora inspif- „ santur, & innatus calor interioribus „ quasi confortatur, & resolvitur ma- „ teries. Non enim tamen omne cor- „ pus tolerans hoc, à timore tutum, „ sed corpus forte, juvenile, carno-

» sum, quod ulcera non habet, & in
 » æstate. *Plures enim per hoc jam evase-*
 » *runt* «.

Valescus de Taranta. lib. I. cap. 21.
 de Morb. Cerebri. » Isto modo curavi
 » juvenem 20. annorum, de quo des-
 » perabatur in *Morlanis*, quamvis non
 » multum erat carnosus. Habui ferè
 » 24. urceos plenos aquæ, & quatuor
 » viri ipsum ægrum erectum tenue-
 » runt. Ego autem omnes urceos eva-
 » cuavi supra colla, & omnia infe-
 » riora membra ejus, & statim posui
 » eum ante ignem, & post horam
 » unam & dimidiam unxi ipsum à
 » collo usque ad postremum spondi-
 » lem, ac tibias & brachia, cum dial-
 » thæa, & martiato, & Agrippæ, cum
 » oleo castorei, & dedi sibi brodium
 » pullæ, & ferè nihil ampliùs feci,
 » & in eâdem nocte curatus fuit, cum
 » Dei auxilio. Alium curavi in *Burdi-*
 » *galis*, qui erat Anglicus, sed iste
 » fuit corpulentus, per modum supe-
 » riùs dictum «.

Sennertus lib. 1. part. 2. cap. 28.
 ad quæstionem, an aquæ frigidæ affu-
 sio? » Ita ex *Hippocrate* & *Galeno*,
 » inquit, debitis conditionibus. Ita
 » enim calor natus, clausis poris

» cutis intùs cogitur, & per accidens
 » absumitur morbi materies, seu à
 » subitâ aquæ frigidæ affusione corpus
 » frigore concutitur, & materia ner-
 » vis adhærens excutitur. Etsi verò *P.*
 » *Ægineta* hoc remedium improbatum
 » esse scribit à posteris, quod & ipse
 » rejecit, tamen reperti sunt, qui post
 » eum id usurparunt; inter quos est
 » *Valescus.* «

8°. Cucurbitæ tam siccæ, quàm sca-
 rificatæ, à multis medicis eventu sæpè
 fortunato adhibitæ sunt; at verò cùm
 id, quod avellendorum humorum gra-
 tiâ fit, nonnunquàm tenos nimium
 nervos irritare queat, eventum ali-
 quando sinistram fortitæ sunt.

9°. Medicamenta acria, aromatica,
 ac maximè virofa, ab ipso *Hippocrate*,
 & *Aretæo*, in nostra usque tempora,
 auctores adhibuerunt tantum non om-
 nes; quæ ore assumenda, clystere in-
 jicienda, naribus aut insufflanda, aut
 attrahenda, ulceribus, quo resorbe-
 rentur, affricanda, cuti tandem ad-
 movenda essent. » Castoreum, ait *Are-*
 » *tæus*, trium obolorum pondere assi-
 » duè bibere expedit. . . . Cæterum si
 » agri nihil deglutia, castoreum cum
 » oleo in anum immittendum est «.

Multi post Arabes castoreum ore assumendum dederunt à dosi scrupulorum duorum, ad dragmas duas, in melicrato, vel aquâ nervinâ. Castoreum intus & extus dare jubet *Prosper Alpinus*: *Hollerius*, & *Duretus* confirmant. Curam suam fortunatam viri patricii, ad 40. diem cum *episthotono* conflictati, *Benedictus* præsertim castoreo acceptam refert: à quo tunc lacteus humor cum urinâ prodibat.

10°. Oleum multi bibendum dederunt summo cum effectû. *Valisnerius*, loco cœnæ oleo amygdalino dato, anosum viri patricii tetanum vicit. Multi auctores oleo ore & ano immisso corpus totum perluendum jubent; imò ore, & gutture, placidè continere, quo strictæ fauces laxarentur.

11°. Ad opium & narcotica multi confugerunt. *Hippocrates* fomenta parabat ex semine hyosciami cocto cum oleo, eique tunc addito vino. *Aretæus* oleo crocino partes rigidas involvebat. *Schenckius* theriacam, mithridatium *Cardanus*, ore data laudaverunt. Memorabilis *Bontii* textus est, quem ne quid contrahendo perdat, exscribam totum; ex libello 2. de *Method. med. quâ in Indiis Oriental. uti oportet*:

cap. de *Spasmo*. „ Imprimis verò ha-
 „ benda est ratio, inquit, sævissimi
 „ symptomatis, doloris nimirum, cui,
 „ omiſſâ tantisper causâ principali,
 „ sæpè cogimur occurrere. Quod com-
 „ modè fiet laudano *Quercetani*, phi-
 „ lonio, sive euphorbio, sed præci-
 „ puè extracto croci, quod infra des-
 „ cribemus. Fortasse sciolus quispiam
 „ negabit his remediis, propter vim
 „ stupefactivam, ac narcoticam, ner-
 „ visque inimicam, esse utendum. Spe-
 „ ciosa quidem hæc primâ fronte vi-
 „ dentur, sed tamen vana sunt: nam
 „ præterquam quod calidissima hujus
 „ climatis temperies hoc requirat, cer-
 „ tissimum est in tali necessitate sine his
 „ agrum evadere non posse. „ Meretur
 certè Medicus hic fidem haud modi-
 cam, eo quod majorem fortè expe-
 rientiam hujus morbi, quàm Euro-
 pæus quisque Medicus unquam ha-
 bere possit, ipse habuerit: videte mo-
 do, quommodo hoc caput inchoet.
 „ Qui apud nos in Hollandiâ rarus est
 „ spasmus, hic in Indiis tam familia-
 „ ris est affectus, ut meritò inter en-
 „ demios, ac populares morbos, nu-
 „ meretur. „

12°. Fimus equinus partibus tetano

affectis summopere laudatus *Ambrosio Paræo* fuit. Ter cum illo adhibito felix, ut postmodum enarrabo, nihil ferè in hoc homine, de quo agitur lucratus sum.

13°. Ex *Hipp. libr. de Intern. affect.* videmus tetanum oriri à suppuratione *κονάγχης*, vel *σαφυλῆς*, vel *ἀντιβραχυχίλων*, vel etiam (libro de *Diebus judic.*) ἀπὸ *συνάγχης*. *Forestus* historiam refert, eademque observatione veterani cujusdam Medici, haud omnino raram in praxi esse ostendit. *Valsalva* & talem tetanum vidit, egoque in me ipso, ut deinceps narrabo, expertus fui. In hoc genere tetani *Forestus* damnavit trochleæ usum ad os diducendum, auctoritate fortè *Cæli Aureliani*, qui tamen trochleam aut simile instrumentum repudiando, de tetano ex anginâ nato non egit. Laudarunt trochleam hanc, adhibueruntque cum successu *Paræus* & *Hildanus*. Trochlea hæc me in hoc morbo mox summo periculo eripuit.

14°. Curam excitatâ febre moliti nonnulli sunt, id sibi ab *Hippocrate* præceptum esse arbitrati in *aphorismo* 70. *sect. 5.* » A quartanis corepti, » convulsione non admodum corri-

» piuntur, si verò prius corripiantur,
 » & postea quartana supervenerit, li-
 » berantur. Et *sect.* 2. n°. 26. Febrim
 » convulsione supervenire melius est,
 » quàm convulsionem febris. « Et ma-
 ximè *sect.* 4. n°. 57. » A convulsione,
 » & tetano, detento, febris superve-
 » niens solvit morbum « *Herophilum*
 & *Asclepiadem* febre excitatâ tetanum
 curandum esse voluisse, *Cælius Aure-*
lianus accusat: invehiturque acriter in
Hippocratem, veluti idem disertè præ-
 cipientem in his aphorismis; à quâ
 sententiâ se esse alienissimum profite-
 tur. Profectò si sedato animo *Hippo-*
cratem pervolvimus, pluribus operum
 suorum locis de tetano agentem, non
 est, quod idem prorsus negemus.
 Quid enim aliud ex textu libri *de Vict.*
acut. colligemus? Si enim à naturâ fe-
 bris non excitetur, somnûsque, atque
 urinæ concoctæ, sudoresque judicatorii
 non contigerint, vinum creticum vi-
 nosum, unâ cum internis, externis-
 que emollientibus, & calidæ aquæ
 affusione, exhibendum esse docet: &
 libro *de Intern. aff.* Absinthium, lauri
 folia, hyoscyamum, thus, in vino
 albo cocta, admisto oleo valdè cale-
 facta, corpori & capiti adhiberi;

postea verò disponere in lecto ægrum *ut sudet vehementer*. Igitur videtur deficiente febre, febrem excitare voluisse. Convenitque idem cum ejusdem monitis sapientissimis, quibus præcepit nobis attentionem ad ea, quæ natura quandoque per se facit in morborum curatione, ne hujus ignari eandem suo in opere turbemus, neve defectu attentionis illam imitari negligamus. Eodem profectò modo, quo febrem in apoplexiâ producendam esse Schola Medica jubet, quia natura spontanea febre apoplexiam curasse observata est. Fatendum tamen est, similia præcepta quandoque hoc principio solummodo inniti, *ut extremis in morbis extrema tententur auxilia*; ut habet aphor. 6. sect. 1.

Ut enim extrema auxilia prodesse aliquandò apparent mirificè, sic quoque eadem nocere non ignoramus. Et ejusdem scholæ doctrinâ, quâ febrem nonnunquam excitare jubemur, discimus etiam humores lentos hominem occidere, si in vehementiores excitentur motus. Imò enarrandorum ad finem hujus capituli casuum alter, tetanum, superveniente validâ febre, lethalem redditum docebit. Hinc hanc

sententiam cum Scholâ Arabicâ moderari conatus *Avicenna*, ephemeram duntaxat febrim producere suadet. Sed quis febrim producturus, adedò arbiter rerum, versatusque in arte est, ut non plus febris generet, quàm voluerit? Quotidie animadvertimus eodem anni tempore, ab iisdem omninò causis, alios tertianâ febre corripi, alios ephemerâ, alios acutâ, vel etiam inflammatoriâ; prout vis adplicatæ causæ in peculiarem cujusque diathesin agere possit. Novimus, si candidè loquamur, nos tantos in tetano, & apoplexiâ, moderatores non esse; præterquàm quod etiam moderata febris possit nocere. Nonne levi febre, à naturâ genitâ, apoplecticum *Numeni* filium periisse candidus tradiderit *Hippocrates*? Ea itaque omnia, quæ, ni juvent, occidunt, nunquàm temerè, sed & circumspectè, & si possibile, nunquam, nisi convocato sapientium virorum consilio, bene perpensa, & trutinata, admoveantur.

15°. Sudoribus curandi methodum laudarunt hi, illi condemnarunt. Dixerat *Hipp.* lib. de *Vit. acut.* de tetano agens, ut suprâ vidimus: » Huic nisi » febris accesserit, & somnus, & quæ » consequuntur

» consequentur urinæ coctæ, sudores-
 » que judicatorii &c.« & paulò post
 deficiente naturâ, ægrum sic à Medico
 disponi jubet, *ut exsudet vehementer.*
Bontius sudores cum maximè hîc lau-
 davit: hæc ab unâ parte: sed ab alte-
 râ veridicus ubique *Hippocrates* narrat
magna navis præfectum in opisthoto-
 num, tertio à contusione die, incidisse
 cum sudoribus, obiisse tamen sexto ab
 illinc die. Scripsit *Coacar*. N°. 361.
Funestum est etiam sudare in opisthotono.
 Imò *Aretæus* jussit cohibere sudores:
Cælius abstergere eosdem, ne noceant
 frigefacti.

Numquid igitur ad problematis ex-
 plicationem facit id, quod habet ma-
 gnus *Morgagni* Epist. anat. med. N°. X.
 §. 3, ubi scilicet, postquam retulisset
Valsalva juvenem die tetani quinto
 obiisse cum sudore plurimo, toto mor-
 bo profluente, hæc judiciosè subjunxit:
 » Porro multus sudor, qui perpetuò
 » perfluxit in eo juvene, num id leva-
 » minis attulit, ut manus, pedesque,
 » nonnihil moveri cœperint? Sane
 » *Bontius*... inter cætera commendat,
 » quæ sudorem moveant. Sed hic for-
 » tasse utilior est, cùm affectio frigori

» successit, cui temerè calefactum cor-
 » pus expositum fuerit. «

Hinc intelligeremus saltem ab Hip-
 pocrate, & laudatos sudores, & dam-
 natos fuisse, prout tetani causa eos-
 dem aut posceret, aut repudiaret;
 eandemque ob causam *Arctæum*, ac
Cælium, eo modo scripsisse. Sanè no-
 ster homo, qui à frigerato corpore
 priùs calefacto in tetanum non incidit,
 cum perpetuis sudoribus mortuus est.

16°. Urinarum excretiones Medico-
 rum plures in tetano consuluerunt,
 præeunte *Hippocrate* Coac. text. 362.
πυρετώδεια ὀπισθοτονιάδεια γυναικεία ἔρματα
λύκοι. *Opisthotonum*, si ad eum febris
 accesserit, urinæ genitales, urinæ ge-
 nituræ similes, solvunt. Nondum in
 Medicinâ definitum est, quid signifi-
 cet τὸ γυναικεία *Hippocratis* in urinis.
 Ad hoc nihil aptius, ac convenientius
 erit, quàm ipsum auctorem cunctis
 consulere in locis, in quibus de hâc
 urinâ verba fecit.

Epid. libr. 3. pag. 1066. Qui in Deal-
 cis horto decumbebat, priusquàm red-
 deret urinas turbatas, reddidit urinam,
 quæ habebat *ἐναιώρημα ὅσον κρίμνα γυναι-*
κεία. Hic nonnisi 40. die post multas

ærumnas judicatus est. *Foësius* reddidit totum textum sic. » Urinæ tenues, in » quibus varia inerant suspensa quæ- » dam, in medio innatantia, hordei » tosti, non exactè moliti, crassioribus » frustulis, ferè similia, *genitaleque se- » men referentia* ». An ergo in hâc urinâ enæorema, & quid simile genitali femini habebat, & quid crassius moliti hordei tosti simile? hîc notemus τὸ γονοειδές enæorema fuisse.

Philistes Epid. lib. 3. pag. 1070. die secundo habet ἕρα λεπτά, διαφανέα εἶχεν ἐναϊώρημα γονοειδές: die 5 moritur. Est iterum hic, genituræ simile illud, enæorema.

Epid. 6. pag. 1170. in Perintho τὸ γονοειδές, τὸ τριάντον ἐπὶ κρίσιμον. » In Perintho *genitale* idipsum quia criti- » cum ». Hic *hypostasim* formasse videtur, quia *judicatorium* dixit.

Theodori conjugii die quinto ἕρα τριάντα, ὀπιοειδέα, ἔρησε τῆ ἕκτη ἐν νυκτί, ὀλίγον. τὸ ἐρέμενον τῷ κάρφει εἴλκετο, γλίσχρον, γονοειδές ». Die quinto urinæ acer- » bæ, succo herbarum similes. Sexto » die minxit paucum in nocte, in quo » quid, quod dum festucâ trahebatur, » glutinosum, & genitali simile erat ». Ergo τὸ γονοειδές in urinis *Hippocrati*:

fuit vel enæorema, vel sedimen, quod festucâ ex urinâ elevatum, mucosum quid & genituræ simile, referret: in Philisco & Theodori conjuge, non laudabile, nam ambo mortui sunt: in eo, qui in Dealcis horto decumbebat laborioso & diuturno cum judicio fuit: in Perintho criticum. Semen autem ipsum genitale non fuit; nam & in urinâ conjugis Theodori erat.

Consulamur commentatores, antequam pergamus ultra. *Hollertus* in hunc textum: » Tales urinæ genituræ similes, albam, tenacem substantiam referentes, in febre ardente cum convulsione, malas esse, quod ab eliquatione fiant, sed si à copiâ pituitæ crassæ ac viscidæ convulsio, cum febre, materia illa pituitosa coqui potest, excernique «.

Et *Jacotius* τὸ ἔρον γενεῖς εἰς ait ab *Erotiano* intellectum esse τὸ ἔρον λεύκον καὶ παχὺν, urinam albam & crassam. Videatur *Erotianus* ad litteram T. Laudat autem ille hunc textum *Hippocratis*, ac si eundem legisset in libro *de locis in homine*, qui hoc tempore in illo non legitur. Periissetne igitur quid de hoc libro post *Erotiani* tempora? An verò lapsus *Erotiani* memoriæ est? Textum

autem *Jacotius* explicat sic. » Consentaneum est ergo opisthotonon, cujus causa est frigida, crassa lentaque pituita, nervos implens, urinis ejusmodi, quæ repente, & affatim funduntur, aliquando solvi, humore per calorem febrilem attenuato, & ad renes atque ureteres converso «.

Atque hæc de eo, quod genituræ simile in solâ urinâ, verùm descripsit *Hippocrates* idem quoque in materiâ alvo excretâ. Sic saltem colligendum est ex textu *Coac.* 186. τὸ γονοειδὲς διέλθον: porro διέλθον de urinâ dici apud *Hippocratem* non solet, sed de alvo. Evidentissimè autem *Coac.* n°. 455. Κοιλίῃ παραχρῆδος, διασίδεσσα σμικρά, γονώδεια, μυξώδεια. » Albus turbata, exhibens pauca genituræ similia, mucosa. Quæ *Duretus* ibi explicat de » colligamento tenuium intestinorum, » quorum adeps liquitur, ac dejectiones edit veluti opimas, id est, albas & leves. Liquitur autem adeps à vitificâ, tum ardoris hepatici, tum bilis, abradendo intestinis molesta «.

Foësius in hunc textum commentando, sic eum exponit, ut hæc appellatione designetur materies alba, pituitosa, albuminea, sive per alvum, sive

per urinas, excreta. Imò *Hippocrates* *Prorrh.* pag. 35 apud *Foësius* (non in textu, nam in eo *Foësius* cum *Charterio* legit τόνω ἕικελον, in suâ verò *Œcono-*
miâ Hippocraticâ γόνω ἕικελον.) *Hippo-*
crates, inquam, γόνω ἕικελον vocat flatus
 crebros, qui simul mucosam educerent
 materiem. *Galenus* textum hunc per
 τόνω & γόνω, utraque scilicet lectione,
 explicuit.

Tandem & vomitu reddita materies
 à filiolo *Hegesipolis*, *Epid.* 7. pag. 1225,
 hâc appellatione describitur. Ἐτελεύτη-
 σεν, ἐμέσας μικρὰν, βραχὺν, φλεγματώδης,
 ὡς εἰδόμενον ὅτιον γονήν. » Moriebatur, post-
 » quàm vomuisset materiem paucam,
 » brevem, puitosam, genituræ simi-
 » lem «.

Patere igitur videtur, voce hâc anti-
 quorum, intelligi materiem albam,
 mucosam, crassam, adeoque semini
 genitali similem, sive urinis, sive alvi
 depositione, sive molestis cum flatibus,
 sive etiam vomitu, emissam: in urinis
 verò eam peculiariter designare vel
 enæorema, vel hypostasim, albam,
 mucosam, crassam, quæ, ut cæteræ
 urinæ bonæ, cum aliis bonis signis,
 salutem; sine iisdem nihil boni, nihil
 nisi χειρομὸν μὴ πρῶτον significet. Adeo-

que haud incongruam *Erotiani*, *Hollerii*, *Jacotii* sententiam esse, de tali albâ, mucosâ, atque tetanum solvente urinâ, id exponentium: de geniturâ autem admistâ ne cogitandum quidem esse, cùm quod *Hippocrates* id æquè feminarum, quàm viorum in urinis observaverit, tum quod idem non minùs in alvo, vomituque, excretis, quàm in urinis, sæpiùs adnotaverit. Numquid viri *Patricii* apud *Benedictum* urina alba lactea, quâ judicatus videtur, hùc referenda? Vide suprâ ad N°. 10.

Tetanodeus noster homo nunquàm in urinis hoc album, mucosum, crassum, sive enæorematis, sive hypostaseos in modum, exhibuit, adeoque neque indè spem nobis fallacem dedit: arenosam verò ejus urinam, supra descriptam, me non leviter decepisse ultrò fateor. Dudum quippe erat quod advertissem, monente *Bonetti* sepulcreti, arenulas eorum sæpè urinas gerere: quos aut calculi aut nephritidis calculosæ signa, nunquam concomitata essent; sæpiùsque ejusmodi arenulas bono sane omine sive febribus jam absolutis, sive eisdem declinantibus, sive etiam vigentibus, comparuisse notassem.

Ex quo *Viennam* appuli, attentionem meam ad hoc phænomenon excitabat Præses illustrissimus, occasione cujusdam numerosæ familiæ, in quâ constans idem observaretur; salutemque præ foribus adstare, ex tali urinarum arenâ, mihi certus prædiceret.

Elapso abhinc quadriennio, cum lucem videret immortalis *Morgagni* immortale opus, vidi demum observationibus ejusdem clinicis hanc observationem statuminari sic, ut in regulam practicam convertit debeat. Etenim in *Epist. Anat. Med. VIII. §. 10*, ægri cujusquam morbum referens. » Eo res, » inquit, intra quinque, haud amplius, dies, deducta erat, ut loquendi etiam facultate amissâ, pro deposito, & jam jam morituro, ab omnibus haberetur. Mihi verò, quantumcumque in præcipiti casu liceret, » neque antea, neque tunc omittenti, » urinarum quæ fluere pergebant copia » aliquid speculæ relinquebat: quam » mox nonnihil duxere animadversæ » perminutæ quasi arenulæ, quæ » fertissimæ universa vitrearum maturarum interna latera propemodum » operiebant: hoc enim mihi in ægris » pluribus adnotatum felicitis morbo-

rum solutionis indicium, nunquam
 fallax ad id tempus deprehenderam. Et
 sane æger paulo minus malè habere,
 & jam loqui, &c. « Epistola autem
 XLIX. §. 21, asseverat clarus ille auc-
 tor, ne in unicâ quidem febre, cujus-
 cumque demum classis, generis, aut
 speciei esset, ne in ullo quidem sexu
 aut ætate; quin præterea nec in capitis
 doloribus acerbis, & apoplecticis qui-
 busdam affectibus, nonnunquam etiam
 senilibus, prognosticum unquam fefel-
 lisse, nisi forsan semel; quando vel in
 fine morbi, vel in declinatione, vel
 etiam vigore, adparerent in lotio,
 præclarâ luce conspecto, arenulæ re-
 nues, vitreæ matulæ lateribus adhæ-
 rentes, nonnunquam tamen in urinæ
 superficie natantes, subrufæ ut pluri-
 mum, subalbæ perrarò, quales semel
 in juvene conspexerat.

Porro æger noster arenulas subrufas
 vel ad vasis latera, vel ad urinæ super-
 ficiem, vel ad fundum, sæpè etiam in
 omnibus his locis simul, in unâ, dua-
 bus, tribus, pluribusve de die emissis
 urinis, hoc ordine minxit: die 6 quo
 mansit in nosocomio, urina unica ru-
 fas arenulas ad latera vasis vitrei depo-
 suit. Die 7 quatuor vasa urinaria adhi-

bita hodie, habent leve albumque se-
 dimen, & arenulas rufas, in pelliculâ
 splendidâ supernatante. Die 8 urinæ
 omnes colore, odore, copiâ, bonæ;
 leve quoddam sedimen paucas intra
 horas ponentes, & ad latera vasis are-
 nam rufam, inque fundo, gerentes.
 Die 9 urinæ per omnia naturales, sin-
 gulæ & sediminis quiddam, & te-
 nuem arenam multam habent. Die 10
 ipsissimæ quæ heri, urinæ. Die 11 uri-
 næ depositæ sexies, solito paulò colo-
 ratiore; prior, & altera, paucissimas
 gerunt arenulas; reliquæ omnes leve,
 atque subalbidum sedimen habent
 ad fundum: attamen & hæ 24 horis
 servatæ, arenulas cœperunt hinc indè
 formare. Die 12 semel seiens commin-
 xit sese; vespere, & bis nocte, min-
 xit in vitrum. Hæ tres urinæ coloratio-
 res leve enæorema ad fundum dimit-
 tunt, arenasque gerunt rufas, priori-
 bus crassiores. Die 13 ut pridie: enæo-
 rema versus fundum gerunt, & arenæ
 quid habent omnes: arenam autem
 non monstrant, nisi hæ 15, illæ 20 ho-
 ras, conquieverint. Die 14 urinæ om-
 ni dote bonæ, omnes brevi enæorema
 formant, deponunt; jamque intra
 tres quatuorve horas copiosiores,

quàm unquam, arenam, & ad fundum, & ad parietes vitri, demittunt. Die 15 omnes quatuor urinæ hodiernæ boni odoris, & coloris, cum enæoremate, quod & album, & spiculis splendidissimis, plenissimum erat. Etiam ad vitri latera talia spicula: inest autem multa cunctis arena. Nocturnæ ut diurnæ. Die 16 colore, odore, copiâ, bonæ urinæ omnes, multum & arenosæ, & splendidæ, & leviter hypostaticæ. Die 17 omnia eadem. Die 18 comminxit se nocte. Die 19 in exipulum urinam unâ cum alvo emisit; sed ad 4 pomeridianam libram mediam urinæ reddidit, quæ trihorio post jam arenam exhibebat; sequentes pariter. Die 20 suo lethali urinas in lectum dimisit.

Quandoquidem itaque arenularum copiam, per omnem propemodum morbum constantiorem, observaveram nunquàm, spei nonnihil, fateor, mecum tacitus alebam: quamvis secundum regulas artis ex urinâ, alvoque laudabilibus, nihil unquam augurari meis auditoribus soleam, cæteris signis cum illis non correspondentibus, imò funesta quæque prænunciantibus. Eventus quoque docuit hujus ultimæ obser-

vationis veritatem. Qua propter mortuo homine; qui nulla calculosæ, aut arenosæ diatheseos vestigia in cadavere monstrando, spem salutis ex suâ urinâ, constanter, & abundè arenosâ, facere potuisset, auditores seriò monui hunc casum benè adnotarent, utpote nullam dari, citra exceptionem, regulam, apertè docentem.

Nec est, quod quis vel ideò hanc urinam arenosam, minoris faciendam in nostro ægro fuisse, existimet, quia spicula splendida salina sæpiùs in eâdem comparuere: etenim hæc spicula in urinis acutè laborantium, quocunque in morbi stadio, non illaudabilia esse, constanti observatione experimur.

Absolvi sic omnia, quæ de curâ tetani omnium Medicinæ sæculorum promiseram; superest, ut quænam nostro in ægro instituta fuerit, paucis enarrem. Profectò horum enarratorum plurima ipsi adplicavimus. Venam ipsi secuimus octies, summâ semper urgente necessitate; & ultimo quidem 12 morbi die; sanguine semper inflammatissimo, semel iterùmque tanto jactûs subsultu, ut non venam, sed arteriam pertusam esse, quis suspicatus

fuiſſet, qui ad arteriam immediatè venæ ſubjectam, impetuoſèque pulſantem, non attendiſſet. Ultimo morbi octiduo, licet celer adhuc eſſet, magnuſque pulſus, cruorem ultra emittere non auſus, reliquis artis auxiliis uſus ſum. Aquæ frigidaæ affundendæ caſus non exſtabat, quoniam nec valdè carnoſus erat, nec media ætas, ſed frigore, varietateque, Martio ſimilis, Maius: quin nec caſus erat, in quo ipſe, ſi adfuiſſet, *Hippocrates*, frigidam affudiſſet, ut paulo ante vidimus. Præterea auxiliis ad febrim generandam, proliciendumque ſudorem, in febre perpetuâ, perpetuoque ſudore, opus non fuit. Cæterum caſtoreum, moſchus, camphora, opium, oleum copioſum ore aſſumptum, & in anum injectum; ſimus equinus; cataplaſmata ex rebus emollientiſſimis, adjectâ copiâ multâ flor. chamom. parata; aqua calida formâ balnei crurum integrorum, formâ fomentorum ventri, dorſo, collo, maxillis, admota perpetuò; potus ſubacidi, blandaque emulſa; veſicantia, & epiſpaſtica; peruviani corticis vires in nervos explorandi tentamen, adhibita ſunt.

Si ſimilem ægrum noſocomium dein

ceps susciperet, an venâ, si id indicaretur, sectâ, ac corpore emollientibus cujuscumque generis involuto, tuta cura tentari non posset plurimo castoreo, usu opii prudente, cortice peruviano multo; ut scilicet motu humorum moderato, ut mitigatis doloribus, ut humectatis emollitisque undique nevis, cortex peruvianus, quo facilius in nervos, atque tendines ageret, aptaretur? Neque enim lubenter iis concederem, qui in casu, quo cuncta emollienda sunt, vim corticis peruviani indicationi adversam crederent: ignota nobis ea illius vis est, atque facultas, qua & in rigidis fibris & in flaccidis, & in humore spissiore, & in tenuiore, inordinatos nervorum in febribus motus, & tensionem relaxet, compescat, hominemque reddat sanitati.

Cætera, quæ ad anatomen spectant, tabula 4 exponet, unâque docebit ex degeneri coli fabricâ, cum historiâ anamnesticâ collatâ, hominem hunc verâ pictonum colicâ quondam laborasse.

§ VII. Subjungam nunc, quas promiseram, proprias meas tetani observationes.

1°. Annos 20 natus, anginam passus sum, quæ neglecta in suppurationem abiit, cum perfecto maxillæ tetano. Cùm summas angustias ad 14 diem sufferrem, alius Medicus advocabatur, qui illicò largam venæ sectionem instituit; deindè, eo jubente, Chirurgus, trochleâ tenui inductâ, maxillam magno cum labore sensim diduxit, donec tandem strepitum in faucibus precipere, rumpereturque abcessus, undè copia igens puris putridissimi ore profiliit, & nonnihil quoque in gulam illapsum est. Purgante iteratò dato, intra paucos dies convalui. Hic ipse ille ab *Hippocrate* supra notatus casus est.

2°. Anno 1741, die 9 Aprilis, femina inupta, quadragenaria, me accessit, narrans multis ab annis in lævo latere infra costas se acerbè dolentem, anxietates præterea, flatus, borborygmosque continuos expertam; cùm undique solatium frustra quævisset, sese curæ tradidisse agyræ, qui vehementer omnia sursum, deorsumque evacuando, dolorem quidem mitigarat, verùm debilitatem magnam, spasmos, & catameniorum cessationem, ipsi produxerat. Trimestri spatio ab hæc crudeli curâ elapso, spasmusprehendit

maxillam talis, ut nihil ore assumere, nisi unius olim elapsi dentis foramine, posset. Spiritu vini fovebat, fricabatque maxillam; tertio tetani die me convenit. Pulsus debilissimus, ac tardus erat, licet horæ quadrantis iter, ut ad me veniret, conficere debuerit. Durities musculorum maxillæ magna non fuit. Externè oleosa penetrantibus mista applicui, vesicans ad nucham latum admovi, & præscripsi neuroticam misturam.

Altero die lecto affixa me vocat. Video tetanum maxillæ rigidissimum, faciem & oculos rubros, pulsum fortem, celerrimum, vehementem itaque febrem, lumborum dolores, jumentosam urinam, deglutitionem adeò impossibilem, ut per nares exeant deglutienda. Hic sane febris supervenerat convulsioni die quarto, & nihilo fecius in pejus ruebant omnia.

Venam secui, & enemate laxante ritè operato, clysmata nutrientia omni quadrihorio curavi injici. Cataplasmata emollientia oleosa tensis circumdedi partibus. Trihorio post venæ sectionem febris, rubor, calor, remittunt multum. Sanguis nec inflammatus fuit, nec aut tenuis, aut dissolutus. Quæque

jumentosa apparuerat urina, eadem jam sedimen album, flocculentum tamen, dabat. Pulsus nunc æquabilis, bonus, plenior longè, fortiorque, quàm pridie in ædibus meis fuerat.

Sed cum tantâ rerum emendatione, tetanus idem, eademque deglutitorum per nates reversio. Amicissimus *Velfe* curam, me hortante, suscepit mecum. Medicinam internam, externamque, in magis neuroticam mutavimus.

Die 11 Aprilis post insomnem penè noctem, summo cum labore deglutivit quædam. 12 Aprilis nox insomnis. Deglutitio ferè impossibilis, pulsus æquabilis, sed debilior. Enemata nutrientia absorbentur tota, sæpiùsque repetuntur.

Aprilis 13; clonicæ convulsiones per noctem frequentes, quibus durantibus maxilla relaxata cum magno oris hiatus fuit; clonicâ verò convulsione cessante, rediit mox tonica colli, dorsique. Pulsus debilis jam & inæqualis. Frigus extremorum. Mentis jugis præsentia. Ad horam 10 diei suæ 8 mente præfens expiravit ore spontè aperto; ita enim, quotquot morti affuerant, nobis testati sunt. Negabatur nobis anatome. Vidimus in cadavere, octo

à morte horis elapsis, sic clausam maxillam, ut aperire illam, nisi summâ cum vi, nequiremus. Ore sic vi aperto, mali nihil adspeximus in faucibus. Lingua tumebat. Exterius ad cartilaginem scutiformem & ad os hyoïdis comparebat tumor. Sed ultrâ examinare vetabamur.

3°. Faber lignarius 22 annorum, procerus admodum juvenis, mense Decembri 1741 me vocabat, tetano corporis universali afflictus. Narrabat febre tertianâ pertinaciorè laborantem, cortice peruviano se ab eâ, elapsis pat-
cis abindè septimanis, liberatum esse. Continuâ febre se nunc, validâque diarrhœâ, & universo torqueri tetano. Epidemica diarrhœa illo tempore cum febre grassabatur, quæ postulabat emeticum. Frustrâ id ipsi dedi. Diarrhœam nec involventia, nec opiata, nec adstringentia, compescuere. Tetanus quoque universalis neque balneis aquæ calidæ, ejusdemque fomentis, neque emollientissimis unguentis, & cataplasmatibus, ullatenùs cessit. Febris autem in dies augebatur. Cùm nihil juvaret, ob summam primarum viarum putrilaginem præscripsi ipsi hanc misturam.

℞. Rob ribesiorum unc. ij.

Spir. sulph. per campanam gtt. xv.

Aquæ cort. citrei unc. vj.

Laudani liquidi Sydenhami gtt. xx.

Laudanum addebam, ne acida au-
gerent diarrhœam. Quovis bihorio
quartam misturæ partem assumsit; eva-
cuata illa, renovabatur.

Altero die meliùs habuit, & uni-
cam tantummodo alvum putridam de-
posuit. Die 3 levamen majus. Die 4
tetanus ità emendatus, ut lecto mo-
vere, ex eodem surgere, cum diffi-
cultate incedere, imò in proximè in-
feriorem contignationem laboriosè
descendere posset. Putridâ alvo ut-
cumque pergente, misturam continua-
vi, quotidie minuendo, usque ad 10
usûs illius diem.

Sanus abindè vixit usque in Junium
mensẽ 1742. Incidit tunc eandem
in febrem, diarrhœam, tetanum;
ignarus à quâ causâ aiebat. Vivebat in-
temperanter. Priorum memor dedi
illicò eandem misturam; die altero
omnia symptomata cessabant. Sub ejus-
dem anni finem tertio rediit idem,
sed levior, morbus; unicâ misturâ ces-
sans. Formulæ copiam tunc sumsit, ut
illicò, redeunte morbo, eâ uteretur.

Cauponarius indè factus, ac vino, cerevisiâ, viniq̄ue spiritu abusus, nunquàm in similem morbum relapsus est totis postea annis, quibus ejus uxori ac liberis medicinam feci.

In recensendis tetani causis, vidimus illum ab auctoribus putrilagini hærenti ad præcordia, aut in intestinis, adscribi. Præsens historia hoc confirmat.

4°. Anno 1756, susceperam in nosocomium juvenem, gallico morbo sic laborantem, ut pessima ulcera in corpore, potissimum verò in capite, prostant. Haud diù eum in curâ mercurii sublimati habueram, quin ab acrimateria nervos, tendinesque, in ulceribus rodente, in completum maxillæ tetanum incideret. Dabam emulsum cum opio & camphorâ; de quo tamen multum sumere, in principio saltem, deglutitio ferè impossibilis vetuit. Maxillas autem & tempora fimo equino calente, sæpè renovato, involvi. Die alterâ deglutitio melior, die tertiâ tetanus curatus. Mercurio eodem posthac curatus est.

5°. Anno 1757, mense Novembri, suscepi in nosocomium juvenulam 28 annorum, quæ à duobus cum dimi-

dio annis cariem patiebatur antri *Hig-*
mori, quæ sane multum nobis faceffit
 negotii. Cùm variis auxiliis internis
 externisque, totum hunc sinum de-
 purassemus, ac patiens bellè haberet,
 incepit anni 1758, die 8 Martii, de-
 nuò in eodem dolere; die autem se-
 quenti adèdò vehementer, ut perfec-
 tus maxillæ tetanus nasceretur, sic ut
 neque loqui, nec deglutire vel mini-
 mum posset. Cataplasma emolliens
 adplicabatur ei vesperè. Decimo verò
 Martii, cùm tetanus 28 horis jam per-
 sisteret, sinum equinum circumpo-
 sui. Opium lubenter à principio cum
 castoreo dedissem, deglutiendi au-
 tem impotentia id vetuit. Opio tamen
 agendum ratus, elutis primo commu-
 ni clystere intestinis, injici cum un-
 ciis sex juris canium grana opii duo
 curavi. Obdormivit indè, evigilanti
 autem rigor musculorum paulò remis-
 sior erat, nonnihilque cœpit deglutire
 posse. Tertio die enemate repetito
 solvebatur tetanus. Opiòne an fimo?
 An auxilio alterum alteri fuit?

Ex illo tempore sinum maxillarem
 magis depuravimus, magisque, ca-
 riem autem ejus metuendam corticis
 peruviani copioso diuturnoque usu,

582 RATIONIS MEDENDI

sive abegimus, sive averruncavimus. Dolorum recrudescentiam opium interea sedabat. Tandem crassa, & obesa facta, exivit 1758, die Julii nonâ. Rescivimus diù post ipsam rusticano labore se egregiè exercere.

6°. Anno 1757, die 7 Decembris, vespere, in plenâ sanitate, deprehendor subitâ vertigine, cum momentaneâ mentis absentia, momento post iterùm sanissimus, nisi quod ad præcordia nauseosam quid observarem, levioresque ventris dolores. Venam mihi tundi curavi, & cubitum petens purgans sumsi, quod sequenti die egregiè operabatur. Die hac, nempe 8 Decembris, multis convivis gaudens, sobriè tamen comedi & bibi. Nocte verò insequente incido in dysenteriam crudelem, sanguineo-mucosam, cum universi corporis tetano. Convenit summo mane die 9 Decembr. optimus, dum viveret, Medicus *Erndl*, qui gravem valde morbum ratus, mox ill. Præsidem adiit. Hic autem brevi post suâ visitatione me honorans, unâ cum claro viro *Erndl*, suspicabatur an non fortè podagrica aliqua materies (podagrâ enim leviori aliquoties decubueram;) vertiginem oberrando

excitasset, eademque purgante irritata, dysenteriam, tetanumque generasset? Sin minus; an primis in viis hærens corrupta materies ejus abundantia esset, ut post actionem purgantis multa adhuc superstes, atque mota, hunc morbum generasset? Porro tetanus erat non maxillæ, sed colli, dorsique rigidissimus, lumborum paulo minus rigidus; sic ut aliquid alimenti, aut medicamenti assumpturus, statuae instar, erigendus essem, lumbis nonnihil se flecti patientibus.

Utrique suspicioni satisfaciebant (purgans enim prægressum erat) primò acrioribus ad pedes, & crura, admotis epispasticis; quæ eo versus, si qua podagrica materies oberraret, illam allicerent: secundò decoctis & emulsis oblinientibus, atque involventibus, tum ore, tum enematum ope, assumptis; quæ cum adhibito prudenter opio, dolores sopirent, tensa laxerent, acria involverent, nervosque ab acrium irritatione defenderent, D. O. M. his conatibus opitulante, tetanus 12 horarum spatio cessavit, & intra septem dies, citra ullam podagram, perfectè convalui.

7°. Casum notabilem gravissimi te;

384 RATIONIS MEDENBT
tani in nosocomio visum, retuli *tomo*
VI. probl. 9.

CAPUT V.

DE FEBRE MILIARI, AC PETECHIALI.

§. I. *Pro more iterum non vidimus hoc anno petechias aut miliaria. Idem & alii Medici testantur Viennæ, in Hungariâ, in Silesiâ. Ex sententiâ ill. Trallehi miliaria & multum factitia sunt, & nunquam critica. Idem evincunt clarissimi Kœlderer observata.* §. II. N°. 1. *in exanthematum materie cl. Pringle nimis sero me aggreditur. Enarratio rerum, quæ putatiam hanc crisin mihi primò dubiam, tandem falsam esse, demonstrarunt.* N°. 2. *Morbi carcerum, & nosocomiorum, cum morbis exanthematicis malignis, maximè cum malignis miliaribus, plurimum conveniunt; iidem tamen minime sunt.* N°. 3. *Exanthemata non semper evitari possunt, quia impurus, infectusque aër, non semper potest evitari.* N°. 4. *Laus tractatûs cl. Pringlæi de Morbis Castrensibus.*
N°. 5.

N°. 5. Malè cl. Pringle intellexerit, quæ Wratislavienses, egoque, de camphorâ notaveramus. N°. 6. Petechiarum sedem in solâ epidermide me collocasse injustè accusor. N°. 7. Vindiciæ Manium Diemerbroeckii. Gangrena nonnunquam citra separationem sanescit. Diemerbroeckiana confirmantur Trallesianis. N°. 8. Argumenta quinque adversus clarissimi Pringle systema, de differentiâ petechiarum ab omni alio morbo exanthematico. N°. 9. Non disputandi pruritu, sed inevitabili praxeos docendæ necessitate, à cl. viri opinione recessi. Demonstratur diversitatem, in morbis observatam, non morborum naturâ, sed diversæ methodo, deberi. Ostenditur hac diversitas, eâque occasione illud turgere Hippocratis examinatur, quod tantam in praxi diversitatem non induxisset, si à solo Hippocrate legitimus hujus significationis sensus petitus fuisset: sensu quippe Hippocratico rard turget materies; non Hippocratico, turget semper. Vomitoria acutorum principio dari Hippocraticum non est; & frustra quidam à ex ejus operibus probare nituntur. Solum studium Hip-

Tom. V. R

pocraticum aptum est, quod in viam devios reducat.

§. I. **T**RANSIIT cum bono DEO iterum, pro more, annus academicus sine miliaribus, aut petechiis, cum in nosocomio, tum in urbe, & suburbiis, apud ægros, qui mihi, ad consilia vocato, obtemperarunt in toto regimine, in abstinentiâ à Medicinâ, cl. *Trallesio* pulverulentâ dictâ, & præsertim in quotidianâ lecti refectione. Vidi quidem pulicum morsus, quos petechias; vidi sudamina, quæ miliares pustulas, sive collegæ expertissimi, sive Medicinæ tirones, salutarunt: tales autem minime fuisse, nisi in regimine, vel in medicamentis peccaretur, rerum eventu intellexerunt.

Igitur hæc medicæ artis prudentia effecit, ut id, quod à tot retrò annis cum scripsi, tum publicè docui, undique confirmaretur, ac demonstraretur abundè: utque me, ægros sic gubernantem, propria experientia de hisce exanthematibus *ultrâ* scribere vetat; ita & mecum Medici complures, eandem methodum secuti, eorundem in morbis exanthematum,

aut suâ in praxi raritatem testantur, aut omnimodam absentiam. Nominare hâc in urbe medicos possum, qui in multâ, eâque honestiore, praxi versantes, ne semel quidem suis acutis in morbis hâc exanthemata viderint.

In Hungariâ, si ullibi, hâc exanthemata famosa sunt, & quidem sic, ut multâ praxi exercitati Medici candidè mihi facti sint ad illa promovenda se cogi; siquidem eos officio defuisse suo plebs clamitet, ægro ex acutâ ægritudine citra efflorescentias pereunte; petechias, ac miliaria, ut salutaria naturæ molimina ad vindicandum à morte ægrum, arbitrata. Interim clarissimi in Hungariâ viri, qui Hippocraticè edocti, magnam praxin, spretâ vulgi opinione, exercent, testantur mihi æquè raras sese suis in ægris hæc efflorescentias observare, quàm ego eas observo in meis. Cùm evictum sit mortalium millenos ab acutis morbis quotannis perire, qui primario morbo sustinendo apti, secundario illi perferendo inepti sint; Medici profectò illi, de quibus loquor, Medicinam in beato illo regno sic facientes, subditos quotannis mille-

nos, alioqui perituros, *Augustissima Imperatrici Regina* conservabunt.

Sed & potentissimus Borussiae Rex, quod hâc de causâ gaudeat, habebit. En quæ perillustris, & in Medicinâ practicâ versatissimus *Tralles*, ad me nuper scripserit 14. Aug. » Tri-
 » ginta jam anni elapsi sunt, cum *Hir-*
 » *selbergæ*, urbe Silesiæ, amœnâ, &
 » montanâ, sitâ ad Bohemiæ confinia,
 » morarer, uno omnes ore mihi asse-
 » verarunt miliaria in urbe, ejusque
 » confiniis, endemicum morbum esse,
 » quotannis sternentem, & perimen-
 » tem magnam hominum catervam.
 » Hujus sane causam tunc temporis
 » in Medicos referre non ausus, eam
 » potius refudi in propinquam urbi
 » paludem, potissimum *Lancisii de*
 » *Noxii Paludis Effluviis* scribentis
 » auctoritate. Verumtamen aliquot
 » deinceps annis symbolam huc Me-
 » dicos conferre suspicari cœpi; quip-
 » pe certior factus, quod urbis illius
 » Medici medicamenta calida ægris
 » offerrent; quod ægrorum, ut sudo-
 » res prolicerentur, calefacerent con-
 » clavia, eumque in finem ægros alte-
 » ro super alterum pulvinari conte-
 » gerent; quod demùm iisdem non

» propinarent alios, quàm calefacien-
 » tes potus. Causam igitur prædispo-
 » nentem credidi quidem paludis ef-
 » fluvia esse; calidam autem metho-
 » dum excitandis causæ vice fungi. Ast
 » verò haud ità pridem eâdem in urbe
 » degenti mihi, asseruerunt egregii
 » duo ibidem Medici, antiphlogisti-
 » cæ methodi patroni, *Ludwig & Haus-*
 » *leutner*, *miliarem morbum*, quo toto
 » tempore praxin ibidem exercuissent,
 » *sibi penitùs esse ignotum*: suos proindè
 » prædecessores morbi miliaris veros
 » artifices, fabrosque fuisse, plusquàm
 » demonstratum esse. «

Sed audiamus magnum *Trallesium*
 in tractatu in-4°. *de Terreis Remediis*,
 quem quinquennio abhinc edidit,
 pag. 356. & seq. » Quid, quod satis
 » paradoxon multis lectorum vide-
 » bitur, sine omni hæsitantiâ, contra
 » vulgares, & ad hunc diem valen-
 » tes medendi regulas, præfractè asse-
 » ro postulare boni Medici officium,
 » ut, quantum fieri possit, pruden-
 » ter *exanthematum genesin arte suâ ca-*
 » *veat*, aut si id fieri salvis ægrorum
 » rebus nequit, ut quàm parcissimam
 » saltem eorum efflorescentiam sagaci
 » auxilio reddere allaboret. Quod asser-

» tum pugnans cum plerorumque Me-
 » dentum praxi, ut verum esse nihilo-
 » minùs clarissimè perspiciatur, prag-
 » maticam quæstionem injicere liceat,
 » *an exanthemata in ullâ febre sint salu-*
 » *tifera?* Clamant omnes, audio, *uti-*
 » *que sapè!* cùm iis exclusis tot ægri
 » reddantur sanitati pristinæ. Sed pace
 » rogatâ, & pauco obstrepentium,
 » inque me hæreticum debacchantium
 » silentio impetrato; adhuc semel quæ-
 » ro: An cruoris inspissationes, an va-
 » sorum obstructions, an capillarium
 » canaliculorum inflammationes, an
 » sanguinis putrilaginosæ corruptio-
 » nes, an tenuissimorum vasculorum
 » erosiones, & disrupsiones, ullâ in
 » febre salutiferæ? . . . . Insto igitur
 » porrò: si obstructions, inflamma-
 » tiones canalium &c. in febribus non
 » salutiferæ, etiam id de exanthe-
 » matibus non poterit prædicari, cùm
 » semper ea obstructions, inflamma-
 » tiones &c. supponant: atque quando
 » Medici quidam minùs rectè asse-
 » runt, *Multos mori cum febre, nemi-*
 » *nem à febre;* ego rectissimè affirma-
 » turus sum, *multos equidem salvari*
 » *cum exanthematibus, neminem ab*
 » *exanthematibus.*

Si Austria, si Hungaria, si Silesia, undè gaudeant, habent; habebunt etiam aliæ Romani Imperii Provinciæ. *Part. IX. pag. 73. 74.* cum publico communicavi testimonium viri eruditi & clarissimi *Kolderer*, *Meinunga* in *Sueviâ* physici senioris, & consistorialis, quo patuit & miliaria nunquam critica ipsi visa esse, & bonâ methodo evitari. Beavit me idem dignissimus vir epistolâ, dissertationis in formam, datâ anni, quem vivimus, 11. Maii, dignâ profectò, quàm, ne in longius devolutum opus me brevem juberet, hîc insererem totam. Exordio miratus ille, pravæ doctrinæ, methodique, tot inveniri patronos, quos Viennæ, nonnisi inter barbitonsores aut expectasset, aut quævisset, in hæc demùm verba erumpit:

» Profectò in tam clarâ luce magis,
 » mirari quorundam Medicorum cæcitatem, quam sanare eandem præstatet; ni mentis æquitas sperare
 » juberet falsam theoriam, ejusque
 » culpam, non tam pertinaciæ, sed
 » incuriæ potiùs, & commisso errori in dignoscendis morborum causis, ortum debere suum. Longus
 » idè est in certo quopiam miliarium.

genere describendo, quod vel morbum auferendo criticum nuncupari debeat, vel quod morbo dudum devicto demum efflorescat; verum idem hoc genus totum ad miliaria vera non esse referendum, multis demonstrat exemplis: præcipue cum febrem comitem sibi habeat, adeoque tertium veluti genus morbi constituat, quod vel, neque criticum, neque symptomaticum sit, vel si sic velis, ut cl. *Hoffmannus* docuit, criticum in quopiam chronico duntaxat morbo. Dolet autem vehementer clarus vir hoc ultimum genus à nonnullis Medicis ad vera miliaria transferri, quæ ipsi regimine, aut methodo, aut utrisque pravis, in morbis acutis, inflammatoriisque, generant. Describit mihi quoque plures historias miliarium ejusmodi, quæ ego pluribus hujus operis tomis olim ostendi, dudum sanato acuto morbo prodeuntia, veluti suscepti olim, aut domi, aut in aliis nosocomiis, contagii reliquias esse; ille verò cuidam lymphæ stagnationi adscribit.

» Sed quis, inquit, nunc Medicus
 » hæc exanthemata, silente etiam ex-
 » perientiâ, diceret critica? sano

» nullus mentis compos. Quis porro
 » petechias imprimis, quæ non raro
 » peripneumoniam, & pleuritidi, aliif-
 » que apertis inflammatoriis morbis,
 » junguntur? Quis miliaria puerpe-
 » rarum alba, ubi febrem adesse in-
 » flammatoriam omnia docent sym-
 » ptomata; & ubi quò copiosiora, &
 » faciliora exanthemata prorumpunt,
 » eò proximiores letho sunt agræ?
 » Aphthæ infantum apud nos morbus
 » est endemius, multos in tenerrimâ
 » ætate perimens: hunc semper multo
 » deteriorem sum expertus, si simul,
 » quod sæpius contingit (idemque
 » sæpius in Angliâ contingere *Huxha-*
 » *mus* fidem facit) miliaria apparent.
 » Quis ergo & hæc? Et quale tandem
 » in omnibus recensitis his morbis in-
 » flammatoriis venenatum miasma,
 » quod expellere debemus, accusan-
 » dum venit, si, ut experientia do-
 » cet, miliaria & petechiæ perpetui
 » inflammationis sint comites, hæcque
 » eò peior fiat, quò largior eorum
 » numerus? Et cur non eadem omni-
 » bus istis febribus ratio, quæ tam
 » frequenter *æquè* exanthematibus (si
 » morbus, *sinistrâ* aut plane *omissâ*
 » *curâ*, in pejus ruit) ac reliquis

» symptomatibus, inflammationibus
 » propriis stipatæ sunt? Nonne satis
 » apud eos constat, à soluto partium
 » sanguinis nexu & serosâ ejus parte
 » à ceteris indè segregatâ, suam hæc
 » exanthemata trahere originem?
 » Quid aliud nisi hoc sibi vult dia-
 » betes, tam sæpè in his morbis in-
 » fausto omine accidens? Fugitne quos-
 » dam his morbis, præcipuè puerpe-
 » rarum miliaribus, demùm ab eo tem-
 » pore nostros comprehendi cœpisse
 » homines, quo lautiores vivunt, &
 » diætâ calidiorè utuntur? Qui ergo
 » ista regimine calido, tanquam salu-
 » tiferâ, expellere satagunt, quid hi
 » aliud faciunt, nisi ut studio dissol-
 » vant nexum sanguinis partium; in-
 » flammationes pessimas creent; oleum
 » infundant igni, & sic morbum ne-
 » cessariò adaugeant? Tandem me
 » in adversis consolatus. » Nova quævis
 » doctrina « inquit (quam hujus epi-
 » stolæ initio justo nomine *Nov-anti-
 » quam* appellat) » omni ævo adversa-
 » rios habuit comites: at fortem *Har-
 » væi* mallet tamen ego experiri,
 » quàm cum cæcis per omnem vitam
 » cœcutire; famæ enim mendacia de-
 » risit semper conscia mens recti, ve-

ritasque triumphavit hucusque «.

§. II. Sufficerent hæc omnia ad demonstrandam, quam clamo à tot annis, propugnoque, veritatem, adeoque ad hoc ipsum caput terminandum, nisi adversus eandem clarissimum *Pringle*, virum, quem magis semper & feci, & facio, dudum insurrexisse intellexissem; & ad cuius animadversiones dudum respondi, nisi ille, more inter eruditos repudiando, vernaculâ scilicet linguâ suâ, in alterâ & tertiâ editione sui, à me sæpiùs laudati operis *de Morbis Castrensibus*, contra me scripisset: jam verò cum vir quispiam doctissimus, ipsius, meusque amicus, hæc mihi ex anglico sermone gallica fecerit, respondebo illi hoc capite, siquidem præcipua ejus contra me gravamina circa miliaria versantur.

Ac primùm quidem cum viri in arte tanti veniâ id mihi asserere liceat, quod in hac disceptatione nimis ferò me adgrediatur: utpotè qui & ad hanc materiem, & ad illa, quæ præterea hâc occasione mihi objicit, in singulo ferè novem *de Rat. Med. tomorum*, in antecessum, satis respondi, abundèque. Multo sane labori

pepercisset, hos omnes tomos pervolvendo, non patrio, sed latino, ut inter eruditos decet, sermone exaratos; quorum suspicor nullum post *tertium* ipsam legisse, neque etiam præter *Theses de Febris*, alia opusculorum meorum, in quibus tamen omnibus ea dudum refutavi, quæcunque ipse contra me postliminio edidit, & repetivit.

Dignetur itaque vir dignissimus id attendere præprimis, quod quæcunque ille, ex consuetudine *recentiore* suæ patriæ, de miliaribus atque petechiis, censet, nullo modo queant id falsum reddere, id negare, id quominus centies visum sit efficere, quod medici *Hippocratis*, *Sydenhami*, *Boerhaavii*, principiis imbuti, in Austriâ, in Hungariâ, in Silesiâ, in Imperio, in Italiâ, hæc exanthemata aut nihil omnino, aut vix saltem, observent. Neque quod credat ipse miliaria ferè critica esse, id meam assertionem, qua primò vix, deindè nullos, in nosocomio ægros, cum iisdem exanthematibus, habuisse me testatus sum, ullo modo infirmare, ullo modo non veram, non existentem, reddere potest. Acta refero, facta enarro, quo-

rum multis ab annis millenos testes numero, eosque inter nonnullos Anglos, quos ipse de hisce, si lubeat, percunctetur: acta, inquam, quæ nullius contraria infirmet opinio, quæ nullius contraria obscuret observatio; contra quæ nulla scholarum commenta, nulla patriæ præjudicia, præscribent unquam.

Hæc igitur, cum ita se habeant, vir clarus id malè interpretari non potest, quod ita de veritate earum, quas narro, rerum convictus, ut esse convictior nequeam, cum ipsum, tum quotquot cum ipso sentiant, minùs recte opinari credam. Quod autem alii minùs rectè opinentur, ut ego saltem credo, aliundè proficisci non arbitror, quam quod, quæ in scholis principia hauserunt, nondùm ad severas artis regulas, seu ad lapidem lydium, probaverint. Profectò sola observationum frequentia primam mihi suspicionem formavit, ne res sic, ut credebatur, se haberet. Suspicio hæc reddidit me propriæ opinioni diffidentem: diffidentia ad maturius compulit examen. Videbam quippe, idque in civitate magis, quàm in nosocomio, die quopiam critico miliaria

oriri, morbum levare, & hæc eadem
 miliaria die verè critico cum febris
 cessatione sicari, sanitatemque hinc
 consequi perfectam. Sed 2°. videbam
 hæc exanthemata sæpiùs die non cri-
 tico, quàm critico nasci, & nihilo-
 minùs alio bono die critico morbum
 cum exsiccatione exanthematis perfe-
 ctè judicari: id quod intellectu mihi
 paulo difficiliùs videbatur; non idèò
 quod planè insolitum esset, verùm eo
 quod nonnihil cum consuetis observa-
 tionibus repugnaret. Videbam 3°. id-
 que frequentius, sive die bonâ, sive
 malâ, exortum exanthema cum morbi
 eousque benigni incremento tanto,
 ut æger vel summopere periclitare-
 tur, vel ad plures abiret. Saltem tunc
 excretionem miliarium, utut salubrem
 aliquando mihi creditam, & criti-
 cam, longè crebriùs vidi symptoma-
 ticam fieri, ac lethiferam; idque fre-
 quenter in iis, qui morbum prima-
 rium ad usque excretionem exanthe-
 matis sic tulissent, ut spem perferen-
 di, emergendique, probabilem face-
 rent. Itaque ad omnia attentior, in-
 que cæteras morbi excretiones ani-
 mum advertens, vehementer dubitare
 cœpi, utrum iis in morbis, quos eo

usque miliaribus judicari credideram, judicium miliaribus, an aliis evacuationibus, adscriberem. Quippe semper in ejusmodi crisi, aut urina hypostatica erat, aut erat flava, ac pultisimilis alvus, aut hemorrhagia quælibet, aut perspicuus observabatur sudor, aut plura horum simul. Sin verò minus; aut recidiva erat febris, novæ criseos indiga, aut peribat æger.

His ita observatis, & cum frequenti morte ægrotum, quam miliaria illa, quæ omnium ore symptomata erant, inducebant, collatis, in eam sententiam facilè abivi, quod consuetæ evacuationes criticæ, non verò miliaria, morbum solverent; quodque, si non perpetuò, passim saltem miliaria symptomata essent, tum in illis, qui servarentur, tum præsertim in his, qui perirent. Confirmavere autem hanc sententiam observata confertissima.

Verùm me aliud torquebat. Vienne appuleram, de horum exanthematum frequentia persuasus; nec me opinio fefellerat, siquidem in quovis ferè acuto morbo aut adesse exanthemata viderem, aut à Medicis expectari: meque etiam utpote climatis

ignarum, de hâc criticâ excretionem endemicâ, ad quam promovendam, nutriendamque quivis Medicus intendere animum deberet, Medici perhumaniter commonefaciebant. Interim ego ægros acutos in nosocomio publico tractare orsus, haud inveniebam hanc crisin itâ endemicam esse, quandoquidem inter centum priores ægros unicus modo afficiebatur miliaribus, qui per imprudentiam meam eadem cum duobus aliis ægris communicabat. Quo nunc acutos morbos in nosocomio frequentiores demonstrabam, eo pauciores quibus exanthemata prorumperent, observabam; & si quandoque uni, alterive prorumpabant, quos regimen, & medendi methodus, antea ad illa disposuerant, hi nullam in observatione mutationem inferebant. Quid porrò indè concluderem? Nisi, cum alibi tot homines, apud me vix ulli, exanthemata acquirerent, regiminis ac medicamentorum tam aliorum, quàm meorum, exactam inter sese comparandam esse rationem.

Constitit tunc luce clariùs, bonos complures, imò optimos Medicos, patriâ opinione abreptos, regimen, ac medicamenta sic dirigere, ut ægri

acutorum exordio in sudorem, ejusque operâ in exanthema prorumperent; alios verò, quibus meliora finxerat præcordia Titan, haud ita numerosa, numerosiora tamen, quàm apud me, in suis acutè laborantibus exanthemata habere. Sollicitè & hujus causam rimatus, detexi 1°. contra Medicorum mentem, imò clàm illis, ægros ex præjudicatâ opinione operosè cooperiri; id quod & mihi in agris urbanis, inexpectato quandoque intranti, observare contigit. 2°. Pulverem testaceorum creberrimum usum, methodo antiplogisticâ præponi. 3°. Viennæ nullatenùs laudabilem obtinere morem ægros quotidie, semel saltem, vel reponendi in lecticam, lecto sic admotam, ut ægri debiliores videantur tantummodo in eodem lecto loco moveri; vel, si id vires ferant, in sedili collocandi; & sordida indusia nitidis tepefactisque aliquoties permutandi: quæ profectò omnia ad exanthemata averruncanda inevitabilis esse necessitatis, certâ experientiâ affirmo. Tandem 4°. petechias & miliaria, quandoque contagiosa reperta, posse cum ægris, nolente ea Medico, communicari ab

advenientibus ad se amicis, necessariis, confessariis, medicis; dum ab his, qui pravo exanthematum genere laborant redeuntes, ægros alios necdum affectos conveniant. Adeoque quamdiu nostra methodus non fiet ea cunctorum, mirari minime oportere aut me, aut alios, exanthemata nunquam in ægris observare: præterquam quod in regione, quæ iisdem ita scater, ægri illi, in quibus jam magna adest humorum corruptio, in petechias, vel miliaria, facile incidere ante mortem possunt.

Atque hæc sufficiant, ut denissimus *Pringle*, cur ita scripserim, ac scribere debuerim, clarè intelligat. Transferat animo sese Londino Vienne, cogitetque attentionem in res meam, totque annorum experientiam, cum propriam, tum eorum qui, quo ego modo, medicinam faciunt: an non clarè perspicit rem illius mihi evidentiam esse, ut asserere intrepidus ausim, errare eos, qui petechias, qui miliaria, & inevitabilia, & critica esse, statutiment? Errare proinde quoque, qui cum ipsis sentiat, cl. *Pringle*? Animadvertat vir sincerus non levem, non hesternam, non precariò assum-

tam, quam tueat, sententiam esse; sed potius talem, quæ oppositiones non metuat; cogitet quantæ evidentia hæc mihi debuerit sententia esse, quod primum contra omnes solus, quod unicus, quod homo inermis, promere eandem ausus fuerim; egregiorum Medicorum oppositiones, inruditorum calumnias, ingratorum discipulorum delitamenta, omniumque tardio rem, ac meæ, ad senium jam vergentis, vitæ tempore vix sperabilem convictionem, animo præfago benè auguratus: concludat potius salutem populi, quam tueri, promoveretque munus id, quod *Angustissima nostra incomparabilis* mihi imponere, quòque me honorate dignata est, & mentem veri consciam, eò me impulisse: quo profectò modo non eum in publicum prodire posse per se novit, qui *vaga opinionum commenta*, quæ dies delet; qui *cerebella hominum* & *potens nugas*, quas veritas vix exortas dispellat; mundo obtrudere fatageret.

Respondere præterea debeo ad peculiare quosdam viri clarissimi ejusdem accusationes. Primò inducit me veluti Anglos suspicantem in aëre

puto, sereno, renovato, suis agris conciliando, incurios. Profectò nec scripsi talia, nec cogitavi. Provoco virum celeberrimum, mihi vel verbum, quo id insinuassem, monstret: si verò quæ de pravâ Germaniæ consuetudine notavi, hæc veluti de Angliâ dicta ipse putet, proprio id tribuat, non meo errori.

2°. Accusat me vir doctissimus, quod miliaria & morbos dictos carcerales, morbos ex ipsius sententiâ maximè à se mutuò dissimiles, turpe confuderim. Negare profectò ipse non potest morbos carcerales, ab hominum multitudine angusto in carcere, diuturno in tempore, in suâ spurcitie, inclusâ natos, multam cum illis petechiis & miliaribus gerere similitudinem, quæ ab aëre non renovato, multorum hominum, arctiore spatio inclusorum, propriâ transpiratione ferè pestifero, gignuntur: neque ego paritatem produxi ultrà. Quod verò eundem esse morbum hunc utrumque non credam, potuerat ex tractatu *de Febris*, ex *Ratione medendi*, ex *Vindiciis meis* adversus ill. *Halleri Apologiam*, intelligere; utpotè qui ibidem miliarium in Europâ nativitatis epo-

cham sive ad medium, sive paulo ante medium XVII. sæculum fixerim; epocham utique longè posteriorem, tempore illo, à quo cl. *Pringle* suam morbi carceralis historiam orditus est.

3°. Dum cl. vir hæc exanthemata negat impuro ab aëre apud Anglos Medicos nasci, non satis attendit ad imputitatis aëris frequentem inevitabilitatem, tam in nosocomiis, quàm in castris; quando numerosissimi ægri, malignis morbis affecti, unà decumbunt; nec advertit ad ea, quæ scripserit ipsemet, narrando quo casu peruvianæ corticis in gangrænâ detexerit efficaciam; scilicet dedisse se corticem 39. militibus malignè decumbentibus, quorum 35. aëre priùs depurato servasset, aëre verò non depurato, numero duplo minores homines se duntaxat potuisse servare. Ergo etiam Medici Angli, velint, nolint, debent quandoque exanthemata suis in ægris ab hac causâ videre, quemadmodum nos illa, ab eâdem causâ, videre nonnunquam cogimur.

4°. Minùs æquum de me iudicium fert vir clarissimus, dum me suggillat, veluti de ipsius libro de *Morbis Castris* iniquè iudicantem. Ni tertiam

meam *Meth. Med.* partem ab ipso lectam esse ex ipsius scriptis certò scirem, minime lectam esse assererem; nunc, non benè lectam, sed extremis modo labris delibaram esse, conqueri debeo. Scribendo enim ibidem pag. 269. *Doctissimus Pringle febres castrenses nervosè describens*: & pag. 253. *Merito ergo clari in arte viri, tot nominibus laudandi, Huxhami & Pringle apud Anglos... qui methodum suam cum publico communicarunt, debitasque ob id gratias eis referimus*; an sic, inquam, scribendo, veluti de ipso, ipsiusque opere, minùs æquè judicasse suggillandus fui? Vel ne suggillaret, oportuissetne me in omnia ejus verba jurasse? Quantumcumque *Hippocratem* veneramus, veritas tamen, & producta magis experientia, jubent nos ab eodem recedere quandoque: ideòne iniquum de ejusdem operibus judicium ferimus?

5º. *Stomachari* in me vir egregius videtur ob verba mea pag. 250. ejusdem tertiæ partis: *Quantisne affertur*
 » laudibus in malignis camphora, ve-
 » luti collapsas vires blandè restaurans,
 » & somnum ipso opio tutiùs addu-
 » cens? Consulite modo egregios vi-
 » ros *Huxham, & Pringle*. Aliud tamen

» experti in epidemiâ anni 1699. erudi-
 » diti Medici Vratislavienses « ac si
 illum vel erroris incusassem, vel alie-
 nam affricassem doctrinam. Profectò
 horum me neutrum intendisse, ex ipso
 eodem contextu palam fit.

Primò enim si clariss. *Pringlaum*
 laudassem unicum, possem videri tale
 quid ipsi affricasse; sed cum & ipsum
 laudarem, & cl. *Huxhamum*, quorum
 hic postremum de camphora, ille pri-
 mum docuerit, profectò debuisset
 duntaxat ex textu meo arripuisse id,
 quod suum esset, quodque esset *Hux-*
hami, *Huxhamo* relinquere.

Sed secundò, camphoram hac vir-
 tute pollere, & eruditus *Pringle*, &
 clarus *Huxham*, & ego cum illis, &
 nobiscum ipsi Breslavienses Medici
 suprâ laudati, firmiter, nisi me ani-
 mus fallit, credunt omnes. Quapropter
 quando Medici Breslavienses in
 suâ grassante malignitate plus à cam-
 phorâ detrimenti, quàm emolumenti,
 observassent, me profectò alio fine
 hæc eorum querelas non attulisse,
 quàm stupendæ malignorum morbo-
 rum varietatis ostendendæ gratiâ, om-
 nes æqui lectores judicabunt, qui
 ibidem p. 253 & 254. vident me suas

camphoræ vindicasse laudes, adscriptasque eidem tum à *Pringlao*, tum ab *Huxhamo*, nec non à me, cunctisque per orbem Medicis, vires blandè restaurantes, atque pacantes, malignis in morbis; qui maligni morbi ab illis Vratislaviensium indicati anni 1699 omnino differrent: æquè atque ibidem vindico venæ sectionem frequentem in eâ pleuritide, quæ omnino ab illâ differret, quam anno 1676 *Sydenhamus* observaverat: æque ac eodem loco hæmorrhagias varias laudo in morbis illis, qui essent ab iis dissimiles, in quibus Tolosates, & Lugdunenses, easdem essent experti lethales. Itaque non camphoræ laudibus quid detrahendi, non eos, qui eadem in malignitate uterentur, vituperandi, animus mihi aut fuit, aut esse potuit; sed unicè id demonstrandi, quod morbi sic nonnunquam variant, ut quibus remediis aliàs obtemperarant, jam iisdem potius exasperarentur. An viri clarissimi sententia alia à meâ est? Cur ergo ob eandem malè habet?

6°. Est quoque novæ accusationi respondendum: » Nec sola macularum » (petechialium) scribit vir cl. *sedes* » cuticula est, ait *Haënius*, nihil ad
cutim

» cutium adtendens, ac si cutis non
 » esset, sed cuticula, vera petechia-
 » rum sedes: miror id vehementer:
 » quandoquidem nec cellulis, nec vas-
 » culis, quod sciam, cuticula gaudens,
 » rubicunda ab inflammatione reddi
 » nequit: neque potest effusus hanc
 » inter cutemque cruor has maculas
 » gignere, quibus epidermis elevetur,
 » id quod in hac eruptionis specie
 » videre mihi contigit nunquam «.

Raptim nimis mea virum cl. legisse,
 est quod doleam. Si sic scripsissem:
 » Nec sola macularum sedes cuticula
 » est. *Pontius, Fernelius, Morellus,*
 » sedem quoque in *cute*, in adipe,
 » & carnibus, imò in ipso detexere
 » peristeo «; si, inquam, sic scripsis-
 sem, jure meritissimo me carpere
 debuisset, sedem morbi nonnunquam
 in solâ epidermide statuentem: verùm
 cum, nullâ cutis in sequentibus men-
 tione factâ, sic pergo: » Nec sola
 » macularum sedes cuticula est. *Pon-*
 » *tius, Fernelius, Morellus,* sedem
 » quoque in *adipe*, & carnibus, imò
 » in ipso detexere periosteo; « utique
 vir egregius concludere debuisset, me
 cutem cum cuticulâ intellexisse, cum
 deinceps nullam ampliùs cutis men-

tionem faciam, quam ceteroquin inevitabiliter facere debuissem. Cùm sententia itaque mea clara est, genuina est, eademque cum eâ cl. viri an gravem ad eò virum decuit, ob unicam fortè grammaticam, quæ irrepisset, mendam, mihi feriam ad eò literam intendere?

7°. Non approbat vir cl. quod iis ad stipulem scriptoribus, qui sedem peptechiarum in adipe quoque ac carne quærant; quodque alienus non videar à *Diemberbroeckii* sententiâ, qui sibi imaginatus esset, easdem usque ad periosteum profequi se posse, atque à periosteò, ceu de basi latâ, illas paulatim versus cutem extenuari: „ Si itaque *Diemberbroeckius* viderit, inquit „ doctissimus *Pringle*, hasce substantias „ pyramidales, sic gangrænosas; quantane earumdem gangræna ad basim „ fuerit necesse est, dum earum apices integram ferè cutem contegant! „ Quid, quod etiam tunc æger sanescere potest? Neque hoc modo, „ verùm etiam sanescere citra gangrænosarum partium separationem, id „ quod tamen in gangrænâ fieri consuevit? Evidens igitur est, aut errasse *Diemberbroeckium*, aut discrepasse

» petechias ejus tum à meis, tum ab
» *Haënianis* «.

Respondeo primò, quanquam cadaverum petechiis mortuorum anatomicum, veluti utcumque forsitan temerariam, nunquam instituerim, me nihilominus cum suprâ laudatis scriptoribus, tum præsertim *Diemberoeckio*, anatomico sane audacissimo, plenam semper fidem adhibuisse: maximè cum hic rei licèt apprime gnarus, in gratiam tamen increduli Chirurgi novâ institutâ demonstratione, convicerit Chirurgum. Nulla itaque ratio exigebat claro huic cum anatomico, tum practico, imaginationem hâc in re, erroremve, adscribere. Si enim ea quæ vel nos latent, vel captu difficilia censemus, ob id ipsum, sine contrariis experimentis, aliorum imaginationi, aut errori, tribuamus; de auctoritate in Medicinâ actum est, fortisque propriis nostris demonstrationibus expectemus eandem.

Secundò dico, ni cavillare velimus, eousque saltem geometram fuisse *Diemberoeckium*, ut si in quovis cutis puncto petechiæ exstarent, saltem ab earumdem singulâ, ceu ab apice, singula pyramis duci non posset, cujus

insideret periosteo basis: adeoque observationem hanc sæpius ab eo factam fuisse videri in petechiis, quæ in cute rariores, quæ à se mutuò comparebant remotiores.

Tertiò aio petechias adedò profundas à *Diemberbroeckio* nonnisi in cadaveribus esse observatas, ideoque inde concludi id non posse, quod etiam in reconyalescentibus tantæ fuerint profunditatis, ut proindè illa, circa defectum separationis gangrænæ facta difficultas, sponte cadat.

Sed quartò & in reconyalescentibus gangrænam adesse posse notabilem, & citra ejusdem separationem posse curari, expertus affirmo. Ex multis, quibus id edoctus sim, unicum memorabor exemplum. Sclopeto manu vulneratâ, & gangrænôsâ, digitisque hinc indè semipendulis, homo in meum nosocomium ducebatur, à viro clarissimo *Jaus*, Chirurgiæ, dum viveret, professore dexterrimo; qui mecum curam constanter ad finem prosequutus est. Epoto decocto corticis peruviani, sistebatur pars gangrænæ præcipua. Sumtibus nosocomii parciturus, corticis pulverem dedi; ast brevi, quæ antea sanæ comparue-

rant, purpurascebant nunc partes, livebantque. Auctâ pulverum dosi, crevit livor, gangræna proserpsit. Reddito decocto corticis, intra triduum livor disparuit omnis, cute, adipe, carne, sanis. Repeto tamen experimentum cum magnâ copiâ extracti corticis, at verò livor mox varia vulnera defœdabat, proserpebatque confestim: decocto reddito, gangræna stabat, ac sine separatione mutabantur lividæ partes, etiam quædam à vulneribus remotiores, in sanam consistentiam & colorem. Ter, quater, spatio sex septimanarum hoc experimento repetito, eventus idem semper fuit. Igitur præterquam quod indè discamus, solo experientia tentamine modum corticis variis ægris exhibendi constare; abundè patet homines, petechiis, aliquando citra cutis separationem, epidermide forsitan in squamas hinc indè fatiscente, perfectè sanantur; ita pariter à petechiis ejusmodi profundioribus, citra partium gangrænosarum separationem, sanitati reddi posse. Puto similia hisce observata in 3. & 7. parte hujus operis, circa desperatum ileum morbum me communicasse.

Denique quintò si egregius *Pringle* dignetur lectu dignissimum opus *de terreis Medicamentis* clarissimi *Tralles* consulere, arbitror ex factis ibidem demonstrationibus, minùs eum alienam fore à petechiis, præter cutem etiam in intimioribus corporis partibus, copiosè reperiundis, ac *Diemerbroeckiana* egregiè confirmantibus.

8°. Clarissimi viri *Pringle* sententia est, quemadmodum variolæ, morbilli, scarlatinæ, erysipelas, & miliaria; utpotè omnia generis inflammatorii, animosiore humorum circulo pulcriùs prodeunt, exstantque, versus mortem autem magis concidunt; petechiàs è contrario, ut putrefactionis prolem, lentiore ac debiliore circulatione erumpere foràs; hincque haud rarò easdem sub mortem, imò post mortem, prorumpere: nec unquam vidisse se à regimine calido, datisque sudatoriis, petechias communibus in acutis prorupisse; petechias ergo à miliaribus *essentialiter* differre: eandemque ob causam se *Sydenhamo* adstipulari non posse, qui petechias *sponste suâ* rarò efflorescentes, in peste tamen & variolis confluentibus, ex vehementissimâ sanguinis inflammatione prodeuntes descripsit.

Multa hinc respondenda habeo. Primò quod vir cl. *solas* excipiat petechias, ut quæ calido regimine & medelâ in acutis non prodirent, an hinc saltem tacitè cum *Sydenhamo* non concedat plerasque miliarium eruptiones, posito tali regimine, contingere?

Secundò, vidit auctor existimatissimus supra, testimonio viri cl. *Kolde-
rer*, miliaria eo copiosiora prorumpere, quo major adsit in corpore putrefactio, quo homo interitui proximior. Quod hic vir ille expertissimus testatur in Sueviâ fieri, id in Austriâ frequentissimum fit. Ergo neque hinc à petechiis differunt miliaria.

Tertiò nihil in Germaniâ, in Austriâ, nihil Viennæ crebriùs, quàm hominem utrâque hâc eruptione, eodem tempore ipsum invadente, in summo periculo versari, morique: ita ut, si nonnulli indè convalescant, plebs, ac præcipuè matronæ, illos Medicos *Æsculapio* pates clament, qui exanthema utrumque generando, promovendoque, malignum quodcunque de corpore eliminarent: sin verò moriantur, Medicos nihilominùs culpâ quâvis absolvant; utpote qui & unam & alteram excretionem promovendo,

nihil eorum, quæ ad salutem potuissent conferre, intentatum reliquerint.

Quid, quod *Huxhamo* teste, uno, eodemque epidemiæ tempore, & petechiæ malignæ, & maligna miliaria, & malignæ aphthæ, unâ quandoque prodeant? Imò eodem in homine sic ut petechiis miliaria succedant? *Huxhami* profectò observationibus junctis cum iis, quæ in Germaniâ observari mox dixi, non diversissimam petechiarum, miliariumque naturam esse, sed idem corruptionis, idem circulationis vitium, apertè evincitur.

Et quid aliud evincunt eruditissimorum virorum *Donckers*, *Glass*, & *Allioni* experimenta; quibus hic miliaria, illi petechias, purgantibus præverti & posse, & deberi, demonstrarint? Sane nullus video, hoc cl. *Pringlei*, de essentiali horum binorum exanthematum differentiâ systema defendi posse, eo saltem modo, quo ipse defendere id, atque propugnare, satagit.

Hucusque tacitè præterii ea, quæ cl. *Pringle*, & alii eruditi viri, de sanguine putridè dissoluto in morbis malignis, deque eodem in inflammatoriis phlogisticè spisso, disseruerint:

verùm hæc experientia refragari dæ-
 cuerunt experimenta numerosa, quæ
 retuli *part. I. à pag. 46. ad 67; part.
 II. capite toto de Puogenia. pag. 102;
 part. III. capite toto tertio. pag. 322;
 part. IV. cap. VI. pag. 161; part. V.
 cap. I. pag. 206. & seqq; part. IX. à
 pag. 51. ad 58.*

Indè scilicet constitit in febribus
 malignis, in petechiis, in miliaribus,
 in malignissimis variolis, in ægris,
 qui uno eodemque tempore & pete-
 chias haberent, & miliaria, sæpiùs
 sanguinem de venâ sectâ prodiisse sive
 concretum, sive inflammatorium; &
 aliquando inflammatorium quidem sic,
 ut crustæ moles eam cubræ insulæ
 aut æquaret, aut superaret: constitit
 præterea, per eadem experimenta, san-
 guinem eodem in morbo nunc disso-
 lutum prodire, nunc inflammatorium;
 imò eâdem in venæ sectione illum
 uno in vasculo dissolutum, phlogisti-
 cum in alio, conspici: epidemias præ-
 terea dari, in quibus ægri non priùs
 febre liberentur, quàm, ubi post den-
 sum antea sanguinem, demùm is
 dissolutus prodeat; ut testis oculatus
 vidi: imò in anginâ, peripneumonîâ,
 rheumatismo, inflammatoriis, qui

morbi anno 1747. & 1748. grassarentur, sanguinem in quâcumque ejusdem missione pelliculam tenum habuisse, mollemque eandem, & subalbidam, pellucidam ferè, & gelatinosam, sub qua puls atro-rubra, non cohærens, serum vix ullum à sese separans, inventa sive sanguis talis in multis stillabat de venâ potiùs, quàm fluebat: in non paucis tamen bono jactu exsiliens, nihilominùs sub tenui illâ pelliculâ dissolutus erat; haud ratò tamen alio atque alio in vase dissolutior.

Si dignetur cl. *Pringle* ad hæc omnia adjungere clarissimorum *Valsalva*, & *Morgagni* observationes in *epist. anat. med.* 49. videt ea, quæ à duodecim ferè annis Viennæ docui, & demonstravi, à magnorum illorum vitorum observatis confirmari.

Constat enim ex iis omnibus 1°. Sanguinem crassum & phlogisticum sæpè esse in febribus malignis; in malignis adeò variolis, ut maculæ rubræ, ut sputum sanguinis, ut mictus cruentus, sese iisdem jungant; denique æquè in petechiis, quàm in miliariibus.

2°. In febribus epidemicis, cum vehementi viscerum inflammatione,

sanguinem à principio ad finem dissolutum apparuisse.

3°. In morbis omnium consensu inflammatoriis, sanguinem uno die inflammatoriam spissitudinem exhibuisse; paucis autem horis, dieve, elapsis, summam dissolutionem; inflammatione interim crescente.

4°. Imò morbos acutos dari, qui non judicentur, nisi sanguis in ultimâ venæ sectione dissolutus appareat.

5°. Miliaria & petechias eodem tempore corpus obsidere, adeoque non ex diversâ sanguinis conditione oriri.

6°. Æquè putridis, quàm inflammatoriis in morbis, in eâdem venæ sectione, sanguinem æquali vi exeuntem, in vasa ejusdem formæ, & capacitatis exceptum, uno in vase verè pleuriticum, in alio penitùs prodire solutum; idemque phænomenon in pluribus venæ sectionibus eodem in morbo sensu maugescente factis, observari.

7°. Homines sanos benè multos esse, quibus sanguis ex consuetudine quotannis missus, crassitiem phlogisticam perpetuò referat; pluribusque

gravidis, venam ex prophylaxi sectis; apparere similem.

Quæ si ita se habeant, ecquis demùm est, qui, ex soluto, densove cruore, aut morbi naturam definiat, aut methodum condat medendi? Numquid *Hippocrates* hanc de sanguine judicandi incertitudinem subolsfecisset? Miramur saltem eum in urinæ, in alvi, in sudoris varietate notandâ, adedò accuratum, & scrupulosum, tam altum circa varietatem sanguinis observare silentium.

Sunt profectò pulcra nonnulla, quæ physiologi, & pathologi, de nostro vitali liquore commentari sint; expeditque ejusdem in morbis naturam, variationemque contemplari, an forsitan aut ex multorum Medicorum observatione annosiore, eaque chartis, ne memoria excidat, mandata, ad diagnosin, prognosin, & curam, certius quidquam adornari; aut saltem an ab erroneis principiis avocari Medicina posset? Postremum hoc mihi hucusque videtur priore sperabilius. Ex quo enim memorata experimenta publici juris feci, fateri non erubescome, in dies quamvis ad omnia atten-

tiorem, vix tamen in iisdem quidquam profecisse, & ut unquam proficiscar, veri; eo quod clarè videam naturam humoris, quem nosse gestio, ab omnibus notis in rerum naturâ liquidis alienissimum, eundemque in omni, cui à tot annis insudavi, examine, potiùs quid non esset, quàm quid esset, mihi indicantem: examine tandem chemico, in quo maximi viri exercuerint se toties, liquorem nostrum vitalem sic inverti, mutarique; ut id, quod fuerit, evanescat; id verò, quod nunquam fuerit, aut esse potuerit, substituatur. Et quid liquidum memorem? Admirandæ machinæ, hoc ipsum liquidum ex rebus alienissimis conficientis, conservantis, reparantis, natura nos latet, structurâ intima nos fugit, idque unicè nobis, si aures audiendi habeamus, occlamat, **OMNIPOTENTEM ARTIFICEM**, arcanâ & imperscrutabili lege, sic machinam nostram, solidis, fluidisque constantem, condidisse, ut talis fit, qualem ipse velit, solusque intelligat; haud verò talis, qualem limitatissimum ingenium humanum ex paucis, iisque imperfectis, principiis sibi conetur fabricare, & infabricando

suam fateatur, velit, nolit, imbecillitatem.

Quartò etiam generalis nimium sententia illa viri cl. est, quam hâc occasione de necessitate circulationis majoris ad variolarum eruptionem necessaria, protulit. Profectò & *Sydenham*, & *Boerhaave*, & omnes mecum practici, observarunt, vel ob id ipsum non prodire variolas, quod circulus humorum sat moderatus non esset. Deindè vidisse me homines à variolis mortuos, papulis pulcerrimè exstantibus, *Rat. Med. part. II. cap. 1.* testatus sum; *Viennæ* & miliaria à morte pulcrè exstantia plus simplici vice vidi. Undè etiam sponte concidit, quod de modo generationis petechiarum, ab eo variolarum & miliarium diverso indè conatur concludere.

Quintò *Sydenhami* sententia, quam amplecti se posse eruditus *Pringle* negat, videtur tamen cum ab ipso *Sydenhamo* sufficienter adstructa esse, tum omnibus, quæ hic scripsi, confirmari: nasci scilicet petechias, quando expulsis crudo in morbo sudoribus, sanguis inspissatur, febris vim auget, sensimque demùm corrumpitur; ut etiam hinc petechias majori cruoris inflam-

matione generari evincatur: quod autem eâ in parte ultra *Sydenhamum* se progredi dicat, ne in peste quidem petechias criticas esse credendo, eâdem sone in parte, si tamen constat petechias in peste verè criticas *Sydenhamo* visas esse, ab ipso *Pringleo* dissentire vix ausim: censeoque si, relictâ in peste alterâ *Sydenhami* methodo, alteram abundantissimæ venæ sectionis sequeremur, atque in summâ ejusdem malignitate corticis peruviani locupletem usum faceremus, nos in pestis curatione, *Deo* dante, fore fortunatiores.

Sexto. Longus vir doctissimus est in proferendâ methodo, quam in petechiis, miliaribus, febribus malignis, communibus febribus, observat, ejusdemque egregios effectus laudat. Indè verò concludere ipsi placuit, quæ adversus ipsius methodum protulisset ego, sive simplicem theoriam, sive coactam aliis cum febribus, quæ tota natura inter se differunt, analogiam, sive præcepta tantùm quædam generalia, tum *Hippocratis*, tum *Sydenhami*; hæc omnia aptiora esse ad scholarum disputationes formandas, quàm

ad Medicinæ tyrones in praxi erudiendos.

Cum viri præclari veniâ respondeo primò, ex illis, qui æquè, atque ille, tum in castris, tum in urbibus obsessis, medicinam in nosocomio fecissent, me convenientiam inter sese magnam morborum nosocomiorum, communiumque malignorum, didicisse: deindè eam horum differentiâ, quam *Pringleus* ita urget, haud ita *Huxhamo* visam esse: tandem petechias & miliaria plurima inter sese consimilia habere, nec in multis ab his ad malignitatem conversis, differre morbos carcerum, navium magnarum, nosocomiorum, supra satis, abundèque probatum. Similitudo hæc aut probata, aut negata, methodum in omnibus aut consimilem rogat, aut absimilem. Ergo quæ contra viri doctissimi peculiarem de tantâ horum morborum differentiâ sententiam attuli, non tricas, non scholarum disputationes sapunt, sed ad Medicinæ tyrones in praxi erudiendos faciunt summopere.

Verùm acrior hæc in me animadversio clariorem responsionem urget,

ad quam adornandam operæ pretium erit, nostram utriusque praxin intueri; & inquirere, an demùm inventa in eâdem diversitas, in morborum quoque phænomenis aliquam inducat forte diversitatem?

Ut itaque, quæ animo cogito, liberè proferam, certissimum esse iudico, regiones esse, quæ pravis hisce exanthematibus plus minus perpetuò scatebunt; quasdam rariùs; alias rarissimè: quamdiù certa morbos acutos tractandi methodus, singulis in regionibus aut consueta, aut cum effectu nunc inducta, obtinebit principatum. A magno meo præceptore *Boerhaavio* studium *Hippocraticum* & *Sydenhamianum* edoctus sum; edocti eodem tempore mecum idem studium *Beatarum Britannia* Insularum medici numerosi sunt. Horum multi acriter, laudabiliterque, hoc studium prosequuti, cum iis tamen, quæ in scholâ *Boerhaavianâ* didicerant, patrium mendendi morem, quem in *Mortono*, *Listero*, aliisque, non approbaverat *Sydenhamus*; rectène, an secùs, postea constabit; plurimum commiscuerunt. Hoc qui fecerint, fortisan indè alia observant febrium phænomena, quàm

puri puri *Boerhaaviani*. *Boerhaavium* pressè secutus ego in praxi, *Sydenhamum* legi perpetuò, consuluique, præprimis verò *Hippocratem*. Ea, quæ ad aërem tum purum, tum tepidulum; ea, quæ spectant ad intermissam nunquam lectorum refectionem, quam ex præcipuis causis esse censeo, cur morbos malignos rarò videam; ea, quæ ad abstinentiam à medicinâ testaceâ, & pulverulentâ, cujus inanitatem, & damnum, sole meridiano clariùs demonstravit illustris *Tralles*; ea tandem, quæ ad abstinentiam fermè perpetuam ab emeticis acutorum principio, nisi genius morbi peculiaris id juberet, pertinent; puto ex tribus, quos mox laudavi, Medicinæ totius principibus viris, me hausisse, causamque præcipuam esse, cur minùs infelix in praxi fuerim, morbosque malignos, atque exanthematicos viderim rariores. Felicitatem meæ in acutis praxeos nuperrimus auctor *Anglicus Melli*, aceto, simpliciorumque, aut herbarum, aut cerealium decoctis, quibus *Hippocratis* ad exemplum impensè utor, adscripsit.

Itaque quæ *part. I. Rat. Med.* publicè testabar, idem constanter hucus-

que observavi; observare autem effectuum præstantiâ debui. Undè ejusmodi pulveres nunquàm ægri mei assumunt, nisi rariore exemplo sit orta ab acido febris, & nisi infantum, gravidarum, ac quarumdam puerperarum morbi, possint eosdem.

Deindè ab *Hippocrate* edoctus sum, emetica rarò, imò rarissimè, quocunque acutorum in genere, indicari, imò prohiberi ab eodem, cum exemplo proprio, tum doctrinâ toties repetitâ in *Aphorismorum* sectione I. n°. 22. & 24; sect. IV. n°. 17. & præcipuè in genuini ejusdem libri fragmento *de Purgantibus*. Edoctus idem sum à *Sydenhamo*, qui licèt hâc in re patrio mori paulò indulgentior, emetica in acutis minùs parcè, quàm *Hippocrates* dedit, attamen propriâ, eâdemque tristi, experienciâ monitus, nos quoque serio monuit ad morborum naturam attendere, eosque acutos, qui emetica ferant, studiosè indagare, & internoscere ab iis, qui eadem minime tolerant. Edoctus à *Boerhaavio* sum, nunquàm emetica in febribus acutis, nisi urgente quâpiam necessitate, præscribere, sic quidem, ut necessitatem illa dandi clarè exposuerit,

cap. de Vom. febr. §. 658. & 659.
 eadem cæterum dare vetuerit *cap.*
eodem à §. 653. ad 657. & absolute
 prohibita declaraverit in omni sive
 febre, sive inflammatione, licet etiam
 os fætidum & amarum; licet ructus,
 nausea, morfusque ventriculi adef-
 sent, *Inst. Med. §. 1202. n°. I. & seq.*
 Ab hoc, inquam, venerabilissimo
 triumviratu talia edoctus, talia in pra-
 xi observavi, & in Hollandiâ casus
 rarissimos, Viennæ necdum ullos ha-
 bui, necessitatem in acutorum princi-
 pio indicantes emetici.

Opposuerunt aliquando mihi viri
 Anglici clari summam suæ carnivoræ
 gentis voracitatem, strenuorum que
 vinorum ac cerevisiarum ingluviem;
 sed in hisce Anglicam gentem, Au-
 striaca, nobilioribus quoad potum ex-
 ceptis, si non exsuperet, an saltem
 non æquat? Attamen Medici qui se-
 cundum horum virorum principia Me-
 dicinam in Germaniâ exercent, ca-
 sum emetica porrigendi perrarò offen-
 dunt.

Conantur, fateor, emetica in ple-
 risque hisce morbis dandi necessitatem
Hippocratis firmare auctoritate; hos-
 que inter egregius *Thomas Glass* in

libro, cujus titulus: *Commentarii duodecim de febribus ad Hippocratis disciplinam accommodati*, prolixum suum septimum commentarium huic materiei discutiendæ integrum dicans. Laudo summopere eruditi & experti hujus auctoris, ut commentarios omnes, sic & hunc septimum; omniaque adopto, quæ omnium ferè *Hippocratis* operum quam plurima, *Galen*i multa, *Celsi* selectiora, *Sydenhami*, *Borelli*, *Ballonii*, *Hoffmanni*, *Donckerfii*, & *Huxhami* egregia, in unam veluti tabellam congescit, ut totum cum veterum tum recentiorum doctrinæ conspectum, unico nobis intuitu daret. Simile quidpiam & ego quondam molitus sum *cap. I. part. III.* hujus operis.

Utrique ergo, eodem scopo, nostros labores exposuimus publici iudicio, haud tamen idem exactè utrique conclusimus. Cùm itaque nobis amobus doctrina *Hippocratis* fundamentum struat, utrique etiam nostrum magna clarorum virorum adstipuletur caterva, omninò necesse erit in causam inquirere tam differentis conclusionis.

Qui sententias *Hippocratis*, ejusque sequacium, à cl. *Glass* collectas

consulit, mox detegit illum virum clarissimum in omnibus morbis, five inflammatoriis, five exanthematicis, five communibus febribus, five acutis illis febribus lentis, quas alii nervosas, alii malignas, alii mesentericas, nominibusque iterum aliis alii insigniunt, illud *turgere materiem* τὸ ὄργανον Hippocratis, ferè universale reddidisse; interea dum ego in meâ auctoritatum recensione *parte tertiâ* perarrum idem statuam. Numquid forsitan extrema arripuimus singuli, interea dum medium tenuere beati? Id autem credere vetat numerosa utriusque experientia, qua æquè hujus turgescentiæ raritas, quàm crebritas, luculenter confirmari videtur. Quæ igitur tam portentosæ causa discrepanciæ?

Est certè methodi medendi varietas. Hippocrates in libro de Purgantibus scribebat §. 19. Qui validis febribus decumbunt, his non ante febris remissionem pharmaca dare oportet. §. 20. Sin minus cunctandum saltem ne citra 14 diem. §. 26. Quare par validas febres de pharmacis purgantibus vereri oportet. §. 27. Sed tamen ubi res alvi subductionem postulat, enematum usus, quotiescunque visum

fuerit, tutò initur magis. Hæc ille ibi : jam Aphorismorum sect. 1. n°. 24. In acutis affectionibus rarò, & in principiis, purgante utendum, atque hoc (si tamen faciendum est) diligenti priùs abhibitâ cautione faciendum. Est equidem Aph. 4. n°. 10. purgandum in valdè acutis, si turgeat materia, eadem die; morari enim in talibus malum est. Verumtamen Aph. 1. n°. 22. Concocta purgare & movere oportet, non cruda, neque in principiis, nisi turgeant. Exceptionem itaque in lege de crudis non movendis fecit, si nempe turgerent.

Hanc nunc exceptionem an frequentem, an ipsâ lege ordinariâ crebriorem, credidit *Hippocrates*? Neutiquam: tunc enim convertendo omnia, exceptionem in legem generalem mutare debuisset, legemque in exceptionem. Quod autem secundum generalem legem crediderit evacuantiâ non esse in acutis, eorumque principiis, danda; clarè exposuit ultimis laudati mox aphorismi verbis, *plurima verò non turgent.*

Quare, dum Aph. 4. n°. 17. emeticum petentia symptomata describit, ut *appetitum dejectum, oris ventriculi morsum, tenebricosam vertiginem, & os*

amarefcens, difertè tamen verat, ne emeticum demus præfentibus licet hifce, emeticum aliàs poſcentibus, ſymptomatibus, ſi febre labore, ſed
 ἄπυρετοσ φορτι.

Dum *Heurnius*, qui quantæ experientia vir, quantique in praxi nominis fuerit, neminemque latet, in *Hippocratis* fragmentum de *Purgantibus* commentatur, *Scriptit*, inquit, *Hippocrates* rarò initio purgandum eſſe; nam rarò orgaſmo concita fertur materies morbifica: & in hæc verba *Hippocratis*:
 » Quare per validas febres de phar-
 » macis purgantibus vereri oportet «.
 Nondum coctionis ſignis apparentibus, ait, ut tenſis hypochondriis, flammeâ urinâ ac tenui, contumaci in obſtructione, aut viſcerum in phlegmone, in eſſentialibus etiam febribus, dum æſtûs adhuc plena ſunt omnia: ne rapidi potentiâ pharmaci conflagrantia viſcera phlegmonem concipiant, partesque ſana colliqueſcant. Quanti autem clyſmata ab *Hippocrate*, veteris pharmaci, commendata *Heurnius* fecerit; clyſmata videlicet ex malacticis & leniter ſubducentibus, ſic reſtatur. Ita enim ſubducitur fuliginibus ex inteſtinis focus, & ſqualor alvinus madefcit, & conſequio ſuccorum introitus redditur

redditur ager, bonis suis rebus: nam à mole alvinâ premi solebat diaphragma.

Quando nunc in *Hippocraticâ* methodo considero à venæ sectione ardorem, copiam, vimque sanguinis minui; totum corpus emollientibus, refrigerantibus, solventibus, ut putà, melle, aceto, hordei decocto, intimè perfundi, ac penetrari; dolores, anxietates, ventres tumidos, emolliente epithemate aut cataplasmate calente, largè appposito, mitescere, ac confidere; excrementa & impuritates primarum viarum, quæ tumefaciendo intestina thoracem arctaverant, vitalemque interturbaverant functionem, ac præterea humorum circulum per aortam, venam cavam, innumeraque oriunda ex istis vasa, impediverant comprimendo; hæc, inquam, excrementa, impuritatesque, datis melle, aceto, decoctis, emendari, solvi reddique mobilia, & aut sponte suâ copiosè satis ac quotidie, aut enematum ope, de corpore eliminari: si tunc ad hæc omnia Medicorum omnium sæculorum numerosa testimonia, experientiamque; si quæ à *Boerhaavio*, necnon à magnis mei temporis Medicis fieri vidi; si denique quæ propria

triginta annorum experienciâ didici, adjungam; convincor penitus, methodum medendi dari, quâ materies casu duntaxat pettaro in acutis turgat; imò quâ sicubi turgere videtur cœpta, brevi haud ultra turgat.

Quid, quod sapissimè observaverim, materiem veluti turgentem iis in ægris, qui vel in aliis nosocomiis, vel propriis in ædibus suis, bis, ter, sive emeticum, sive purgans, sive utrumque, assumissent, antequàm in meum nosocomium inducerentur? Hancque tamen turgescentiam ab Hippocraticâ methodo continuò ad moderamen, & brevi ad integram quietem perducì? Crudam profectò materiem, necdum, aut vix, turgentem, violentiâ evacuantium turgidam reddi, ex Hippocrate & Heurnio mox evictum est. Alii ægri post assumptum emeticum, quod, ut emeticorum ferè omnium natura est, æquè per inferiora, quàm per superiora agit, dum in nostrum nosocomium inferuntur, conqueruntur nihilominus appetitum prostratum, vertigines, nauseas, os amarum, flatus, & borborygmos. Et plerumque plus de hisce conqueruntur, quàm qui, nec emetico, nec purgante assumpto,

PARS DECIMA. CAP. V. 435

in nosocomium inferuntur: utrique tamen hi ad normam Hippocraticam tractati, ab his incommodis, ni aliquando morbus sit naturâ superior, brevi liberantur.

Simplicem hanc medicinam continuamus ad crisin usque, imò aliquantum adhuc post eandem. Notarunt toties Medici & Medicinæ studiosi, ægros nostros acutos, præter missiones sanguinis, & enemata; præter epispastica & pediluvia; præter mel, acetum, nitrum, hordeique decoctum, assumisse nihil nisi misturam, quæ quotidie renovabatur, compositam ex unc. ij. rob. sambuci, dragmâ nitri; & unc. vj. aquæ sambuci. Adverterunt hisce omnibus auxiliis urgentia primum symptomata deleri, vires insurgere, appetitum redire, obrepere somnos, corpus molli transpiratione humescere, signa utique omnia coctionis, crisinque blandam, sæpiùs sine, quàm cum notabili perturbatione, contingere. Deditâ operâ formulam, quamvis plurimâ variatione eandem, eidemque indicationi satisfacientem, mutare possim, minime muto, ne auditores mei suspicarentur mutationem à necessitate indicari. Post crisin

autem bis, ter, purgans blandum; alterno, tertiove die, datum, cum pargorico singulâ purgationis die, omnem paginam absolvit. Ne autem quid tyronibus quondam desit, dum apud ejusmodi ægros facturi Medicinam sint, qui ob hanc simplicitatem, & artem, & artificem floccifacerent; soleo iis innumeras dictitare formulas, quas, datâ oportunitate eidem indicationi aptatas, nunquàm verò pulverulentas, præscribere queant.

Porro repeto-materiæ turgescens, in morbis inchoantibus acutis, raritatem talem apud nos observari, qualem *Hippocrates*, meo saltem iudicio, suis in ægris observavit, descripsit.

Objiciet mihi quispiam ab ipso *Hippocrate* Epid. 7. pag. 1238. emeticum in principio acutissimi morbi datum fuisse; præterea in libris Epidemiorum ab ipso morbos conscribi complures, qui hanc turgentis materiæ raritatem negent, qui ejusdem frequentiam palàm clamitent: quæ cum ita se habent, textus *Hippocratis* priores esse secundum *Epidemiorum* observata explicandos, non verò hæc secundum illos.

Respondeo primò historiam ex 7.

Epid. pueri Epicharmi hîc nihil demonstrare : sic enim scribitur : » *Epi-*
» charmi puero ex deambulatione &
 » potu cruditas, ἀπεψία, contigit. Po-
 » stridie autem mane, subortâ anxie-
 » tate, epotâ aquâ cum aceto & sale,
 » pituitam vomuit, posteâque rigor
 »prehendit, in febre lavit, pectus
 » doluit. Tertio die sub ipsum cre-
 »pusculum sopor exiguo tempore de-
 »tinebat, delirabat, & febre acutâ
 » vexabatur, morbum gravatè ferebat.
 » Quarto pervigil mortuus est. « Dico
 hanc historiam nihil demonstrare; vel
 aqua cum aceto & sale data fuit, ut
 medicamentum ad corrigendam putri-
 dam ad præcordia materiem; vel ut
 emeticum. Si prius, nihil ad rem no-
 stram facit; si verò posterius, constat
 & blanda quoque emetica veteres de-
 disse, contra id, quod plerumque
 creditur; & emeticum tale *ante febris*
invasionem propinatum fuisse: qui le-
 git attentè historiam, id clarè cernit.
 Probatur itaque indè nihil.

Respondeo secundò, me quoque
 similes epidemicorum morborum ra-
 tiones, spatio triginta annorum obser-
 vasse, inque chartulas coniecisse meas;
 minime tamen me indè dictorum con-

cludere subversionem. Dudum in *parte* hujus operis *tertiâ*, à venerandâ Antiquitate, Medicisque celebrioribus subsequenteribus, & modernis, regulam mutuatus eram, secundum quam in hisce se gerere deberent Medentes: sic quidem, ut consuetæ observationes quasi cessarent, novas subministrante recens natâ epidemiâ; novæ tamen hæ, cessante epidemiâ, cederent antiquis; consuetisque. Sic quidem, ut æquè malè, æquè magno ægrotantium damno, & hi agerent, qui, juxta nova recentis epidemiæ observata; omnes deinceps febres communes tractandas esse autumarent, quàm ii, qui more febrium communium quamcunque novam epidemiam gubernandam esse statuerent. Ingenuus, ac candidus *Sydenham*, exemplo sui emetici, matronam occidentis, mutationem necessariam methodi, epidemiâ aut cessante, aut mutatâ, manifestò docuit.

Poterunt itaque ex universâ cunctorum sæculorum medicinâ volumina crassa componi, quæ morborum multorum, in quibus turgida materia fuerit, densum referant agmen. Latent hæc neminem. Sed nemo rerum gnarus, ex hisce ullam contra consuetas

naturæ leges, contra consuetam tractandorum morborum methodum concludet præscriptionem.

Proinde si regulæ exceptionis de-
mum regulæ omnium tractandarum
ægritudinum fiunt, universa praxis
fusque deque vertitur; natura turba-
tur; simplices morbi redduntur com-
positi, alieni, errabundi, confusi;
symptomata subnascuntur, quæ mor-
bus aliàs ignorasset; & medicatio red-
ditur æquè onerosa medentibus, quàm
ægrotantibus damnosa.

Animo profectò moveor, quoties-
cunque mihi, ingentem *Baglivium*
pervolventi, hæc ejus nota occurrit:
Prax. Med. libr. 1. » Quando ego solus,
» inquit, ægrorum meorum curam
» suscipio, rarò tales malignas febres
» observo: sed inceptâ ab aliis cura-
» tione, neque secundum oracula
» naturæ, neque divini senis præcep-
» ta; mille differentia, & gravia ac-
» cidentia occurrunt, quæ frequent
» soboles sunt methodi depravatæ,
» non verò naturæ morbi, licet hæc
» passim, ac quotidie, in praxi succe-
» dant. «

Dum proindè aliis in regionibus
Hippocraticæ medendi simplicitati sup-

poni videam, quovis acuto in morbo; remedia longè alia, & fortiora; emetica, catharſes, pulveres omnis generis teſtaceorum, contraïervam, ſerpentariam virginianam, myrrham, camphoram, crocum, ſpiritum cornu cervi, ſpiritum Mindeteri, theriacam Andromachi, &c. dum ſub horum exhibitione notem catervam ſymptomatum, quæ Hippocratica methodus deprehendit longè rariffima; materiem frequenter ibidem turgere, cum in principio, tum in morbi decurſu, quam rarò nos cum *Hippocrate* turgentem obſervamus: dum ibidem quoque triſtis intueor naturam ipſam à tali agendi ratione coactam, cum in coctione, tum in criſi, violentiâ quâdam agitari, turbarique; ſic ut morbi acuti quicumque ingentem mortaliſſimum turbam orco ſemper immolent; interea dum morbi iidem hîc *Hippocratis* methodo tractati, & longè pacatiores tranſigantur, & numero longè pauciores necent; abeſſe nequeo, quin cauſam hujus in morbis differentiæ, in methodi differentiam, conſiciam.

Hinc quamvis Anglorum, nationumque aliarum, medendi conſuetu-

dinem directè non damnem, nemo
 tamen mihi in malam partem vertere
 potest, quod cum *Baglivio* divina se-
 nis præcepta consuetudini illorum præ-
 feram. Nec quis vitio mihi verteret,
 si, quod toties feci, vel ideò doleam
 Medicinæ sortem, quod *Hippocratem*
 aut malè interpretando, aut turpiter
 negligendo, tantopere à vero naturæ
 tramite recesserit, quantopere ad il-
 lam, tanto sub magistro, accessisset.
 Tandem nemo mortalium jure me
 reprehendet, concludentem hoc sim-
 plex *Hippocraticum* studium unicè ap-
 tum esse, quod, undè turpiter recesser-
 ramus, ad id nos feliciter reducat,
 efficiatque ut salutarem artem, qua-
 lem ab *Hippocrate* & germanis ejus
 sequacibus, accepimus, novis poste-
 riorum sæculorum inventis, perficere,
 ditare, ornare valeamus.

Superest in animadversione cl. *Prin-
 gle* contra me conamen refutationis
 eorum, quæ *part. I. Rat. Med.* de va-
 riis alcalium, cum urinâ & sanguine
 commistorum, effectibus differueram;
 addiditque clarus vir causam, cur ab
 ipso dissentiam, sitam in errore quo-
 piam se deprehendere, quem contra

chemica præcepta commissem. Profectò multoties errare me fateor: at tamen ab hoc erudito viro non expectassem, ut ex scrupulosâ meâ in experimentis meis capiundis, edendique attentione, quam adhibere soleo, si quem forsan errorem commisisse me crederet, hunc causæ aded crassæ attribuisset. Verùm grandescente hoc volumine nimium, non respondebo ad novam hanc quæstionem, quæ præterea à materie, quam nunc tractamus, aliena prorsum est; aliâ datâ opportunitate ad eamdem responsurus, & simul demonstraturus, ni fallor, haud ita tutum alcalinorum in acutis usum esse, quàm quidem clarissimi viri experimenta id innuere videantur.

CAPUT VI.

VARIÆ

§. I. Recensio scriptorum, qui uno, alterove abhinc anno, de uvâ ursinâ scribere ceperunt, multisque in casibus ejus virtutes mecum laudarunt. De modo, quo hoc medicamentum agat. §. II. Nova experimenta, quæ systema irritabilitatis & sensibilitatis penitus subvertant. Inconstantia hujus generis experimentorum. Cordis thalamus uterque vacuus haud rarò invenitur, sive à defectu sanguinis, sive cum ejusdem abundantia. Ruberrima pleura universa se esse vasculosissimam, adeoque inflammationi aptissimam, ostendit. Nova clar. van Doeveren in hanc rem experimenta. §. III. Laus collyrii ex liquore hepatico mustellæ fluvialis. §. IV. Kermes minerale, & antimonium diaphoreticum non ablutum, crudam in pectore materiem ad coctionem disponere, coctamque expellere, neque cum acidis emetica fieri; probatur ex Boerhavo scriptoribus Viennensibus, & observatione

*propriâ frequentissimâ. §. V. Laus
gelidæ aquæ in hamorrhagiis. Regule
in hamorrhagiis observandæ. De sputo
sanguinis hepatico. §. VI. De vipera-
rum curâ. §. VII. De inoculatione.*

§. I. **U**VÆ ursi multis experimentis dedit occasionem, pleuresque ut aliquid conscriberent, excitavit. In Novellis dictis salutaribus annuntiatum anno proxime elapso tractatulum vidi, in quo auctor experimenti infelicitatem conquestus, vaccinium buxi foliis uvæ ursinæ præfert. Certè si hâc plantâ illam præstantiorem expertus sit, ipsius erit experimenta pandere, ut universum genus humanum debitas ipsi gratias rependat.

Vir clarissimus, improbo labore suo ad amplificandam medicinam natus, *Michaël Girardi*, patavinus Medicinæ professor, edidit finiente anno 1764. opusculum, cui titulus: *De uvâ ursinâ, ejusque, & aquæ calcis vi lithon- tripticâ, novæ animadversiones, exper- timenta, observationes.* Historiam botanicam præmittit, deinde analysin chemicam, tum liquoris ab hâc plantâ parati, in immisos calculos efficaciam,

denique vires ejus in corpore humano enarrat. Exstat ibidem Epistola cl. viri praxeos medicæ in scholâ patavinâ professoris, *Jacobi de Scovolo*, quæ duos casus; & auctoris ipsius observationes, quæ casus sex referunt: in quibus uva ursi nonnullis multum, aliquibus plurimum, profuisse demonstratur.

Doctissimus Gottingensis professor *Murray* dissertationem in-4°. edidit, cui titulus: *Commentatio de arbuto, uvâ ursi, exhibens descriptionem ejus botanicam, analysin chemicam, ejusque in medicinâ, & in œkonomiâ, varium usum*. Ad usum medicum refert primo aliquot experimenta viri, in arte præstantissimi, universis Medicis acceptissimi, *Welhoff*, nec non cl. virorum, *Vogel*, *Tauber*, *Pallas*, quorum alii insigniores, alii debiliores, subindè nullos, observarunt effectus: deindè duo propria experimenta habet, notabilis efficaciam.

Literas varias ex variis regionibus excepi, quarum aliæ nullum remedii effectum notant, quamvis diù, constantissimeque usurpatum esset; aliæ verò præstantissimum.

Tribus hominibus idem hoc anno

446 RATIONIS MEDENDI
incassum dedi, duobus autem effectibus
insigni.

Frequens nunc hujus arbuti usus
per omnem Europam dabit brevi exa-
ctam ejusdem, determinatamque histo-
riam. Viribus enim planta iisdem ubi-
que pollet, sive fuerit in Styriâ colle-
cta, undè primam habui, sive in Au-
striâ, in Sueciâ, in Italiâ, in Galliâ.

Occupantur nunc, ut video, animi
multorum, inquirendo, quâ demùm
facultate uva ursi ferat opem? Exa-
men chemicum ad id laudabile admo-
dum est, modo attendamus 1°. par-
tium vegetabilium naturam operatio-
nibus chemicis sæpè ità mutari, inver-
tique, ut id, quod tunc referant,
à chemiâ potiùs, quàm à naturâ,
possidere videantur. 2°. Carere che-
miam admirandâ, neque ullo modo
imitandâ, tali machinâ, qualis cor-
pus animale est; adeoque effectum
medicamenti cum hujus, tum aliûs
ejuscunque analysi chemicâ vix le-
viter adumbrari. Si in liquore quo-
cunque calculus intabescat, ac dissol-
vatur, spiritus nitri dudum docuit
menstrua dari, quæ calculum solven-
tia, ab humano corpore, non nisi
diluta, ferantur; diluta verò ut ferantur,

tur à corpore humano, vix in calculum agant: præterquam quod etiam si à corpore ferri possent, ut sunt, dum calculum solvunt, tamen humoribus nostris ità diluantur, & immutentur, ut vix eundem referant liquorem. Qui tandem ex sapore, odore, analogiâ, ratiocinando, vires simplicium determinare audent; ut præter propter succedunt conjecturando in nonnullis, ità in aliis, ut in cortice peruviano, v. g. oleum, operamque & perdidere, & perdent perpetuò. Equidem si causam caperemus, quæ efficiat, ut homines complures, quibus calculus certo certius in vesicâ est, nonnunquam per plures intermedios annos, sæpè ne per omnem quidem vitam, eosdem præsentis percipiant; ut historia medica, per anatomen confirmata, toties docuit; fortè virium uræ urinae facilitaretur explicatio. Sed & prius, & posterius, nos æternum, opinor, latebunt.

Neque hucusque constat cur aliæ præ aliis regiones, aut careant ferè, aut scateant, hominibus in urinofsystemate calculosis. Austria sane iisdem abundat. Italia minùs. Peragranti quippe mihi, ab elapso retrò quin-

quennio, amœnam illam regionem; conquerebatur celeberrimus lithotomus nullam invenire se posse, & ne Mediolani quidem, populosâ urbe, in quo suam exerceret artem: affirmantibus itidem Medicis hujus morbi ibidem raritatem. Venetorum potentissimam Rempublicam eâdem felicitate gaudere, *ex Epist. Anat. Med. 42. clariss. Morgagni* evincitur. Et Poloniæ regno insolitum morbum esse testabatur mihi haud ita pridem dexterrimus magni Regis Poloniæ Chirurgus primarius; causamque, rectene an secus? esse rebatur, quod uvæ uris baccæ frequentissimo in usu essent, à rusticis quotidie venales in foro expositæ. Hannoveriana ditio videtur beatitudine eâdem perfrui. Clarissimus *Haller* inter 230. cadavera, quæ in Gottingensi theatro secuit, duo modo narrat se invenisse, quorum systema urinarium calculos referret; addendo tamen systematis biliosi sibi tanto frequentiores apparuisse. Nec minùs Schafhusianus ager ab illo malo immunis in *N. C. Eph. Dec. I. anno 2. Obs. 39.* notatur.

Vina, aqua, lac, caseus, præprimis inter causas numerantur. Et certum est vina alia aliis prona magis

esse ad dolia, quibus conservantur, crassè incrustanda; aquas fluviatiles ob id ad cibum potumque præstare, præ fontanis, ac putealibus; cum illa vix, plurimum hæ crustas lapideas ahenis, in quibus frequenter bulliant, affigant; caseum quoque edulium esse, calculosorum tormentis excitandis, augendisque, aptum: ac nihilo secius suppeditat nobis historia medica exempla benè multa hominum, maximè infantum, qui citra ullum vini usum calculo laborent; variarumque bestiarum, quæ solâ aquâ usæ, urinofos tamen calculos gesserint. Quantum ad aquas, certum quidem est, ejusmodi dari puteales, ac fontanas, quæ ahenum incrustent crassissimè; id quod Viennensium ahena testantur, ad fabros, qui crustam vi depellant, toties mittenda; at verò haud minùs certum est, teste laudato supra *Murray*, & ahenis Gottingæ, aquæ decoquendæ dicatis, enormes innasce crustas, ut fabri ferrarii crebrò debeant eas malleis excutere suis, & morbum ibidem rarissimum esse. Caseum adamant omnes nationes: lacte mortalium plerique, ex quo in lucem prodierint, utuntur: matris, nutricis, animalium:

cur tamen integræ nationes, aut civitates, adeò præ cæteris fortunatæ?

§. II. Plura hoc anno nosocomium observanda dedit, quæ ad irritabilitatis, & sensibilitatis quæstionem pertineant. In spinâ ventosâ rectâ plurimum puerorum, similiter affectorum, alii vehementer dolere, alii minùs, alii nihil omninò, licet multum contrectares parrem: argumento incertitudinis experimentorum, quæ in animali, ad partium sensibilitatem explorandam, instituuntur.

Vidimus *cap. I. §. I.* cordis thalamum utrumque grumoso sanguine æqualiter ferè repletum. *§. II.* Cordis dextro in ventriculo gangrænosæ, utrumque ventriculum sanguine vacuum sic, ut ne guttula quidem, grumulusve, inveniendus esset: copioso tamen sanguine in illius sinibus venosis, in pulmonibus, & alibi, præsentæ. *§. III.* Cor utrumque post hæmorrhagiam vacuum. *Cap. III. §. I.* cordis ventriculus perfectè vacuus uterque fuit, pulmonibus plurimo sanguine scatentibus. Hoc anno unicum modo canem vivum aperui, ejusque morientis attentè sum phænomena contemplatus: iterùm in hoc cane, quod

toties antea, clarè vidi, sanguine
 haud ultra per pulmonem transeun-
 te cor tamen sinistram multo san-
 guine repletum. Undenam, quæso,
 pulmone penitus ad mortem obstruc-
 to, copiosus sinistro in corde san-
 guis? Et cur tantâ causâ irritante
 præsentè, quievit tamen? Pulcra *Pro-*
speri Martiani observatio hîc addenda
 est. Reverendus juvenis dominicanus,
 curatus à *Prospero* ab hæmoptoë spu-
 mosissimi sanguinis, postmodum in-
 cidit, suscepto frigore, in peripneu-
 moniam, die 20. lethalem. En hujus
 anatomen. » Pulmo totus sanguine re-
 » pletus, mirum in modum tumidus
 » apparuit, ità ut non vasa tantummo-
 » do turgenterent, sed per totam sub-
 » stantiam sanguis conglobatus skirrhî
 » duritiem æmularetur, nulla alia ta-
 » men læsio in eo adparebat. Cor, &
 » circumstæ venæ, sanguine mirum
 » in modum repletæ inventæ sunt, &
 » in latitudinem immodicam disten-
 » tæ, imò & *sinister cordis ventriculus*
 » *sanguine repletus erat.* Turgebant pa-
 » riter venæ omnes, quæ per costas
 » disseminantur; & in summâ totum
 » malum in sanguinis plenitudine con-
 » sistere videbatur ». In *sect. V. Aph.*

n°. 12 pag. 458. Edit. rom. 1626. Et iterum pulmonem, cætera sanum, cruore autem replente induratum, adeoque transmittentem nihil, & nihilominus cor sinistrum sanguine adeo repletum. Undenam, rogo iterum, adeo repletum id? Et cur irritatione præsentem tentâ quiescere potuisset, si ea vera forent, quæ cl. *Haller* suis experimentis evicisse se scribit? scilicet
 » sinistram auriculam, & cor sinis-
 » trum, ideò citius mori, quod pul-
 » monibus nihil ultra sanguinis transf-
 » ferentibus, haud amplius à sanguine
 » irritentur. Deindè sensim ventricu-
 » lum dextrum, novissimèque dex-
 » tram auriculam, quoque quiescere,
 » eo quod non acciperent ultra à ca-
 » vis venis, quo irritarentur, sangui-
 » nem. E contrario si venas cavas,
 » aortamque ligasset, deindè vulnere
 » lato aperuisset pulmonalem arteriam,
 » tunc cor sinistrum, utpote irritatum
 » sanguine, qui ex auriculâ in ven-
 » triculum, & ex ventriculo in auri-
 » culam moveretur, diutiùs, imò per
 » horas, in mortuo animali vivere:
 » interea, dum cor dextrum, ejusque
 » auricula, desineret vivere, expulso
 » omni sanguine per pulmonarem

» apertam arteriam, nec novo per li-
 » gatas affluente cavas. Oportere au-
 » tem ventriculum dextrum integrè
 » esse evacuatum, si, ne se ultra mo-
 » veat, velis: tantam enim esse irri-
 » tabilitatem cordis, ut relictum in
 » eo vel pauculum sanguinis non sinat
 » ventriculum quiescere“. Profectò
 subvertitur enarratis supra observatio-
 nibus omnis per irritabilitatem ten-
 tata vitæ, mortisque, explicatio. Phæ-
 nomena in vivis animalibus apertis
 conspicua, factaque in cadaveribus
 observata, circa vitalium viscerum
 sive impletionem, sive vacuitatem,
 adèdè inconstantia sunt, ut nulla phy-
 siologiæ superstruendæ fundamenta
 indè possint.

Vidimus *cap. I. §. II.* pleuram to-
 tam quantam, utroque thoracis in
 cavo, à summo jugulo ad diaphrag-
 ma, etiamque totâ suâ, quâ diaphrag-
 ma succingit parte, instar ruberrimi
 panni rubram, à costis facilè avellen-
 dam: ut hi, qui vasa aut multa, aut
 ulla, pleuræ adesse negent, præsen-
 tes, quo de contrario convincerentur,
 optassem: quamquam anno præ-
 terito, ut suo loco monui, simile
 quid in nosocomio demonstratum sit,

Est sane hæc historia adjungenda ad 4. *caput part. IX.* in quo de sensibilitate pleuræ ex professo egi, iisque in antecessum respondi, qui ex hæc recenti observatione pleuræ inflammatissimæ, pleuritidis tamen signa in vitâ non testatæ, sensibilitatem eidem negarent, tribuerentque pulmone. Etenim ex hujus cadaveris anatome patuit, ambos quoque pulmones & à lateribus, & ad integrum dorsum, inflammatos fuisse sic; ut præ rubedinis intensitate inciperint nigricare. Cùm igitur neque peripneumonix signa, sed fugacis tantum sub finem asthmatis, citraque dolorem, affuerint, sensibilitas æquè pulmone, quàm pleuræ, negabitur. Sensibilitatem porro ex ejusmodi phænomenis nullatenus posse aut affirmari, aut negari, eodem *capite part. IX.* argumentis ab *Aretæo Cappadoce* ad nostra usque tempora petitis, satis abundèque probavi.

Sed quid de hæc replura? Certamen hoc, quod solius veritatis studio animatus inivi, facilè nunc aliis cedere possum, qui eodem ducti principio, idem inire ceperunt. Prodierrunt in *Diario Eruditorum anni 1752.* quod tantum nuperrimè rescivi, ex

perimenta cel. viri *Grandclas*, & ibidem 1756. & 1757. ea clariss. *Lorry*. De eâdem quæstione sub idem tempus scripserat clariss. *Van Delli*, Medicus patavinus in *Epist. I*, anno 1756. in II. & in III. anno 1758. Insurrexit anno 1764. in novum systema experimentis suis contrariis Medicus parisiensis tractatu peculiari,

Hoc verò ipso, quem vivimus, anno, prodiit opus in 4°. omnis generis doctrinæ medicæ præstantissimæ plenissimum, gravissimum, auctore suo, pulcherrimâ de vermibus dissertatione præclare noto, dignissimum, hoc titulo: *Gualtheri van Doeveren specimen observationum academicarum. Caput XIV.* auctor dicavit experimentorum suorum, de hac quæstione editorum, historiæ. Sane ancipites hæremus, quid in eâdem impensius miremur; an accuratam attentionem ad omnia, quæ experimentum minùs fidum reddere possint? an diffidentiam ubique sui? an in experimentorum difficultate patientiam? an in his, quæ pluries suis oculis viderat, quæ multi cum ipso clarè conspexerant, enuntiandis scrupulositatem? an denique generosum animum ad experi-

menta eadem, laboriosa non mi-
 nùs, quàm tædiofa, ad undecimam
 usque vicem repetenda? Etenim qua-
 ter Lugduni Batavorum, semel Pari-
 siis, semel Trajecti ad Rhenum; Gro-
 ningæ autem, in cujus almâ acade-
 miâ professoris munus & occupat, &
 ornat, quinquies. Undecies itaque re-
 petita ab illo experimenta eadem,
 luce meridianâ clariùs vindicarunt
 irritabilitatem iis omnibus partibus,
 quas vel cum ill. *Hallero* ab omni sæ-
 culo omnes Medici irritabiles esse
 agnovere; vel ill. *Haller* aut dubitan-
 ter illam tantum asseruit, ut vesicu-
 læ felleæ; aut negavit, ut hepati:
 cordi scilicet, experimentis novem;
 diaphragmati, septem; musculis ru-
 bris, tribus; œsophago, uno; ventri-
 culo, quinque; intestinis, tredecim;
 vesiculæ felleæ, duobus; vesicæ urina-
 riæ, tribus; venæ cavæ inferiori &
 superiori, duobus; hepati, unico;
 pulmonibus, duobus; cuti quoque,
 duobus. Vindicarunt autem ea-
 dem experimenta sentiendi faculta-
 tem duræ matris vicibus decies &
 septies; tendinum, ipsorumque apo-
 neuroseon, bis in homine, in brutis
 verò trigiesies & nonies; pericranii,
 quater;

quater; pleuræ, bis; hepatis evidentissimè semel.

Sic denique hæc chimæra, quæ, quod vix feri nepotes credent, millenorum Medicorum animos permovit, pellexit, fascinavit; quæ eo provecta erat, ut fundamentum physiologiæ, ac Medicinæ firmum, inconcussum, immutabile, atque æternum, struere crederetur; quæ proluxioris illustris *Halleri* operis totam basin facit; hæc, inquam, more demùm omnium hucusque fictorum ingenio systematum, fatiscit in auras, & pudore stupendæ sui animi levitatis suos asseclas confundit, mœstitudineque vel ideò explet, quod cunctos hosce labores & irrevocabiles annos, *Hippocratico* naturæ studio, cujus unicâ culturâ artem salutarem promovere, augere, ornareque potuissent, inconsideranter suffurati sint.

§. III. Quæ anno proximè præterito notavi, de admirandâ virtute liquoris hepatis piscis, quem mustelam fluviatilem vocant, in oculorum maculis, & albugine; ea experimentis, admodum repetitis, hoc anno confirmare gavisi sumus. Undè abesse

nequeo, quin hoc præclarum remedium etiam atque etiam commendem.

§. IV. In morbis pulmonicis multis, maxime autem in inflammatoriis, experimenta cum kermes minerali, & cum stibio diaphoretico non abluto, vicibus innumeris instituta, nosocomium felicissima experitur, in duodecimum jam annum. Qui clinices ignari, in suis musæis, aut apud furnos suos, vires chemicorum præparatorum arroganter determinant, hæc præparata chemica, ob majorem vim irritantem, in cruditate acutorum noxia, ob vim emeticam quoque suspecta, habent.

Magnus *Boerhaave*, qui, ut de viribus cæterorum chemiæ præparatorum, ita quoque de horum efficaciam, certò, tutoque scribere poterat, eo quod sententiam non pronunciaret, nisi effectibus eorum in humano corpore benè exploratis; de hisce medicamentis alia profectò cogitavit, & promulgavit. *Chem. part. ult. process. 116.* sic scripsit de antimonio diaph. non abl. *Materies hæc si ita ritè parata, semidragma copia hausta; vix*

aliquid sensibilis mutationis adfert, nisi quod respectu nitri fixantis, adhaerentis, moderatè aperit, hinc in acutis boni quid praestat. Et paulo post: Non facit anxietates, nauseas, vel vomitus, sed benignam stimulationem: plus mali à calce ablutâ.

Saltem, aiunt, nocet, si vel acidum in ventriculo est, vel acida una deglutiuntur: tunc enim emeticum fit, acidis regulum denudantibus, eumque à sulphure liberantibus.

Consulamus præter censores hos theoreticos, iterum practicotatum Boerhaavium. En formulam ejus in anxietate, periculosissimè suppressis sputis peripneumonicorum ortâ.

℞. Laudani puri gr. ij.

Flor. sulph.

Sperm. ceti.

Stib. diaph. non abl. ana dr. j.

M. f. pulv. tenuis, dividendus in xij. partes æqual. Capiat æger omni trihorio unam, cum unc. i. ij. mixturæ acidæ mox describendæ.

Facilè prævideo fore, qui suspicentur opium, ne vomitum excitet stibio à Boerhaavio additum esse: sed legant quam ille priori mox subdiderit, formulam, *Vel.*

℞. Flor. sulph. dr. ij.

Olibani scrup j.

Sperm. cet. dr. semis.

Stib. diaph. non abl. dr. j.

M. f. pulv. divid. in XII. doses.
sumat unam omni horâ cum unc. j.
hujus misturæ.

℞. Oxym : simpl. unc. iij.

Syr. V. rad. aper. unc. ij.

Decocti ederæ terr. unc. x.

Nitri puri dr. j.

M. Assumpta ferè tota mistura erit
cum ultimâ pulverum formulâ ; sic ut
æger ad dr. j. stibii diaph. non abl.
dragmas decem assumat aceti, & unc.
j. cum dr. vj. mellis acescentis : qui
autem pulveres stibio adduntur, ii
sane illud ab aceti actione non defen-
dent.

Ergo videmus a magno hoc, & in
practicis versatissimo viro, stibium
diaphoreticum non ablutum in acu-
tis morbis laudari, & neutiquam eme-
ticum prædicari, idque ne tunc qui-
dem, quando cum acido mistum assu-
mitur.

Confirmarunt *Boerhaavii* experien-
tiam Medici illi, qui hâc in urbe no-
socomiorum suorum clinicam histo-
riam publici juris fecerunt : omnes

enim hoc ipsum remedium unà cum acidis & præscripserunt, & laudaverunt.

Sed quid plura? Anno 1762, Aprilis mense peracutâ pleuroperipneumoniâ tali decubui, ut, præ indomabili morbi cruditate, die morbi sexto spes esset intercisa omnis, egoque sputorum defectu jam jam viderer suffocandus. In hâc rerum angustia illustrissimus præses, qui amore plusquam fraterno mei curam gerebat; & expertissimus *Schreibers*, qui observantiâ plus quàm filiali, mihi diù noctuque assistebat, præscripsere mihi has formulas.

Oxym. squill. unc. ij.

Stibii diaphoretici non abluti dr. j.

Aq. hyssopi unc. vj.

Misce.

℞. Kermes mineralis gr. xij.

Sacchari albi dr. ij.

Misce. F. inde pil. N. xij.

Quorum quovis bihorio unum sumsi cum uncia misturæ. Nec tantum dabant mihi kermes minerale, stibiumque non ablutum, cum acida mistura, sed cum potu dicto *limonada*, cujus v. vi. libras hausi quotidie, &

462 RATIONIS MEDENDI

cum jure carniū, plurimo citrei succo saturato, quo nutriebar. Absque ullā intermissione hisce remediis usus sum quinque dierum spatio, ac deinde paulatim imminutis, per octiduum. Simulque vesicans dolenti lateri admotum est. Effectus horum omnium fuit, ut *nunquam nausearem, aut vomerem*, ut sputorum maturorum ejectione, alvo & urinā criticis, somno, appetituque sensim restitutus, die undecimo perfectè judicarer. Omnibus hisce toties institutis, & confirmatis experimentis, evincitur, tum kermes minerale, tum antim. diaph. non ablutum, & crudam materiem ad coctionem disponere, & expellere coctam: vomitum autem aut nauseas, si ritè parata fuerint, excitare nunquam, etiamsi cum acidis misceantur, imò potiùs salutarem eorum vim ab acidis adjunctis animari & augeri. Næ risui se exhibent, qui experienciā practicā destituti, de medicamentorum viribus sententiam ferant, eosque, qui ex praxi meliora norint, publicè condemnare audent. Utinam chemici imitarentur exemplum clarissimi R. *Laugier*, viri inter principes chemiæ &

botanices nostri ævi facilè numerandi, qui quantumcunque vegetabilium, fossiliumque effectus, in corpore humano, eminenti suâ scientiâ sæpiùs determinare possit, id nihilominùs moris habeat, ut rerum multarum aut efficaciam, aut inertiam, aut etiam nocumentum, à fedulis, attentisque practicis, inquirendum esse, suos moneat auditores!

§. V. Curam hæmorrhagiæ pulmonis & ventriculi, gelidâ aquâ egregiè promoveri, hac hyeme auditoribus demonstravi; utriusque hujus exemplum uno, eodemque tempore, nosocomio præbente.

Joannes N..... à cantu validiore hæmoptoen puer passus, nunc trigennarius in eandem relabitur. Quæ cum bis jam venâ sectâ non cessaret, ægrum quarto die in nosocomium suscepimus. Mox tertio venam tudi; & brevi post, sanguine copiosius profluente, quarto; simulque dedi frigidæ aquæ libram, brevique post alteram hauriendam: frigidum præterea emulsum, frigidam misturam, quæ composita erat ex

Boli armenixæ dr. ij.

Sang dr. j.

Syrup. ros. rubrarum unc. j.

Laudani puri gr. ij.

Aq. plantag. unc. vj. cujus cochleare sumfit quâvis dimidiâ horâ.

Osties vena ipsi tunsa fuit, minus ob hæmorrhagiam, quàm ut ægrum ab omni calore, ardore, tussi, titillatione gutturis, ac febre præservando, phthisin pulmonalem, alioquin hîc meruendam, averruncaremus: id quod etiam, dante DEO, feliciter successit. Sanguinem venâ eductum primo crassum, deindè semper vehementer inflammatum, reperimus: urinas autem principio rubras, ac ferè subjugales, ultimis diebus perpetuò hypostaticas. Ita ut, cum sanguine, & urinâ acuti febrilis morbi, nunquam, nisi fortè momento ante venæ sectionem, febricitaverit.

Maria Anna, custos, ægrarum, vidua quinquaginta & aliquot annorum, macilentissima, à 20. ad 30. Januarii doloribus ad præcordia cum diarrhœâ cruentâ vexata, incidit morbi die undecimo in subitum trium librarum sanguinis vomitum. In lectum deposita, quæ pallida semper, nunc erat

pallidissima, extremis frigida, pulsu debilissima. Nulla proinde venæ sectio hîc facta est, sed intra pauca minuta duæ gelidæ libræ datæ, medicamenta, etiam eadem, quæ viro hæmoptoïco, & potus, & omnia frigida, præscripta sunt. Enemate bis mediam libram sanguinis non multum concreti, alvo eduximus. Hæmorrhagia hisce factis non rediit; debilitas, frigus, vertigo, à nimiâ jacturâ humorum orta, intra 14. dies cessaverunt.

Igitur 1°. in hæmoptoïco vena secta octies est, in feminâ ne semel quidem: quot enim hanc in illo signa indicabant, tot in istâ vetabant eandem. Neque solum sputum sanguinis nos ad venæ sectionem determinabat, verum metus tum futuri sputi, tum febris; quâ præsentem, phthisis semper metuenda est; qua absente, integra speratur sanitas, quam & noster adeptus est. Esse tamen haud raro ex hæmoptoë in phthisin dispositionem planè insuperabilem ultro fatemur.

2°. Hæmoptoïco alvum non movimus unquam, feminæ autem pluries. In vomitu quippe sanguinis corruptio, ac pessima febris, metuenda est à

sanguine eo, qui ex ventriculo ad intestina delatus, moram in illis trahit: in hæmoptoë autem nulla ejusmodi ratio occurrit. Est præterea alvi deponendæ conatus, pulmone, quàm ventriculo, hoc in casu periculosior, ut leges physiologicæ docent. Quin in hæmoptoë raram non nocere alvum, tam ex diætâ, cunctisque assumtis, vix stercora generantibus, colligimus, quàm ex iis, qui crura fracti, aut aneurismatis operationem passi, alvi depositione integras haud indigent septimanas, animadvertimus.

3°. In hoc genere morborum, in quo motus nocet omnis, facile quisque videt, quotidianam lecti refec-tionem, quam pag. 401. tantopere necessariam esse ad exanthemata præcavenda, monui, locum habere non posse: sed & metum exanthematis morbus, febre expers, non facit; si verò febris invincibilis, hæmoptoës comes, generaret miliaria, augeter quidem periculum, sed ad periculum majus, ægrum intempestivè movendo, incurrendum, nos permovere non debet. Unica vero hîc timenda à decubitu perpetuo esset ad nates, & ad

os coccygis, excoriatio; nisi hæc ignora
planè nobis esset, has partes in omni-
bus ægris unguento, ex albumine ovi,
cum spiritu vini parato, quotidie se-
mel bisve adversus excoriationem mu-
nientibus.

4°. Utrisque aqua gelida data fuit,
utrisque medicamenta eadem, eadem-
que alimenta; sed omnia frigida: so-
lum jus carniùm tepidum, ac ferè fri-
gidum. Viro lac frigidum dabatur
cum gelidâ aquâ mistum; feminæ au-
tem ob acidum ventriculi non daba-
tur. Utrisque humeros ac femora sol-
licitè ligavimus sic, ut sanguine in
artuum arterias intrare valente, per
venas autem redire impedito, minor
fieret ad apertas arterias humorum im-
pulsus. Aëre subtepidulo fruebantur
utrique. Viro omnia quæ assumere de-
bebat, majori copiâ dabantur ad sin-
gulas vices, quàm feminæ; erat enim
in hâcce cavenda omnis ventriculi
fauciati expansio, ne trumbi, ad va-
forum extrema nati, solverentur, à quo
metu in viro liberi eramus: sic nihi-
lominùs ut in eo caveremus, ne ni-
mium nutrimenti unâ vice in sangui-
nem admissum, pulmone oneri esset.

Rogabit forte quisquam, an à gelido, eoque copioso potu, metus inflammationis non adsit; siquidem à gelido potu pleuritis, peripneumonia, gastritis &c. toties natæ observentur; præcipuè verò quando sanguis, quod in hæmoptoë frequenter ad inflammationem dispositus, actuve inflammatus est?

Respondeo morbos inflammatorios recensitos haud contingere à gelido haustu, nisi quando cursu, cantu, irâ, vino, humores validè moti, ac condensati sunt; undè eadem aqua gelida non nocebit multis, qui citra validum humorum motum, momento antea excitatum, sanguinem spuunt, vomuntve: sed & venæ sectiones, motum humorum refrænantes, in causâ erunt, cur frigidus potus minus noceat; præterquam quod ipsa hæmorrhagia motum humorum nimium jam in nimis debilem, ut in feminâ nostrâ, commutaverit. Multis etiam hæmoptoïcorum sanguis per se tenuior, condensatione quâdam emendaretur, & ad continuandum sputum redderetur ineptior. *Multis hæmoptoïcorum* dico: nam viro nostro perquam spissus erat sanguis.

Atque hæc de metu inflammationis: si quis autem metueret, ne saltem gelidæ actione polyposus sanguis fieret, adeoque polypos ad vitalia loca, lethalesque alibi generaret obstructions; hic non videretur attendere ad adstringentia, quorum sane effectus idem præstaret. Hæc enim, quamvis theoreticè difficulter in sanguinem intrare admittentes, practicè autem certo certius intrare concedentes, omnes uno ore in hæmorrhagiis laudamus, & præscribimus, absque eo, quod ejusmodi nocumenta indè adnotemus. Videtur gelida primo, universo corpori horrore incusso, vasa omnia corporis constringere, apertaque claudere; id quod gelida omnia, in quâvis hæmorrhagiâ, sive internè, sive externè, applicata sint, præstare solent: sed secundo, eadem frigida aqua, ventriculum refrigerando, suum frigus communicat cum diaphragmate, cum subjectâ aortâ, & cavâ venâ, cum corde, ac pulmone, motumque proindè sanguinis moderari, &, quominus quâ data porta exilire posset, salubriter condensare videtur.

Sexennium & plus est, quod hocce

experimentum in hæmoptocö, aliisque hæmorrhagiis, incitantibus ad id me Medicis italis, laudare frequenter debuerim: cujus, qui historiam integram nosse avert, adeat ill. L. B. van Swieten Comm. tom. IV. à pag. 38. ad 42.

Haud abs re erit animadvertisse, feminam nostram spatio plus quam undecim annorum, quo ægrarum mearum custos fuit, acutis, imò inflammatoriis morbis, *septies* in nosocomio decubuisse: ab acuto autem morbo, quem abhinc quadriennio passa esset, perpetuum pondus, levioemque in hepatis regione dolorem esse conquestam; hæc verò hæmorrhagiâ, à ventriculi & dolore, & pondere, penitus liberatam esse.

Hippocrates sputum sanguinis, & à pulmone deduxit, & ab hepate. *Coac.* n°. 408. & 450. In hanc rem meretur legi *Prosper Martianus* pag 457. 458. & *Ballonius* Epid. j. pag. 41. Si hepatitis salubriter hæmorrhagiâ natis dextræ judicetur, insalubriter ea natis lævæ, non video, cur etiam hepar non posset se pulmone, aut ventriculo exonerare. Est equidem difficilior,

simulque periculofior, exitus morbi, ita ut *Hippocrates* priore textu dicat: *Quicumque spumofum fanguinem fpuunt, dextrum hypochondrium dolentes, de hepate fpuunt, & multi pereunt*; in altero verò textu abfolutè *mori* teftetur; attamen & tales evadere experimenta practica docent, magis autem fi ventriculo feſe hepar exoneret, quàm fi pulmone. Saltem cuſtos noſtra ab antiquâ hepatis labe per vomitum fanguinis trium librarum, libramque quartam alvo egreſſam penitùs liberata eſt.

§. VI. Curæ viperarum, proximè præterito anno, memini, ejuſque numeroſiora promiſi experimenta, in morbis cutaneis pertinaciſſimis, inque ſummâ debilitate. Plurima equidem hoc anno experimenta feci, ſed, defectu copioſarum viperarum, non tot, quot volui, ac debui. In nonnullis minime profui, in aliis ad ſtuporem uſque. Curabo in annum ſequentem copiam viperarum tantam ex Italiâ adferri, ut curam hanc magis elucidare queam.

§. VII. De variolarum inſitione, ejuſque incertitudine, atque periculo

fat superque tomo IX. egisse videor; nec fortè scriptis ultra opus erit, cùm exempla jam loquantur ubique. Eo jam deventum est, ut viri in arte graves, ac venerandi, inoculationem non amplius profusis, ut quondam, encomiis, propagare nitantur; sed potiùs ipsius incertitudinem, & infortunia palliando, mitigandoque, à præcipiti ruinâ præservare, si fas sit, studeant. Qua sane in re candore ipsis innato, candore ubique scriptorum suorum resplendente, historias benè multas, minimeque suspectas, infeliciores infitionis cum publico communicant. Inter alia typis prodiit nuperimo mense Aprili scriptum, auctore integerrimo, honestissimo, atque ad augendam Medicinam nato, confirmans *Roterodamensem* historiam nobilis angli *Manson* (errore scripsi in tomo IX *Anderson*) qui cum duos suos filios veneno varioloso, ab eruditissimo, atque inoculandi expertissimo, Medico, infici curasset, juniorem pessimis variolis, pessimisque earundem symptomatis, die 14. ab infitione, & 7. aut 8. ab incepto morbo, lugubri morte amisit; nullo interim

in cadavere ab anatomes professore vitio partium invento, præter nonnulla, (& quænam illa?) vermium indicia. Relatum & ibidem video id, quod Medicus ingenuus, testis observaverit autopses, puero scilicet quadrienni ab ipsâ peractâ infitione pejus solito fuisse, brachium ab ipso suppurationis exordio incredibiliter doluisse, idemque ab inflammatione tumuisse insigniter, ac vehementi cum dolore gelatinosi humoris magnam exsudasse copiam, dolores exinde minores quidem fuisse, attamen per integras perseverasse hebdomadas; quamvis hoc in brachio nihil esset, quod non in altero, factum. Pari ingenuitate refricatur nobis ibidem memoria quinque filiarum viri clarissimi *Schuster*, quæ ab infitionis peritissimo *Roederer* inoculatæ, singulæ deinceps variolis naturalibus laborarunt.

Afferuntur, fateor, quibus inoculationis infamia utcumque veluti tegatur, ratiunculæ: verum in quantum horum virorum mihi perspicua sinceritas est: judicare debeo eosdem haud ultra velle inoculationem inde pro-

pugnare, sed ad tetras has historias id omne adhuc adferre, quod vel præoccupatissimus animo homo ad causam desperatam defendendam proferre posset. Id, quo firmiter credam, epistola me cogit ab egregio viro, inoculationis recentissimo, simul ac candidissimo propugnatore, ad me his diebus data; in qua ingenuus fateretur se lapsu temporum erga inoculationem minus fieri præoccupatum, lubenterque eandem inutilem totam esse habiturum, si variolas naturales tractandi methodus ea, quæ in præsentiarum obtineat, inveniretur fortunatior. Quis autem virum non miretur, quis illum sibi, quod in litigiosis imitetur, exemplo non proponat, dum ipse ad feliciorum methodum obtinendam viam pandere studeat, attentionem poscendo ad id, quod sibi à clarissimo professore *Petropolitano* scriptum esset; nimirum *Petropoli*, inter 116000. cives Russos, anno 1764. decem modo homines à variolis periisse, eo quod balneo vaporis, cutem mollissimam & transpirabilem, reddente, in variolis utantur quotidie: balneum autem sic parari, ut fornaci ingenti,

ad determinatos gradus ferventi, gelida aqua adspargatur copiosa, quæ in vapores confestim resolvitur: variolas hæc arte & commodè erumpere, & feliciter maturefcere: cæteris verò aliarum nationum civibus urbis, qui ejusmodi balneo non utantur, observari variolarum eandem, quam alibi lugeant, mortalitatem.

Gratiis ipsi de communicatâ adeò memorabili observatione actis, rogo ut dissertationem legat *Jenæ* anno 1745. à Doctissimo Viro *Daniele à Raasveld* editam, in qua pag. 34. hæc verba leguntur: » Ipso hoc anno de-
 » currente clariss. *D. Daniel Fischerus*,
 » hungarus, ill. ac rev. *D. Nicolai Comitis Episcopi Csaki de Keresztzech*
 » *Archiater*, & *Ac. N. C. Collega &c.*
 » elegantem edidit commentationem,
 » *Erfodia Thuringorum* impressam, de
 » remedio rusticano, variolas per bal-
 » neum primo aquæ dulcis, post verò
 » feri lactis feliciter curandi, in co-
 » mitatu Arvensi, Hungariæ superio-
 » ris, cum optimo successu adhibito.
 » In hac commentatione doctissimus
 » auctor pag. 11. recenset, qua ratio-
 » ne variolosos tractaverit ad imita-

» tionem incolarum comitatûs Arven-
 » fis, anno 1727. & 1728. Scribit :
 » Grassabantur quoque apud Scepu-
 » sienses variolæ epidemicè, cùmque
 » & tenuioris fortis homines auxilium
 » sæpè domesticum, ut hic loqui
 » amant, expeterent, auctor illis fui,
 » ut variolosos suos balneo tractarent,
 » & quidem statim quàm primum
 » ægrotare inciperent, cum stricto
 » observato regimine mox describen-
 » do, & cautelis sequentibus, donec
 » vigori pristino variolosi restitueren-
 » tur. Regimen quod penes usum bal-
 » nei observabant, erat temperatum,
 » idque nec calidum nimis, nec fri-
 » gidum, uti *Thomas Sydenhamus* po-
 » stulat *Obs. med. circa morb. acut. hist.*
 » & *Cur. acut. sect. 3.*

Videt itaque vir humanissimus ex
 praxi civicâ Petropolitânâ, & rustica-
 nâ Hungaricâ, certiolem, tutiolemque
 methodum variolas naturales curandi
 inventam esse; adeoque non defectu
 ejusdem existentix, sed applicationis,
 plures mortalium à naturalibus variolis
 occidi, qui aliàs servarentur.

Præterlabi hîc nequeo occasionem
 monendi eos, qui methodum *part. II.*

Rat. Med. cap. 2. traditam, aut difficulter admiserint, haut suspectæ habuerint fidei, ut attendant, an balnea crurum, manuumque, aquæ calidæ, aut aquæ calidæ cum lacte, bis die, ab ipso exordio febris variolosæ, ad usque variolosarum papularum exsiccationem; quibus etiam balneis tota humescat conclavis atmosphæra, interea dum corpus tepido aut calente, sed diluente maxime potu, in perpetuâ ad transpirationem dispositione servatur; cura interea religiosè habita ne præ calidiore atmosphærâ, loco materiæ transpirabilis, sudores, qui corpora exsiccant, ob idque transpirationem inhibeant, proliciantur: videant, inquam, illi, an nostra methodus ob id ipsum etiam non potuerit, debueritque esse felix, ob quod ea Hungarorum & Petropolitanorum felicissima habeatur? Et an cura eadem, curæ cuicumque alii prælata, eandem cæteris nationibus non pareret felicitatem, quàm calidiore in climate Hungaris, & in frigidioribus Russis? Sperandum est fore, ut Galliæ Regnum, quod insitionis incertitudinem, ac pericula, iteratis exemplis experitur,

ad ejusmodi methodum stabiliendam, animum serio advortat. Batavis dudum hæc res & cordi fuit, & successit; maximè cum inoculationis incertæ, infidæ, homicidæque plura apud se exempla luxerint: sic quidem ut amplissimus Senatus Haganus, hoc ipso elapso vere, inoculationem, cui eâ in urbe nonnullæ exteræ familiæ suam prolem submittere decreverant, publico edicto vetuerit. Amstælodami pauci admodum inoculati hoc anno sunt, quos inter puella nobilissima, quæ, nullâ variolâ ad insitionem rite, si qua unquam, peractam succedente, se per omnem vitam fore ab hoc morbo liberam certo certius credere jussa erat, attamen in naturales variolas demùm incidit. Atque hæc de hac materiâ satis.

Finis Decima Partis.

ELENCHUS CAPITUM.

Nona Partis.

- CAPUT I. Sistens anatomicas aliquot
sectiones, unà cum brevi prægressi
morbi historiâ. pag. 1
- CAPUT II. Sistens pathologicam prioris
capitis discussionem. 37
- CAPUT III. de Miliaribus. 69
- CAPUT IV. de Systemate Halleriano. 76
- CAPUT V. de morbo ileo, & profe-
cutio experimentorum cum machinâ
adaptatâ ad eundem etiam despe-
ratum solvendum. 149
- CAPUT VI. Varia. 172
- CAPUT VII. Nonnulla de insitione
variolarum. 191
- Postscriptum. 223

ELENCHUS CAPITUM.

Decime Partis.

CAPUT I. De Colica Pictonum. pag.
239

CAPUT II. Pathologica priorum ana-
cephalæosis. 297

CAPUT III. De Tetano. 325

CAPUT IV. Dissertatio de Tetano,
ejusque speciebus, necnon de cu-
randi eum methodo, à primis Me-
dicinæ sæculis, in nostra usque
Tempora observatâ. 337

CAPUT V. De Miliari, ac Petechiali.
384

CAPUT VI. Varia. 443

UNIVERSIDAD DE CÁDIZ

3741912147

